

Inter-Parliamentary Union

For democracy. For everyone.

UNITED NATIONS
HUMAN RIGHTS
OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolü

Parlamenteler için El Kitabı No. 36

© Parlamentolar Arası Birlik, 2023

ISBN (IPU): 978-92-9142-888-5

Bu yayın Parlamentolar Arası Birlik ve - Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği adına - Birleşmiş Milletler tarafından ortaklaşa yayımlanmıştır.

Bu çalışma, nikbinlik Tercüme tarafından tamamlanmış olup resmi olmayan bir çeviri teşkil eder ve tüm sorumluluk Nikbinlik Tercüme'ye aittir.

Bu yayında kullanılan adlandırmalar ve materyallerin sunumu, Parlamentolar Arası Birlik (PAB) veya Birleşmiş Milletler'in herhangi bir ülke, bölge, şehir veya alanın veya yetkililerinin yasal statüsüne veya bunların sınırlarına ilişkin herhangi bir görüş ifade ettiği anlamına gelmez.

Birleşmiş Milletler belgelerinin sembolleri büyük harflerin rakamlarla birleştirilmesinden oluşmaktadır. Böyle bir rakamın belirtilmesi, bir Birleşmiş Milletler belgesine atıfta bulunulduğunu göstermektedir.

Kuruluşların ve şirketlerin görüşleri ve pozisyonları, Birleşmiş Milletler veya PAB'in görüşlerini yansıtmak zorunda olmadığı gibi, bu kuruluşlar tarafından onaylanmış da sayılmaz.

Bu yayın, PAB'in yayınevi stiline ve isimlendirme kurallarına uygun olarak düzenlenmiştir.

PAB ve İHYK (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi) tarafından bu yayında yer alan bilgileri doğrulamak için bütün makul önlemler alınmıştır. Bununla birlikte, yayımlanan materyal, açık veya zımnî herhangi bir taahhüt olmaksızın dağıtımına girmektedir. Materyalin yorumlanması ve kullanımına ilişkin sorumluluk okuyucuya aittir. PAB veya Birleşmiş Milletler, bu yayının kullanımından kaynaklanan zararlardan hiçbir şekilde sorumlu tutulamaz.

Bu yayının bütün bölümleri, telif hakkı ve kaynak belirtme usulüne uygun olarak atıfta bulunulması ve herhangi bir değişiklik yapılmaması koşuluyla kişisel ve ticari olmayan amaçlarla çoğaltılabilir. Yayın içeriğinin kullanımı hakkında bilgi vermek veya tamamının çoğaltılması ya da başka dillere çevrilmesi için izin talep etmek üzere press@ipu.org adresinden Parlamentolar Arası Birlik ile iletişime geçiniz.

PAB, bu ortak yayının hazırlanmasında Global Affairs Canada, Irish Aid, İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı ve İsviçre Federal Dışişleri Bakanlığı'nın sağladığı cömert mali desteğe müteşekkirdir.

Kapak fotoğrafı: © AFP aracılığıyla STR/NurPhoto/NurPhoto

Tasarım ve Sayfa Düzeni: DWT Mandalina Reklam Ajansı

PAB ve Birleşmiş Milletler tarafından ortaklaşa yayımlanan ilk baskı

© 2003 Birleşmiş Milletler, bütün hakları saklıdır.

İçindekiler

Önsöz	11
Teşekkür.....	13
Sözlük.....	14
Kısaltmalar ve terimler	17
Yönetici Özeti.....	18
Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) nedir?	18
CEDAW Sözleşmesi'nde yer alan haklar ve konular nelerdir?	18
CEDAW Sözleşmesi'nin hayata geçirilmesinde parlamentoların rolü nedir?	19
Giriş	21
Bu el kitabının amacı	24
Yöntem.....	25
Bu el kitabının odak noktası.....	26
Bölüm I: CEDAW - Sözleşme ve Komite.....	27
I.1 Giriş	28
I.1.1 CEDAW Sözleşmesi ve BM insan hakları mimarisi	28
I.2 CEDAW Sözleşmesi	31
I.2.1 Arka Plan.....	31
I.2.2 CEDAW Sözleşmesi'ne Giriş.....	32
I.2.3 CEDAW Sözleşmesi'ne Yönelik Çekinceler	35
I.2.4 CEDAW Sözleşmesi'nin Temel Özellikleri	38
I.2.5 Taraf Devletlerin yükümlülüklerinin mahiyeti.....	39
I.3 İhtiyari Protokol	42
I.4 CEDAW Komitesi	44
I.4.1 Genel arka planı	44
I.4.2 Taraf devletlerin raporlarının değerlendirilmesi.....	45
I.4.3 Genel tavsiyeler	46

Bölüm II: Odaklanılan tematik alanlar47

II.1 Kesişen konular	48
II.1.1 CEDAW Sözleşmesi'nde yer alan kesişen konular	48
II.1.1.a Ayrımcılık ve eşitlik.....	48
II.1.1.b Kesişimsellik.....	50
II.1.1.c Geçici özel önlemler.....	54
II.1.1.d Toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılar	58
II.1.1.e Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması	62
II.1.2 CEDAW Sözleşmesi ile yakından bağlantılı tematik alanlar.....	64
II.1.2.a CEDAW Sözleşmesi ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları.....	64
II.1.2.b Zorlu bağlamlar.....	69
Silahlı çatışmalar, siyasi çekişmeler ve işgal	69
Kadın, Barış ve Güvenlik (KBG) Ulusal Eylem Planları	71
Afet riskinin azaltılması ve iklim değişikliği.....	75
COVID-19 pandemisi dahil olmak üzere - sağlık krizleri	78
II.2 Seçilmiş haklardan örnekler	81
II.2.1 Kadınların ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten uzak yaşama hakkı	82
II.2.1.a Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kavranması 82	
II.2.1.b Zararlı uygulamalar.....	93
II.2.1.c Kadın ticareti ve fuhuş amaçlı sömürü	99
II.2.2 Siyasi ve kamusal katılım	106

Bölüm III: CEDAW Sözleşmesi'nin hayata geçirilmesinde parlamentoların rolü 114

III.1. CEDAW Komitesi ve parlamentoların rolü.....	115
III.2 CEDAW Sözleşmesi ve İhtiyari Protokol'ün onaylanmasında ve çekincelerin kaldırılmasında parlamentoların rolü	116
III.3 CEDAW Sözleşmesi'nin uygulanmasında parlamentoların rolü	118
III.3.1 Yasama rolü	120
III.3.2 Bütçe rolü	123
III.3.3 Denetim rolü.....	126
III.4 Devletlerin CEDAW Komitesi'ne rapor sunma döngüsünde parlamentoların rolü	130
III.4.1 Raporlama ve gözden geçirme süreci.....	130
III.4.2 Sonuç gözlemleri.....	133
III.4.3 ÜİHK'ler ve STK'larla istişare	134
III.4.4 CEDAW Komitesi'ne rapor sunma döngüsünde parlamentoların rolü	135

Bölüm IV: Değişimin araçları olarak parlamentolar 141

IV.1 Toplumsal cinsiyete duyarlı kurumlar olarak parlamentolar 142
IV.2. Kamuoyunun yönlendiricisi olarak parlamentolar ve parlamenterler..... 147
IV.3 Cinsiyete duyarlı parlamenter diplomasi ve dış politika..... 149
IV.4 Önemli paydaşlarla ilişkiler 150
IV.5 Parlamentoların rolüne ilişkin zorluklar ve fırsatlar..... 154
IV.5.1 Dış zorluklar 155
IV.5.2 Fırsatlar: İnsan hakları temelli yaklaşım..... 156

Bölüm V: PAB'ın rolü..... 159

V.1 PAB Arka Planı 160
V.2 CEDAW Komitesi, parlamentolar ve PAB..... 161
V.2.1 PAB ve CEDAW Komitesine rapor sunma süreci 162
V.2.2 CEDAW'ın PAB çalışmalarına dâhil edilmesi..... 163

Ek: CEDAW Komitesi'nin en güncel genel tavsiyeleri..... 164

Kaynakça 166

Kutular

Kutu 1: Parlamenterler CEDAW Sözleşmesi'ni neden önemsemelidir?.....	23
Kutu 2: Evrensel periyodik gözden geçirme, parlamentoların rolü ve CEDAW Sözleşmesi.....	30
Kutu 3: CEDAW Sözleşmesi'nin Maddeleri	34
Kutu 4: Durum tespiti	40
Kutu 5: Durum tespiti örneği - Engelli kadınlar ve kız çocukları.....	40
Kutu 6: Kadınlara yönelik ayrımcılıkla ilgili şikâyetler için ilave uluslararası yollar	43
Kutu 7: 2030 yılına kadar cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik PAB ve CEDAW Komitesi ortak çağırısı	56
Kutu 8: Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması.....	62
Kutu 9: SKA 5 - Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve bütün kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesi.....	65
Kutu 10: BM Güvenlik Konseyi ve Kadın, Barış ve Güvenlik Gündemi.....	70
Kutu 11: Afganistan'a ilişkin PAB Bildirisi - Parlamenter dayanışma ve diplomasinin harekete geçirilmesi	73
Kutu 12: Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, cinsel sağlık ve üreme sağlığı	85
Kutu 13: Kadına yönelik şiddetten kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ..	87
Kutu 14: Zararlı uygulama örnekleri - Çocuk yaşta ve/veya zorla evlilik ve kadın sünneti.....	93
Kutu 15: Parlamentoda kadınlar - Dünya ve bölgesel perspektifler (1 Ocak 2023)	107
Kutu 16: Parlamentodaki kadınların karşılaştığı zorluklara örnekler	108
Kutu 17: Kadın parlamenterlerin karşılaştığı cinsiyetçilik, taciz ve şiddet.....	109
Kutu 18: Kadınların siyasi süreçlere katılma özgürlüğüne ilişkin PAB kararı	112
Kutu 19: CEDAW Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolü'nün onaylanma durumu.....	117
Kutu 20: Bir antlaşmayı imzalamak, onaylamak veya antlaşmaya katılmak.....	117
Kutu 21: Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme	124
Kutu 22: Toplumsal cinsiyete duyarlı denetim	128
Kutu 23: Uygulama, Raporlama ve Takip için Ulusal Mekanizmalar (NMIRF'ler).....	133

Kutu 24: Taraf Devlet raporlarının incelenmesinde ÜİHK'lerin ve STK'ların rolü.....	135
Kutu 25: Kutu 25: PAB, CEDAW Komitesi tavsiyelerinin uygulanmasında parlamentonun rolünü nasıl teşvik etmektedir	141
Kutu 26: Toplumsal cinsiyete duyarlı parlamentoların temel unsurları.....	144
Kutu 27: Ulusal Kadın Mekanizmaları (UKM'ler).....	153
Kutu 28: İHTY'nin beş ilkesi	158

Örnek vakalar

Vaka incelemesi 1: Parlamento temsiliyetinde cinsiyet eşitliği (Ruanda, Meksika ve Nikaragua).....	56
Vaka incelemesi 2: Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları (Fas ve Meksika)	60
Vaka çalışması 3: Birleşik Krallık'ta siyasette kadına yönelik şiddetle mücadele.....	112
Vaka incelemesi 4: CEDAW Sözleşmesi'nin hayata geçirilmesinde parlamentonun yasama rolüne ilişkin ülke örnekleri (Arjantin, Lübnan ve Tayland) ...	122
Vaka incelemesi 5: Parlamentolarda toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeye ilişkin ülke örnekleri (Bangladeş, Kanada ve Meksika)	126
Vaka incelemesi 6: Parlamentonun toplumsal cinsiyet eşitliği denetimi (İspanya ve Galler)	129
Vaka incelemesi 7: CEDAW Komitesi ve diğer BM organlarının çalışmalarına daha fazla katılım için dijital bir koordinasyon aracı (Paraguay)	133
Vaka incelemesi 8: Parlamentonun CEDAW Komitesi tavsiyelerinin takibini denetlemesi (Brezilya)	134
Vaka incelemesi 9: Parlamentoların CEDAW Komitesi'ne raporlama ve sonuç gözlemlerini takip etmedeki rolü (Arnavutluk, Almanya, Letonya, Lübnan, Maldivler, Meksika, Namibya, Yeni Zelanda, Pakistan, Kore Cumhuriyeti, Seyşeller, Trinidad ve Tobago, Uganda ve Birleşik Krallık).....	139
Vaka incelemesi 10: Parlamentolardaki toplumsal cinsiyet eşitliği organları (Şili, Kolombiya, Finlandiya, Irak, Ürdün, Moritanya, Fas, Filipinler ve Polonya)	145
Vaka incelemesi 11: Parlamentoların STK'larla ilişkileri (Lübnan, Nepal ve Birleşik Krallık)	152

Örnekler

CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 1: Çekinceler	36
CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 2: Durum tespiti.....	40
CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 3: Ayrımcılık ve eşitlik	49
CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 4: Kesişimsellik.....	52
CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 5: Geçici özel önlemler	55
CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 6: Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları.....	60
CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 7: Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması.....	67
CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 8: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları.....	67
CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 9: Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet.....	84
CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 10: Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, cinsel sağlık ve üreme sağlığı.....	86
CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 11: Zararlı uygulamalar	96
CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 12: Kadın ve kız çocuğu ticareti.....	101
CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 13: Kamusal ve siyasi katılım.....	111
CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 14: CEDAW Sözleşmesi ve Ulusal Kadın Mekanizmaları.....	153

Şekiller

Şekil 1: Sözleşme organlarına raporlama döngüsü.....	137
Şekil 2: Basitleştirilmiş raporlama prosedürü kapsamında Devletin CEDAW Komitesi'ne raporlama döngüsünde parlamentoların rolü.....	138

CEDAW Komitesinin yaklaşımı

CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 1: Cinsiyet ve toplumsal cinsiyetarasındaki farklar	33
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 2: Ayrımcılık ve eşitlik.....	48
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 3: Kesişimsellik.....	52
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 4: Geçici özel önlemler	54
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 5: Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları	59
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 6: Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması.....	63
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 7: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	66
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 8: Kadınlar, Barış ve Güvenlik.....	72
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 9: İklim değişikliği bağlamında afet riskinin azaltılması	75
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 10: COVID-19.....	79
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 11: Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet	83
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 12: Zararlı uygulamalar.....	95
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 13: Kadın ve kız çocuğu kaçakçılığı.....	100
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 14: Siyasi ve kamusal katılım.....	109
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 15: CEDAW Sözleşmesi'nin Uygulanması Parlamentonun yasama rolü.....	121
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 16: CEDAW Sözleşmesi'nin Uygulanması - Parlamentonun bütçesel rolü.....	125
CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 17: Devlet raporlama döngüsünde parlamentoların rolü.....	136

Parlamentolar ne yapabilir

Parlamentoların yapabilecekleri 1: CEDAW Sözleşmesi'ne konulan çekinceler.....	37
Parlamentoların yapabilecekleri 2: Durum tespiti.....	41
Parlamentoların yapabilecekleri 3: CEDAW Sözleşmesi İhtiyari Protokolü.....	43
Parlamentoların yapabilecekleri 4: Ayrımcılık ve eşitlik	50
Parlamentoların yapabilecekleri 5: Kesişimsellik.....	53
Parlamentoların yapabilecekleri 6: Geçici özel önlemler.....	57
Parlamentoların yapabilecekleri 7: Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları.....	61
Parlamentoların yapabilecekleri 8: Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması.....	64
Parlamentoların yapabilecekleri 9: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları.....	68
Parlamentoların yapabilecekleri 10: Çatışmalar, siyasi çekişmeler ve işgal.....	73
Parlamentoların yapabilecekleri 11: İklim değişikliğine bağlı afet riskleri	77
Parlamentoların yapabilecekleri 12: Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet.....	88
Parlamentoların yapabilecekleri 13: Zararlı uygulamalar	97
Parlamentoların yapabilecekleri 14: Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik insan ticareti...	102
Parlamentoların yapabilecekleri 15: Siyasal ve kamusal katılım	113
Parlamentoların yapabilecekleri 16: CEDAW Sözleşmesi'nin ve İhtiyari Protokol'ünün onaylanması ve çekincelerin kaldırılması	118
Parlamentoların yapabilecekleri 17: Parlamentolar ve CEDAW Sözleşmesi'nin uygulanması.....	120
Parlamentoların yapabilecekleri 18: CEDAW Sözleşmesi'nin Uygulanması Parlamentonun yasama rolü	123
Parlamentoların yapabilecekleri 19: Parlamentonun bütçesel rolü	127
Parlamentoların yapabilecekleri 20: Parlamentonun denetim rolü	130
Parlamentoların yapabilecekleri 21: Toplumsal cinsiyete duyarlı parlamentoların teşvik edilmesi.....	146

Önsöz

Kabul edilmesinin üzerinden kırk yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi; aile içinden okulda sınıflara, yönetim kurullarından siyasi liderlik makamlarına kadar her alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik temel ve iddialı bir rehber olmaya devam etmektedir. Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden bu yana önemli ilerlemeler kaydedilmiş olmasına rağmen, henüz hiçbir ülke toplumsal cinsiyet eşitliğini tam olarak sağladığını iddia edememektedir.

Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki kazanımlar, COVID-19 salgını ve iklim değişikliği, kirlilik ve biyolojik çeşitlilik kaybından oluşan üçlü gezegen krizinden silahlı çatışma, yerinden edilme ve otoriterliğin yükselişine kadar birçok kriz nedeniyle ciddi bir gerileme riski altındadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, sürdürülebilir kalkınma ve barışın en temel unsurlarından biridir. Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların ekonomik, siyasi ve sosyal hayata tam ve eşit katılımdan ve liderlik makamlarından mahrum bırakılması halinde, bugün yaşanmakta olan zorluklarının üstesinden gelinmesi mümkün değildir. Sözleşme işte bu nedenle daha dirençli bir dünya ve daha katılımcı toplumlar oluşturulmasında sağlam bir temel oluşturmaya devam etmektedir.

Parlamentolar, bir ülkede halkın başlıca temsilcileri olarak, toplumun bütün kesimlerinin yaşadığı gerçekliklerin, ihtiyaçların ve çıkarların kendilerini etkileyen kararlarda dikkate alınmasını sağlamak zorundadır. Parlamentolar, ayrımcılığın çeşitli biçimleri de dâhil olmak üzere herhangi bir gerekçeyle ayırım gözetmeden, herkesin haklarını talep edebilmesi ve potansiyellerini hayata geçirebilmesi için sağlam bir temel oluşturmak için gereken güce ve sorumluluğa sahiptirler. Parlamentolar, kadın haklarına saygı gösterilmesinin sağlanmasında ve kadınlar ile erkekler, kız çocukları ile oğlan çocukları arasındaki tarihsel eşitsizliklerin giderilmesinde merkezi bir role sahiptir. Sözleşme, kadın haklarının ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin hukuken ve uygulamada geliştirilmesine yardımcı olacak kapsamlı bir çerçeve olarak, bu hedefe ulaşmada parlamentolara yardımcı olabilir.

Son yirmi yılda, Sözleşme'nin izleme organı olan Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi ile Parlamentolar Arası Birlik (PAB) arasında çok yakın bir ilişki ortaya çıkmıştır. Bu iş birliği sayesinde, dünyanın dört bir yanından parlamenterler Sözleşme konusunda daha bilinçli hale gelmiş, Komiteye Sözleşme'nin iç hukukta uygulanmasına ilişkin olarak periyodik raporlama gibi önemli bir envanter çalışmasına giderek daha fazla katılım sağlamışlardır. Hükümetlere sorular yöneltilmişler, yasalar çıkarmışlar ve/veya yasaları gözden geçirmişler, seçmenleri arasında farkındalık yaratmışlar ve Sözleşme'nin taahhütleri ile kadınların ve kız çocuklarının sahada yaşadıkları gerçeklikler arasındaki uçurumu kapatmak için Birleşmiş Milletler ile iş birliği yapmışlardır.

PAB ve Birleşmiş Milletler 2003 yılında Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolü : Parlamenterler için El Kitabı 'nı yayımlamıştır. Bu el kitabının amacı Sözleşme, İhtiyari Protokol ve ilgili raporlama, uygulama ve izleme süreçlerinin parlamenterlerce daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Parlamenterler kendi çalışmalarıyla Sözleşme arasındaki ilişkiyi ve Komite tarafından geliştirilen zengin bilgi birikimini daha iyi kavradıkça iyi uygulamalar ortaya çıkmıştır.

Yirmi yıl sonra, PAB ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (İHYK) arasında devam eden iş birliği sayesinde, el kitabının bu ikinci baskısı, Sözleşme'nin kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü ayrımcılık ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ele alan somut eylemlere dönüştürülmesi konusunda Komite tarafından geliştirilen önemli rehberlikten yararlanmaktadır. Ayrıca, parlamentoların çok çeşitli bağlamlarda toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmek için yaptıkları temel çalışmaların yanı sıra bu çalışmalarda ana müttefik olan sivil toplum ve hükümetlerin perspektiflerini de temel almaktadır. Bu basımda yeni bir ivme yaratılması ve Sözleşme'nin uygulanmasının günlük bir görev olması gerektiğinin hatırlatılması amaçlanmaktadır. Sözleşme'yle, parlamentoların çalışmalarının, yasa ve bütçe yapmak ve parlamento olarak hükümeti denetlemekten parlamenterlerin ayrımcılık algılarını, kalıp yargıları ve ataerkil tutumları değiştirmedeki liderlik ve model rolüne kadar bütün boyutları arasındaki ilişki vurgulanmaktadır.

Bu detaylı ve pratik kaynağın, toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmek isteyen - kadın, erkek veya ikili cinsiyet rejimine tabi olmayan - bütün parlamenterler için temel bir rehber kitap haline geleceği umut edilmektedir. Çok az sayıda kararlı bireyin bile Sözleşme'nin uygulanmasında büyük sıçramalar yapabileceğine inanıyoruz. PAB ve İHYK bu tür çabaları desteklemeye ve sonuçlarını güçlendirmeye hazır bulunmaktadır.

Martin Chungong Genel Sekreter

Parlamentolar Arası Birlik

Volker Türk

*United Nations High Commissioner
for Human Rights*

Teşekkür

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolü: Parlamenterler için El Kitabı çalışmamızın gözden geçirilmiş bu baskısı, Parlamentolar Arası Birlik (PAB) ve İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (İHYK) ortak yayınıdır. Bu iş birliği resmi olarak 2021 yılında başlamış olup gözden geçirilmiş baskı ciddi bir araştırma, geliştirme ve istişare sürecinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi ve diğer uluslararası organlar tarafından yıllar içinde geliştirilen çalışmaların yanı sıra ulusal deneyimlerden ve çıkarılan derslerden de etraflıca yararlanılmıştır.

El kitabının ilk baskısı 2003 yılında Birleşmiş Milletler ve PAB tarafından ortaklaşa yayımlanmıştır. Gözden geçirilmiş bu baskı için PAB ve İHYK tarafından, aşağıda belirtilenler de dâhil olmak üzere çok çeşitli paydaşlarla yapılan istişareler sonucunda ortaya çıkan yeni bilgiler ve katkıların da dâhil edildiği kapsamlı bir taslak hazırlanmıştır.

PAB, bu rapora başlıca katkıda bulunan kişi Mervat Rishmawî'ye ve ona destek olan Manar Zeiter'e teşekkürlerini sunar.

Ayrıca, el kitabının gözden geçirilmiş baskısının fikir aşamasında, gözden geçirilmesinde ve onaylanmasında zaman ve enerjileriyle katkıda bulunan mevcut ve eski parlamento üyeleri, CEDAW Komitesi uzmanları, sivil toplum temsilcileri, hakemler ile PAB ve İHYK çalışanlarına da şükranlarını sunar.

Gözden geçirilmiş baskı, Mariana Duarte Mutzenberg (PAB) denetiminde, Kadının İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Birimi, Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi - Odak Gruplar Birimi ve Sözleşme Organı Kapasite Geliştirme Programı (İHYK) ile işbirliği içinde hazırlanmıştır.

Sözlük

Toplumsal cinsiyet: “Kadınlar ve erkekler için toplumsal olarak inşa edilmiş kimlikler, nitelikler ve roller ile toplumun kadınlar ve erkekler arasında hiyerarşik tahakküm ilişkileri ile güç ve hakların erkeklerin lehine ve kadınların aleyhine dağıtılmasına yol açacak şekilde bu biyolojik farklılıklara verdiği sosyal ve kültürel anlamı ifade eder”.¹ Bu kimlik, atfedilen nitelik, fırsat ve ilişkiler toplumsallaşma süreçleri yoluyla öğrenilir. Bunlar ortama/zamana özgüdür ve değişebilir. Kadınların ve erkeklerin bu sosyal konumları siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal, dini, ideolojik ve çevresel faktörlerden etkilenir ve kültür, toplum ve topluluk tarafından değiştirilebilir. Çoğu toplumda, kadınlar ve erkekler arasında üstlenilen sorumluluklar, yürütülen faaliyetler, kaynaklara erişim ve kaynaklar üzerindeki kontrol ve karar alma fırsatları bakımından farklılıklar ve eşitsizlikler bulunmaktadır.² CEDAW Komitesi, “Her ne kadar Sözleşme sadece cinsiyete dayalı ayrımcılığa göndermede bulunsa da 1. maddenin yanı sıra madde 2 (f) ve madde 5 (a)’nın, Sözleşme’nin genel olarak kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı da kapsadığını gösterdiğini” vurgulamıştır.³

Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet: “Bir kişiye cinsiyeti veya toplumsal cinsiyeti nedeniyle yöneltilen veya bu kişiyi orantısız bir şekilde etkileyen, ölümle veya fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zararlar veya ıstırapla sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel eylemler veya ihmaller veya bunlarla tehdit etmek, taciz, zorlama ve keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakmak da dâhil olmak üzere çeşitli şekillerde ortaya çıkan şiddet” anlamına gelmektedir.⁴ Örnekler arasında cinsel şiddet, insan kaçakçılığı, aile içi şiddet, zorla kısırlaştırma, kadınları hamileliklerini tamamlayarak doğum yapmaya zorlama, lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks (LGBTİ) kadınlara yönelik şiddet, çevrim içi şiddet, kadın cinayetleri, belirli kölelik ve kulluk biçimleri, çocuk yaşta ve/veya zorla evlendirme ve kadın sunneti gibi diğer zararlı uygulamalar yer almaktadır.

Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık: CEDAW Sözleşmesi kadınlara karşı ayrımcılığı “siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya hakları kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı herhangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlama” olarak tanımlamaktadır. (CEDAW Sözleşmesi, Madde 1). CEDAW Sözleşmesi’nin 1. maddesi yalnızca cinsiyete dayalı ayrımcılığa atıfta bulunmasına rağmen, CEDAW Komitesi 1. maddeyi Sözleşme’nin 2 (f) ve 5 (a) maddeleriyle birlikte yorumlayarak, kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı da kapsamına almıştır.⁵

1. Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi) , Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nin 2. maddesi uyarınca [taraf Devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010, paragraf. 5.

2. Ayrıca bakınız UN Women, “Kavramlar ve Tanımlar: Toplumsal Cinsiyet”, <https://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm>

3. CEDAW Komitesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nin 2. maddesi uyarınca [taraf Devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010, paragraf. 5.

4. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (İHYK), [İnsan Hakları Soruşturmalarına Toplumsal Cinsiyet Perspektifinin Entegre Edilmesi: Rehberlik ve Uygulama](#), (New York ve Cenevre: Birleşmiş Milletler, 2018). Ayrıca bk. CEDAW Komitesi, Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin 35 sayılı genel tavsiye kararı, 19 sayılı genel tavsiye karar güncellemesi, CEDAW/C/GC/35, 26 Temmuz 2017, paragraf 14 ve 18-20. <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-recommendation-no-35-2017-gender-based>

5. CEDAW Komitesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nin 2. maddesi uyarınca [taraf Devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010, paragraf. 5.

Toplumsal cinsiyet eşitliği: Bütün cinsiyetlerden ve cinsiyet kimliklerinden bütün insanların eşit haklara, sorumluluklara ve fırsatlara sahip olmasını ifade eder. Eşitlik, kadınlara her koşulda erkeklerle aynı muamelenin garanti edilmesi anlamına gelmez. Kadın-erkek eşitliği veya toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesinin özünde, cinsiyetleri ne olursa olsun bütün insanların kişisel yeteneklerini geliştirmekte, mesleki kariyerlerini sürdürmekte ve kalıp yargılar, katı toplumsal cinsiyet rolleri ve ön yargılar tarafından belirlenen sınırlamalar olmaksızın seçim yapmakta özgür oldukları kavrayışı yatmaktadır.⁶ Toplumsal cinsiyet eşitliği, kendini yalnızca erkek veya kadın olarak tanımlamayan ya da her iki tanımı da reddeden,, ikili cinsiyet rejimine tabi olmayan kişiler de dâhil olmak üzere, farklı toplumsal cinsiyet kimliklerine sahip kişiler için eşit derecede geçerlidir. Bu kişiler aynı zamanda “LGBTİ” şemsiye terimi altında da yer almaktadır.⁷

Toplumsal cinsiyet entegrasyonu/Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması/Toplumsal cinsiyet perspektifinin ana akımlaştırılması: “Mevzuat, politikalar veya programlar da dâhil olmak üzere planlanan herhangi bir eylemin kadınlar, erkekler ve farklı toplumsal cinsiyet kimliklerine sahip kişiler üzerindeki etkilerinin her alanda ve her düzeyde değerlendirilmesi sürecini ifade eder. Toplumsal cinsiyet entegrasyonu veya ana akımlaştırma; kadınların, erkeklerin ve farklı toplumsal cinsiyet kimliklerine sahip kişilerin kaygılarını ve deneyimlerini, politika ve programların tasarımı, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinin ayrılmaz bir boyutu haline getirmeye yönelik bir stratejidir. Bu, ayrımcılığın devam etmesini önlemek amacıyla, bütün bireylerin eşitçe fayda görmesi için yapılır. Genellikle kadın bakış açısının planlanan eylemlere yansıtıldığından emin olmaya odaklanılsa da toplumsal cinsiyetin doğru bir şekilde entegrasyonu için, erkeklerin ve farklı toplumsal cinsiyet kimliklerine sahip kişilerin bakış açılarının da dikkate alınması gerekir. Toplumsal cinsiyetin LGBTİ bireyler de dâhil olmak üzere herkesin insan haklarını nasıl etkilediğinin analiz edilmesini gerektirir.”⁸

Toplumsal cinsiyete duyarlı yasa yapma: Cinsiyet veya toplumsal cinsiyet temelinde açıkça veya dolaylı olarak ayrımcılık yapan yasaların değiştirilmesi veya yürürlükten kaldırılması eylemini ifade eder. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesini teyit eden ve uygulamada toplumsal cinsiyet eşitliğini güvence altına alan yasaların çıkarılması anlamına gelir. Buna, cinsiyete dayalı ayrımcılığın yanı sıra belirli bir cinsiyetten veya toplumsal cinsiyetten insanları orantısız bir şekilde etkileyen her türlü cinsiyete dayalı şiddet veya istismardan korunmanın sağlanması da dâhildir. Kadınlar ve kız çocukları bu tür ayrımcılık ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten orantısız bir şekilde etkilenmektedir.⁹

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine ve kadın haklarının sağlanmasına katkıda bulunan devlet planlaması, programlaması ve bütçelemesidir. Sektörel ve yerel devlet politikaları, planları ve bütçelerindeki toplumsal cinsiyet uçurumlarını ele almak için gerekli müdahaleleri tanımlamayı ve yansıtmayı kapsar. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ayrıca gelir üretme politikalarının, yerel kaynakların tahsisinin ve resmi kalkınma desteğinin toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış etkilerini analiz etmeyi hedefler.¹⁰

6. CEDAW Komitesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 2. maddesi uyarınca [taraf Devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010, paragraf. 22.

7. Bk. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Özel Prosedürleri, [BM Bağımsız Uzmanının Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Şiddet ve Ayrımcılığa Karşı Koruma Görevi - IE SOG: Toplumsal Cinsiyet Kimliği Raporu](#), A/73/152, 12 Temmuz 2018. Bu belgede LGBTİ kişilere yapılan atıflar, kendilerini ikili cinsiyet rejimine tabi olarak tanımlamayan kişiler de dâhil olmak üzere farklı cinsel yönelimlere, cinsiyet kimliklerine ve cinsiyet özelliklerine sahip kişileri kapsayacak şekilde oluşturulmuştur.

8. İHYK, “[Toplumsal cinsiyet entegrasyonu: İHYK ve kadının insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği](#)”.

9. PAB ve BM Kadın Birimi, [Toplumsal cinsiyete duyarlı yasa yapma](#) (Cenevre: PAB ve BM Kadın Birimi: 2021).

10. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), “[Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme \(TCDB\): Tanım](#)”.

Toplumsal cinsiyete duyarlı politika, program, idari ve mali faaliyetler ve kurumsal prosedürler: “Kadınların ve erkeklerin kapasiteleri, ihtiyaçları ve öncelikleri arasında farklılık gözeten, hem kadınların hem de erkeklerin görüş ve fikirlerinin ciddiye alınmasını sağlayan, kararların erkeklere kıyasla kadınların durumu üzerindeki etkilerini dikkate alan ve kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizlikleri veya dengesizlikleri gidermek için harekete geçen” faaliyet ve prosedürleri ifade eder.¹¹ Genellikle toplumsal cinsiyete duyarlı ve toplumsal cinsiyete hassas terimleri birbirinin yerine kullanılır.

Kesişimsellik: Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet temelinde kadınlara yönelik ayrımcılığı anlamaya yönelik temel bir kavramı ifade eder. Ayrımcılık; ırk, etnik köken, din veya inanç, sağlık, statü, yaş, sınıf, kast, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri gibi kadınları etkileyen diğer faktörlerle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Cinsiyet veya toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, bu gruplara mensup kadınları erkeklerden farklı derecede veya farklı şekillerde etkileyebilmektedir. Bu tür kesişen ayrımcılık biçimleri, bahse konu kadınlar üzerinde zincirleme bir olumsuz etki yaratmaktadır. Örneğin, CEDAW Komitesi çeşitli vesilelerle etnik azınlık olan kadınların, yaşlı kadınların, engelli kadınların, göçmen kadınların, cezaevlerindeki kadınların, sokakta yaşayan kadınların ve kız çocuklarının ve lezbiyen, biseksüel, trans ve interseks kadınların¹² dezavantaja, ayrımcılığa ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı özellikle savunmasız olduklarını gözlemlemiştir. Bu kadınların maruz kaldığı ayrımcılık, sadece iki ayrımcılık türünün birbirine eklenmesiyle açıklanamaz. Aksine, bunun kesişimsel ayrımcılık merceğinden anlaşılması, kümülatif sonucun niteliksel açıdan farklı olduğunu ve özel bir tanıma ve yasaklama gerektirdiğini ortaya koymaktadır.¹³

Biyolojik Cinsiyet: Kadınlar ve erkekler, kız ve oğlan çocukları arasındaki biyolojik farklılıkları ifade eder.¹⁴

Daha fazla ilgili tanım için bkz:

- BM Kadın Birimi, “[Kavramlar ve tanımlar](#)”.
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), [Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Terimler ve Kavramlar Sözlüğü](#) (Katmandu: UNICEF Güney Asya Bölge Ofisi, 2017).
- PAB ve BM Kadın Birimi, [Toplumsal cinsiyete duyarlı yasa yapımı: Parlamenterler için El Kitabı No. 33](#) (Cenevre: PAB ve UN Women, 2021).

11. Bk. UN-REDD, “[Toplumsal cinsiyete duyarlı](#)”. Bk. CEDAW Komitesi, [Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 2. maddesi](#) kapsamında taraf Devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 sayılı Genel Tavsiye, CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010.

12. Bk. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Özel Prosedürleri, [BM Bağımsız Uzmanının Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Şiddet ve Ayrımcılığa Karşı Koruma Görevi - IE SOGI: Toplumsal Cinsiyet Kimliği Raporu](#), A/73/152, 12 Temmuz 2018.

13. Bakınız Meghan Campbell, “[CEDAW ve Kadınların Kesişen Kimlikleri: Kesişimsel Ayrımcılığa Öncü Bir Yaklaşım](#)”, Oxford İnsan Hakları Merkezi, Oxford Üniversitesi Çalışma Belgesi Cilt 2, No. 3, Şubat 2016. Ayrıca bakınız: UN Women, “[Kavramlar ve Tanımlar: Kadınlar ve Erkekler Arasında Eşitlik \(toplumsal cinsiyet eşitliği\)](#)” ve CEDAW Komitesi, [Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme'nin 2. maddesi uyarınca taraf Devletlerin temel yükümlülükleri hakkında 28 No'lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010, paragraf 18.

14. Bazı insanların, erkek veya kadın bedenlerinin tipik ikili kavranışına uymayan cinsiyet özellikleriyle doğduklarını belirtmek önemlidir (interseks kişiler).

Kısaltmalar ve terimler

APPG	Partiler Arası Meclis Grubu
BM	Birleşmiş Milletler
BRP	Basitleştirilmiş raporlama prosedürü
CEDAW, Sözleşme veya CEDAW Sözleşmesi	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
CEDAW Komitesi veya Komite	Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi
CRPD	Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme
CRPD Komitesi	Engelli Kişilerin Hakları Komitesi
CSW	Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu
ÇHS	Çocuk Hakları Sözleşmesi
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
ECOSOC	Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
EPGG	Evrensel periyodik gözden geçirme
ESKHS	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
GUİ	Gönüllü Ulusal İnceleme
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
İHTY	İnsan hakları temelli yaklaşım
İHYK	Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği
KBG	Kadın, Barış ve Güvenlik
KYTCDŞ	Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet
LGBTİ	Lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel ve interseks
LOI	Konular Listesi
LOIPR	Ulusal Eylem Planı'nın raporlanmasından önceki konuların listesi
MSHUS	Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
NMIRF	Ulusal Raporlama, Uygulama ve Takip Mekanizması
OÖÇG	Oturum Öncesi Çalışma Grubu
PAB	Parlamentolar Arası Birlik
SKA'lar	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
STEM	Bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik
STK	Sivil toplum kuruluşu
TCDŞ	Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet
UEP	Ulusal Eylem Planı
UİHK	Ulusal İnsan Hakları Kurumu
UKM	Ulusal Kadın Mekanizmaları

Yönetici Özeti

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) nedir?

1979 tarihli Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW, Sözleşme veya CEDAW Sözleşmesi), kadınların medeni, kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal haklarını kapsamlı bir şekilde koruyan ve evrensel olarak onaylanmış, yasal bağlayıcılığı olan neredeyse tek belge olması nedeniyle, **kadınların uluslararası insan hakları belgesi** olarak bilinmektedir. Yıllar içinde, izleme organı olan Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi veya Komite), Sözleşme'nin 16 temel maddesinin standart içeriği ve kapsamını daha da netleştirmiş ve taraf Devletler bu hükümlerin ve ilgili Komite tavsiyelerinin çoğunu kendi yasama ve politika çerçevelerine dâhil etmişlerdir.

Ancak, CEDAW Sözleşmesinin kabulünden 40 yılı aşkın bir süre sonra, hiçbir ülkede kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılığın ortadan kalktığı iddia edilemez. Ayrıca, kaydedilen ilerleme geriye gitme riski altındadır. CEDAW Sözleşmesi, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'na ulaşılmasında da büyük önem taşımaktadır.

Bu el kitabı, parlamenterlerin CEDAW Sözleşmesi kapsamında yer alan standartları daha iyi anlayabilmeleri ve çalışmalarında uygulayabilmeleri için pratik bir araç olarak hizmet etmek amacıyla hazırlanmıştır. CEDAW Komitesi'nin ve diğer ilgili mekanizmaların sağladığı rehberliğin yanı sıra CEDAW Sözleşmesi'nin uygulanmasına ilişkin ulusal deneyimler de temel alınarak biçimlendirilmiştir. Ayrıca, CEDAW Komitesi ve Parlamentolar Arası Birlik (PAB) arasında onlarca yıldır süregelen ve parlamentoları Sözleşme'yi kadınlar ve kız çocukları için gündelik bir gerçekliğe dönüştürmeye teşvik eden iş birliği de temel dayanakları arasındadır.

CEDAW Sözleşmesi'nde yer alan haklar ve konular nelerdir?

CEDAW Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolü'nün uluslararası insan hakları sisteminde nasıl bir konumda bulunduğu ve CEDAW Komitesi'nin rolü bu el kitabında ana hatlarıyla belirtilmektedir. Ayrıca Sözleşme'nin temel özellikleri ve Sözleşme'den kaynaklanan Devlet yükümlülüklerine de odaklanılmıştır.

Sözleşme, bir Devletin belirli haklarını ve bunlara karşılık gelen yükümlülüklerini tanımlayan 16 madde, izleme organının (CEDAW Komitesi) rolünü tanımlayan 6 madde ve bir Devletin Sözleşmeye nasıl taraf olabileceğini, Sözleşmenin yürürlüğe girmesini, çekinceleri ve uyuşmazlıkların çözümünü tanımlayan 8 maddeden oluşmaktadır.

El kitabında, Sözleşme'nin anlaşılmasına ve uygulamada nasıl hayata geçirilmesi gerektiğine dair önemli bazı alanlar ve kavramlar derinlemesine incelenmektedir. Bunlar;

- **Ayrımcılık ve eşitlik**
- **Kesşimsellik**
- **Geçici özel önlemler**
- **Toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılar**
- **CEDAW Sözleşmesi ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları**
- **Silahlı çatışma, iklim değışikliği ve sağlık krizleri gibi zorlu bağlamalarda kadınlar ve kız çocuklarının durumudur.**

El kitabında ayrıca CEDAW Komitesi'nin Sözleşme'yle korunan iki özel hakla ilgili yaklaşımı ve parlamenterlerin atabileceği adımlar da gösterilmektedir. Söz konusu iki özel hak;

- **Kadınlara yönelik zararlı uygulamalar ve insan kaçakçılığı da dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten uzak yaşama hakkı ile**
- **Siyasal ve kamusal hayata katılma hakkıdır.**

CEDAW Sözleşmesi'nin hayata geçirilmesinde parlamentoların rolü nedir?

Parlamentolar, herkesin haklarını temsil etmeye ve geliştirmeye çalışırken, bütün farklılıklarıyla kadınları ve kız çocuklarını etkileyen özel zorlukları ve ayrımcılık ve istismar biçimlerini de anlamak zorundadır. Kadınların insan haklarını kapsamlı bir şekilde koruyan ve 189 Devletin taraf olduğu neredeyse evrensel tek anlaşma olan CEDAW Sözleşmesi, dünya genelindeki parlamentoların faaliyetlerinin merkezinde yer almalıdır.

Parlamentoların rolüne ilişkin CEDAW Komitesi rehberliği

CEDAW Komitesi, yıllar içinde, parlamentoların Sözleşme'nin ulusal düzeyde uygulanmasını ilerletmek ve Komite'nin çalışmalarına katılmak bağlamlarındaki rolüne ilişkin özel bir kılavuz oluşturmuştur. Komite, PAB ile iş birliği içinde, CEDAW Sözleşmesi'nin uygulanmasında parlamentoların katılımını teşvik etmektedir.

CEDAW Komitesi 2010 yılında [parlamentolar hakkında bir bildiri](#) yayımlayarak parlamentoların CEDAW'ın uygulanmasının geliştirilmesindeki rolünü vurgulamıştır. Bu el kitabı bu bildiriyi temel almakta ve özel olarak, parlamentoların aşağıdaki alanlardaki rolünün çerçevesini ana hatlarıyla çizmektedir:

- Devletlerin CEDAW Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolü'ne **taraf olmaya teşvik edilmesi**
- Devletlerin CEDAW Sözleşmesi'ne koyduğu **şerhlerin kaldırılması**
- CEDAW Sözleşmesi ilkelerine uyulması ve kadınlara karşı ayrımcılığın yasaklanması, toplumsal cinsiyet eşitliğine bağlılık ve çeşitli hakların ulusal mevzuata dâhil edilmesi de dâhil olmak üzere **sözleşme hükümlerinin uygulanmasının sağlanması.**
- **Hükümetin toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki eylemlerinin denetlenmesi,** toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemenin sağlanması, kamuoyunun şekillendirilmesi ve diplomasi ve uluslararası iş birliği yoluyla eşitliğin teşvik edilmesi.

- Taraf devletlerin Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin raporlarının hazırlanması, Komite ile diyalog ve uygulama, raporlama ve takip için ulusal mekanizmalar (NMIRF'ler)¹⁵ ile koordinasyon halinde komitenin sonuç gözlemlerinin takibi bağlamında **devletlerin CEDAW Komitesi'ne sunduğu raporlara katkıda bulunulması.**

Değişimin araçları olarak parlamentolar

Parlamentolar, kadınların ve kız çocuklarının CEDAW Sözleşmesi'nde belirtilen insan haklarını teşvik etme, yerine getirme ve koruma rollerini yerine getirebilmek için toplumsal cinsiyete duyarlı kurumlar olmalıdır. Bu da iç kurallarının ve normlarının toplumsal cinsiyetten bağımsız olmamasını gerektirir. Parlamente'nin toplumsal cinsiyete duyarlı olması, kurumsal kültürlerinin, yapılarının ve kapasitelerinin toplumsal cinsiyet perspektifi de dâhil olmak üzere müzakere, karar ve politika sonuçlarını etkilediğinin farkında olması demektir. Toplumsal cinsiyete duyarlı parlamentolar için **2012 PAB Eylem Planı, nasıl toplumsal cinsiyete duyarlı bir parlamento olunacağı konusunda sağlam bir çerçeve ve rehberlik sağlamaktadır.**

15. Bunlar, Devletin uluslararası insan hakları yükümlülüklerini raporlamak ve takip etmekten sorumlu Hükümet yapılarıdır.

CEDAW, parlamentere, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerletilmesinde kilit bir rol oynamaları için rehberlik edecek önemli bir çerçevedir. © PAB/Bahreyn Parlamentosu

Giriş

Bir devletin yasama organı olarak parlamento, toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesinde kilit bir role sahiptir. Parlamento mevzuattaki ayrımcı hükümleri yürürlükten kaldırabilir ve ulusal yasaların uluslararası standartlara uyumlu olmasını sağlayabilir. Ayrıca bütçelerin toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadın ve kız çocuklarının haklarını ilerletecek kanun, strateji, politika, program ve planların uygulanmasına tahsis edilmesini sağlayabilir. Parlamenterler kendi seçim bölgelerindeki kadınlar ve kız çocuklarının taleplerini ve önceliklerini temsil edebilir ve bunları parlamentonun gündeminin üst sıralarına yerleştirebilir. Parlamentolar, ayrıca, yürüttükleri diplomasiyi yanı sıra kalkınma yardımlarının yönlendirilmesi ve denetlenmesindeki rolleri aracılığıyla uluslararası insan hakları anlaşmalarının uygulanmasını teşvik edebilirler.

Kadınların ve kız çocuklarının hakları bütün insan haklarının ayrılmaz bir parçasını oluşturmakta ve uluslararası ve bölgesel insan hakları antlaşmalarının tümü tarafından korunmaktadır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW, Sözleşme veya CEDAW Sözleşmesi) neredeyse kadınların insan haklarını kapsamlı bir şekilde koruyan tek evrensel uluslararası antlaşmadır. Kadınların ve kız çocuklarının özel deneyimlerinin yanı sıra cinsiyetleri/toplumsal cinsiyetleri ve onları farklı şekilde etkileyen sosyal normlarla ilgili ihtiyaçlarını yansıtırken, özel olarak haklarına odaklanmaktadır.¹⁶

CEDAW Sözleşmesi; ayrımcılık, dışlama veya ön yargı olmaksızın herkesi – kadınları ve erkekleri, kız ve oğlan çocuklarını ve ikili cinsiyet rejiminin tabii olmayan kişileri – temsil etmeye çalışan parlamenterlere rehberlik etmek için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Parlamenterlere, kadınların ve kız çocuklarının haklarını geliştirme ve karşılaştıkları her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırma yollarını belirleme konusunda yardımcı olmaktadır.

Taraf Devletlerin Sözleşme'ye uyması BM Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi veya Komite) tarafından denetlenmektedir. Komite, taraf devletlerin raporlarını düzenli olarak gözden geçirmekte ve kalkınma, barış ve demokrasi ile ilgili yasalar, politikalar ve önlemler üzerine tavsiyeler de dâhil olmak üzere ulusal önlemler yoluyla Sözleşme'yi uygulamalarına yardımcı olacak önerilerde bulunmaktadır.

CEDAW Komitesi'ne ek olarak, çeşitli uluslararası ve bölgesel insan hakları mekanizmaları da CEDAW Sözleşmesi tarafından belirlenen standartların geliştirilmesi ve CEDAW Komitesi tavsiyelerinin uygulanmasının desteklenmesi de dâhil olmak üzere, kadınların ve kız çocuklarının haklarının ilerletilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (ayrıntılı bilgi için CEDAW ve BM insan hakları mimarisi hakkındaki bölüm 1.1.1'e bakınız).

Parlamentoların toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesinde oynadığı önemli rolün bilincinde olan Parlamentolar Arası Birlik (PAB), CEDAW Komitesi ile özel bir ortaklık geliştirmiştir. Bu ortaklık, CEDAW Sözleşmesi'nin ulusal düzeyde uygulanmasında parlamentoların katılımının güçlendirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. CEDAW Komitesi aynı zamanda CEDAW'ın daha iyi uygulanmasında parlamentoların taşıdığı önemi de vurgulamaktadır.

16. Kasım 2022 itibarıyla, sadece dört BM Üye Devleti CEDAW'ı imzalamamış veya onaylamamıştır. Bunlar: İran İslam Cumhuriyeti, Somali, Sudan ve Tonga'dır. Palau ve Amerika Birleşik Devletleri CEDAW'ı imzalamış ancak onaylamamıştır. bk. OHCHR, "Onaylama Durumu: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi".<https://indicators.ohchr.org/>

Kutu 1: Parlamenterler CEDAW Sözleşmesi'ni neden önemsemelidir?

Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılık her ülkede mevcuttur. Ayrımcılık hayatlarının her alanını kapsamaktadır:

- Dünya genelinde kadınlar ve kız çocuklarının yasal hakları, erkeklerin ve oğlan çocuklarının sahip olduğu **yasal hakların yalnızca yüzde 77'sidir**.¹⁷ Yasalarda reform yapılması konusunda ilerleme kaydedilmesine rağmen, mevcut değişim hızıyla yasal güvencelerdeki eksikliklerin giderilmesi ve ayrımcı yasaların kaldırılması 286 yıl sürebilir.¹⁸
- **Her üç kadından biri yaşamları boyunca**, ister yakın partner şiddeti isterse cinsel istismar biçimden olsun, şiddete maruz kalmaktadır¹⁹ ve her dört kadından biri COVID-19 salgınının patlak vermesinden bu yana daha sık ev içi çatışma yaşadığını bildirmektedir.²⁰
- **Cinsiyete dayalı ücret farkı dünya genelinde yüzde 37'dir**. Bu, küresel olarak kadınların benzer rollerdeki erkeklerden yaklaşık olarak yüzde 37 daha az kazandığı anlamına gelmektedir. Cinsiyetler arası uçurumun kapatılmasında ilerleme son derece yavaş seyretmektedir. Mevcut gidişat, kadınların eşit ücret de dâhil olmak üzere ekonomik katılım ve fırsatlar alanında cinsiyet eşitliğine²¹den 267,6 yıl uzakta olduğunu göstermektedir.²²
- **Dünyada her dört parlamento üyesinden yalnızca biri** kadındır. Amerika'da parlamento üyelerinin yaklaşık yüzde 34'ünü, Avrupa'da yüzde 31'ini, Sahra altı Afrika'da yüzde 26'sını, Asya'da yüzde 21'ini, Pasifik'te yüzde 23'ünü ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde yaklaşık olarak yüzde 17'sini kadınlar oluşturuyor.²³

Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılık hem onları etkileyen bir insan hakları sorunu hem de toplumları geri bırakan bir modeldir. Araştırmalar şunları ortaya koymuştur:

- **Toplumsal cinsiyet eşitliği ekonomi için iyidir**. Uzun vadede, gelişmekte olan ülkelerde cinsiyete dayalı istihdam açıklarının tamamının kapatılması halinde kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) neredeyse yüzde 20 daha yüksek olacaktır.²⁴ Dünya genelinde, 2030 yılına kadar, sosyal kurumlardaki ayrımcılığın ortadan kaldırılması halinde küresel GSYİH kişi başına 764 ABD doları artabilir.²⁵

17. Dünya Bankası, "Kadınlar, İş Dünyası ve Hukuk 2023", 2023. Ayrıca bk. "UN Women Veri Merkezi", SKA göstergesi 5.11

18. BM Kadın Birimi, [Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarında İlerleme: Toplumsal Cinsiyet Anlık Görüntüsü](#) 2022 (New York: UN Women, 2022), s.10.

19. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), [Kadına yönelik şiddet prevalans tahminleri, 2018](#) (Cenevre: DSÖ, 2021).

20. BM Kadın Birimi, [Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarında İlerleme: Toplumsal Cinsiyet Anlık Görüntüsü](#) 2022 (New York: UN Women, 2022), s.10.

21. Dünya Ekonomik Forumu (WEF), "[Son Raporla Göre Pandemi Cinsiyet Eşitliğinde Alınan Mesafeyi Bir Nesil Geri İtiyor](#)", 13 Mart 2021.

22. WEF, "[Küresel cinsiyete dayalı ücret eşitsizliği hakkında 6 şaşırtıcı gerçek](#)", 8 Mart 2022.

23. PAB, "[Ulusal parlamentolarda kadın üye sayılarının küresel ve bölgesel ortalamaları](#)", 1 Ekim 2022 itibarıyla veriler.

24. Steven Pennings, "[Gelişmekte olan ülkelerde toplumsal cinsiyete dayalı istihdam farkları kapatılırsa kişi başına düşen GSYİH ne kadar artar?](#)", Dünya Bankası Blogları, 4 Mart 2022. Ayrıca bakınız: Jonathan Woetzel ve diğerleri, "[Kadın eşitliğini geliştirmek küresel büyüme nasıl 12 trilyon dolar kazandırabilir](#)", McKinsey Global Institute, 1 Eylül 2015.

25. Gaëlle Ferrant ve Alexandre Kolev, "[Sosyal kurumlarda toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın ekonomik maliyeti](#)" (Paris: Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), 2016), s.3.

- **Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin maliyeti** yüksektir. 2016 yılında kadınlara yönelik şiddetin maliyetinin küresel GSYİH'nin yaklaşık yüzde 2'sine veya 1,5 trilyon ABD dolarına, yani neredeyse Kanada ekonomisinin toplam hacmine denk geldiği tahmin edilmektedir.²⁶
- **Yönetimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması sürdürülebilir kalkınma, barış ve iklim eylemlerini desteklemektedir.**²⁷

Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ilişkin en kapsamlı küresel anlaşma olan CEDAW, dünya genelindeki parlamentoların faaliyetlerinin merkezinde yer almak zorundadır.

Sözleşme'nin 1979 yılında kabul edilmesinden bu yana, toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesinde ve kadın ve kız çocuklarının haklarının güvence altına alınması konusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak daha gidilecek çok yol var. Ayrıca, elde edilen kazanımlar, bunların korunması için sürekli çaba gösterildiği takdirde kolaylıkla kaybedilebilir. Bu nedenle uyanık olmak ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile kadın ve kız çocuklarının haklarının her zaman parlamentoların gündeminde kalmasını ve bütün çabalarının merkezinde yer almasını sağlamak önemlidir.

Bu el kitabının amacı

Bu el kitabı siyasi iradeyi harekete geçirmeyi, parlamentolar arasında iyi uygulamalara ilişkin bilgi ve paylaşımı artırmayı ve parlamentolar ve parlamento personeline CEDAW Sözleşmesi'nin uygulanması ve CEDAW Komitesi ile etkileşim yoluyla kadınlarla erkekler ve kız çocuklarıyla oğlan çocukları arasında esaslı bir eşitliğin geliştirilmesi konusunda somut rehberlik sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu el kitabı, 2003 yılında BM ve PAB tarafından ortaklaşa yayımlanan CEDAW Sözleşmesi ve İsteğe Bağlı Protokolü hakkında parlamentolar için el kitabının ilk versiyonunu güncellemektedir.²⁸

2003 yılından bu yana Komite, parlamentolar ve PAB'in kadının insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki çalışmalarında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. CEDAW Sözleşmesi neredeyse evrensel olarak kabul edilmiş olup dünya çapında kimi ilerlemeler kaydedilmiştir. Kadına yönelik şiddet, nedenleri ve sonuçları Özel Raportörünün ve kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılık Çalışma Grubunun göreve başlaması gibi, kadının insan haklarının ilerletilmesine yönelik diğer BM mekanizmalarının kurulması da önemli gelişmeler arasındadır.

26. BM Kadın Birimi, "Kadına yönelik şiddetin ekonomik maliyeti: BM Genel Sekreter Yardımcısı ve BM Kadın Birimi İcra Direktörü Yardımcısı Lakshmi Puri'nin 'Kadına Yönelik Şiddetin Ekonomik Maliyeti' konulu üst düzey tartışmada yaptığı konuşma", 21 Eylül 2016

27. Bir araştırmaya göre, kadın milletvekillerinin oranının daha yüksek olması ile iklim politikalarının daha iddialı olması arasında bir bağlantı bulunmaktadır - bakınız Samantha Harrington, "Araştırmalara göre daha fazla kadın siyasetçiye sahip ülkeler daha iddialı iklim politikaları uyguluyor", Yale Climate Connections, 12 Eylül 2019 Ayrıca PAB tarafından yapılan bir araştırma da kadın liderlerin sosyal refah gibi konulara öncelik verdiğini göstermektedir. Parlamentoda daha fazla kadın olması, uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözüme şansını da artırmaktadır - bk. Mary Caprioli, "Toplumsal cinsiyete bağlı çatışma", *Tarih, Siyaset Bilimi ve Uluslararası Çalışmalar*, Cilt 37, Sayı 1 (Ocak 2000)

28. PAB ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi (UN-DESA), *Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolü: Parlamentolar İçin El Kitabı*, (Cenevre: PAB ve Birleşmiş Milletler, 2003)

Önemli dönüm noktaları arasında 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve beraberindeki Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın (SKA'lar) kabul edilmesi, BM Güvenlik Konseyi'nin Kadın, Barış ve Güvenlik (KBG) gündemine ilişkin kararları ve iklim değişikliğine ilişkin Paris Anlaşması yer almaktadır. CEDAW Komitesi'nin genel tavsiye kararlarının sayısında bir artış olmuş, diğer sözleşme organları da toplumsal cinsiyet eşitliğine odaklanan genel yorumlar yayımlamıştır. Bütün bu gelişmelere rağmen, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık dünya genelinde çok sayıda ulusal kanun, politika ve uygulamada varlığını sürdürmektedir. Bu nedenle, Sözleşme'nin ve CEDAW Komitesi'nin tavsiyelerinin uygulanmasında ve diğer ilgili insan hakları uzman mekanizmalarının çalışmalarına katılımında parlamentoların desteklenmesi, PAB ve CEDAW Komitesi için bir öncelik olmaya devam etmektedir.

Yöntem

Bu el kitabı masa başı araştırmalarına ve ilgili paydaşlarla yapılan istişarelere dayanılarak hazırlanmıştır.

1. Masa başı araştırmaları

Masa başı araştırması temel olarak CEDAW Komitesi'nin çalışmalarına ilişkin belgelere odaklanmıştır. Buna, genel tavsiyelerde²⁹ yer alan rehberlik ve tavsiyelerin yanı sıra, farklı hukuk sistemlerini, dinleri, etnik kökenleri, kültürleri, sosyopolitik bağları ve önemli toplumsal cinsiyet eşitliği konularını temsil etmek üzere dünyanın farklı bölgelerinden seçilen bir dizi ülkeye ilişkin seçilmiş sonuç gözlemlerinin analizi de dâhildir. Araştırmaya, ayrıca, CEDAW Komitesi tarafından bireysel şikâyetlerin değerlendirilmesinin ardından benimsenen görüşler ve yürütülen soruşturmalar da dâhil edilmiştir. İncelenen diğer belgeler, ilgili BM organları ve ajanslarının raporlarıdır.

2. İstişareler

El kitabını zenginleştirmek için çeşitli istişarelerde bulunulmuştur. Bu istişareler sayesinde deneyimler ve uygulamaların yanı sıra zorluklar ve fırsatlara ilişkin analizler, örnekler ve bilgiler elde edilmiştir. İstişareler kapsamında, CEDAW Komitesi üyeleri, dünyanın farklı yerlerinden parlamentolar ve sivil toplum temsilcilerinden oluşan odak gruplarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

3. PAB'dan alınan bilgiler

PAB tarafından, devlet raporlaması ve takibinde CEDAW Komitesi'ne karşı yükümlülükler konusunda parlamentolara gönderilen bir ankete verilen yanıtlar (bk. bölüm V.2.1: PAB ve CEDAW Komitesi'ne raporlama süreci), toplantı ve seminerlerin sonuçları, parlamento faaliyetleri hakkındaki literatür ve çeşitli tematik alanlarda PAB tarafından hazırlanan rehber materyaller ve yayınlar dâhil olmak üzere çeşitli bilgiler de sağlanmıştır.

29 OHCHR, "Genel tavsiyeler: Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi".

Bu el kitabının odak noktası

Bu el kitabı, temel olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği ile kadınların ve kız çocuklarının insan haklarını çalışmalarını aracılığıyla ilerletmek için parlamentoların CEDAW'ı bir çerçeve olarak nasıl kullanabileceklerine odaklanmaktadır. El kitabı özel olarak ise:

- CEDAW Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolü ile CEDAW Komitesi'nin çalışmalarına ilişkin bir arka plan sunmakta,
- CEDAW Komitesi'nin çalışmalarında ele aldığı ve odaklandığı (ayrımcılık ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin anlamı ve yaklaşımı; kesişimsellik; geçici özel önlemler; kalıp yargılar; CEDAW ve Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi; ve çatışma, afet riskinin azaltılması ve iklim değişikliği ile halk sağlığı krizleri gibi zorlu bağlamlarda CEDAW'ın uygulanması gibi) çeşitli kesişen tematik alanları ve bunların parlamentolar tarafından nasıl ele alınabileceğini tartışmakta,
- Örnek olması amacıyla iki özel hakkı (insan kaçakçılığı ve çocuk yaşta evlilik gibi zararlı uygulamalar da dâhil olmak üzere kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten uzak yaşama hakkı; kadınların siyasi ve kamusal katılım hakkı) vurgulamakta ve parlamentoların bu hakların ilerletilmesindeki rolüne ilişkin kavrayış yolları sunmakta,
- Sözleşme'de daha genel olarak güvence altına alınan diğer ilgili hakları kapsamakta (bunlar el kitabının genelinde yer almaktadır),
- CEDAW Komitesi'nin Sözleşme'deki hakların çeşitli yönlerine ilişkin son genel tavsiyelerinin bir listesini (EK'te) içermekte,
- Parlamentoların aşağıdaki hususlardaki rollerini tartışmaktadır:
 - » onay veya katılım ve çekincelerin kaldırılması yoluyla CEDAW'ın geliştirilmesi, uygulamaya ilişkin olarak CEDAW Komitesi'ne rapor sunulmasına katılım ve Komite'nin sonuç gözlemlerinin ve İhtiyari Protokol kapsamında Komite tarafından kabul edilen diğer tavsiyelerin takibi;
 - » kurumun toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi, kilit paydaşlarla ilişkilerin güçlendirilmesi ve PAB'in rolünden yararlanılması da dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyet eşitliği için yasa yapma, denetim, bütçe tahsisi, farkındalık yaratma, diplomasi ve kalkınma yardımı.

El kitabı, çeşitli konuları CEDAW Komitesi'nin bakış açısından ele almaktadır. El kitabı, Komite'nin Sözleşme'yi yorumlamak için kullandığı CEDAW Komitesi genel tavsiyelerine dayanmaktadır. Bu el kitabı için seçilen temalar ve odaklanılan haklar, dünyanın dört bir yanından PAB faaliyetlerine ve CEDAW'ın takibine katılan parlamenterler tarafından en yaygın şekilde ifade edilen konulara dayanmaktadır. El kitabında ayrıca çeşitli istişare toplantılarında sunulan veya literatürden ve CEDAW Komitesi tarafından Devlet raporlarının değerlendirilmesinin ardından yayımlanan sonuç gözlemlerinden alınan belirli ülke örnekleri de sunulmaktadır. Her bölümün sonunda "Parlamentolar ne yapabilir?" başlıklı bir bölüm yer almakta ve bu bölümde pratik tavsiyeler sunulmaktadır.

Bölüm I: CEDAW - Sözleşme ve Komite

El kitabının bu bölümünde CEDAW Sözleşmesi, İhtiyari Protokolü ve CEDAW Komitesi'nin rolü üzerinde durulmaktadır. Bölüm; CEDAW'ın uluslararası insan hakları sistemi içindeki yerini göstermekte, CEDAW Sözleşmesi'ni ve temel özelliklerini tanıtmakta ve Devletlerin yükümlülüklerinin niteliğini gözden geçirmektedir.

Kadınlar için uluslararası haklar bildirgesi olarak da bilinen CEDAW Sözleşmesi, taraf Devletlerin kadın haklarını güvence altına almak için belirli adımlar atmasını gerektirmektedir. © Zahim Mohd / NurPhoto / NurPhoto, AFP

I.I Giriş

Cinsiyete dayalı ayrımcılığın yasaklanması, devletlerin uluslararası ve bölgesel insan hakları hukuku kapsamındaki yasal bir yükümlülüğüdür. Bu yükümlülük, parlamentolar da dâhil olmak üzere, bir devletin her düzeydeki organları, birimleri ve teşkilâtlarının tümü için bağlayıcıdır.

Bütün insan hakları antlaşmaları, diğer gerekçelerin yanı sıra biyolojik cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasaklayan bir madde içerir. Çeşitli uluslararası insan hakları antlaşmaları da özellikle kadınların ve kız çocuklarının insan haklarıyla ilgilidir. Hatta bazıları bu haklarla ilgili özel hükümler içerir. Bununla birlikte, uluslararası toplum, haklarının ihlal edilmesi de dâhil olmak üzere dünya genelinde kadınların ve kız çocuklarının karşı karşıya kaldığı gerçeklerin farkına vararak, özellikle kadınların ve kız çocuklarının insan haklarını ele alan bir antlaşmanın benimsenmesinin gerekliliği konusunda anlaşmaya varmıştır. 18 Aralık 1979 tarihinde BM Genel Kurulu, genellikle kadınlar için uluslararası haklar bildirgesi olarak tanımlanan CEDAW Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. Sözleşme, farklı hak alanlarını tanımlamanın yanı sıra, taraf devletlerin bu haklardan yararlanılmasını güvence altına almak için belirli adımlar atmasını da gerektirmektedir.

Sözleşme'yle, dünyanın dört bir yanından kadınların insan hakları konusunda 23 bağımsız uzmandan oluşan ve Sözleşme'nin uygulanmasını izlemekle görevli CEDAW Komitesi kurulmuştur. CEDAW Komitesi, Sözleşme'nin yorumlanmasında ve taraf devletlere kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için özel önlemler tavsiye edilmesinde yetkili bir merci olarak kabul edilmektedir. Komite, taraf devletlerin, CEDAW Sözleşmesi'ni uygulamalarına ilişkin düzenli olarak sundukları raporları inceler ve bu konuda sonuç gözlemlerini yayımlar. Ayrıca Komite, kadınları etkileyen ve taraf devletlerin daha fazla dikkat göstermesi gerektiğine inandığı konularda genel tavsiyeler kabul etmekte ve konuyla ilgili ayrıntılı analiz ve tavsiyeler sunmaktadır. Sözleşme'nin ihtiyari Protokolü uyarınca Komite, Sözleşme kapsamında korunan haklarının ihlal edildiğini iddia eden bireyler veya gruplardan gelen başvuruları değerlendirir. Ayrıca, ilgili taraf devletin bu usulden vazgeçmediği durumlarda, kadınların insan haklarının ağır veya sistematik olarak ihlal edildiği iddialarına ilişkin gizli soruşturmalar başlatmakla da görevlidir.

I.I.I CEDAW Sözleşmesi ve BM insan hakları mimarisi

CEDAW Sözleşmesi'nde yer alan standartlar ve CEDAW Komitesi'nin çalışmaları çeşitli ulusal, bölgesel ve uluslararası organlar için önemli bir rehber niteliğindedir. Bu durum, CEDAW Sözleşmesi'nin, uluslararası insan hakları sözleşme organlarının (insan hakları sözleşmelerinin uygulanmasını denetlemekle görevli uzman organlar) yanı sıra diğer BM ve bölgesel insan hakları mekanizmaları tarafından kadının insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerletilmesi için bir çerçeve olarak kullanılmasından da anlaşılmaktadır.

CEDAW Sözleşmesi dokuz temel uluslararası insan hakları sözleşmesinden biridir.³⁰ Diğer sekiz sözleşmenin birçoğu kadınların insan haklarına doğrudan atıfta bulunmaktadır.³¹ Bütün sözleşme organları, sonuç gözlemleri ve genel yorumlarının yanı sıra çalışmalarının diğer yönleri de dâhil olmak üzere, kendi yetkileri kapsamında kadınların ve kız çocuklarının haklarını ele almakta ve bunlara özel önem vermektedir. Çalışmalarında sıklıkla CEDAW Sözleşmesi'ne ve CEDAW Komitesinin çalışmalarına atıfta bulunurlar.

Sözleşme organlarının yanı sıra, BM İnsan Hakları Konseyi ve mekanizmaları gibi diğer organlar da CEDAW Sözleşmesi kapsamında ortaya çıkan sorunlarla ilgilenmektedir.³² Örneğin, 1994 yılında BM İnsan Hakları Komisyonu, kadına yönelik şiddet, nedenleri ve sonuçları konusunda Özel Raportörlük ofisini kurmuştur.³³ 2004 yılında Komisyon bir başka önemli mekanizma olan insan kaçakçılığı, özellikle de kadın ve çocuğu kaçakçılığı konusunda Özel Raportörlüğünü kurmuştur. Komisyonun halefi olan İnsan Hakları Konseyi, 2010 yılında kadınlara ve kız çocuklarına karşı ayrımcılık konusunda BM Çalışma Grubunun görev alanını belirlemiştir.

Bu mekanizmalara ek olarak, özel usullerin tamamı, görevlerin icrasında toplumsal cinsiyet perspektifini entegre etmektedir.³⁴ Tematik raporlar, ülke ziyaretleri ve kişilerden gelen iddialarla ilgili bildirimler yoluyla insan hakları anlayışını derinleştirmektedirler. Çalışmaları İnsan Hakları Konseyi ve BM Genel Kuruluna sunulan raporlarda yer alır. Ülke ziyaretleri sırasında, sahadaki ilgili paydaşlarla etkileşime girerek ve başka türlü BM insan hakları mekanizmalarına erişimi olmayan uzak topluluklara ve mağdurlara ulaşarak doğrudan bir etkide bulunurlar. Parlamentolarla düzenli olarak bir araya gelir ve etkileşimde bulunurlar ve görev alanlarına giren konularda parlamentonun anlayışını geliştirmeye yardımcı olurlar.

30. Bk. İHYK, "İnsan Hakları Araçları".

31. Örneğin, hem Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (MSHS) hem de Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (ESKHUS) 3. Maddesi, taraf Devletlere kadın ve erkeklerin bütün haklardan eşitçe yararlanmasını sağlama yükümlülüğü getirmektedir. ESKHUS Madde 7 (a) (i), Devletlerin "hiçbir ayrım gözetmeksizin eşit değerde iş için eşit ücret, özellikle de kadınlara erkeklerden daha aşağı olmayan çalışma koşulları ve eşit işe eşit ücret"i güvence altına almasını

gerektirmektedir. Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme'nin (CRPD) 3. Maddesi, kadın erkek eşitliğini Sözleşme'nin ilkelerinden biri olarak tanımlamaktadır. 6. Maddesi özellikle engelli kadınlara odaklanmaktadır. Madde 16 (5), taraf devletlerin "engellilere yönelik sömürü, şiddet ve istismar vakalarının tespit edilmesini, soruşturulmasını ve uygun hallerde kovuşturulmasını sağlamak için kadın ve çocuk odaklı mevzuat ve politikalar da dâhil olmak üzere etkili mevzuat ve politikalar yürürlüğe koymasını" gerektirmektedir.

32. BM İnsan Hakları Konseyi, BM bünyesinde dünya çapında insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasının güçlendirilmesinden sorumlu hükümetler arası bir organdır. Konsey, tematik ve ülkelere özgü insan hakları konularını ve durumlarını tartışır. Konsey, BM Genel Kurulu tarafından seçilen 47 BM üye devletinden oluşmaktadır. İnsan Hakları Konseyi, eski [Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu](#)'nun yerini almıştır. Bugün, İnsan Hakları Konseyi denetiminde (özel prosedürler olarak da bilinen) 45 tematik görev bulunmaktadır.

33. BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından oluşturulan prosedürler artık İnsan Hakları Konseyi'ne bağlıdır.

34. İnsan Hakları Konseyinin 6/30 (2007) sayılı kararı kadınların insan haklarının Birleşmiş Milletler sistemine entegre edilmesi, çoklu ayrımcılık biçimlerinin ve dezavantajlı koşulların kesişimini, bunların temel nedenlerini ve sonuçlarını ve kadınların ilerlemesi ve bütün insan haklarından yararlanması üzerindeki etkilerini toplumsal cinsiyet perspektifinden incelemenin önemini kabul eder; Devletleri, diğerlerinin yanı sıra, kadınların tam katılımını garanti altına almak için bütçesel ve kurumsal önlemler de dâhil olmak üzere gerekli tüm önlemleri alarak toplumsal cinsiyet dengesini teşvik etmeye özendirir; bütün sözleşme organlarının kadınların insan haklarını ve toplumsal cinsiyet perspektifini çalışmalarına entegre etme çabalarını teşvik eder; İnsan Hakları Konseyi'nin bütün özel prosedürlerinden ve diğer insan hakları mekanizmalarından, görevlerinin uygulanmasına düzenli ve sistematik olarak toplumsal cinsiyet perspektifini entegre etmelerini talep eder.

Antlaşma organları ve özel usullerden sorumlu birimler, özellikle yasama süreçlerine odaklanarak parlamentelere özel tavsiyelerde bulunmuştur. Aşağıda bazı örnekler verilmiştir:

- Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin (ESKHS) uygulanmasını denetleyen Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (ESKHK), CEDAW Sözleşmesi'nde ve CEDAW Komitesi'nin yorumunda yer alan tanıma benzer bir "ayrımcılık" tanımı benimsemiştir (bk. ayrımcılık ve eşitlikle ilgili bölüm II.1.a).³⁵
- Bağımsız Uzmanın dış borç, diğer uluslararası mali yükümlülükler ve insan haklarına ilişkin 2018 raporu, ekonomik reformların ve kemer sıkma önlemlerinin kadınların insan hakları üzerindeki etkisine odaklanmış ve CEDAW Sözleşmesi'ne ve CEDAW Komitesi'nin çalışmalarına çeşitli atıflarda bulunmuştur.³⁶
- Elverişli konut hakkı Özel Raportörünün 2012 raporu, kadınların uygulamada elverişli konut hakkından yararlanabilmelerini sağlamak için kaydedilen ilerlemeye ve daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğine odaklanmıştır.³⁷ Raporda CEDAW Sözleşmesi'ne ve CEDAW Komitesi'nin çeşitli sonuç gözlemlerine atıfta bulunulmuştur. Özel Raportör, kadınlar için yeterli barınma konusunu başka tematik raporlarında da ele almıştır.

Kutu 2: Evrensel periyodik gözden geçirme, parlamentoların rolü ve CEDAW Sözleşmesi

Evrensel Periyodik Gözden Geçirme (EPGG), İnsan Hakları Konseyi'ne bağlı bir süreç olup onayladıkları veya onaylamadıkları insan hakları sözleşmelerine bakılmaksızın bütün BM Üye Devletlerinin insan hakları kayıtlarının emsal ülkeler tarafından incelenmesini içermektedir.³⁸

İnsan Hakları Konseyi, parlamentoların İnsan Hakları Konseyi'nin çalışmalarına ve evrensel periyodik gözden geçirme sürecine katkısına ilişkin 13 Temmuz 2017 tarihli ve 35/29 sayılı kararında³⁹, parlamentoların uluslararası taahhütleri ulusal politikalara ve yasalara dönüştürmek suretiyle EPGG sürecinde oynadıkları önemli rolü kabul etmiştir. Karar, devletleri, ulusal yasal çerçevelerine uygun olarak, parlamentoların EPGG raporlama sürecinin bütün aşamalarına katılımını teşvik etmeye yönlendirmekte ve incelemeye tabi tutulan devletlerin incelemeye katılan ulusal delegasyonlarına parlamentoları dâhil etme yönündeki artan uygulamalarını memnuniyetle karşılamaktadır.

35. Bk. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (ESKHK), Genel Yorum No. 16 (2005): https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2FC.12%2F2005%2F4&Lang=en Erkeklerin ve kadınların bütün ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan yararlanma konusunda eşit hakkı (Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi Madde 3), E/C.12/2005/4, 11 Ağustos 2005; ve ESKHK, Genel yorum No. 20: Ekonomik, sosyal ve kültürel haklarda ayrımcılık yapılmaması (Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi Madde 2, paragraf 2), E/C.12/GC/20, 2 Temmuz 2009, paragraf 7.

36. BM Genel Kurulu, Devletlerin dış borçlarının ve diğer ilgili uluslararası mali yükümlülüklerinin başta ekonomik, sosyal ve kültürel haklar olmak üzere bütün insan haklarından tam olarak yararlanmalarına etkileri hakkında Bağımsız Uzman Raporu, A/73/179, 18 Temmuz 2018.

37. BM İnsan Hakları Konseyi, Yeterli yaşam standardı hakkının bir bileşeni olarak yeterli konut ve bu bağlamda ayrımcılık yapılmaması hakkı hakkında Özel Raportörü Raquel Rolnik'in Raporu, A/HRC/19/53, 26 Aralık 2011.

38. BM İnsan Hakları Konseyi, "Evrensel Periyodik İnceleme".

39. BM İnsan Hakları Konseyi kararı 35/29, [Parlamentoların İnsan Hakları Konseyi çalışmalarına katkısı ve evrensel periyodik gözden geçirme](#), A/HRC/RES/35/29, 13 Temmuz 2017.

EPGG kapsamında devletlerin incelenmesi aşağıdaki üç ana kaynağıa dayanmaktadır:

- İncelenen devlet tarafından sağılanan bilgiler (ulusal rapor)
- BM sözleşme organlarının önceki sonuç gözlemleri de dâhil olmak üzere, bağımsız insan hakları uzmanları ve gruplarının raporlarında yer alan bilgilerin özeti
- Ulusal İnsan Hakları Kurumları (UİHK'ler) ve sivil toplum kuruluşları (STK'lar) dâhil olmak üzere diğıer paydaşlardan gelen bilgilerin özeti

Bütün bu kaynaklar CEDAW Komitesine sunulan bilgileri veya Komite tarafından ilgili taraf devlete yapılan tavsiyeleri içerebilir.

1.2 CEDAW Sözleşmesi

1.2.1 Arka Plan

Kadın-erkek eşitliğı uluslararası insan hakları hukukunun temel ilkelerinden biridir. Birleşmiş Milletler Şartı'nın Önsözü, BM'nin amaçlarından biri olarak "temel insan haklarına, insan kişiliğinin onuruna ve değerine, erkeklerin ve kadınların eşit haklarına olan inancı" teyit etmektedir.⁴⁰ 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB), herkesin kanun önünde eşitliğı ve cinsiyet de dâhil olmak üzere hiçbir ayırım gözetilmeksizin insan haklarından ve temel özgürlüklerden yararlanma hakkına sahip olduğunu ilan etmektedir. Her ikisi de 1966 yılında kabul edilen Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS) ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (MSHUS), her iki antlaşmada yer alan hakların herhangi bir ayırım yapılmaksızın herkes için geçerli olduğunu açıkça belirtmektedir ve her iki antlaşmanın 3. maddesi kadınlara karşı ayırmacılığı özellikle yasaklamaktadır.

Önceki uluslararası sözleşmeler ayrımcılık yasağı ve eşitlik konusunu ele almış, ancak "maddi eşitlik" veya "sonuçların eşitliğı" konusuna veya erkekler ve kadınlar arasındaki eşitsizliğı sürdüren temel toplumsal tahakküm yapılarına değinmemişlerdir. Bu durum, CEDAW Sözleşmesi'nin benimsediğı yeni yaklaşıma yönelik ihtiyacın altını çizmektedir.

40. BM, [Birleşmiş Milletler Şartı ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü](#) (San Francisco: BM, 1945).

Bu düzenlemelere rağmen, kadınlar ve kız çocukları uygulamada ayrımcılık ve hak ihlalleriyle karşılaşmaya devam etmektedir. Bununla mücadele etmek amacıyla 1949 ve 1959 yılları arasında BM Kadının Statüsü Komisyonu (CSW)⁴¹ ayrımcılık yasağı ve kadınların eşit haklara sahip olmalarına ilişkin genel güvenceleri tanımlamayı amaçlayan çeşitli standartlar hazırlamıştır.⁴²

Bu belgeler gerek BM sistemi içinde gerekse Devletler tarafından, kadınların insan haklarının korunması ve desteklenmesi ihtiyacının giderek daha fazla farkına varıldığı gerçeğini yansıtmaktadır. Ancak bu belgeler, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılığı kapsamlı bir şekilde ele almadıkları için parçalı bir yapıya sahipti. Bu yaklaşımın bir diğer kusuru da kadınların ve kız çocuklarının haklarının özel alanda ihlal edilmesine karşı bir yaklaşımın olmamasıydı. Devletlerin, insan haklarına saygı göstermek bağlamında sadece bu hakları ihlal edebilecek her türlü eylemden kaçınma yükümlülüğüne odaklanmaya devam etmesi, kadınların özel alandaki ihاللlerden de korunması görevinin ihmal edilmesine neden olmuştu.⁴³ Bu nedenle yeni bir yaklaşım gerekmiştir.

Bu nedenle, 5 Aralık 1963'te BM Genel Kurulu, BM Ekonomik ve Sosyal Konseyinin (ECOSOC) CSW'yi bu çeşitli uluslararası standartları tek bir belgede birleştirecek ve kadın ve erkeklerin eşit haklarını ifade edecek bir taslak bildirge hazırlamaya davet etmesini isteyen bir karar kabul etmiştir.⁴⁴ BM Genel Kurulu, 1967 yılında, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Deklarasyonu'nu kabul etmiştir.⁴⁵ CEDAW Sözleşmesi metni daha sonra CSW bünyesindeki çalışma grupları tarafından bağlayıcı bir antlaşma olarak hazırlanmıştır.⁴⁶ Sözleşme 1979 yılında BM Genel Kurulu tarafından 130 lehte, sıfır aleyhte ve 10 çekimser oyla kabul edilmiştir. Sözleşme 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁴⁷

CEDAW esas olarak "kız çocuklarına" değil "kadınlara" atıfta bulunsa da Sözleşme kız çocuklarının hayatlarının her aşamasında haklarını savunmalarına yardımcı olmaktadır. CEDAW Komitesi, Sözleşme hükümlerinin uygun olduğu ölçüde kız çocukları için de geçerli olduğunu tekraren vurgulamıştır.

1.2.2 CEDAW Sözleşmesi'ne Giriş

CEDAW Sözleşmesi bir antlaşmadır. Bu nedenle, yasal olarak bağlayıcıdır ve bir devletin (imzalanmadan önce) antlaşmayla bağlanma iradesini ifade ettiği açık bir onay veya katılımı gerektirir. CEDAW Sözleşmesi onaylandıktan veya Sözleşme'ye katıldıktan ve ulusal olarak yayımlandıktan sonra, hükümetin bütün ulusal ve yerel yürütme, yasama ve yargı organları için bağlayıcı hale gelir.

41 CSW, münhasıran toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve kadınların güçlendirilmesine adanmış başlıca küresel hükümetler arası organdır. Ekonomik ve Sosyal Konseyin (ESK) işlevsel bir komisyonu olan ESK, 21 Haziran 1946 tarihli ve 11(II) sayılı ESK kararı <https://digitallibrary.un.org/record/3845514?ln=en> ile kurulmuştur.

42 BM Genel Kurulu tarafından 20 Aralık 1952 tarihinde kabul edilen Kadınların Siyasi Haklarına Dair Sözleşme; BM Genel Kurulu tarafından 29 Ocak 1957 tarihinde kabul edilen Evli Kadınların Vatandaşlığına Dair Sözleşme; 7 Kasım 1962 tarihinde kabul edilen Evliliğe Rıza, Evlilik İçin Asgari Yaş ve Evlilikler İçin Kaydı Sözleşmesi ve 1 Kasım 1965 tarihinde kabul edilen Evliliğe Rıza, Evlilik İçin Asgari Yaş ve Evlilikler İçin Kaydı Tavsiye Kararı.

43 Bk: İHYK, [Kadın Hakları İnsan Haklarıdır](#) (New York ve Cenevre: Birleşmiş Milletler, 2014)

44 BM Genel Kurulu'nun 5 Aralık 1963 tarih ve 1921 sayılı kararı.

45 Bk:İHYK, "[Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Bildirge](#)".

46 Bk. BM Kadın Birimi, "[Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi: CEDAW Sözleşmesinin Kısa Tarihçesi](#)".

47 Toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadın ve kız çocuklarının haklarını geliştirmek için başka uluslararası ve bölgesel araçlar da geliştirilmiştir. Uluslararası ve bölgesel standartların bir listesi için bk.İHYK, "[Uluslararası standartlar: Kadınlara ve kız çocuklarına karşı ayrımcılık çalışma grubu](#)".

Sözleşme'nin amacı, kadınlara ve kız çocuklarına karşı hem de jure (hukukî) hem de de facto (fiili) her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmaktır. Bu tür ayrımcılık, taraf devletlerin, temsilcilerinin veya onların yönlendirmesi altında veya onların rızasıyla faaliyet gösteren kişi veya kuruluşların eylem veya ihmallerinden kaynaklanıyor olabilir.

Sözleşme, kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve erkeklerle eşitlik temelinde medeni, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, aile içi veya diğer alanlardaki insan haklarından eşitçe yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını güvence altına almaktadır.

CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı: Biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki farklar

CEDAW Komitesi, **cinsiyet** teriminin “erkekler ve kadınlar arasındaki biyolojik farklılıkları ifade ettiğini” açıkça belirtmiştir.⁴⁸

Toplumsal cinsiyet terimi ise, “Kadınlar ve erkekler için toplumsal olarak inşa edilmiş kimlikler, nitelikler ve roller ile toplumun kadınlar ve erkekler arasında hiyerarşik tahakküm ilişkileri ile güç ve hakların erkeklerin lehine ve kadınların aleyhine dağıtılmasına yol açacak şekilde bu biyolojik farklılıklara verdiği sosyal ve kültürel anlamı ifade eder. Kadınların ve erkeklerin bu sosyal konumlanışı siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal, dinî, ideolojik ve çevresel faktörlerden etkilenir ve kültür, toplum ve toplulukça değiştirilebilir.”⁴⁹

Tarih boyunca biyolojik farklılıklar, kadınlara yönelik cinsiyete dayalı ayrımcılığı meşrulaştırmak için kullanılmıştır.

CEDAW Sözleşmesi'nin maddeleri üç ana grupta toplanmaktadır:

- İlk grup maddeler kadınlara karşı ayrımcılığı tanımlamakta ve taraf devletlerin bunu ortadan kaldırmak için alması gereken özel önlem ana hatlarıyla belirtmektedir (Sözleşmenin I. Bölümü).
- İkinci grup maddeler, kadınların ve kız çocuklarının çeşitli alanlardaki haklarına ilişkindir (Sözleşme'nin II ila IV. Bölümleri).
- Üçüncü grup maddeler, devlet raporlama prosedürü ile CEDAW Komitesi'nin rolü ve işleyişi gibi usule ilişkin konulara odaklanmakta ve Sözleşme'nin işleyişine ilişkin genel hükümler içermektedir (Sözleşme'nin V. ve VI. Bölümleri).

48 CEDAW Komitesi, [Genel Tavsiye No. 25: Sözleşme'nin 4. maddesinin 1. paragrafı \(geçici özel önlemler\)](#), 2004, 5. paragraf.

49 CEDAW Komitesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 2. maddesi uyarınca [taraf Devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010, paragraf. 5.

Kutu 3: CEDAW Sözleşmesi'nin Maddeleri

- Madde 1: “Kadınlara karşı ayrımcılık” terimi, “medeni durumlarına bakılmaksızın kadınların siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, bunlardan yararlanılmasını veya kullanılmasını, engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlama” olarak tanımlanmaktadır.
- Madde 2: Taraf devletler ayrımcılığı yasaklamalı ve kadınları her türlü ayrımcılığa karşı korumak için yasalar yapmalı, politikalar üretmeli ve diğer önlemleri almalıdır.
- Madde 3: Taraf devletler, kadınların ilerlemesini ve kadınlarla erkeklerin eşit haklara sahip olmasını sağlamak için medeni, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel her alanda önlemler almalıdır.
- Madde 4: Taraf devletler, kadınlar ve erkekler arasında fiili eşitliği sağlamak için geçici özel önlemler almalıdır. Bu tür önlemler ayrımcılık olarak değerlendirilmez.
- Madde 5: Taraf devletler, kadınların ve erkeklerin aile ve toplum içindeki rol ve sorumluluklarına ilişkin ayrımcı kalıp yargıları ortadan kaldırmalıdır. Taraf devletler ayrıca bu kalıp yargılara dayalı zararlı uygulamaları da ortadan kaldırmalıdır.
- Madde 6: Taraf devletler, her türlü kadın ve kız çocuğu kaçakçılığını ve kadınların fuhuş yoluyla sömürülmesini ortadan kaldırmalıdır.
- Madde 7: Kadınlar, siyasi ve kamusal yaşama katılma konusunda erkeklerle aynı haklara sahiptir.
- Madde 8: Kadınlar, hükümetlerini uluslararası düzeyde temsil etme ve uluslararası örgütlerin çalışmalarına katılma konusunda erkeklerle aynı haklara sahiptir.
- Madde 9: Kadınlar, vatandaşlık ve vatandaşlıklarını çocuklarına veya yabancı eşlerine devretme konusunda erkeklerle aynı haklara sahiptir.
- Madde 10: Kadınlar ve kız çocukları, her düzeyde eğitim alma konusunda erkekler ve oğlan çocuklarıyla aynı haklara sahiptir. Taraf devletler eğitimde ve eğitim yoluyla toplumsal cinsiyet kalıplarını ortadan kaldırmalıdır.
- Madde 11: Kadınlar, çalışma, eşit ücret alma ve anneliğin korunması da dâhil olmak üzere adil ve elverişli çalışma koşullarına sahip olma konusunda erkeklerle aynı haklara sahiptir.
- Madde 12: Taraf devletler, kadınların sağlık hizmetleri alanında ayrımcılığa uğramamalarını ve cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri de dâhil olmak üzere sağlık hizmetlerine eşit erişimlerini sağlamalıdır.
- Madde 13: Taraf devletler, ekonomik ve sosyal yaşamda kadınlara karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmalıdır.
- Madde 14: Taraf devletler, kırsal kesimdeki kadınlara karşı ayrımcılığı ortadan

kaldırmalı ve onların özel haklarını ve temel hizmetlere ve karar alma mekanizmalarına eşit erişimlerini sağlamalıdır.

- Madde 15: Kadınlar ve erkekler kanun önünde eşittir ve kadınlar erkeklerle aynı yasal ehliyete sahiptir.
- Madde 16: Kadınlar, ebeveyn olarak eşit hak ve sorumluluklar da dâhil olmak üzere, aile ilişkilerinde, evlilikte ve evliliğin sona ermesinde erkeklerle aynı haklara sahiptir. 18 yaşından küçük kız ve oğlan çocuklarının evlendirilmesi istisnasız olarak yasaktır.
- Madde 17-22: Bu maddeler, Sözleşme'nin uygulanmasını denetlemek ve taraf devletler tarafından kaydedilen ilerlemeyi gözden geçirmek üzere CEDAW Komitesi'ni kurmaktadır. Maddeler, Komite'nin nasıl çalıştığını detaylandırmaktadır.
- Madde 23-30: Bunlar, devletlerin Sözleşme'ye nasıl taraf olabilecekleri ve Sözleşme'nin yürürlüğe girmesi, çekinceler ve uyuşmazlıkların çözümü ile ilgili maddelerdir.

1.2.3 CEDAW Sözleşmesi'ne Yönelik Çekinceler

Kayda değer sayıda Devlet, CEDAW Sözleşmesi'ni, Sözleşme'nin veya belirli maddelerin uygulanmasını sınırlayan çekincelerle onaylayarak Sözleşme'ye katılmıştır. Ancak, bütün çekincelere izin verilmemektedir. CEDAW Sözleşmesi'nin 28(2) Maddesi, 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 19(c) Maddesini⁵⁰ yansıtmakta ve Sözleşme'nin amacı ve hedefi ile bağdaşmayan bir çekinceye izin verilmeyeceğini belirtmektedir. CEDAW Komitesi, taraf devletlerin periyodik raporlarını değerlendirirken koydukları çekinceleri incelemektedir. Ayrıca Komite, iki genel tavsiyesinde, çekincelerin formüle edilmesinin haklardan yararlanmayı nasıl etkilediğini açıklamıştır.⁵¹ Komite, Sözleşme'ye konulan çekincelerin sayısı ve kapsamı konusundaki endişelerini defalarca dile getirmiştir.

CEDAW Komitesi 1998 yılında çekincelerle ilgili bir açıklama yayımlamış ve devletlerin ya genel çekinceler ya da belirli maddelere çekinceler koyduklarını belirtmiştir. Birçok çekince, ulusal yasaların veya din, kültür ve geleneklerin Sözleşme ile uyumsuz olduğu halleri yansıtmaktadır.

50. Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 19. maddesi şöyle der: "[a] Devlet, bir antlaşmayı imzalarken, onaylarken, kabul ederken, tasvip ederken veya ona katılırken çekince koyabilir ancak ... çekince, antlaşmanın amacı ve hedefine aykırı olamaz."

51. Bk. genel olarak [CEDAW Komitesi, Genel Tavsiye No. 4: Çekinceler, 1987](#); ve [Genel Tavsiye No. 20: Sözleşme'ye Çekinceler, 1992](#)

Komite açıklamasında, **taraf Devletlerin yükümlülükleri hakkındaki 2. maddenin ve evlilik ve aile hayatı hakkındaki 16. maddenin Sözleşme'nin amacı ve hedefi açısından merkezi önem taşıyan temel hükümler** olduğunu gözlemlediğini ifade etmiştir. Komite, "özellikle 2. ve 16. maddelere konulan çekincelerin kaldırılması veya değiştirilmesinin, bir taraf Devletin kadınların tam eşitliğinin önündeki bütün engelleri kaldırma kararlılığını göstereceğini" vurgulamıştır.⁵² Komite, bu iki maddeye konulan çekincelerin kabul edilemez olduğunu düşünmüş ve taraf Devletlere Sözleşme'nin bu ve diğer maddelerine konulan çekinceleri kaldırmaları çağrısında bulunmuştur.

Buna ek olarak Komite, örneğin İslam şeriatı ile çatıştığı düşünülen genel nitelikteki çekincelerin "Sözleşme'nin uygulanması ve Komite'nin Sözleşme'ye uyumu izleme kabiliyeti açısından ciddi bir sorun oluşturduğu"nu gözlemlemiştir.⁵³ Komite, 1993 Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı'nın Devletleri uluslararası insan hakları belgelerine koydukları çekincelerin kapsamını sınırlandırmayı düşünmeye ve çekinceleri mümkün olduğunca kesin ve dar bir şekilde formüle etmeye teşvik ettiğini hatırlatmıştır.⁵⁴

Komite ayrıca sonuç gözlemlerinde düzenli olarak taraf Devletlere Sözleşme'ye koydukları çekinceleri kaldırmaları çağrısında bulunmaktadır.

CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 1: Çekinceler

CEDAW Komitesi'nin gözlem ve tavsiyelerini takiben, birçok taraf devlet çekincelerini kısmen veya tamamen aşamalı olarak geri çekmiştir.

Bir örnekte, 2015 yılında, CEDAW Komitesi bir taraf devleti 16. maddeye olan çekincesini geri çekmeye çağırmıştı.⁵⁵ **2020 yılında o devlet, Komiteye bu maddeye ilişkin çekincelerini kısmen geri çektiğini bildirmiştir. CEDAW Komitesi 2021 yılında kısmi geri çekmeyi memnuniyetle karşılamış ve taraf Devlete 16 (1) (a), (c), (d) ve (f) maddelerine koyduğu çekinceleri geri çekme çağrısını yinelemiştir.**⁵⁶

Bir başka taraf devlet, 2004 ve 2013 yıllarında CEDAW'ın, sırasıyla kadınların ordudaki rolüne ilişkin ve evlilik ve aile ilişkilerine ilişkin belirli hükümlerine koyduğu çekinceleri kaldırmış, ancak medeni kanunun geçici hükümlerine tabi olan sınırlı sayıda vaka için geçerli olan 15. ve 16. maddelere (evlikte mal rejimi) koyduğu çekinceleri geçici olarak muhafaza etmiştir.⁵⁷

52. Age. Ayrıca bk. CEDAW Komitesi, [Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine Konulan Çekinceler](#) hakkında [Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi tarafından kabul edilen beyanlar](#), A/53/38/Rev.1, 1998.

53. Age.

54. Kadınlara karşı ayrımcılıkla ilgili Çalışma Grubu, Devletlerin kadın haklarını yerine getirme ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama konusundaki uluslararası yükümlülüklerini hafifletmek amacıyla kültür, din ve aileye yapılan atıfları kötüye kullandıklarını gözlemlemiştir. CEDAW Sözleşmesi'ne ve özellikle de aile içinde eşitlikle ilgili 16. maddeye konulan çok sayıda çekince, Devletlerin dini normlara saygı göstererek ve kadınların ve kız çocuklarının eşitlik hakkını inkâr ettiği ve insan haklarının evrensel uygulanabilirliği konusundaki sorumluluklarını reddettiği son derece açık bir gerçektir. Bk. BM İnsan Hakları Konseyi, [Hukukta ve uygulamada kadınlara karşı ayrımcılık konusuna ilişkin Çalışma Grubu Raporu](#), A/HRC/29/40, 2 Nisan 2015.

55. CEDAW Komitesi, [birleştirilmiş dördüncü ve beşinci periyodik raporlarına ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/MDV/CO/4-5, 11 Mart 2015, paragraf 9.

56. CEDAW Komitesi, [Maldivler'in altıncı periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/MDV/CO/6, 23 Kasım 2021, paragraf 11 ve 12.

57. CEDAW Komitesi, [İsviçre'nin birleştirilmiş dördüncü ve beşinci periyodik raporlarına ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/CHE/CO/4-5, 25 Kasım 2016, paragraf 8 ve 9.

Bir başka vakada, 2014 yılında CEDAW Komitesi, “taraf devletin genel beyanı ve vatandaşlıkla ilgili 9. maddenin 2. paragrafına; evlilik, aile ve mirasla ilgili 16. maddenin 1. paragrafının (c), (d), (f), (g) ve (h) bentlerine ve kadınların ikametgâh ve meskenlerini seçme hakkıyla ilgili 15. maddenin 4. paragrafına koyduğu çekincelerden duyduğu endişeyi” dile getirmiştir.⁵⁸ Komite, taraf devleti genel beyanını ve özel çekincelerini geri çekmeye çağırmıştır. **Bunu takiben devlet, uyrukluk; evlilik, aile ve miras ve kadınların ikametgâh ve meskenlerini seçme hakkı ile ilgili hükümlere ilişkin genel beyanını ve çekincelerini geri çekme kararını BM’ye bildirmiştir.**

Parlamentoların yapabilecekleri I: CEDAW Sözleşmesi’ne konulan çekinceler

- Devletinizin CEDAW Sözleşmesi’nin uygulanmasını sınırlayan herhangi bir çekince girip girmediğini görmek için [Birleşmiş Milletler antlaşma derlemine](#) başvurarak, aşağıdaki sorulara alınan yanıtlara göre analiz etmek:
 - » Bu çekincelerden herhangi biri kabul edilemez mi?
 - » Kapsamları çok mu genel?
 - » Sözleşme’nin 2. veya 16. maddeleri için geçerli mi?
- Mevcut çekincelere ilişkin tavsiye edilen eylemleri öğrenmek için [Evrensel İnsan Hakları Endeksinde](#) ülkeye ve mekanizmaya göre (CEDAW Komitesi) arama yaparak CEDAW Komitesi’nin ülkenizle ilgili en son sonuç gözlemlerine başvurmak.
- Bu tür çekinceleri kaldırmak için herhangi bir adım atıp atmadığını öğrenmek için yürütme organına doğrudan soru sormak.
- Farkındalığı artırmak ve çekincelerin kaldırılmasına yönelik fırsatları belirlemek amacıyla mevcut CEDAW çekinceleri hakkında parlamentoda bir tartışma, bir soruşturma veya bir komite oturumu düzenlemek.
- CEDAW’a konulan çekincelerin, özellikle de uluslararası hukuk kapsamında izin verilmeyenlerin kaldırılması amacıyla bir önerge veya özel soru tasarısı sunmak.

Bu alanda tavsiye edilen eylemlere ilişkin ek rehberlik için bakınız CEDAW Komitesi, [Genel Tavsiye No. 20: Sözleşmeye konulan çekinceler](#) , 1992

58. CEDAW Komitesi, [Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi’nin sonuç gözlemleri: Tunus](#), CEDAW/C/TUN/CO/6, 5 Kasım 2010, paragraf 12 ve 13.

1.2.4 CEDAW Sözleşmesi'nin Temel Özellikleri

- Sözleşme, kadınların medeni, kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal haklarını kapsamlı bir şekilde koruyan ve evrensel olarak onaylanmış neredeyse tek yasal bağlayıcılığı olan belge olması nedeniyle **kadınların insan haklarının uluslararası belgesi** olarak bilinmektedir.
- Sözleşme, doğrudan ve dolaylı ayrımcılığın yanı sıra kesişen ayrımcılık biçimlerini kapsayan **kapsamlı bir ayrımcılık tanımı** sunmaktadır. Sözleşme kadınlar ve erkekler arasında “maddi eşitlik” ilkesine dayanmaktadır; bu ilke, kadınlar ve erkeklerin genellikle aynı konumdan başlamadığını ve “sonuç eşitliğinin” öncelikle geçici özel önlemlerle sağlandığını kabul etmektedir. Burada söz konusu olan, kadınlara ve erkeklere aynı fırsatların verilmesine odaklanan, ancak mutlaka eşitlikle sonuçlanmayacak olan fırsat eşitliğinin ötesine geçmektedir.
- CEDAW kapsamında **doğrudan ayrımcılık**, “açıkça biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet farklılıklarına dayalı farklı muamele teşkil ederken”, kadınlara yönelik **dolaylı ayrımcılık**, “bir yasa, politika, program veya uygulamanın kadın ve erkeklerle ilgili olduğu ölçüde tarafsız görüldüğü, ancak önceden var olan eşitsizliklerin görünüşte tarafsız olan önlemlerle ele alınmaması nedeniyle uygulamada kadınlar üzerinde ayrımcı bir etkiye sahip olduğu durumlarda ortaya çıkar. Dahası, dolaylı ayrımcılık, kadınlar ve erkekler arasındaki yapısal ve tarihsel ayrımcılık kalıplarının ve eşitsiz tahakküm ilişkilerinin tanınmaması nedeniyle mevcut eşitsizlikleri daha da kötüleştirebilir.”⁵⁹ Örneğin, sadece erkeklerin başvurmasına açıkça izin veren bir iş ilanı doğrudan ayrımcılıktır. Tam zamanlı çalıştıkları sürece hem erkeklerin hem de kadınların katılımına izin veren bir emeklilik planı tarafsız gibi görünebilir, ancak uygulamada dolaylı ayrımcılık teşkil edebilmektedir. Bunun nedeni, kadınların ücretsiz bakım ve ev işlerine ilişkin orantısız sorumlulukları, mesleki kalıp yargılar ve diğer faktörler nedeniyle yarı zamanlı çalışma olasılıklarının daha yüksek olmasıdır. Sonuç olarak, kadınların böyle bir emeklilik planından dışlanma ve emeklilikte mali zorluklarla mücadele etme olasılığı da daha yüksektir.
- Sözleşme sadece bireysel ihlalleri değil, aynı zamanda bu tür ihlallerin yapısal nedenlerini oluşturan **sistemik ve kurumsal zayıflıkları** da ele almaktadır.
- Sözleşme, Devletlere, kadınların erkeklerle eşit şartlarda haklarından yararlanmalarını engelleyen **ayrımcı kalıp yargı ve kökleşmiş ataerkil tutum ve uygulamaları** ele alma yükümlülüğü getirmektedir. Eşitliğin sağlanması için eşitsiz tahakküm ilişkilerine, toplumsal olarak inşa edilmiş rollere ve geleneklere ve toplumsal cinsiyete dayalı algılara meydan okunması ve bunların değiştirilmesi gerektiğini kabul eder.
- Sözleşme, ister aile ister özel sektör alanı olsun, **kamusal ve özel alanların tamamında ayrımcılığın sona erdirilmesine ve eşitliğin sağlanmasına** odaklanmaktadır.

59. CEDAW Komitesi, Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 2. maddesi uyarınca [taraf Devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010, paragraf. 16.

I.2.5 Taraf Devletlerin yükümlülüklerinin mahiyeti

CEDAW Komitesi, Sözleşme kapsamında Devletlerin kadınların insan haklarına ilişkin yükümlülüklerinin bu haklara saygı göstermek, bu hakları korumak ve bu hakları hayata geçirmek şeklinde üç aşamalı olduğunu belirtmektedir.⁶⁰

Saygı gösterme yükümlülüğü: “Saygı gösterme yükümlülüğü, Taraf Devletlerin, doğrudan veya dolaylı olarak kadınların medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından eşit olarak yararlanmalarının engellenmesiyle sonuçlanan yasalar, politikalar, yönetmelikler, programlar, idari prosedürler ve kurumsal yapılar yapmaktan kaçınmalarını gerektirmektedir.”⁶¹ Örneğin, parlamentolar çalışma mevzuatının kadınların belirli işlerde çalışmasını veya gece çalışmasını yasaklamamasını sağlamakla yükümlüdür.

Koruma yükümlülüğü: “Koruma yükümlülüğü, taraf Devletlerin kadınları özel aktörlerin gerçekleştirdiği ayrımcılığa karşı korumasını ve cinsiyetlerden herhangi birinin daha aşağı veya daha üstün olduğu düşüncesini ve erkekler ve kadınlar için kalıplaşmış rolleri yargılayan ve sürdüren geleneksel veya diğer bütün uygulamaları ortadan kaldırmayı doğrudan amaçlayan adımlar atmasını gerektirmektedir.”⁶² Örneğin, parlamentolar ev içi alan da dâhil olmak üzere kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ortadan kaldırmak için mevzuat, strateji ve planlar oluşturmalıdır. Bu, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru veya riski altında olan kadınların ve kız çocuklarının adalet ve özellikle de koruma kararlarına etkili bir şekilde erişebilmelerini güvence altına almayı da içermektedir.

Hayata geçirme yükümlülüğü: “Hayata geçirme yükümlülüğü, taraf Devletlerin kadın ve erkeklerin hukuken ve fiilen eşit haklara sahip olmalarını sağlamak için, uygun hallerde geçici özel önlemlerin alınması da dâhil olmak üzere, çok çeşitli adımlar atmasını gerektirmektedir... Bunun içinde hem araç veya belirli bir davranış geliştirme yükümlülükleri hem de belirli sonuçlar elde etme yükümlülükleri söz konusudur. Taraf devletler, kadınların potansiyellerini erkeklerle eşit bir şekilde tam olarak geliştirmelerine olanak tanıyan özel ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan kamu politikaları, programlar ve kurumsal çerçeveler tasarlamak suretiyle bütün kadınlara karşı yasal yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerektiğini göz önünde bulundurmalıdır.”⁶³ Örneğin parlamentolar, kadınları ve kız çocuklarını fen, teknoloji, mühendislik ve matematik (STEM) ve bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT) gibi geleneksel olmayan çalışma alanlarını ve kariyer yollarını seçmeye teşvik etmek amacıyla özel burslar ve kadın ve kız çocuklarının üniversiteye öncelikli kabulü gibi geçici özel önlemler öngören mevzuatı kabul etmelidir.

60 Age., paragraf 9.

61 Age.

62 Age.

63 Age.

Kutu 4: Durum tespiti

Durum tespiti, taraf devletlerin koruma yükümlülüğünün bir parçası olarak, devletlerin özel aktörler tarafından gerçekleştirilen ihlalleri ele alma yükümlülüklerinin yerleşik bir unsurunu ifade etmektedir. Bir devletin, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve kadınlara yönelik şiddet eylemleri de dâhil olmak üzere bu tür eylemleri önlemek, soruşturmak, kovuşturmak ve cezalandırmak ve uygun hukuk yollarını sağlamak için gerekli özeni göstermemesi halinde, özel aktörlerin kadınların insan haklarının ihlaline yol açan eylemlerinden veya ihmallerinden de sorumlu olabileceğini teyit eder.⁶⁴

CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 2: Durum tespiti⁶⁵

CEDAW Sözleşmesi İhtiyari Protokolü kapsamında CEDAW Komitesi'ne sunulan bir vakada, başvuru sahibi, ayrıldıktan sonra bile kocası tarafından ev içi şiddete, tacize ve korkutmaya maruz kaldığını bildirmiştir. Başvuranın kızı, başvuranın kocası olan babası tarafından öldürülmüştür. Başvuru sahibi, Guardia Civil* ve mahkemelere 30'dan fazla şikâyetinde bulunduğunu ve koca/babayı kendisinden ve kızlarından uzak tutmak için defalarca koruma emri çıkarttığını belirtmiştir. Komite, başvuru sahibinin kızının ölümü ve kendilerine yönelik ihlaller nedeniyle son derece ciddi ve telafisi mümkün olmayan bir zarara uğradığını kaydetmiştir. Komite, yetkililerin bu vakada aile içi şiddeti yeterince ele almadığını tespit etmiştir. Komite, devletten başvuru sahibine, haklarının ihlalinin ciddiyetiyle orantılı olarak uygun telafi ve kapsamlı tazminat vermesini talep etmiştir. Ayrıca devlete, yetkili makamların aile içi şiddet durumlarına uygun şekilde müdahale etmek için gerekli özeni göstermelerini sağlamak üzere yasal çerçevenin uygulanmasını güçlendirmesi ve hakimler ile idari personele aile içi şiddetle mücadeleyle ilişkin yasal çerçevenin uygulanması konusunda zorunlu eğitim sağlaması çağrısında bulunmuştur.

* İspanya'da sivil nüfusun kamu güvenliğini sağlamaktan sorumlu askerî kolluk teşkilâtı.

64. CEDAW Komitesi, [Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin 35 sayılı genel tavsiye kararı, 19 sayılı genel tavsiye karar güncellemesi](#), CEDAW/C/GC/35, 26 Temmuz 2017, paragraf 24(b).

65. CEDAW Komitesi, [Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi İhtiyari Protokolü](#) kapsamında [Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi Kararı: Tebliğ No. 47/2012: González Carreño-İspanya davası](#), CEDAW/C/58/D/47/2012, 15 Ağustos 2014

66. Engelli Hakları Komitesi (CRPD Komitesi), [Engelli kadınlar ve kız çocukları hakkında 3 No'lu Genel Yorum](#) (2016), CRPD/C/GC/3, 25 Kasım 2016.

Kutu 5: Durum tespiti örneği - Engelli kadınlar ve kız çocukları

Engelli Hakları Sözleşmesi'nin (CRPD) uygulanmasını denetleyen Engelli Hakları Komitesi (CRPD Komitesi), engelli kadın ve kız çocuklarının haklarına ilişkin bir genel yorum yayımlayarak⁶⁶ engelliliğe ilişkin ulusal yasa ve politikaların engelli kadın ve kız çocuklarıyla ilgili belirli hususları tarihsel olarak ihmal ettiğini vurgulamıştır. Aynı zamanda, kadınlara yönelik yasa ve politikalarda engelliliğin tarihsel olarak göz ardı edildiği görülmektedir.

Daha da önemlisi, CRPD Komitesi, taraf devletlere, şiddeti veya insan hakları ihlallerini önlemek için gerekli mevzuatı kabul ederek, ihlal mağdurlarını ve tanıkları ihlallere karşı koruyarak, özel aktörler de dâhil olmak üzere sorumluları soruşturarak, kovuşturarak ve cezalandırarak ve insan hakları ihlallerinin meydana geldiği durumlarda tazmin ve telafiye erişim sağlayarak gerekli özeni gösterme görevini hatırlatmaktadır.

Devletler, engelli kadın ve kız çocuklarının EHS'de yer alan tüm haklardan yararlanmasını engelleyen ayrımcı yasa, politika ve uygulamaları yürürlükten kaldırmalı, toplumsal cinsiyet ve engelliliğe dayalı ayrımcılığı ve bunların kesişen biçimlerini yasaklamalı, engelli kız çocukları ve kadınlara yönelik cinsel şiddeti suç kapsamına almalı, her türlü zorla kısırlaştırma, zorla kürtaj ve rıza dışı doğum kontrolünü yasaklamalı, toplumsal cinsiyet ve/veya engellilikle ilgili her türlü zorla tıbbi tedaviyi yasaklamalı ve engelli kadınları ayrımcılığa karşı korumak için tüm uygun yasal adımları atmalıdır.

Parlamentoların yapabilecekleri 2: Durum tespiti⁶⁷

- Kadın erkek eşitliği ilkesini anayasaya ve mevzuata dâhil etmek, ayrımcılık içeren bütün yasaları değiştirmek veya yürürlükten kaldırmak ve CEDAW'ın 1. maddesine uygun olarak, yasaklanmış bütün ayrımcılık temellerini, kamusal ve özel alanda doğrudan ve dolaylı ayrımcılığı ve kesişen ayrımcılık biçimlerini kapsayan kapsamlı bir kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılık tanımı kabul etmek.
- Kadınları ve kız çocuklarını her ortamda özel aktörlerin ayrımcılığından korumak için, cinsiyetlerden birinin aşağılığı veya üstünlüğü ön yargısını yaygınlaştıran ve sürdüren, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ve kadınlara yönelik ayrımcılığı meşrulaştıran ve kadınlar ve erkekler için kalıplaşmış rolleri sürekli kılan ataerkil tutumları ve uygulamaları ortadan kaldırmak amacıyla gerekli mevzuatı kabul etmek.
- Özel alanda kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ortadan kaldırmak için, resmi şikâyetler olmasa bile bu tür eylemleri soruşturmak, failleri kovuşturmak ve yeterli şekilde cezalandırmak ve hayatta kalanlara koruma kararları ve uygun cezalar gibi uygun çözümler sağlamak da dâhil olmak üzere uygun bir yasal çerçeveye ve diğer önlemleri kabul etmek.

67. CEDAW Komitesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 2. maddesi uyarınca [taraf devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010.

1.3 İhtiyari Protokol

Genel Kurulu, 6 Ekim 1999 tarihinde CEDAW Sözleşmesi'nin İhtiyari Protokolünü kabul etmiştir. Protokol iki prosedür öngörmektedir:

1. Bireysel iletişim prosedürü (veya şikâyet prosedürü):

Bu usul, ilgili taraf Devletin İhtiyari Protokolü kabul etmiş olması halinde, bireysel olarak kadınların veya kadın gruplarının Sözleşme kapsamında korunan haklarının ihlal edildiğine dair iddialarını Komiteye sunmalarına olanak tanır. Yazılı rızaları ile bireyler veya birey grupları adına da başvuruda bulunulabilir. CEDAW Komitesi şikâyeti ancak iç hukuk yolları tüketildikten sonra değerlendirebilir. İletişim prosedürünün amacı, ulusal düzeyde adalete erişimi engellenen kadınlar için çözüm yolları sağlamaktır. Buna "bireysel mağdurlar için tazminat ve telafi gibi çözümlerin yanı sıra ilgili taraf Devletin ihlalin tekrarlanmasını önlemek için uygulaması gereken yapısal veya sistemik (mevzuatın yürürlüğe konması, hakimlerin, avukatların ve kolluk kuvvetlerinin eğitilmesi, adalete erişimin sağlanması, farkındalık artırma programları gibi) değişikliklere yönelik daha genel tavsiyeler" dâhildir.⁶⁸

CEDAW İhtiyari Protokolü kendi başına yeni maddi haklar yaratmamaktadır. Protokol esasen, CEDAW'da güvence altına alınan haklarından ulusal düzeyde yararlanmaları engellenen kadın ve kız çocuklarının taleplerinin CEDAW Komitesi tarafından incelenmesine olanak tanımaktadır.

2. Gizli soruşturma prosedürü: Bu usul, Komite'nin, İhtiyari Protokol'ün 8. ve 9. maddelerinde öngörülen soruşturma usulünden çıkmayı tercih etmemiş bir taraf Devlet tarafından CEDAW Sözleşmesi'nde yer alan hakların ağır veya sistematik bir şekilde ihlal edildiğini iddia eden güvenilir bilgiler alması halinde soruşturma başlatmasını sağlar.

Her iki durumda da söz konusu Devletin Sözleşme'ye ve İhtiyari Protokolüne taraf olması gerekmektedir.⁶⁹ Bireysel başvuruların Komite tarafından tam olarak değerlendirilebilmesi için bir dizi kabul edilebilirlik kriterinin karşılanması gerekmektedir.⁷⁰ Bir başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi halinde, Komite şikâyetin esasına ilişkin bulgularını "Görüşler" şeklinde yayımlayacak ve bu görüşler Sözleşme'nin ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verebilecektir.

68. CEDAW Komitesi, "Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine Ek İsteğe Bağlı Protokolün (OP-CEDAW) yürürlüğe girmesinden 20 yıl sonra: Kadınların ve kız çocuklarının haklarının korunması ve adalete etkin erişimleri için evrensel bir araç <https://www.ohchr.org/en/statements/2020/12/20-years-entry-force-optional-protocol-convention-elimination-all-forms?LangID=E&NewsID=26592>", 10 Aralık 2020.

69. İhtiyari protokoller de dâhil olmak üzere uluslararası insan hakları sözleşmelerinin onaylanma durumunu ülkelere göre incelemek için bk. OHCHR, "18 Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesinin Onaylanma Durumu".

70. Şikâyet, altı resmi BM dilinden herhangi birinde yazılı olarak yapılmalı ve başvuru sahibinin ismi yazılmalıdır. Şikâyet Sözleşme ve İhtiyari Protokol'e taraf bir Devlete ilgili olmalıdır; birey Sözleşme'de yer alan bir hakkın ihlali nedeniyle mağdur olduğunu belirtmelidir; bireysel şikâyet Komiteye konuyla ilgili olguları sunmalıdır; şikâyet ulusal düzeyde iç hukuk yollarının tüketilmesi amacıyla atılmış adımlar hakkında bilgi vermelidir ve bireysel şikâyetle söz konusu vakanın daha önce veya hali hazırda başka herhangi bir uluslararası soruşturma veya çözüm prosedürü kapsamında ele alınıp alınmadığını belirtmelidir. Daha fazla bilgi için bk. OHCHR, "CEDAW İhtiyari Protokolü kapsamında bireysel şikâyetler nasıl yapılır" ve Dünya İşkenceye Karşı Örgüt (OMCT), "Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşmeye Ek İsteğe Bağlı Protokol Kapsamında Bireysel Şikâyetler".

Kutu 6: Kadınlara yönelik ayrımcılıkla ilgili şikâyetler için ilave uluslararası yollar

Kadınlara karşı ayrımcılıkla ilgili bireysel şikâyetlerin BM organlarına iletilmesi için çeşitli yollar bulunmaktadır. Bireyler veya birey grupları, ilgili Taraf Devletin, ilgili antlaşma organının bireysel şikâyetleri değerlendirme yetkisini tanımış olması koşuluyla, **diğer antlaşma organlarına** şikâyetle bulunabilirler.⁷¹ Bu, özellikle söz konusu Devlet CEDAW Sözleşmesine ve/veya İsteğe Bağlı Protokolü'ne taraf olmadığına yararlıdır.

Şikâyetler ayrıca **özel usul yetki sahibinin** dikkatine de sunulabilir.⁷² Bu kişiler BM İnsan Hakları Konseyi tarafından tematik alanları veya ülke durumlarını incelemek üzere atanan bağımsız uzmanlardır. Özel usul yetki sahipleri, Devletlerin antlaşmaları onaylama durumlarına bakılmaksızın, herhangi bir bireyden gelen başvurular üzerine harekete geçebilirler. Kadına yönelik şiddet, nedenleri ve sonuçları Özel Raportörü ve kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcılık Çalışma Grubu gibi bazı tematik yetkiler yalnızca kadınların insan haklarına ayrılmıştır. İnsan kaçakçılığı, özellikle de kadın ve çocuğu kaçakçılığı konusundaki Özel Raportör de özellikle konuyla ilgilidir. Gıda, sağlık, eğitim, ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ve insan hakları savunucularının hakları gibi çeşitli insan hakları konularına ilişkin diğer özel prosedür yetkilileri de çalışmalarında kadın ve kız çocuklarının haklarına odaklanmaktadır. Bütün özel usul yetki sahipleri bireysel başvuruları kabul edebilir ve kendi yetki alanlarına giren belirli insan hakları ihlalleri iddiaları konusunda hükümetlere doğrudan müdahale edebilir.⁷³

Parlamentoların yapabilecekleri 3: CEDAW Sözleşmesi İhtiyari Protokolü

- Bir tartışma başlatarak, hükümete bir soru yönelterek veya bir yasa tasarısı sunarak İhtiyari Protokol'ün onaylanmasını teşvik etmek.
- CEDAW Komitesi tarafından bireysel bir başvurunun değerlendirilmesinin veya İhtiyari Protokol kapsamında bir soruşturmanın yürütülmesinin ardından yapılan tavsiyelerin gereğine uygun şekilde takip edilmesini sağlamak. Buna, hükümete soru yöneltenin yanı sıra Sözleşme ihlalinin tekrarlanmasını önlemek için gerekli olabilecek yasal ve diğer yapısal önlemlerin alınması da (hakimlerin, avukatların ve kolluk kuvvetlerinin eğitilmesi, mağdurlara bilgi ve hukuki yardım sağlanması, vs. gibi) dâhil olabilir.

71. Sözleşme organlarının insan hakları şikâyet ve soruşturma usulleri hakkında daha fazla bilgi için bk. İHYK, "[İnsan hakları ihlalleri hakkında şikâyetler](#)".

72. Çeşitli insan hakları özel usullerine genel bir bakış için bk. İHYK, "İnsan Hakları Konseyi Özel Usulleri."

73. Özel usuller hakkında daha fazla bilgi için bk. İHYK, "[İnsan Hakları Konseyi Özel Usulleri I](#)". Tematik özel usuller özel bir öneme sahiptir.

I.4 CEDAW Komitesi

Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesi, taraf devletlerin Sözleşme'ye uyumunu gözden geçirmek üzere düzenli olarak Cenevre'de toplanmaktadır. © Vikipedi

I.4.1 Genel arka planı

CEDAW Sözleşmesi, Sözleşme'nin uygulanmasında taraf Devletler tarafından kaydedilen ilerlemenin izlenmesi amacıyla CEDAW Komitesi'ni kurmuştur. Komite çalışmalarını aşağıdaki usuller aracılığıyla yürütmektedir:

- Taraf devletlerin raporlarının değerlendirilmesi
- İhtiyari Protokol kapsamında bireysel şikâyet ve soruşturmaların değerlendirilmesi.

Parlamentolar, Devletin CEDAW kapsamındaki raporlama yükümlülüklerine uymasını ve Komite ile usulüne uygun bir şekilde iş birliği yapmasını sağlamada kilit bir role sahiptir.

Komite, taraf devletler tarafından kendi vatandaşları arasından aday gösterilen ve Sözleşme'ye taraf devlet toplantılarında seçilen ve kişisel sıfatlarıyla görev yapan "yüksek ahlaki itibara ve Sözleşme'nin kapsadığı alanda yetkinliğe sahip" 23 bağımsız uzmandan oluşur (CEDAW Madde 17 (1)).⁷⁴ Komite genellikle İsviçre'nin Cenevre kentinde her biri üç hafta süren üç adet yıllık oturum düzenler.⁷⁵

74. OHCHR, "Üyelik: Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi".

75. Geçmiş ve gelecek Komite oturumlarının [programı](#) çevrim içi olarak mevcuttur. İHYK, tüm BM üye devletlerinin yaklaşan antlaşma organı incelemelerinin bir [ana takvimini](#) tutmaktadır.

I.4.2 Taraf devletlerin raporlarının değerlendirilmesi

Komitenin CEDAW'ın uygulamasındaki ilerlemeyi izlemesinin başlıca yolu, taraf devletlerin Sözleşme kapsamında sunmaları gereken raporları değerlendirmektir. Bu raporlar, devletlerin Sözleşme hükümlerini hayata geçirmek için attıkları yasal, adli, idari ve diğer türlü önlem adımlarını özetlemektedir. Raporlar, söz konusu devletin kendi ilerlemesini ve karşılaştığı zorlukları değerlendirmesi ve daha fazla çalışma yapılması gereken alanları belirlemesi için önemli bir fırsat sunmaktadır.

Taraf devletlerin CEDAW Komitesi ile diyalog kuran delegasyonları normalde devlet içindeki ilgili organların tümünden oluşmalıdır. Bu oluşuma, parlamento üyeleri ve icracı bakanlıklar da en üst düzeyde temsil edilerek katılmalıdır.

Her taraf devlet, Sözleşme'nin o taraf devlet için yürürlüğe girmesinden sonraki bir yıl içinde ve daha sonra periyodik olarak Komite'ye bir **başlangıç raporu** sunmayı taahhüt eder. Komite, başlangıç raporunun ve **periyodik raporların** hazırlanması için raporlama kılavuzları yayımlamıştır.⁷⁶ Komitenin taraf devlet delegasyonu ile yaptığı ve **yapıcı bir diyalog** biçimini alan kamuya açık toplantılarda Komite, her bir taraf devletin Sözleşme kapsamındaki hakları uygulamasını gözden geçirir, olumlu yönler ve zorluklar hakkında sorular sorar, yorumlar yapar ve endişelerini ve tavsiyelerini **sonuç gözlemleri** biçiminde taraf devlete iletir.⁷⁷ Komite ayrıca taraf devletlerden, sonuç gözlemlerinde yer alan kritik tavsiyelerin uygulanmasına ilişkin olarak, bu tavsiyelerin kabul edilmesinden sonraki bir veya iki yıl içinde **takip raporları** talep eder. Seçilen tavsiyeler, ilgili zaman dilimi içinde acil ve gerçekçi eylemlerde bulunulmasını gerektiren tavsiyelerdir. Bu tavsiyeler, kadınların insan haklarından yararlanmalarının önünde büyük bir engel oluşturan ve dolayısıyla Sözleşme'nin bir bütün olarak uygulanmasının önünde büyük bir engel oluşturacak konularla ilgilidir.⁷⁸

CEDAW'ın uygulanmasına ilişkin raporların yanı sıra Devletler, diğer insan hakları sözleşmelerinin uygulanmasını denetleyen diğer uluslararası ve bölgesel insan hakları mekanizmalarına da kadının statüsüne ilişkin periyodik raporlar sunmaktadır. Diğer incelemeler Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu ile SKA'ların uygulanmasına odaklanmaktadır ve Devletler ayrıca BM İnsan Hakları Konseyi'nin EPGG sürecine de katılmaktadır. Bunlar, devletlerin CEDAW'ı uygulamaları ve kadın ve kız çocuklarının haklarının hayata geçirilmesi için attıkları adımlar hakkında bilgi vermeleri için ek önemli fırsatlar sunmaktadır.

76. Bk.: CEDAW Komitesi, [Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları bağlamında Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 18. maddesi uyarınca raporların hazırlanmasına ilişkin taraf devletler için rehber not](#), CEDAW/C/74/3, 18 Aralık 2019.

77. CEDAW Komitesinin sonuç gözlemlerinin bir listesi OHCHR, "BM Antlaşma Organları Veri Tabanı" adresinde mevcuttur.

78. Bk. CEDAW Komitesi, [Sonuç gözlemlerine yönelik takip prosedürünün metodolojisi](#), Rev. 6, Kasım 2019.

1.4.3 Genel tavsiyeler

CEDAW Sözleşmesi, CEDAW Komitesi'nin **“Taraf devletlerden alınan rapor ve bilgilerin incelenmesine dayanarak öneri ve genel tavsiyelerde bulunabileceği”**ni öngörmektedir (madde 21). Komite, diğer sözleşme organlarınıninkine benzer bir uygulama geliştirerek, Sözleşme kapsamındaki maddeler veya temalar hakkında ayrıntılı bilgi vermeyi amaçlayan ve **“genel tavsiyeler”** (diğer sözleşme organları tarafından “genel yorumlar” olarak adlandırılmaktadır) olarak bilinen bir uygulama geliştirmiştir.⁷⁹ Genel tavsiyeler, parlamentelerin Sözleşme'nin çeşitli maddelerinin anlamını ve parlamentoların Sözleşme'nin ulusal düzeyde uygulanmasını teşvik etmedeki rolü de dâhil olmak üzere taraf devletlerin yükümlülüklerini daha derinlemesine anlamaları için değerli kaynaklardır. Mevzuat, bütçe tahsisi, politika oluşturma ve planlama gibi alanlarda atılabilecek tavsiye edilen spesifik adımları içerirler.

CEDAW Komitesi'nin çalışmaları hakkında çevrim içi bilgi ve kaynaklar

[CEDAW Komitesi internet sayfası](#), Komite ve çalışmaları, devletler tarafından yapılan raporlamaların durumu ve aşağıdakiler de dâhil olmak üzere diğer ayrıntılar hakkında bilgi sağlar:

- Komitenin [genel tavsiyelerinin](#) bir derlemesi
- Taraf devletler için [raporlama kılavuz ilkeleri](#)

Komite tarafından her bir taraf devletle ilgili olarak kabul edilen sonuç gözlemleri [Evrensel İnsan Hakları Endeksinde](#) bulunabilir (CEDAW dâhil olmak üzere ilgili ülke ve mekanizmaya tıklayın).

79. Daha fazla bilgi için bk. İHYK, [“Genel tavsiyeler: Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi”](#)

Bölüm II: Odaklanılan tematik alanlar

El kitabının bu bölümü, CEDAW Sözleşmesi'nin anlaşılmasına ve uygulamaya nasıl aktarılması gerektiğine dair bir dizi önemli alanı incelemektedir.

Bölüm II.1, doğrudan CEDAW'da yer alan veya CEDAW Komitesi tarafından çalışmaları aracılığıyla vurgulanan şu kesişen konuları ve kavramları ele almaktadır: ayrımcılık ve eşitlik; kesişimsellik; geçici özel önlemler; toplumsal cinsiyet kalıp yargısı; CEDAW ve Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve silahlı çatışma, iklim değişikliği ve sağlık krizleri gibi zorlu bağlamlarda kadınlar ve kız çocukları.

Bölüm II.2, CEDAW Komitesi'nin yaklaşımını ve parlamenterlerin Sözleşme tarafından korunan iki spesifik hakla (yani kadınların ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten korunması ve kadınların siyasi ve kamusal katılımı ile) ilgili olası eylemlerini göstermektedir. Bu haklara ilişkin tartışmalarda, CEDAW'da yer alan diğer haklarla bağlantılar kurmaktadır.

CEDAW Sözleşmesi kadınlara ve kız çocuklarına karşı her türlü ayrımcılığı hukuken ve uygulamada yasaklamaktadır. © AFP aracılığıyla Alain Pitton / NurPhoto / NurPhoto

El kitabının bu bölümü eksiksiz değildir. Parlamenterlerin CEDAW'ın uygulanması ve ilgili PAB faaliyetlerine katılıma ne kadar ilgili olduklarına bağlı olarak, dünya genelindeki bütün parlamentoları ilgilendiren bazı ana konuları kapsamaktadır.

II.1 Kesişen konular

Kesişen konular, kadınların ve kız çocuklarının CEDAW Sözleşmesi kapsamında sağlanan tüm haklarının korunması ve geliştirilmesi ile ilgili konulardır.

Bu konuların bazıları Sözleşme hükümleri tarafından açıkça ele alınırken, diğerleri CEDAW Komitesi tarafından yapılan çalışmalarla detaylandırılmıştır. Komite bu konuların birçoğunu genel tavsiyelerinde ve Devlet raporlarını incelerken vurgulamıştır.

CEDAW'ın kesişen konuları belirli bireysel haklar veya durumlarla ilgili değildir. CEDAW, kadınların ve kız çocuklarının haklarının güvence altına alınmasını sağlamak için bir çerçeve olarak kullanılırken bu konuların dikkate alınması önemlidir.

II.1.1 CEDAW Sözleşmesi'nde yer alan kesişen konular

II.1.1.a Ayrımcılık ve eşitlik

CEDAW Sözleşmesi'nin 1. maddesi kadınlara karşı ayrımcılığı yasaklamaktadır ve bu ayrımcılık aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır:

Medeni durumlarına bakılmaksızın kadınların siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, bunlardan yararlanılmasını veya kullanılmasını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlama”

CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 2: Ayrımcılık ve eşitlik

CEDAW Sözleşmesi yalnızca cinsiyete dayalı ayrımcılığa atıfta bulunurken, Komite Sözleşme'nin kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı da kapsadığını açıklamıştır.⁸⁰ Bu, toplumsal cinsiyete, yani kadın ve erkeklerden beklenen roller ve davranışlarla ilgili kültürel ve sosyal olarak inşa edilmiş farklılıklara dayalı ayrımcılık anlamına gelmektedir.

Kadınlara karşı ayrımcılık doğrudan veya dolaylı olabilir. Kadınlara karşı **doğrudan ayrımcılık**, “doğrudan biyolojik cinsiyet ve cinsiyet farklılıklarına dayalı farklı muameledir”.

⁸¹ **Dolaylı ayrımcılık**, “bir yasa, politika, program veya uygulamanın kadınlar ve erkeklerle ilgili olduğu ölçüde tarafsız görüldüğü, ancak uygulamada kadınlar üzerinde ayrımcı bir etkiye sahip olduğu, çünkü önceden var olan eşitsizliklerin görünüşte tarafsız olan önlemlerle ele alınmadığı durumlarda ortaya çıkar. Ayrıca, dolaylı ayrımcılık, kadınlar ve erkekler arasındaki yapısal ve tarihsel ayrımcılık kalıplarının ve eşitsiz güç ilişkilerinin tanınmaması nedeniyle mevcut eşitsizlikleri daha da kötüleştirebilir.”⁸²

CEDAW Sözleşmesi, taraf devletlere kadınlara yönelik ayrımcılığa sadece yasalarda değil uygulamada da son verme yükümlülüğü getirmektedir. Sözleşme ayrıca “eşit muamele”den “sonuçların eşitliği”ne veya “sonuç eşitliği”ne (“maddi eşitlik” olarak bilinir) bir paradigma değişikliği de gerektirmektedir.⁸³

80. CEDAW Komitesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 2. maddesi uyarınca [taraf devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010, paragraf. 5.

81. Age., paragraf 16.

82. Age.

83. Age., paragraf 5, 16 ve 20

Bu, yalnızca kadınlara ve erkeklere eşit muamele edilip edilmediğiyle değil, bu muamelenin sonucuveya çıktısıyla ilgilenildiği anlamına gelmektedir.

Maddi eşitliğin sağlanması için, ayrımcı cinsiyet kalıp yargılarının ortadan kaldırılmasına yönelik geçici özel önlemlerin ve/veya önlemlerin benimsenmesi gerekmektedir (bk. geçici özel önlemlerle ilgili bölüm II.1.1.c).

CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 3: Ayrımcılık ve eşitlik

Komite bir vakada, Ekim 2018’de, bir taraf devlete “cinsiyet temelinde ayrımcılıktan ve ayrımcılığın çoklu ve kesişen biçimlerinden korunmayı güvence altına alan ayrımcılığın önlenmesi ve ayrımcılıktan korunmaya ilişkin yasa tasarısının kabul edilmesini hızlandırmasını” tavsiye etmiştir.⁸⁴ Komite, ülkenin Mart 2021’deki takip raporuna ilişkin değerlendirmesinde, **Ayrımcılığın Önlenmesi ve Ayrımcılıktan Korunmaya İlişkin Kanunun ülke Meclisi tarafından kabul edilerek** Ekim 2020’de Resmî Gazete’de yayımlanmasını memnuniyetle karşılamıştır. Komite, kanunun ayrımcılığı yasaklarken ayrımcılığın temelinde biyolojik cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin yer aldığına altının çizildiğine dikkat çekmiştir.⁸⁵

Komite, Şubat 2019’da başka bir vesileyle, bir taraf devlete “ayrımcılığın yasaklanmasına ilişkin yeni yasa tasarısını daha fazla gecikmeden kabul etmesini” tavsiye etmiştir.⁸⁶ Kasım 2021’de, taraf devlete gönderdiği **takip** mektubunda Komite, yetkili makamların temsilcileri, STK’lar ve akademik topluluk da dâhil olmak üzere **çeşitli aktörler arasında yapılan istişarelerin ardından Ayrımcılık Yasağı Yasası’nda yapılan değişikliklerin ülkenin Ulusal Meclisi tarafından kabul edilmesini** memnuniyetle karşılamıştır. Ayrıca, yeni değişikliklerin doğrudan ve dolaylı ayrımcılık, cinsel taciz ve ayrımcılığa teşvik tanımları getirerek bunları yasaklamasını takdirle kaydetmiştir.⁸⁷

İhtiyari Protokol kapsamında CEDAW Komitesine sunulan bir bireysel başvuruya ilişkin görüşlerinde Komite, ilgili taraf devlete, ülke mevzuatında uzun süredir devam eden ve on binlerce yerli kadını etkileyen cinsiyete dayalı ayrımcılığı tam olarak ele alma çağrısında bulunmuştur.

Komite, söz konusu Kanun’daki tarihsel cinsiyet eşitsizliğinin olumsuz etkilerini tam olarak ele almak amacıyla, yeterli bir özgür, önceden ve bilgilendirilmiş istişare sürecinin ardından mevzuat değişikliklerinin yapılmasını ve tescile ilişkin hükümlerde son tescil tarihi sınırlamalarının kaldırılması ve ana soyundan gelenlerin tamamına baba soyundan gelenlerle eşit şekilde tescil imkânı sağlamak için gerekli önlemlerin alınması da dâhil olmak üzere, kendini tanımlama temel kriterinin güvence altına alınmasını tavsiye etmiştir.⁸⁸

84. CEDAW Komitesi, [Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti’nin altıncı periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/MKD/CO/6, 14 Kasım 2018.

85. CEDAW Komitesi, [Sonuç gözlemlerine ilişkin takip mektubu: Kuzey Makedonya](#), 5 Mart 2021.

86. CEDAW Komitesi, [Sırbistan’ın dördüncü periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/SRB/CO/4, 14 Mart 2019.

87. CEDAW Komitesi, [Sonuç gözlemlerine ilişkin takip mektubu: Sırbistan](#), 25 Kasım 2021.

88. CEDAW Komitesi, 68/2014 sayılı [tebliğ ile ilgili olarak İsteğe Bağlı Protokol, Madde 7 \(3\) uyarınca Komite tarafından kabul edilen görüşler](#), CEDAW/C/81/D/68/2014, 11 Mart 2022.

Parlamentoların yapabilecekleri 4: Ayrımcılık ve eşitlik

- Anayasa ve diğer mevzuatta toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasaklamak ve kadın erkek eşitliği ilkesini teyit etmek.
- Dezavantajlı gruplardan pek çok kadının karşılaştığı kesişen ayrımcılık biçimlerine (bk. kesişimsellik ile ilgili bölüm II.1.1.b) gereken özeni göstererek, kadın ve erkeklerin maddi eşitliğini sağlamak için gerektiğinde mevzuatı yürürlükten kaldırmak, değiştirmek veya yeni mevzuat kabul etmek.
- CEDAW'ın 1. maddesine uygun olarak kadınlara karşı ayrımcılığın kapsamlı bir tanımını kabul etmek.
- Erkekler ve kadınlar arasında maddi eşitliğin sağlanması amacıyla yasaların ve politikaların etkilerinin izlenmesine yönelik mekanizmalar oluşturmak.⁸⁹

II.1.1.b Kesişimsellik

Birçok kadın ve kız çocuğu, biyolojik cinsiyetlerine veya toplumsal cinsiyetlerine dayalı ayrımcılık dışında, kendilerini ek gerekçelere dayalı kesişen ayrımcılık biçimleriyle de karşı karşıya bulmakta ve bu durum onları daha fazla risk altına sokmakta, daha fazla ötekileştirilmektedir. Koşullara göre değişen bu gerekçeler arasında ırk, etnik köken veya yerlilik durumu, dini kimlik, engellilik, mültecilik ve göçmenlik statüsü, yerinden edilme, sağlık durumu, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet özellikleri, siyasi veya diğer görüşler, milliyet ve sınıf, sosyoekonomik statü veya kast yer almaktadır. Başka birçok gerekçe bulunmaktadır ve insan hakları sözleşmelerinde yer alan gerekçe listeleri eksiksiz değildir. Ayrımların, dışlamaların veya kısıtlamaların dayandığı ve insan haklarının tanınmasını, kullanılmasını veya bunlardan yararlanılmasını engelleme veya geçersiz kılma etkisi veya amacı olan her türlü gerekçe, yasaklanmış bir ayrımcılığa temel oluşturabilir (ayrıca bk. CEDAW'ın 1. maddesi). Kadınlar ve kız çocukları üzerindeki bu birleşik olumsuz etki, ayrımcılığın kesişen biçimleri olarak bilinmektedir.⁹⁰

Kadınlar ve kız çocukları doğaları gereği savunmasız değildir. Onları savunmasız duruma sokan koşullardır. Bu durum, toplumsal cinsiyetleri nedeniyle kadınlara ve kız çocuklarına karşı ayrımcılığa yol açmaktadır. Bu tür toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık genellikle diğer temellere dayalı ayrımcılıkla kesişmektedir.

89. Daha fazla bilgi için, bk.parlamentonun denetim rolü hakkında bölüm III.3.3.

90. Bk. CEDAW Komitesi, [Yerli kadın ve kız çocuklarının haklarına ilişkin 39 \(2022\) sayılı Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/39, 31 Ekim 2022, paragraf 17

Pek çok kadın ve kız çocuğu, toplumsal cinsiyetlerinin yanı sıra mülteci olmaları gibi nedenlerle de ayrımcılığa maruz kalmakta ve bu durum onları daha fazla risk altına sokmaktadır. © Nipah Dennis / AFP

CEDAW Komitesi, kesişimselliğin taraf devletlerin CEDAW Sözleşmesi kapsamındaki genel yükümlülüklerinin kapsamını anlamak için temel bir kavram olduğu ve taraf devletlerin bu tür kesişen ayrımcılık biçimlerini ve bunların kadınlar üzerindeki bileşik olumsuz etkilerini yasal olarak tanıması ve yasaklaması gerektiği görüşündedir. Komite ayrıca, kesişen ayrımcılık biçimlerinin kadınları ve kız çocuklarını, kendilerini benzer durumlarda bulan erkek ve oğlan çocuklardan farklı şekillerde etkileyebileceğini vurgulamıştır.⁹¹

Parlamentolar tarafından kabul edilen herhangi bir karar, kadınları ve kız çocuklarını şu veya bu şekilde etkileyebilir ve kaynaklara ve adalete erişimlerini ve genel olarak haklarından yararlanmalarını iyileştirebilir veya sınırlandırabilir. Kesişen ayrımcılık biçimlerinin birleşik etkileri genellikle bu tür kararların etkilerini daha da kötüleştirmektedir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitliğini ilerletmeye yönelik yasaları, politikaları ve alınan önlemleri daha iyi desteklemek amacıyla, kesişen ayrımcılık biçimlerinin kadınların ve kız çocuklarının yaşamları üzerindeki özel etkilerinin incelenmesine ve anlaşılmasına azami dikkat gösterilmelidir.

91. Bk. CEDAW Komitesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 2. Maddesi uyarınca [taraf devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010, paragraf 18.

CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 3: Kesişimsellik

CEDAW Komitesi, “çoklu ayrımcılık biçimleri”nin, bir kişinin iki veya daha fazla gerekçeyle ayrımcılığa maruz kaldığı ve bu durumun ayrımcılığın artmasına veya ağırlaşmasına yol açtığı bir durumu ifade ettiğini değerlendirmektedir.⁹² “Kesişen ayrımcılık biçimleri”, birkaç gerekçenin aynı anda birbirinden ayrılmayacak şekilde birbiriyle etkileşim içinde olduğu bir durumu ifade etmektedir.⁹³

CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 4: Kesişimsellik

Bir örnekte Komite, bir taraf devlete “taraf devlette kesişen ayrımcılık biçimleriyle karşılaşmaya devam eden bu gruplar için maddi eşitliğin hayata geçirilmesini hızlandırmak amacıyla Roman kadınlar, göçmen kadınlar, engelli kadınlar ve HIV/AIDS ile yaşayan kadınların eğitim, sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri ve sigortaya erişiminin sağlanması” çağrısında bulunmuştur.⁹⁴

Başka bir taraf devletin raporunu incelerken Komite, “2014’ten 2017’nin sonunda uğradığı askeri yenilgiye kadar Irak Şam İslam Devleti’nin (İŞİD) taraf devletin bazı bölgelerini kontrol etmesinin, taraf devletteki siyasi istikrarsızlığın ve silahlı grupların varlığının, İŞİD’e mensup suç gruplarının işlediği terör eylemlerinin, mezhepsel ve etnik bölünmelerin güçlenmesinin ve şiddet içeren aşırıcılığın yükselişinin özellikle ağır etkilerine ve bütün bunların kadın haklarının ciddi şekilde ihlal edilmesine yol açtığına” dikkat çekmiştir. ⁹⁵ Komite, İŞİD tarafından esir tutulan Ezidi kadın ve kız çocuklarının çektiği acılara özel atıfta bulunmuştur. Komite ayrıca, “engelli kadınlar, Afrika kökenli Iraklı kadınlar ve Ezidi, Türkmen ve Hristiyan kadınlar da dâhil olmak üzere çeşitli azınlık gruplarına mensup kadınların siyasi ve kamusal hayatta yeterince temsil edilmemeye devam ettiğini” endişeyle kaydetmiştir.⁹⁶ Komite, ülke içinde yerinden edilmiş kadınların ve mülteci kadınların evlerine güvenli bir şekilde dönmeleri ve toplumlarının yeniden inşasına katılmaları çağrısında bulunmuştur. Komite, Şubat 2022’de, bu kadınların korunması ve rehabilitasyonunun yanı sıra faillerin kovuşturulması ve tazminat sağlanması için yasal bir çerçeve sağlayan **Ezidi Kadın Mağdurlar Yasası’nı** olumlu olarak değerlendirmiştir.⁹⁷

92. CEDAW Komitesi, [Genel Tavsiye No. 25: Sözleşme’nin 4. maddesinin 1. paragrafı \(geçici özel önlemler\)](#), 2004, paragraf 12.

93. CEDAW Komitesi, [Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nin 2. maddesi uyarınca taraf devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010, paragraf 18.

94. CEDAW Komitesi, [Romanya’nın birleşik yedinci ve sekizinci periyodik raporlarına ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/ROU/CO/7-8, 24 Temmuz 2017.

95. CEDAW Komitesi, [Irak’ın yedinci periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/IRQ/CO/7, 12 Kasım 2019, paragraf 8.

96. Age., paragraf 25.

97. Bk. İHYK, [Sonuç gözlemlerine yönelik takip mektubu: Irak](#), 24 Şubat 2022.

Parlamentoların yapabilecekleri 5: Kesişimsellik

- Belirli mevzuat, politika ve bütçe kararlarının olası olumlu veya olumsuz etkilerini belirlemek için kesişen ayrımcılık biçimleriyle karşı karşıya kalan kadın ve kız çocuklarına danışmak.
- Mevzuatın, politikaların ve bütçe kararlarının, özellikle dezavantajlı gruplara mensup olanlar olmak üzere, ayrımcılığın kesişen biçimleriyle karşı karşıya kalan kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkisine özel dikkat göstermek:
 - » haklarını korumak ve diğer nüfus gruplarıyla aralarında maddi eşitliği teşvik etmek
 - » asgari olarak, bu tür önlemlerin haklarını olumsuz etkilememesini sağlamak
- Kesişen ayrımcılık biçimleriyle karşı karşıya kalan kadınlar ve kız çocukları için maddi eşitliğin sağlanmasını hızlandırmak amacıyla mevzuat ve bütçeleme de dâhil olmak üzere geçici özel önlemler (bk. geçici özel önlemlerle ilgili bölüm II.1.1.c) kabul etmek.
- Ayrımcılığın kesişen biçimleriyle karşı karşıya kalan kadınların ve kız çocuklarının haklarını izlemekten ve desteklemekten sorumlu kurumlarla düzenli olarak iletişim kurmak ve yeni yasalar çıkarmak veya mevcut yasaları değiştirmek de dâhil olmak üzere bu kurumların tavsiyeleri doğrultusunda harekete geçmek.
- Parlamenterlere ve parlamento personeline yasaların, politikaların ve planların dezavantajlı veya ötekileştirilmiş gruplara mensup kadınlar ve kız çocukları üzerindeki farklı etkileri konusunda toplumsal cinsiyete duyarlı kapasite eğitimlerini düzenli olarak sağlamak.
- Yargı organları, savcılar, polis ve diğer kolluk kuvvetleri görevlilerine, kadınların maruz kaldığı kesişimsel ayrımcılık ve istismarları tanımak, önlemek, soruşturmak, cezalandırmak ve/veya düzeltmek için toplumsal cinsiyete duyarlı eğitim verilmesi için gereken bütçe tahsislerini sağlamak ve mevzuatı kabul etmek.
- Dezavantajlı ve ötekileştirilmiş kadınları ve kız çocuklarını destekleyen kamu programlarına yeterli fon ayrılmasını sağlamak.
- Kız çocuklarının, genç kadınların ve yaşlı kadınların korunmasını sağlamak için yaşa uygun yasa ve politikaların kabul edilmesini sağlamak.
- Eşitlik ve toplumsal cinsiyet dışındaki temellere dayalı ayrımcılığın yasaklanmasını ele alan yasalara (örneğin ırk ayrımcılığını yasaklayan yasalar) ve belirli grupların haklarını koruyan yasalara (örneğin engellilerin haklarını koruyan yasalar) toplumsal cinsiyet perspektifini entegre ederek bu gruplara mensup kadın ve kız çocuklarının özel ihtiyaçlarını ve haklarını yansıtmak.

II.1.1.c Geçici özel önlemler

CEDAW Madde 4 (1) geçici özel önlemlerle ilgili olup aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

*Kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için taraf devletlerce alınacak geçici ve özel önlemler, işbu Sözleşmede belirtilen türden bir ayırım olarak düşünülmeyecek ve hiçbir şekilde eşitsizlik veya farklı standartların korunması sonucunu doğurmayacaktır. Fırsat ve uygulama eşitliği hedeflerine ulaşıldığı zaman bu önlemlere son verilecektir.*⁹⁸

Geçici özel önlemler, kadınların siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya diğer alanlara eşit katılımını hızlandırmayı amaçlar. Sözleşme'nin 4 (1) maddesine göre, bu önlemlerin uygulanması ayrımcılık olarak değerlendirilmemelidir. Aksine, devletler tarafından insan haklarından yararlanmada kadın ve erkeklerin fiilî veya maddi eşitliğini sağlamaya yönelik gerekli bir stratejinin parçası olarak görülmelidir. Fırsat ve muamele eşitliği hedeflerine ulaşıldığında bu tür önlemlerin uygulanmasına son verilmelidir.

Kadınların ve kız çocuklarının medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını güvence altına alacak, onlara onurlu ve ayrımcılığa uğramadıkları bir yaşam sağlamak üzere tasarlanmış genel koşulların sağlanması, geçici özel önlemler olarak adlandırılmaz. Bunlar kalıcı genel önlemler olarak değerlendirilir.

Komite'nin görüşüne göre, devletlerin bir norm olarak karar vermede cinsiyet eşitliğini sağlamaya çalışmaları gerektiğini belirtmek önemlidir. Bu, geçici özel önlemlerin ötesine geçen ulusal çapta bir dizi önlem alınmasını gerektirmektedir (PAB ve CEDAW Komitesi'nin toplumsal cinsiyet eşitliği ortak çağrısı için aşağıdaki Kutu 7'ye ve kadınların siyasi ve kamusal katılımına ilişkin Bölüm II.2.2'ye bakınız)

CEDAW Komitesi'nin yaklaşımı 4: Geçici özel önlemler

Komite geçici özel önlemlere ilişkin 25 (2004) sayılı genel tavsiye kararında,⁹⁹Devletlerin CEDAW'ın 4 (1) maddesi uyarınca alınan geçici özel önlemler ile kadınların ve kız çocuklarının durumunu iyileştirmek için benimsenen diğer genel sosyal politikalar arasında açıkça ayırım yapmaları gerektiğini açıklığa kavuşturmuştur. Geçici özel önlemler, kadınlar için somut bir fiilî veya maddi eşitlik hedefine ulaşılmasını hızlandırmayı amaçlamaktadır. Potansiyel olarak kadınların lehine olan veya olacak bütün önlemler geçici özel önlem değildir.

Geçici özel önlemler arasında, çok çeşitli yasama, yürütme, idari ve (sosyal yardım veya destek programları gibi) diğer düzenleyici araçlar, politikalar ve uygulamalar ile bunların tahsis edilmesi, pozitif ayrımcılık, hedefli işe alım, işe alma ve terfi, zamana bağlı nicel hedefler ve kota sistemleri yer alabilir.

Geçici özel önlemler, kadınların yetersiz temsiline üstesinden gelmeyi ve kaynakları ve gücü kadınlar ve erkekler arasında yeniden dağıtmayı amaçlar. Gerektiğinde, bu tür önlemler kesişen ayrımcılık biçimleriyle karşı karşıya kalan kadınları hedef alabilir.

98. Diğer uluslararası ve bölgesel insan hakları antlaşmaları (örneğin Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme) da geçici özel önlemlere ilişkin hükümler içermektedir.

99. CEDAW Komitesi, Genel Tavsiye No. 25: Sözleşme'nin 4. maddesinin 1. paragrafı (geçici özel önlemler), 2004, 5 No.lu Genel Tavsiye Kararı'nın güncellenmesi: Geçici özel önlemler, 1988.

Geçici özel önlemlerin siyasi temsil, eğitim veya istihdam gibi alanlarda uygulanması iyi bilinmektedir, ancak kredi ve borçlara erişim, spor, kültür ve eğlence ve yasal okuryazarlık gibi diğer alanlara da uygulanabilirler. Nitekim Komite, taraf devletleri, eşit katılımı ve güç ve kaynakların yeniden dağılımını hızlandırmak amacıyla geçici özel önlemler almayı düşünmeye teşvik etmektedir.

Madde 4 (1) kapsamındaki “geçici özel önlemler” ile madde 4 (2) kapsamındaki “özel önlemler” arasında bir fark vardır. Madde 4 (1) kapsamındaki önlemler geçici nitelikteki önlemlerdir. Madde 4 (2) ise biyolojik farklılıkları nedeniyle kadın ve erkeklere ayrı muamele yapılmasını öngörmektedir. Madde 4 (2) uyarınca kabul edilen önlemler ise en azından bilim ve teknolojinin gözden geçirmeyi gerektireceği zamana kadar kalıcı bir niteliktedir.

CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 5: Geçici özel önlemler

Bir örnekte Komite, yerli kadınlar ve Afrika kökenli kadınlar, göçmen ve yaşlı kadınlar ve engelli kadınlar da dâhil olmak üzere, kadınların dezavantajlı olmaya veya yetersiz temsil edilmeye devam ettiği bütün alanlarda kadın ve erkek maddi eşitliğini hızlandırmak için belirli hedefler ve sürelerle federal düzeyde, il ve belediye düzeylerinde geçici özel önlemlerin kabul edilmesi ve uygulanması çağrısında bulunmuştur.¹⁰⁰

Bir başka örnekte Komite, devletin aile ve toplumsal cinsiyet politikasına ilişkin yasa tasarısını gözden geçirerek “geçici özel önlemler” ve “toplumsal cinsiyet kotaları” tanımlanmasını tavsiye etmiştir. Komite özellikle taraf Devlet’in, Sözleşme’nin kadınların yetersiz temsil edildiği bütün alanlarında kadın ve erkeklerin maddi eşitliğinin sağlanmasını hızlandırmak için gerekli bir strateji olarak geçici özel önlemler almasını, geçici özel önlemlerin uygulanmasını izlemek ve etkilerini değerlendirmek için bir mekanizma kurmasını ve bu tür önlemlerin uygulanması, izlenmesi ve etki değerlendirmesi için yeterli kaynak ayırmasını tavsiye etmiştir.¹⁰¹

Komite ayrıca, başka bir taraf devlete, dezavantajlı gruplara mensup kadınların siyasi yaşam, eğitim, istihdam ve sağlık gibi alanlardaki acil ihtiyaçlarını karşılamak için geçici özel önlemler almasını tavsiye etmiştir.¹⁰²

100. CEDAW Komitesi, [Arjantin’in yedinci periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/ARG/CO/7, 25 Kasım 2016.

101. CEDAW Komitesi, [Kazakistan’ın beşinci periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/KAZ/CO/5, 12 Kasım 2019.

102. CEDAW Komitesi, [Fransa’nın birleşik yedinci ve sekizinci periyodik raporlarına ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/FRA/CO/7-8, 25 Temmuz 2016.

Kutu 7: 2030 yılına kadar cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik PAB ve CEDAW Komitesi ortak çağırısı¹⁰³

PAB ve CEDAW Komitesi, 8 Mart 2021 tarihinde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını hızlandırmayı amaçlayan ortak bir bildiri kabul etmiştir. Bildiri, toplumsal cinsiyet eşitliğini bir norm olarak benimseyen hızlı ve kararlı eylemlere dayanan kapsayıcı ve temsili yönetim konusunda bir paradigma değişikliğine ihtiyaç duyulduğunun altını çizmektedir. Bildiride, belirli eylemlerin dünyanın dört bir yanındaki Devletlerin kendi koşullarını dikkate alması gerekebildiği kabul edilirken, ilerlemenin esasen somut ve etkili çözümlere yönelik genel bir hamleyi gerektirdiği vurgulanmıştır. Açıklamada PAB ve CEDAW Komitesi, geçici özel önlemler de dâhil olmak üzere, siyasi makamlarda kadın ve erkeklerin eşit temsili ve liderliğine yönelik çalışmaların hızlandırılması çağırısında bulunmuştur. Bildiri, parlamentoları ve hükümetleri, aşağıdakiler yoluyla 2030 yılına kadar cinsiyet eşitliğine ulaşmak için ulusal eylem planları geliştirmeye ve uygulamaya çağırmaktadır:

- Toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşmak için seçimlerde cinsiyet kotalarının benimsenmesi
- Kadınlara karşı ayrımcılık yapan yasaların reforme edilmesi veya yürürlükten kaldırılması ve yaşamın her alanında toplumsal cinsiyet eşitliğini güvence altına alan kapsamlı mevzuatın kabul edilmesi
- Seçim kampanyaları için yapılan harcamaların sınırlandırılması
- Taciz ve cinsel istismar da dâhil olmak üzere siyasette kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleyecek ve suç sayacak yasaların kabul edilmesi ve mağdurlar için tazminat sağlanması.

Vaka incelemesi 1: Parlamenter temsilde cinsiyet eşitliği (Ruanda, Meksika ve Nikaragua)

Ruanda şu anda parlamentoda kadın temsili konusunda dünya lideridir. 1995 yılında parlamentodaki kadınların oranı sadece %4,3'tü. Parlamentodaki koltukların en az yüzde 30'unun kadınlara ayrılması zorunluluğunu getiren yeni Anayasa'nın 2003 yılında yürürlüğe girmesiyle büyük bir değişim yaşandı. 2008 yılına gelindiğinde, Temsilciler Meclisinin üyelerinin yarısından fazlası kadındı ve 2013 seçimlerinde bu oran yüzde 64'e yaklaştı. Bu oran 2016 seçimlerinden sonra bir miktar düşerek yüzde 61'e gerilemiştir, ancak Ruanda hâlen dünyada kadın temsiline yüzde 60'ın üzerinde olduğu tek ülke konumunu sürdürmektedir.

Ruanda'da kadın parlamenterlerin oranı Anayasa'da garanti altına alınan yüzde 30 barajını da aşmaktadır. Alınan önlemler - 24 vekilliğin kadınlara ayrılması ve parti aday listelerinde kadınlara yüzde 30'luk bir kota getirilmesi - toplumsal cinsiyet eşitliğini garanti etmektedir (80 üyenin 40'ı kadındır). Gerçekten de aday listelerinde asgari sınırdan daha fazla sayıda kadının seçildiği görülmektedir.

103. PAB, "PAB ve CEDAW Komitesi 2021 Dünya Kadınlar Günü Ortak Çağırısı", 8 Mart 2021.

Ayrıca, alt meclisin başkanı 2008'den bu yana bir kadındır.¹⁰⁴ Değiştirilmiş 2005 Anayasasında, siyasi örgütlerin siyasi eğitimi sağlama ve kadın ve erkeklerin seçimle gelinen makamlara erişimini sağlama sorumluluğu olduğu kabul edilmektedir.¹⁰⁵

Meksika, kadınların temsili ve siyasete katılımını geliştirmek için tutarlı çabalar sarf etmiştir. Temsilciler Meclisinde (alt meclis) eşitlik 2021 yılında, seçilenlerin yüzde 50'sini kadınların oluşturmasıyla sağlanmıştır. Bu temsil düzeyine ulaşılmasında çeşitli reformlar ve politikalar önemli rol oynamıştır.

Meksika, 2003 yılında partilere adaylıklarda kadın kotası getirmiştir. Başlangıçta adayların yüzde 30'u olarak belirlenen bu oran 2009 yılında yüzde 40'a çıkarılmıştır. Ülke 2014 yılında cinsiyet eşitliğine dayalı bir sisteme geçiş yapmış ve ardından yalnızca asgari sayıda kadın aday sağlamaya değil, aynı zamanda kadın ve erkek adaylar için eşit bir rekabet alanı yaratmaya odaklanan çeşitli politika ve kanunları uygulamaya koymuştur.

Örneğin siyasi partiler adaylar arasında eşitliği sağlamak ve aday listelerinde cinsiyete göre sıralama yapmakla yükümlüdür (buna "fermuar sistemi" denmektedir). Ayrıca, kadın adayları partinin kazanma ihtimalinin daha düşük olduğu bölgelere yerleştirmeleri de yasaklanmıştır. Meksika Ulusal Seçim Enstitüsü, siyasi partilerin kampanya finansmanı ile ilgili olarak kadınlara karşı ayrımcılık yapmasını engelleyen ve kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (KYTCDS) eylemlerinde bulunmaktan hüküm giymiş kişilerin seçime katılmasını yasaklayan kurullar geliştirmiştir. Ayrıca kampanyalar sırasında siyasi şiddete maruz kalan kadınları desteklemek için yardım hatları kurulmuştur ve adayların medyadaki tutum ve davranışları toplumsal cinsiyet ön yargıları açısından izlenmektedir.¹⁰⁶

Nikaragua 2021 yılında 91 üyeli Ulusal Meclisine 46 kadın seçerek bir önceki seçimde yüzde 45,7 olan kadın temsil oranını yüzde 50,6'ya yükseltmiştir. Anayasa, kadınların adaylar arasında eşit temsili zorunlu kılmakta olup aynı zamanda partilerin aday listelerinde kadın ve erkeklerin dönüşümlü olarak yer almalarını gerektirmektedir. 2011'den bu yana kadınlar, ülkedeki seçilmiş parlamenterlerin yüzde 40'ından fazlasını oluşturmaktadır ve bu oran 2021 paritesinin üzerindedir.¹⁰⁷

Parlamentoların yapabilecekleri 6: Geçici özel önlemler

- Anayasada ve ulusal mevzuatta geçici özel önlemlerin alınmasına izin veren hükümlere yer vermek.
- Parlamenterler, ilgili devlet görevlileri ve genel olarak toplum arasında geçici özel önlemlerin ayrımcılığa yol açmayan niteliği konusunda farkındalık yaratmak.
- Eşit katılımın hızlandırılması veya gücün ve kaynakların yeniden dağıtılması, eşitliği sağlanması için gerekli olduğunda sivil, kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal yaşamın her alanında geçici özel önlemleri yasalarda kabul etmek ve bunların politika ve bütçelere dâhil edilmesini sağlamak.

104 PAB, [Parlamentoda Kadınlar: 1995-2020 - 25 yıllık değerlendirme](#), (Cenevre: PAB, 2020), s. 10

105 PAB, "Ruanda toplumsal cinsiyet eşitliğinde nasıl bir numara oldu?", 11 Ekim 2022.

106 PAB, 2021'de parlamentoda kadınlar: Yılın Özeti, (Cenevre: PAB, 2022), s. 4.

107 Age.

- Gerektiğinde, kesişen ayrımcılık biçimleriyle karşı karşıya kalan kadınları hedefleyen geçici özel önlemler almak.
- Geçici özel önlemlerin uygulanmasını izlemek ve etkilerini değerlendirmek için mekanizmalar oluşturmak.

Bu alanda tavsiye edilen eylemler hakkında ek rehberlik için bk.: CEDAW Komitesi, Genel Tavsiye Kararı No. 25: Sözleşme'nin 4. maddesinin 1. paragrafı (geçici özel önlemler), 2004.

II.I.I.d Toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılar

CEDAW, ayrımcılığın yaşamlarımızı, toplumlarımızı ve kurumlarımızı şekillendiren sosyal ve kültürel normlardan kaynaklandığını kabul etmektedir. Bu doğrultuda Sözleşme, zihniyet ve tutumların yanı sıra sosyal ve kültürel normlara yerleşik olan uygulama, sistem ve yapıların da değiştirilmesi çağrısında bulunmakta ve taraf devletlere bu yönde sorumluluklar yüklemektedir.

Kalıp yargıların altında yatan ve ayrımcılıkla sonuçlanan nedenler toplumsal tutumlar, uygulamalar ve zihniyetlerdir. Bu tür inanç ve davranışların değiştirilmesi mümkündür.

CEDAW Madde 5 (a), kalıp yargıları ele alan benzersiz bir hüküm olup¹⁰⁸ taraf devletlerin gereken bütün önlemleri almasını şart koşmaktadır:

Her iki cinsiyetten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı ön yargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadınların ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek.

Bir kalıp yargı, kadınların veya erkeklerin kişisel yeteneklerini geliştirme veya mesleki kariyerlerini sürdürme kapasitelerini kısıtladığında, fırsatlarını sınırladığında ve yaşamlarına dair seçimlerini etkilediğinde olumsuz olarak nitelendirilir. Dolayısıyla bir veya daha fazla insan hakkının ihlal edilmesine neden olur. Hem olumsuz kalıp yargılar hem de görünüş itibarıyla zararsız gibi görünen kalıp yargılar ayrımcılığa yol açabilir.¹⁰⁹

Toplumsal cinsiyet kalıp yargısı, nitelikler, özellikler ya da kadınlar ve erkekler tarafından sahip olunan veya sahip olunması gereken roller hakkında genelleştirilmiş bir görüş veya ön yargıdır. Bir toplumsal cinsiyet kalıp yargısı, kadınların ve erkeklerin kişisel yeteneklerini geliştirme, mesleki kariyerlerini devam ettirme veya yaşamlarıyla ilgili seçimler yapma kapasitelerini sınırladığı takdirde zararlıdır.

Kalıp yargı örnekleri ve etkileri

- Kadınların ve kız çocuklarının korunmaya muhtaç, edilgen "hassas gruplar" olarak kategorize edilmesi
- Kadınların liderlik rollerini üstlenmelerini engelleyecek şekilde zayıf oldukları algısı

108. Ayrıca bk.: CEDAW, giriş paragraf 14, madde 5 (b), madde 10 (c).

109. Bakınız İHYK, [Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargısı ve Yargı: Bir Çalıştay Rehberi](#) (New York ve Cenevre: Birleşmiş Milletler, 2020), s. 40.

- Kadınların daha anaç olduğu yönündeki kalıp yargı, genellikle çocuk yetiştirme sorumluluğunu tek başlarına üstlenmelerine neden olmakta ve eğitimlerini ya da mesleki kariyerlerini sürdürmelerini kısıtlamaktadır.¹¹⁰
- Evlilik içi tecavüzün kadının rolünün kocasını memnun etmek olduğu kalıp yargısı temel gösterilerek suç sayılmaması
- Adalet sisteminin, kadınların uygun cinsel davranışları hakkındaki kalıp yargılara dayanarak cinsel şiddet faillerini sorumlu tutmaması
- Engelli kadınların ve kız çocuklarının aseksüel olarak algılanması ve bunun sonucunda cinsel sağlık ve üreme sağlığı ve haklarının ihmal edilmesi
- Lezbiyen, biseksüel, trans ve interseks kadınların toplumsal cinsiyet normlarını ve kadınların cinsellikleri, dış görünüşleri ve fiziksel özellikleriyle ilgili kalıpları ihlal ettiklerine yönelik, genellikle kadınlara yönelik kriminalleştirme, şiddet ve ayrımcılığın temel nedeni olan algı

CEDAW Sözleşmesi, kamusal ve özel yaşamda kadınlara karşı ayrımcılığı, cinsiyetlerden birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikri ve kadınlar ve erkekler için genellikle kültürel normlara dayanan kalıplaşmış roller ile ilişkilendirmektedir.

CEDAW Komitesinin yaklaşımı 5: Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları

- Komite, tavsiyelerinde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının olumsuz etkilerini ve bunların ortadan kaldırılmasını sistematik biçimde ele almıştır.
- Komite, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının hayatın her alanını etkilediğini ve dolayısıyla kadınların insan haklarının tümüne zarar verebileceğinin altını çizmiştir. Örneğin kadınların siyasi hayattaki rolünün çocuklar, eğitim ve sağlık gibi konularla sınırlı tutulması ve kadınların finans, bütçe kontrolü, savunma ve çatışma çözümü gibi alanlarda sorumluluk almaktan dışlanması.¹¹¹

110. CEDAW Madde 5 (b), taraf devletlerin "çocukların yetiştirilmesi ve geliştirilmesinde erkeklerin ve kadınların ortak sorumluluğunun tanınmasını" sağlamak için adımlar atması gerektiğini belirtmekte ve Madde 16 (d), erkeklerin ve kadınların "ebeveyn olarak aynı hak ve sorumluluklara" sahip olduğunu teyit etmektedir.

111. CEDAW Komitesi, [Genel Tavsiye No. 23: Siyasi ve kamusal yaşam](#), 1997, paragraf 12.

CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 6: Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları

Bir vakada Komite, taraf devlete, kadınların ve erkeklerin ailedeki ve toplumdaki rolleri ve sorumlulukları hakkındaki ataerkil tutumları ve toplumsal cinsiyet kalıplarını değiştirmek için kapsamlı bir strateji geliştirmesini ve eğitim ve sağlık sektörlerini ve politikacıları hedef alan gelişmiş farkındalık yaratma kampanyaları da dâhil olmak üzere yerleşik ayrımcı toplumsal cinsiyet kalıplarını değiştirme çabalarını artırmasını tavsiye etmiştir.¹¹²

Bir başka örnekte Komite, taraf devlete, kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan kalıp yargıları değiştirmek veya ortadan kaldırmak için mevzuatın gözden geçirilmesi ve oluşturulması ile hedeflerin ve sürelerin belirlenmesi de dâhil olmak üzere kapsamlı bir stratejiyi ivedilikle uygulamaya koyması çağrısında bulunmuştur. Bu tür önlemlere, sivil toplumla iş birliği içinde, toplumun her kademesindeki kadınları ve erkekleri hedefleyen farkındalık yaratma çabaları da dâhil edilmelidir. Komite, devlete, medyayla birlikte çalışarak kadınlar hakkında olumlu, kalıp yargılar dışında ve ayrımcı olmayan temsiller geliştirmesi çağrısında bulunmuştur.¹¹³

Vaka incelemesi 2: Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları (Fas ve Meksika)

Fas, eğitim ve medyadaki toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını ele almak üzere bir dizi adım atmıştır:¹¹⁴

- Toplumda, okul müfredatında ve medyada kadınlara ilişkin olumlu imajların ve kadınlarla erkeklerin eşit statü ve sorumluluklarının yansıtılması için çeşitli adımlar atılmıştır.
- Devletin eğitim sisteminde reform yapılmasına yönelik program ve planlarda kız çocuklarının eğitimine öncelik verilmektedir.
- Kız çocuklarının, ilköğretim ve ortaöğretimin yanı sıra STEM ve BİT alanlarında okullaşma oranlarını artırmak için ek çabalar sarf edilmektedir.
- Kadınların okuma yazma bilmemesiyle mücadele için, 2014-2020 dönemini kapsayan bir yol haritası hazırlanmıştır.
- Okuma Yazma Bilmemeyle Mücadele Ulusal Ajansının çalışmaları da dâhil olmak üzere özellikle kırsal alanlarda ve dezavantajlı gruplara mensup kadınlar ve kız çocukları arasında okuryazar olmayanların oranını azaltmak için çaba sarf edilmektedir.

112. CEDAW Komitesi, [Kolombiya'nın dördüncü periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/SRB/CO/4, 14 Mart 2019.

113. CEDAW Komitesi, [Mısır'ın yedinci periyodik raporu üzerine sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/EGY/CO/7, 5 Subat 2010.

114. Bk. CEDAW Komitesi, [Fas'ın birleşik beşinci ve altıncı periyodik raporlarına ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/MAR/CO/5-6, 12 Temmuz 2022, özellikle paragraf 22, 31 ve 32.

Meksika'da, Kadınların Şiddetsiz Bir Yaşama Erişimi Hakkında Genel Kanun, aşağıdakiler de dâhil olmak üzere basma kalıp yargıya ilişkin çeşitli hükümler içermektedir:¹¹⁵

- Federal eyaletler ve belediyeler, kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti (KYTCDS) kolaylaştıran erkek üstünlüğü ve “maço” kalıplarıyla ilgili klişeleri ortadan kaldırmak için faillere ücretsiz eğitim sağlamalıdır.
- Federal hükümet, hem toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından arınmış hem de kadınların eşitsiz bir toplumda karşı karşıya kaldıkları toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskini kabul eden bir TCDŞ eğitimi sağlamalıdır.
- Kadına Yönelik Şiddeti Önleme, Tedavi Etme, Cezalandırma ve Ortadan Kaldırmaya Yönelik Kapsamlı Program, eğitim programları sağlamalı ve TCDŞ'yi kolaylaştıran ve TCDŞ'ye göz yuman kalıp davranışları önlemeli, tedavi etmeli ve ortadan kaldırmalıdır.
- Federal hükümet, medyanın kalıplaşmış toplumsal cinsiyet imajlarını teşvik etmemesini sağlamalıdır.
- Halk Eğitim Sekreterliği, eğitim programlarından kalıp yargıları kaldırmalı ve cinsiyetlerden birinin diğerinden üstün veya aşağı olduğu fikrine veya cinsiyet rolü kalıp yargılarına dayalı davranışları değiştirmeyi amaçlayan içerikleri bu programlara dâhil etmelidir.

Parlamentoların yapabilecekleri 7: Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları

- Anayasa ve mevzuatı gözden geçirmek ve kadınların ve erkeklerin aile ve toplum içindeki rol ve sorumluluklarına ilişkin ayrımcı kalıp yargıların ortadan kaldırılması için gerekli değişiklikleri yapmak.
- Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını ortadan kaldırmak amacıyla politikalar ve planlar geliştirmek ve bunları değerlendirmek.
- Parlamenterlere ve parlamento personeline toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ve bunların kadınların ve kız çocuklarının, erkeklerin ve oğlan çocuklarının ve farklı toplumsal cinsiyet kimliklerine sahip kişilerin haklardan eşitçe yararlanmaları üzerindeki zararlı etkileri konusunda kapasite geliştirme sağlamak.
- Kadınların adalete erişimini sağlamak amacıyla toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve aile hukuku davaları da dâhil olmak üzere, yargıda toplumsal cinsiyet ön yargılarının ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının önlenmesine ve ele alınmasına yönelik önlemler almak.¹¹⁶

115. Bk. Meksika, “Kadınların Şiddetsiz Bir Yaşama Erişimi Hakkında Genel Yasa”, 2007, madde 8(II), 17(I), 38(II), 41(XVIII), 45(VII) ve 45(XII).

116. Bakınız OHCHR, [Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargısı ve Yargı: Bir Çalıştay Rehberi](#) (New York ve Cenevre: Birleşmiş Milletler, 2020), ve ilgili oturumlar.

- Dinî ve örfî normların ve uygulamaların, kadınların ve kız çocuklarının insan haklarına zarar vermemesi için CEDAW Sözleşmesi, anayasa veya kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin diğer mevzuatla uyumlu olmasını sağlayacak önlemler almak.
- Dinî ve örfî liderler arasında ayrımcı toplumsal cinsiyet kalıplarının olumsuz etkileri ve dinî ve örfî norm ve uygulamaların Sözleşme ve ilgili ulusal mevzuatla uyumlu hâle getirilmesi ihtiyacı konusunda farkındalık yaratmak.
- Eğitimde ve eğitim yoluyla toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının ortadan kaldırılmasına yönelik önlemler öngören mevzuatı yürürlüğe koymak.
- Kadınların ve erkeklerin rollerine ilişkin kalıp yargıları ortadan kaldırmak için farkındalık kampanyaları da dâhil olmak üzere stratejilerin benimsenmesini ve bu konuda yeterli bütçelerin ayrılmasını sağlamak.

II.1.1.e Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması

Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve kadınların güçlendirilmesi için etkili bir strateji olarak kabul edilmektedir. Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması, toplumsal cinsiyet perspektiflerinin bir kurumun bütün politikalarına, programlarına, işlevlerine ve yapılarına entegre edilmesini içeren, hem programlamaya hem de kurumsal değişime yönelik bir yaklaşımdır.¹¹⁷

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi hedefleri ile toplumsal cinsiyet bakış açısının mevzuat ve politikaların tasarlanması, hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi ile bütçe tahsisine entegre edilmesi yoluyla, karar alma süreçlerinin daha çeperde kalan boyutlarından ana akım yönlerine değin bütün bileşenlerine sistematik olarak entegre edilmesine öncülük etmelidir.

Kutu 8: Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması

1995 Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, devletin kadınların ve kız çocuklarının haklarını güvence altına almayı amaçladığı çeşitli çalışmalarda toplumsal cinsiyet perspektiflerinin ana akımlaştırılması çağrısında bulunmaktadır.¹¹⁸ Deklarasyon özellikle eğitim (paragraf 79), sağlık (paragraf 105), kadına yönelik şiddet (paragraf 123 ve 124), silahlı çatışma (paragraf 141), ekonomik katılım (paragraf 164) ve karar alma süreçlerine katılım (paragraf 187 ve 189) ile ilgili olarak toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasına atıfta bulunmaktadır. Ayrıca, kadınların ilerlemesine yönelik ulusal mekanizmaların çalışmalarında toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasının önemini vurgulamakta ve hükümetlerin ve diğer aktörlerin “bütün politika ve programlarda toplumsal cinsiyet perspektifinin ana akımlaştırılmasına yönelik aktif ve görünür bir politikayı teşvik etmeleri gerektiğini, böylece kararlar alınmadan önce sırasıyla kadınlar ve erkekler üzerindeki etkilerinin analiz edileceğini” belirtmektedir (paragraf 202). Ayrıca hükümetlerin “toplumsal cinsiyetle ilgili meseleleri ana akımlaştırmaya yönelik çabaların ilerleyişi hakkında yasama organlarına düzenli olarak rapor vermeleri” (paragraf 203 (e)) gerektiğini vurgulamaktadır.

117. BM Kadın Birimi, [Toplumsal Cinsiyetin Yaygınlaştırılması: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması ve Kadınların ve Kız Çocuklarının Güçlendirilmesi İçin Küresel Bir Strateji](#) (New York: UN Women 2020).

118. Birleşmiş Milletler, Pekin [Deklarasyonu ve Eylem Platformu](#), Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilmiştir, Pekin, 15 Eylül 1995.

ECOSOC, 1997 yılında, toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasını “mevzuat, politikalar veya programlar da dâhil olmak üzere her alanda ve her düzeyde planlanan herhangi bir eylemin kadınlar ve erkekler üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi süreci” olarak tanımlamıştır. Kadınların ve erkeklerin eşitçe fayda sağlaması ve eşitsizliğin devam ettirilmemesi için siyasi, ekonomik ve toplumsal alanların tümündeki politika ve programların tasarlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinde kadınların ve erkeklerin sorunlarının ve deneyimlerinin ayrılmaz bir boyut hâline getirilmesine yönelik bir stratejidir. Nihai hedef toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıdır.”¹¹⁹

CEDAW Komitesinin yaklaşımı 6: Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması

CEDAW Komitesi, devletin bütün eylemlerinde toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması ihtiyacını tekrar vurgulamıştır.

Örneğin afet riskinin azaltılması ve iklim değişikliği bağlamında CEDAW Komitesi; politikaların, mevzuatın, planların, programların, bütçelerin ve diğer faaliyetlerin toplumsal cinsiyete duyarlı olmasını ve insan hakları temelli ilkelere dayandırılmasını tavsiye etmektedir.¹²⁰ Ayrıca Komite, düzensiz göçmen statüsünde olanlar da dâhil olmak üzere göçmen kadınları ve kız çocuklarını insan hakları ihlallerine karşı her aşamada korumak için devletlerin toplumsal cinsiyete duyarlı ve güvenli bir göç çerçevesi oluşturmasını tavsiye etmektedir.¹²¹

CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 7: Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması

Bir örnekte Komite, toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasının kurumsal olarak sadece taraf devletin Toplumsal Cinsiyet, Çalışma ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı bünyesindeki Toplumsal Cinsiyet, Kültür ve Toplumsal Kalkınma Müdürlüğü tarafından ele alındığına, bu müdürlüğün kronik olarak yetersiz finansman ve personele sahip olduğuna ve toplumsal cinsiyete duyarlı planlama ve bütçelemenin eşit olmayan bir şekilde uygulandığına dair endişelerini dile getirmiştir. Komite, taraf devletin kadınların ilerlemesine yönelik ulusal mekanizmasını, “yetki ve sorumluluklarını açıkça tanımlayarak ve kurumsal olarak yükselterek yeterli beşerî, teknik ve mali kaynaklarla donatarak ve yerel yönetim mekanizmalarının entegrasyonunu artırarak güçlendirmesini, böylece hükümetin bütün düzeylerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesini ve toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasını etkili bir şekilde koordine etmesini ve izlemesini” tavsiye etmiştir.¹²²

Bir başka örnekte Komite, “Sözleşme’nin uygulanmasını teşvik eden ve tüm sektörlerde toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasını destekleyen Toplumsal Cinsiyet Sekreteryaasının yeterli beşerî, teknik ve mali kaynağa sahip olmadığını” endişeyle kaydetmiştir.¹²³

119. BM Genel Kurulu, [1997 Ekonomik ve Sosyal Konsey Raporu](#), A/52/3, 18 Eylül 1997, Bölüm IV.

120. CEDAW Komitesi, [İklim değişikliği bağlamında afet riskinin azaltılmasının cinsiyetle ilgili boyutları hakkında](#) 37 (2018) sayılı Genel Tavsiye Kararı, CEDAW/C/GC/37, 13 Mart 2018, paragraf 26.

121. CEDAW Komitesi, [Küresel göç bağlamında kadınların ve kız çocuklarının ticaretine ilişkin](#) 38 (2020) sayılı Genel Tavsiye Kararı, CEDAW/C/GC/38, 20 Kasım 2020, paragraf 56 ve 109.

122. CEDAW Komitesi, [Uganda’nın birleşik sekizinci ve dokuzuncu periyodik raporlarına ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/UGA/CO/8-9, 1 Mart 2022, paragraf 17 ve 18.

123. CEDAW Komitesi, [Irak’ın yedinci periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/IRQ/CO/7, 12 Kasım 2019, paragraf 17.

Parlamentoların yapabilecekleri 8: Toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması

- Hükümet çalışmalarının bütün alanlarında toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması için genel bir bütünleşik stratejinin geliştirilip benimsenmesini sağlamak ve uygulanmasını denetlemek.
- Kadınların ilerlemesine yönelik ulusal bir mekanizmanın mevcut olmadığı durumlarda bu mekanizmayı kurmak için mevzuat düzenlemeleri çıkarmak, söz konusu mekanizmaya halihazırda sahip olunan durumlardaysa bu mekanizmayı, yetki ve sorumluluklarını açıkça tanımlayarak, çalışmalarını yürütmesi için gerekli yetkiyi vererek ve bütün alanlarda toplumsal cinsiyet eşitliğini ve toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasını teşvik etmek için etkili bir şekilde koordine etmek ve çalışmak üzere yeterli beşerî, teknik ve mali kaynak sağlayarak güçlendirmek.
- Verilere insan hakları temelli bir yaklaşım uygulayarak devletin yasama, yürütme ve yargı faaliyetlerinde cinsiyete/toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler gibi ayrıştırılmış verilerin toplanmasını ve kullanılmasını destekleyecek önlemleri kabul etmek.¹²⁴
- Hükümetten, toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması çabalarında kaydedilen ilerleme hakkında düzenli olarak raporlama talep etmek.
- Yasaları ve bütçeleri değiştirirken veya kabul ederken ya da politikaları denetlerken toplumsal cinsiyet etki değerlendirmesi yapabilmesi için parlamentonun iç politikalarını, mekanizmalarını ve kapasitesini geliştirmek.
- Bütün sektörlerde ve çalışma alanlarında toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasını sağlamak amacıyla parlamenterler ve parlamento personelinin yanı sıra hükümet görevlileri ve yargı için de toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması konusunda sistematik kapasite geliştirilmesini sağlamak ve bu amaçla yeterli insan kaynağı ve mali kaynak tahsis edilmesini sağlamak.

II.1.2 CEDAW Sözleşmesi ile yakından bağlantılı tematik alanlar

II.1.2.a CEDAW Sözleşmesi ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin üzerine inşa edilen 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin kabulü, 2015 yılında BM Genel Kurulu'nda kutlanan dönüm noktası niteliğinde bir başarıydı.¹²⁵ 2030 Gündemi, tartışmasız bir şekilde, toplumsal cinsiyet eşitliği de dâhil olmak üzere insan haklarına dayanmaktadır ve açıkça İHEB, uluslararası insan hakları anlaşmaları ve Kalkınma Hakkı Bildirgesi (başlangıç paragrafı 10) gibi diğer belgelere dayanmaktadır.¹²⁶ Gündem ayrıca kimseyi geride bırakmama vaadi üzerine kurulu sürdürülebilir ilerleme için bir yol haritası içermektedir. İnsan haklarının temel ilkelerinden biri olan toplumsal cinsiyet eşitliği, 2030 Gündemi'ni uygulamak için belirlenen bütün SKA'lara ulaşmanın ön koşuludur. Benzer şekilde, SKA'ların her birinin gerçekleştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerlemesine katkıda bulunabilir.

124. İHYK, [Verilere İnsan Hakları Temelli Bir Yaklaşım](#) (New York ve Cenevre: Birleşmiş Milletler, 2018).

125. BM Genel Kurulunun 70/1 sayılı kararı, [Dünyamızı dönüştürmek: 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi](#), A/RES/70/1, 21 Ekim 2015.

126. Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi ve insan hakları hakkında daha fazla bilgi için bk. İHYK, ["Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi"](#) <https://www.ohchr.org/en/sdgs/about-2030-agenda-sustainable-development> Hakkında".

Bir yandan toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, ekonomik krizler ve sağlık krizleri, iklim değişikliği, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve artan çatışmalar gibi çağımızın en acil zorluklarından bazılarının üstesinden gelmenin en iyi yoludur. Öte yandan kadınların insan hakları, ancak bütün insanların sağlıklı bir çevrede onurlu ve eşit bir şekilde yaşayabileceği adil ve sürdürülebilir toplumlar inşa etmek suretiyle insanları ve gezegeni korumaya yönelik daha geniş kapsamlı çabaların bir parçası olduğu takdirde gerçeğe dönüşecektir.

Kutu 9: SKA 5 - Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve bütün kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesi

Birçok SKA toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmeye hizmet eden özel hedefler içermekle birlikte SKA 5 aşağıdaki hedeflerle sadece bu amaca adanmıştır:

- Bütün kadınlara ve kız çocuklarına karşı her türlü ayrımcılığın her yerde sona erdirilmesi.
- İnsan ticareti, cinsel ve diğer sömürü türleri de dâhil olmak üzere kamusal ve özel alanda kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü şiddetin ortadan kaldırılması.
- Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik ve kadın genital mutilasyonu gibi zararlı uygulamaların tamamının ortadan kaldırılması.
- Kamu hizmetlerinin, altyapının ve sosyal koruma politikalarının sağlanması ve ulusal olarak uygun olan yollarla hane ve aile içinde ortak sorumluluğun teşvik edilmesi suretiyle ücretsiz bakım ve ev işlerinin tanınması ve bunlara değer verilmesi.
- Kadınların siyasi, ekonomik ve kamusal yaşamda karar alma süreçlerinin her kademesine tam ve etkin katılımının ve liderlik için eşit fırsatlara sahip olmasının sağlanması.
- Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı ve Pekin Eylem Platformu ile bunların gözden geçirme konferanslarının sonuç belgeleri uyarınca kabul edildiği üzere cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile üreme haklarına evrensel erişimin sağlanması.
- Kadınların ekonomik kaynaklar üzerinde eşit haklara sahip olmalarının yanı sıra toprak ve diğer mülkiyet biçimleri, finansal hizmetler, miras ve doğal kaynaklar üzerinde mülkiyet ve kontrole erişimlerinin sağlanması için ulusal yasalara uygun olarak reformlar yapılması.
- Kadınların güçlendirilmesini teşvik etmek için başta bilgi ve iletişim teknolojisi olmak üzere elverişli teknolojinin kullanımının artırılması.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve bütün kadınların ve kız çocuklarının her düzeyde güçlendirilmesi için sağlam politikaların ve uygulanabilir mevzuatın benimsenmesi ve güçlendirilmesi.

Hedef 5 tek başına ele alınmamalıdır. SKA'ların tamamı bütünlük ve bölünmezdir;¹²⁷ dolayısıyla Hedef 5, Hedef 5'in kendisine ulaşılmasının yanı sıra diğer 16 hedefin tamamına ulaşılmasıyla da birlikte ele alınmalıdır. SKA'lar parlamenterlerin toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların insan haklarının hayata geçirilmesi konusundaki kararlılıklarını göstermeleri için bir fırsat sunmaktadır. Parlamenterler, seçmenlerinin çeşitli ihtiyaçlarını yansıtan ve bunlara yanıt veren insan merkezli bir kalkınma gündeminin oluşturulmasında kritik bir role sahiptir. Parlamentonun temel rolleri olan kanun yapma, bütçe tahsisi, denetim ve seçmen çıkarlarının temsili, SKA'ların tam olarak uygulanması için kritik öneme sahiptir ve parlamentoların toplumsal cinsiyet eşitliğine öncelik vermesini sağlamalıdır. Parlamentolar, kadınların ve kız çocuklarının haklarını sürdürülebilir kalkınmanın merkezine koyarak CEDAW'ın uygulanmasını ilerletmek için 2030 Gündemi'ni kullanabilir.

2030 Gündemi, bütün insan haklarını güvence altına alan ve kadınları doğrudan ilgilendiren katılımcı ve şeffaf bir yaklaşıma dayalı, hak temelli, kapsamlı bir kalkınma stratejisi çerçevesinde uygulanmalıdır.

CEDAW Komitesinin yaklaşımı 7: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

CEDAW Komitesi, 2030 Gündemi ile CEDAW Sözleşmesi arasındaki önemli bağlantıyı tanıyarak, CEDAW raporlarının SKA'lar ışığında hazırlanması konusunda taraf devletler için bir rehberlik notu kabul etmiştir. Komite, devletlerden özellikle toplumsal cinsiyetle ilgili SKA'ların ve hedeflerin gerçekleştirilmesinde kaydedilen ilerlemeye ilişkin bilgileri raporlarına entegre etmelerini ve bütün hedeflerde toplumsal cinsiyet unsurlarının uygulanmasına ilişkin bilgileri raporlarına dâhil etmelerini istemektedir.¹²⁸

Aşağıdaki standart paragraf CEDAW Komitesi sonuç gözlemlerinin tümünde yer almaktadır:

“Komite, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin uygulanması sürecinde Sözleşme hükümlerine uygun olarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi çağrısında bulunmaktadır.”

Evrensel İnsan Hakları İndeksi veri tabanı, parlamenterlerin CEDAW Komitesi önerilerini ülkeye, konuya, gruba ve ilgili SKA'lara göre aramalarına olanak tanır.¹²⁹

127. BM Genel Kurulunun 70/1 sayılı kararı, [Dünyamızı dönüştürmek: 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi](#), A/RES/70/1, 21 Ekim 2015, giriş.

128. CEDAW Komitesi, [Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları bağlamında Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 18. maddesi](#) uyarınca raporların hazırlanmasına ilişkin taraf devletler için rehber not, CEDAW/C/74/3, 18 Aralık 2019.

129. İHYK, “[Evrensel İnsan Hakları İndeksi'ne \(UHRİ\) Hoş Geldiniz](#)”.

CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 8: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Bir vakada Komite, bir taraf devlete, kadınların insan haklarının hayata geçirilmesini ve güçlendirilmesini hızlandırmak amacıyla devletin “ 2030 Vizyonu” projesi ile SKA'lar arasındaki uyumu sağlamasını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların güçlendirilmesini desteklemek için ulusal bir stratejinin yanı sıra ulusal ve yerel makamların uygulamaya ilişkin yetkilerini açıkça tanımlayan ve kapsamlı bir veri toplama ve izleme sistemi ile desteklenen bir eylem planını hızla hazırlamasını ve kabul etmesini tavsiye etmiştir.¹³⁰

Bir başka örnekte CEDAW Komitesi, bir taraf devletin dikkatini SKA'ların 5.1 hedefine çekerek, “Sözleşme'nin 1. maddesine uygun olarak kamusal ve özel alanda doğrudan ve dolaylı ayrımcılık ve ayrımcılığın kesişen biçimleri de dâhil olmak üzere kadınlara karşı ayrımcılığı tanımlayan kapsamlı ayrımcılık karşıtı ve toplumsal cinsiyet eşitliği mevzuatını” kabul etmesini tavsiye etmiştir.¹³¹

Bir başka örnekte CEDAW Komitesi bir taraf devlete siyasi ve kamusal yaşamda kadınlara ilişkin 23 (1997) sayılı genel tavsiyesini ve SKA'ların 5.5 hedefini hatırlatmış ve aşağıdaki tavsiyelerde bulunmuştur:

- Kadınların ulusal ve yerel düzeylerde karar alma süreçlerine tam ve eşit katılımını teşvik etmek için sürekli politikalar izlenmesi
- Siyasi partilerin listelerinde kadınların en az yüzde 30 oranında temsil edilmesini öngören Siyasi Partiler Yasası'nın uygulanmasını izleyecek bir mekanizma belirlenmesi ve yasaya uyulmaması hâlinde yaptırım uygulanması
- Kadınların il düzeyi de dâhil olmak üzere karar almaya anlamlı katılımını artırmak için yüzde 50 kota benzeri geçici özel önlemler gibi yasal, politikaya ilişkin ve kurumsal önlemler alınması¹³²

130. CEDAW Komitesi, [Suudi Arabistan'ın birleşik üçüncü ve dördüncü periyodik raporlarına ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/SAU/CO/3-4, 14 Mart 2018.

131. CEDAW Komitesi, Fiji'nin beşinci [periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/FJI/CO/5, 14 Mart 2018, paragraf 14.

132. CEDAW Komitesi, Irak'ın yedinci periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri, CEDAW/C/IRQ/CO/7, 12 Kasım 2019, paragraf 32.

Parlamentoların yapabilecekleri 9: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları¹³³

- Parlamentolar ve parlamento personeli tarafından 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ile SKA'ların yanı sıra bir devletin SKA'lar kapsamındaki siyasi taahhütleri ile CEDAW kapsamındaki yasal yükümlülükleri arasındaki bağlantıların anlaşılmasını teşvik etmek.
- SKA'ların gerçekleştirilmesini desteklemek ve kimseyi geride bırakmamak amacıyla mevzuatı toplumsal cinsiyete duyarlı ve insan haklarına dayalı kılacak, aynı zamanda özellikle dezavantajlı kadınları ve kız çocuklarını korumayı amaçlayacak biçimde yürürlükten kaldırmak, değiştirmek veya yürürlüğe koymak.¹³⁴
- Sürdürülebilir kalkınma için toplumsal cinsiyete duyarlı ulusal stratejiler, politikalar ve planlar geliştirip benimsemek, bunların detaylandırılmasına katılmak¹³⁵ ve bunların uygulanması için yeterli fon tahsis ederken toplumsal cinsiyeti SKA'ların tümünün uygulanmasına ve izlenmesine dâhil etmek.
- Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin strateji ve planların detaylandırılması için kadınlar ve kız çocukları da dâhil olmak üzere geniş bir kamuoyu istişare sürecinin sağlanması ve kesişen ayrımcılık biçimleriyle karşı karşıya kalanlar da dâhil olmak üzere kadınların ve kız çocuklarının bu tür strateji ve planların uygulanmasının izlenmesine katılımını teşvik etmek.
- Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin ulusal planların, önlemlerin dezavantajlı gruplara mensup kadınlar üzerindeki etkisini dikkate alan kapsamlı bir toplumsal cinsiyet etki değerlendirmesinden sonra geliştirilmesini ve gözden geçirilmesini sağlamak.
- SKA'ların gönüllü ulusal incelemeleri (GUİ'ler) de dâhil olmak üzere sürdürülebilir kalkınma planlarını düzenli olarak izlemek¹³⁶ ve toplumsal cinsiyeti amaçların tamaminin izlenmesine dâhil etmek. Parlamentolar, ulusal planın uygulanması konusunda düzenli ilerleme raporları talep edebilir,¹³⁷ uygulamayı izlemek için ulusal mekanizmalar oluşturabilir ve GUİ'lerin geliştirilmesine aktif olarak katılabilir.
- Yerel, ulusal ve uluslararası tartışmalar da dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyete duyarlı yeni bir sürdürülebilir kalkınma gündeminin tasarlanmasına katkıda bulunmak.

133. Daha fazla tartışma için bk.: PAB ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), [Parlamentolar ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Bir öz değerlendirme aracı](#). (Cenevre: PAB ve UNDP, 2016).

134. Örneğin Tunus'ta, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle ilgili bir yasanın uygulanmasının onaylanması parlamento tarafından talep edilmiştir. Bk. BM Sürdürülebilir Kalkınma Üst Düzey Siyasi Forumu (HLPF), "[Tunus: VNR'nin hükümet organları tarafından onaylanması](#)", 2021.

135. Örneğin bk.: UN HLPF, "[Gürcistan: GUİ'nin hükümet organları tarafından onaylanması](#)", 2020.

136. Bk. BM HLPF, "[Sürdürülebilir Kalkınma Üst Düzey Siyasi Forumu: Gönüllü Ulusal İncelemeler](#)".

137. Örneğin bk.: UN HLPF, "[Gürcistan: GUİ'nin hükümet organları tarafından onaylanması](#)", 2019.

II.1.2.b Zorlu bağlamlar

Parlamentolar ve bireysel olarak parlamenterler genellikle silahlı çatışmalar, siyasi istikrarsızlık, iklim değişikliğinin etkisi de dâhil olmak üzere çevresel felaketler, COVID-19 ve Ebola salgını gibi sağlık krizleri ve mali krizlerden kaynaklanan zorlu bağlamlar gibi olağanüstü zorlu durumlarda faaliyet göstermek zorundadır.

Bütün bu durumlarda kadınların ve kız çocuklarının hakları özellikle etkilenmektedir. CEDAW ve diğer insan hakları sözleşmelerinin bu koşullar altında da geçerli olmaya devam ettiği ve çatışma zamanları da dâhil olmak üzere uygulanması gerektiği unutulmamalıdır.

Silahlı çatışmalar, siyasi çekişmeler ve işgal

Çatışma ve çatışma sonrası durumlarda kadınların ve kız çocuklarının yaşamlarını etkileyen birtakım faktörler bulunmaktadır. Parlamentoların eylemlerinde bunlar dikkate alınmalıdır. Bu faktörlerin örnekleri aşağıda ele alınmaktadır:

- Çatışma öncesinde, sırasında ve sonrasında, kadınların ve kız çocuklarının haklarına yönelik ihlaller genellikle artar. Bu durum, özellikle toplumsal cinsiyete dayalı şiddet için geçerlidir. Çatışmayla bağlantılı TCDŞ, mevcut ayrımcılık ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği kalıplarından kaynaklanmaktadır. Bu durum, kadınların içinde yaşadığı daha geniş bağlam ve insan haklarına saygı gösterilmesini sağlama ihtiyacı göz önünde bulundurulmadan ele alınamaz.

Uluslararası veya değil, bütün silahlı çatışma durumlarında kadın hakları, CEDAW kapsamındaki tamamlayıcı güvenceler, diğer insan hakları standartları ve uluslararası insancıl hukuk, mülteci hukuku ve ceza hukuku ile birlikte sağlanmalıdır. Bu, durum veya şartlar ne olursa olsun uluslararası insan hakları hukukunun her zaman geçerli olduğu anlamına gelir.

- Zayıf olan devlet kurumları da çatışma öncesinde, sırasında ve sonrasında çökmeye meyillidir. Bu nedenle parlamentoların bu kurumları barış zamanında güçlendirmek için mevzuat, politika ve önlemler benimsemesi ve böylece gelecekteki çatışmalarda bile kadınları ve kız çocuklarını koruyacak kadar sağlam olmalarını sağlaması çok önemlidir.

- Çatışma durumlarında bazı suçlarda keskin bir artış görülmektedir. Tecavüz ve diğer cinsel şiddet türlerinin yanı sıra insan ticareti ve çocuk yaşta veya zorla evlendirmelerin de dâhil olduğu TCDŞ, bu suçlar arasında yer almaktadır. Çatışmayla bağlantılı bu tür şiddet gözden kaçma ve yeterince rapor edilmeme eğilimindedir ve “normalleşme” riski taşımaktadır.¹³⁸ Bunlar kadınlar ve kız çocukları için çok sayıda fiziksel ve psikolojik sonuç doğurmaktadır. Başta tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimleri olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddet bazen bir savaş taktiği olarak kullanılmaktadır.¹³⁹

Mevcut cinsiyet eşitsizlikleri, çatışmaların kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkisini daha da kötüleştirmektedir. Aynı zamanda çatışmalar ve siyasi çekişmeler toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve kadınlara ve kız çocuklarına karşı işlenen suçların artmasına neden olmaktadır.

138. Bk. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), “Çatışmada cinsel şiddet: Gözden kaçan, az rapor edilen ve ‘normalleştirilme’ tehlikesi altında”, 19 Haziran 2022.

139. Bk. BM Güvenlik Konseyi'nin 1820 (2008) sayılı kararı ve 1888 (2009) sayılı kararı.

Kadınların ve kız çocuklarının maruz kaldığı insan ticareti; siyasi, ekonomik, sosyal ve kolluk kuvvetleri yapılarının bozulması, yüksek şiddet seviyeleri ve artan militarizm nedeniyle çatışma sırasında ve sonrasında daha da artmaktadır.¹⁴⁰ Çatışma sırasında kız çocukları ve kadınlar özellikle çocuk yaşta, erken veya zorla evlendirilmeye karşı daha hassastır. Silahlı gruplar tarafından kaçırılabilir ve evliliğe zorlanabilirler. Aileler bazen yoksullukla başa çıkmak için bir mekanizma olarak ve çocuk yaşta, erken veya zorla evliliğin güvensiz ve istikrarsız ortamlarda kız çocuklarına ve kadınlara koruma sağladığı yanılığısına dayanarak kız çocuklarını evliliğe zorlamaktadır.¹⁴¹ Kadının insan hakları savunucularının çatışma ortamlarında saldırıya uğrama riski artmaktadır. Polis ve yargı yapılarının çökmesi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskini daha da artırmaktadır.¹⁴² Bu nedenle bu tür durumlarda insani yardım çabalarının, bu tür ihlalleri önlemeye ve maruz kalanları desteklemeye yönelik özel eylemler içermesi oldukça önemlidir.

- Çatışmalardan etkilenen bölgelerde cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri de dâhil olmak üzere temel sağlık hizmetlerine erişim genellikle kesintiye uğramaktadır. Sağlık yapıları ve tesisleri, altyapının hasar görmesi, sağlık çalışanlarının ve temel ilaçların bulunmaması gibi nedenlerle zayıflamakta, bu da sağlık krizlerine yol açmaktadır. Çatışmayla bağlantılı cinsel şiddetin bir sonucu olarak kadınlar ve kız çocukları istenmeyen gebelikler ve HIV/AIDS dâhil olmak üzere cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar açısından daha büyük risk altındadır.¹⁴³
- Eğitim kurumları saldırılar sonucunda sıklıkla tahrip edilmekte veya kapatılmaktadır. Bu durum, güvenlik kaygıları, artan yoksulluk ve ekonomik zorluklar ve ek bakım ve ev sorumlulukları ile birleştiğinde, ailelerin kız çocukları yerine oğlan çocuklarını eğitime göndermelerine neden olmaktadır.¹⁴⁴
- Dul kadınlar, engelli kadınlar, yaşlı kadınlar, aile desteği olmayan bekâr kadınlar ve reisi kadın olan haneler, dezavantajlı durumları nedeniyle insan hakları ihlallerine özellikle maruz kalmaktadır.
- Çatışma ve güvensizlik dönemleri ile eski hâle getirme sürecinde veya geçiş dönemlerinde alınan önlemler, tarım arazilerinin ve kaynaklarının kaybı, sosyal korumanın kaybı veya sosyal korumaya erişimin olmaması, kayıt dışı sektörde çalışma veya toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riski nedeniyle sosyal yardımların kaybı, çözüm talep etmenin önündeki engeller ve adalete erişimin önündeki engeller de dâhil olmak üzere kadınların geçim kaynakları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.¹⁴⁵

140. Bk. CEDAW Komitesi, "Çatışma önleme, çatışma ve çatışma sonrası durumlarda kadınlara ilişkin 30 No.lu Genel Tavsiye Kararı", CEDAW/C/GC/30, 1 Kasım 2013.

141. Age.

142. Age.

143. Age.

144. Age.

145. Age.

Kutu 10: BM Güvenlik Konseyi ve Kadın, Barış ve Güvenlik Gündemi

BM Güvenlik Konseyi, kadınların ve kız çocuklarının çatışma ve siyasi çekişmeler bağlamında karşı karşıya kaldıkları gerçekleri göz önünde bulundurarak ve dünyanın dört bir yanındaki birçok paydaşın çağrılarına yanıt olarak Kadın, Barış ve Güvenlik (KBG) konusundaki ilk kararı olan [https://undocs.org/en/S/RES/1325\(2000\)](https://undocs.org/en/S/RES/1325(2000))1325 (2000) sayılı kararı kabul etmiştir. Bunu bir dizi müteakip karar izlemiştir: Karar 1888 (2009), Karar 1889 (2009), Karar 1960 (2010), Karar 2106 (2013), Karar 2122 (2013), Karar 2242 (2015), Karar 2467 (2019) ve Karar 2493 [https://undocs.org/en/S/RES/1960\(2010\)](https://undocs.org/en/S/RES/1960(2010))[https://undocs.org/en/S/RES/2106\(2013\)](https://undocs.org/en/S/RES/2106(2013))[https://undocs.org/en/S/RES/2122\(2013\)\(2019\)](https://undocs.org/en/S/RES/2122(2013)(2019)).[https://undocs.org/en/S/RES/2493\(2019\)](https://undocs.org/en/S/RES/2493(2019))

Bu kararlar, birlikte, BM Güvenlik Konseyinin KBG gündemini oluşturmaktadır. Kararlar, çatışma ve çatışma sonrası durumlarda kadınların ve kız çocuklarının korunması ve güçlendirilmesi için belirli alanları vurgulamakta ve belirli önlemler önermektedir. Kararlar dört temel unsura odaklanmaktadır: **önleme, koruma, katılım ile yardım ve toparlanma**.¹⁴⁶

Kadın, Barış ve Güvenlik (KBG) Ulusal Eylem Planları

BM Güvenlik Konseyi 1889 (2009) sayılı kararında Devletlerin Ulusal Eylem Planları (UEP'ler) aracılığıyla tavsiyelerini uygulama çabalarını memnuniyetle karşılamış ve Devletleri KBG konusunda UEP'ler geliştirmeye ve uygulamaya teşvik etmiştir.

Parlamentoların KBG'ye ilişkin UEP'lerle ilgili olarak oynayacakları önemli bir rol bulunmaktadır:

- KBG ile ilgili UEP'lerin kabul edilmesinin önemi konusunda tartışmalar başlatabilirler. Bu tür tartışmaların mümkün olan en kısa sürede başlatılması, kapsayıcı olması ve başta dezavantajlı gruplardaki kişiler olmak üzere farklı sosyal çevre ve deneyimlere sahip kadınların sorunlarını yansıtması önemlidir.
- Parlamenterler, KBG ile ilgili UEP'lerin hazırlanmasına ve uygulanmalarının izlenmesine katılmalıdır. Halkın temsilcileri olarak, kadınların ve kız çocuklarının durumu hakkındaki bilgileri ve denetim rolleri, parlamenterleri KBG'ye ilişkin planların hazırlanmasına ve bunların uygulanmasının izlenmesine katkıda bulunmak için benzersiz bir konuma getirmektedir.
- KBG hakkındaki UEP'ler genellikle parlamento gündemine entegre edilmesi gereken bir dizi yasa ve mevzuat değişikliğinin kabul edilmesini gerektirir. Buna, silahlı çatışma sırasında TCDS'nin uluslararası hukuka uygun olarak suç sayılması da dâhildir.

146. SKA'lar ve parlamentoların rolü hakkında daha fazla bilgi için bk.: PAB, "Sürdürülebilir kalkınma" ve PAB ve UNDP, Parlamentolar ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları: Bir öz değerlendirme araç kiti, (Cenevre: PAB ve UNDP, 2016).<https://www.ipu.org/impact/sustainable-developmenthttps://www.ipu.org/resources/publications/toolkits/2017-01/parliaments-and-sustainable-development-goals-self-assessment-toolkithttps://www.ipu.org/resources/publications/toolkits/2017-01/parliaments-and-sustainable-development-goals-self-assessment-toolkit>

PAB Kadın Parlamenteler Bürosu, toplumsal cinsiyet eşitliği yoluyla barış ve güvenliği artırmak için aşağıdakiler de dâhil olmak üzere eylem çağrısında bulunmuştur:

- KBG gündeminin desteklenmesinde parlamento katılımının artırılması
- KBG ile ilgili UEP'lerin daha hızlı kabul edilmesi
- özellikle barış ve güvenlikle ilgili çalışmalarda kadınların parlamentolara katılımının ve liderliğinin artırılması
- barış ve güvenlik fonlarının yüzde 15'inin kadınların siyasi katılımının artırılması ve kadınların ve kız çocuklarının şiddetten korunması gibi toplumsal cinsiyetle ilgili konulara ayrılmasının sağlanması.¹⁴⁷

CEDAW Komitesinin yaklaşımı 8: Kadınlar, Barış ve Güvenlik

CEDAW Komitesi, 2013 yılında çatışmaların önlenmesi, çatışma ve çatışma sonrası durumlarda kadınlara ilişkin 30 sayılı genel tavsiye kararını kabul etmiştir.¹⁴⁸ Bu tavsiye kararı, taraf devletlere, çatışma durumlarıyla bağlantılı olarak Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerine tam olarak uymalarını sağlayacak yasal, siyasi ve diğer önlemler konusunda rehberlik etmektedir. Karar, CEDAW Sözleşmesi'nin hükümlerini BM Güvenlik Konseyi'nin KBG gündemiyle ilişkilendirir. Komite, bu kararların önemli siyasi çerçeveler olduğunu kabul eder ve BM Güvenlik Konseyi'nin ilgi alanına giren konuların Sözleşme hükümlerinde bulunduğunu teyit eder. Bu nedenle bu kararların uygulanması maddi eşitlik modeline dayanmalı ve Sözleşme'de yer alan hakların tamamını kapsamalıdır.¹⁴⁹

CEDAW Komitesi'nin diğer genel tavsiyeleri de çatışma, çatışma öncesi ve sonrası durumlarda özel bir öneme sahiptir. Bunlar arasında siyasi ve kamusal yaşamda kadınlara ilişkin 23 (1997) sayılı genel tavsiye kararı¹⁵⁰ ve kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin 35 (2017) sayılı genel tavsiye kararı, 19 sayılı genel tavsiye kararının güncellenmesi yer almaktadır.¹⁵¹

Komite, SKA'ya özgü raporlama kılavuzunda, taraf devletlere, uygun olduğu hallerde, "Güvenlik Konseyinin 1325 (2000) sayılı kararının ve kadınlar ile barış ve güvenliğe ilişkin müteakip kararların uygulanmasına ve bunların sonuçlarına ilişkin bilgileri, Komite'nin çatışma, çatışmanın önlenmesi ve çatışma sonrası durumlarda kadınlara ilişkin 30 (2013) sayılı genel tavsiyesi doğrultusunda" raporlarına dâhil etmeleri çağrısında bulunmaktadır.¹⁵²

Kasım 2021'de CEDAW Komitesi ve Çocuk Hakları Komitesi, tecavüz sonucu doğan çocuklara ve annelerine yeterli yardım ve destek sağlanması çağrısında bulunan ortak bir bildiri yayımlamıştır. Destek önlemleri, çatışma sonrası geçiş dönemi de dâhil olmak üzere, çatışma kaynaklı tecavüzdən kurtulan kadınların ve çocuklarının rehabilitasyonu ve yeniden entegrasyonu için bütün haklarının korunması ihtiyacına odaklanmalıdır.

147. PAB, "Milletvekilleri toplumsal cinsiyet eşitliği yoluyla barış ve güvenliği artırmak için eylem öneriyor", 29 Ekim 2015.

148. CEDAW Komitesi, "Çatışma önleme, çatışma ve çatışma sonrası durumlarda kadınlara ilişkin 30 No.lu Genel Tavsiye Kararı", CEDAW/C/GC/30, 1 Kasım 2013.

149. Daha fazla bilgi için BM Kadın Birimi, CEDAW Genel Tavsiye Kararı 30 No.lu Rehberi ve BM Güvenlik Konseyinin kadın , barış ve güvenlik konusundaki kararları (New York: UN Women, 2015).

150. CEDAW Komitesi, Genel Tavsiye No. 23: Siyasi ve kamusal yaşam, 1997.

151. CEDAW Komitesi, Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin 35 sayılı genel tavsiye kararı, 19 sayılı genel tavsiye karar güncellemesi, CEDAW/C/GC/35, 26 Temmuz 2017.

152. CEDAW Komitesi, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları bağlamında Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 18. maddesi uyarınca raporların hazırlanmasına ilişkin taraf devletler için rehber not, CEDAW/C/74/3, 18 Aralık 2019, paragraf 13.

Bildiri, kadınların ve çocukların çatışmayla bağlantılı cinsel şiddete karşı korunması, sağlık, eğitim ve çocuk bakım tesislerine erişimin sağlanması, hesap verebilirliğin ve adalete erişimin sağlanması, çocukların kimlik tespitinin kolaylaştırılması ve vatandaşlık haklarının güvence altına alınması ve radikalleşmeden arındırma programları da dâhil olmak üzere terörle mücadele önlemlerinin kadınların ve çocukların onur ve haklarına saygı göstermesi ve damgalanmayla mücadele edilmesi gibi bir dizi özel tavsiye içermektedir. İki Komite, mağdurlar ve maruz kalanlar için rehabilitasyon ve yeniden entegrasyonun önemini yanı sıra, kadınların ve çocukların kendi yaşamlarıyla ilgili konularda karar alma süreçlerine katılımlarının sağlanması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁵³

Kutu 11: Afganistan'a ilişkin PAB Bildirisi - Parlamenter dayanışma ve diplomasinin geliştirilmesi

30 Ağustos 2021 tarihinde, Uluslararası İnsancıl Hukuka Saygıyı Teşvik Komitesi ve PAB Parlamenterlerin İnsan Hakları Komitesi, Afganistan'daki insan hakları ve insani duruma ilgili derin endişelerini ifade eden ortak bir bildiri yayımlamıştır.¹⁵⁴ Bildiride PAB, dünyanın dört bir yanından parlamenterlere, Afganistan halkına ve ülkedeki milyonlarca ihtiyaç sahibine yardım ulaştırmaya çalışan insani yardım kuruluşlarına yardım etmek için parlamentolarının ne gibi adımlar atabileceğini değerlendirmeleri çağrısında bulunmuştur. Ayrıca dünyanın dört bir yanındaki parlamentolara, Afganistan'daki ihtiyaç sahiplerine, özellikle de şiddete ve istismara karşı en muhtaç ve savunmasız durumda olan kadınlara ve çocuklara insani yardım sağlamayı düşünmeleri çağrısında bulunulmuştur.

Açıklamada, uluslararası koruma talep etmek isteyen Afganların bunu yapabilmesi için ülkelerden sınırlarını açık tutmaları istenmiş ve ülke içinde yerinden edilmiş kişilere daha fazla destek ve yardım çağrısında bulunulmuştur.

PAB, 316 Afgan parlamenterin ve onları destekleyen personelin insan haklarına saygı gösterilmesi ihtiyacına ve -özellikle de onlara yönelik hedef gösterme ve sindirme çabalarına ilişkin kanıtların ışığında- 86 kadın milletvekilinin yanı sıra eski kadın milletvekilleri ve kadın parlamento personelinin güvenliğine özellikle dikkat çekmiştir.

PAB, Afganistan'da iktidarda bulunanları hayatları ve fiziksel bütünlüğü korumaya teşvik etmek ve misillemelere maruz kalan veya bunlardan korkmak için sebepleri olanlara Afganistan'dan acil tahliyelerine yardımcı olarak veya insani vize almalarını ve başka ülkelere geçici olarak yerleştirilmelerini sağlayarak yardım edilmesini kolaylaştırmak için parlamento yetkilerinin ve parlamenter diplomatik kanalların kullanılması çağrısında bulunmuştur.

153. İHYK, "CEDAW-Cocuk Hakları Komitesi Ortak Açıklaması: Çatışma ile ilgili tecavüzdən doğan çocuklar ve [anneleri için önleme, koruma ve yardımın sağlanması](#)", 19 Kasım 2021.

154. PAB, "[Afganistan Bildirisi](#)", 30 Ağustos 2021.

Parlamentoların yapabilecekleri 10: Çatışmalar, siyasi çekişmeler ve işgal

- Devlet ve devlet dışı aktörler tarafından işlenen cinsel şiddet eylemleri ve diğer TCDSŞ biçimleri de dâhil olmak üzere uluslararası hukuk kapsamındaki suçları ulusal mevzuata dâhil ederek bunların suç olarak kabul edilmesini, soruşturulmasını, kovuşturulmasını ve cezalandırılmasını¹⁵⁵ ve cezaların suçların ağırlığıyla orantılı olmasını sağlamak
- Mevzuat, politikalar ve idari talimatlar ile polis ve silahlı kuvvetler mensuplarının cinsel şiddet ve taciz ile diğer TCDSŞ biçimlerine sıfır tolerans gösterdiğinden emin olmak
- Polis ve silahlı kuvvetler mensuplarına, barış gücü mensuplarına ve yargı mensuplarına cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve bunlara müdahale edilmesi konusunda toplumsal cinsiyete duyarlı eğitimler vermek.
- Polis, silahlı kuvvetler, barış güçleri ve yargı dâhil olmak üzere ilgili kurumlara, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete yönelik önleme ve müdahale rollerini etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için mali ve kurumsal destek sağlanmasını temin etmek.
- Çatışma sonrası göç akışlarında yer alan, ülke içinde yerinden edilmiş, mülteci ve sığınmacı durumundaki kadınlar ve ailesinden ayrı düşmüş ve refakatsiz kız çocukları da dâhil olmak üzere doğum, ölüm ve evlilik belgeleri ile tapu sicili belgeleri ve tapular gibi belgelere bireysel erişimi sağlayacak yasal bir çerçeveyi kabul etmek.
- Cinsel şiddet de dâhil olmak üzere çatışmayla bağlantılı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağdurlarının maruziyet sonrası profilaksi de dâhil olmak üzere kapsamlı tıbbi bakım ve tedaviye, adli kanıtlara ve ruh sağlığı bakımı, tedavisi ve desteğine erişimini sağlamak için kaynak tahsis etmek ve etkili önlemler almak.
- Kadınların barış müzakerelerine ve barışı koruma faaliyetlerine ve önleyici diplomasi, ara buluculuk, uzlaşma ve insani yardım konularında her düzeyde karar alma süreçlerine katılımını sağlamak.
- Her düzeyde geçiş dönemi adaleti mekanizmalarının tasarlanması, işletilmesi ve izlenmesine kadınların katılımını sağlamak.
- Kadınların anlamlı ve etkin katılımıyla erken uyarı sistemlerinin toplumsal cinsiyetle ilgili göstergelerinin ve ölçütlerinin hazırlanmasına katılmak ve bunların hazırlanmasını sağlamak.
- Kadın, Barış ve Güvenlik (KBG) konusunda bir Ulusal Eylem Planı'nın (UEP) hazırlanmasına katılmak ve bu planın uygulanmasını, yeterli finansmanın sağlanmasını ve kadınların planın geliştirilmesi ve uygulanmasına katılmasını temin etmek.

Bu alanda önerilen eylemler hakkında ek rehberlik için bk.: CEDAW Komitesi, çatışma önleme, çatışma ve çatışma sonrası durumlarda kadınlar hakkında Genel Tavsiye No. 30 (2013) bölümü.

155. Özellikle bk.: Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), [Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü](#), A/CONF/183/9, 1998, madde 6 (Soykırım), 7 (İnsanlığa karşı suçlar) ve 8 (Savaş suçları).

İklim değışikliği ve buna bağlı afetler nedeniyle kız çocuklarının çocuk yaşta evliliğe zorlanma riski artmaktadır. © Martin Bertrand / Hans Lucas / Hans Lucas AFP aracılığıyla

Afet riskinin azaltılması ve iklim değışikliği

CEDAW Komitesinin yaklaşımı 9: İklim değışikliği bağlamında afet riskinin azaltılması

CEDAW Komitesi, iklim değışikliği bağlamında afet riskinin azaltılmasının toplumsal cinsiyetle ilgili boyutlarına ilişkin 37 (2018) sayılı genel tavsiyesinde, toplumsal cinsiyete duyarlı mevzuat, denetim, bütçe tahsisi ve afet riskinin azaltılması ve iklim değışikliği ile ilgili diğer eylemler de dâhil olmak üzere parlamentoların çalışmalarında dikkate almaları gereken aşağıdaki hususlara dikkat çekmektedir:¹⁵⁶

156. CEDAW Komitesi, [İklim değışikliği bağlamında afet riskinin azaltılmasının cinsiyetle ilgili boyutları hakkında 37 \(2018\) sayılı Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/37, 13 Mart 2018.

- Kadınlar, kız çocukları, erkekler ve oğlan çocukları iklim değişikliği ve afetlerden farklı şekillerde etkilenmekte, birçok kadın ve kız çocuğu daha büyük risk, yük ve etkilerle karşılaşmaktadır. Çoğu durumda önceden süregelen toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, kadınların ve kız çocuklarının yaşamlarını yöneten kararlar üzerindeki kontrollerinin yanı sıra gıda, su, tarımsal girdi, arazi, kredi, enerji, teknoloji, eğitim, sağlık hizmetleri, yeterli barınma, sosyal koruma ve istihdam gibi kaynaklara erişimlerini de sınırlamaktadır. Bu eşitsizliklerin bir sonucu olarak, kadınların ve kız çocuklarının geçim kaynaklarıyla ilgili afet kaynaklı risklere ve kayıplara maruz kalma olasılıkları daha yüksektir ve iklim koşullarındaki değişikliklere daha zor uyum sağlayabilmektedirler.
- Kriz durumları; diğer faktörlerin yanı sıra yaş (hem genç hem de yaşlı kadınlar), ekonomik durum, etnik köken, ırk, din, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri, engellilik, mültecilik, sığınmacılık veya göçmenlik statüsü, yerinden edilme, vatansızlık, coğrafi konum ve medeni hâl temelinde kadınlara ve kız çocuklarına karşı önceden süregelen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini daha da kötüleştirmekte ve kesişen ayrımcılık biçimlerini daha da derinleştirmektedir. Bu kadınlar ve kız çocukları, çevresel felaketler sırasında erkeklere veya diğer kadınlara kıyasla genellikle orantısız bir şekilde etkilenmektedir. Gelir, arazi ve diğer kaynakların kaybı ve hareket özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar da buna dâhildir.
- Kadınlar ve kız çocukları afetler sırasında ve sonrasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskiyle daha fazla karşı karşıya kalmaktadır. Gıda güvencesizliğinin toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin cezasız kalmasıyla birleştiği durumlarda kadınlar ve kız çocukları aile üyeleri ve kendileri için gıdaya ve diğer temel ihtiyaçlara erişmeye çalışırken cinsel şiddet ve istismara daha fazla maruz kalmaktadır. Kamplarda ve geçici yerleşim yerlerinde fiziksel güvenliğin yanı sıra içme suyu ve sanitasyon dâhil olmak üzere güvenli ve erişilebilir altyapı ve hizmetlerin eksikliği de kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet düzeylerinin artmasına neden olmaktadır.
- Engelli kadınlar ve kız çocukları, afete hazırlık ve müdahalede toplumsal cinsiyet ve engellilik perspektiflerinin eksikliği nedeniyle özel risklerle karşı karşıyadır. Örneğin afet uyarıları işitme veya görme engelli kadınlara ve kız çocuklarına ulaşmamaktadır, çünkü bu uyarılar genellikle erişilebilir formatlarda hazırlanmamakta veya evde kalmaya meyilli olan ve kamusal alana erişimi sınırlı olan kişilere ulaşmamaktadır. Ayrıca genellikle toplumsal cinsiyete ve engelliliğe duyarlı sığınma evleri bulunmamaktadır. Engelli kadınlar ve kız çocukları, afetler sırasında ve sonrasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve cinsel istismar açısından özellikle risk altındadır. Aile içi şiddet, çocuk yaşta veya zorla evlendirme, insan ticareti ve fuşşa zorlamanın da ortaya çıkma olasılığı felaketler sırasında ve sonrasında daha yüksektir.

Parlamentoların yapabilecekleri 11: İklim değişikliğine bağlı afet riskleri

- Çevresel afetler, afet riskinin azaltılması ve iklim değişikliğiyle mücadele ve uyum stratejilerine ilişkin bütün mevzuat, politika, plan, program ve bütçelerin, toplumsal cinsiyet etki değerlendirmelerini de içerecek şekilde toplumsal cinsiyete duyarlı ve kapsayıcı olmasını sağlamak
- Cinsiyete göre ayrıştırılmış verilere göre afet risklerinin ve etkilerinin değerlendirilmesine yönelik spesifik ve toplumsal cinsiyete duyarlı göstergelerin ve izleme mekanizmalarının geliştirilmesini sağlamak.
- Aile içi şiddet, cinsel şiddet, ekonomik şiddet, insan ticareti, zorla fuhuş ve çocuk yaşta veya zorla evlendirme dâhil olmak üzere, iklim değişikliğiyle ilgili afetler bağlamında kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet için mevcut ve yeni risk faktörlerini ele almak üzere politikalar ve programlar geliştirilmesini sağlamak.
- Afet riskinin azaltılması ve iklim değişikliği ile ilgili programlar kapsamında TCDSŞ'i önleme ve TCDSŞ'ye müdahale için tasarlanan önlemlerin düzenli olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi için bir sistem geliştirilmesini sağlamak.
- Afet riskinin azaltılması ve iklim değişikliği ile ilgili strateji, politika ve planların geliştirilmesi ve bunların uygulanmasının izlenmesi ile görevli organlarda kadınların eşit temsil edilmesini sağlamak.
- Kadınların sosyal koruma, geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve sigorta programları gibi uygun afet riski azaltma ve yardım programlarına erişimini sağlamak üzere gereken mevzuatı çıkarmak.
- Afet riskinin azaltılması ve iklim değişikliği alanlarında önerilen kamu-özel sektör ortaklıklarının toplumsal cinsiyet etki değerlendirmelerini yapmak ve kadınların bu ortaklıkların tasarım, değerlendirme, uygulama ve izleme süreçlerine dâhil olmalarını sağlamak.
- Kesişen ayrımcılık biçimleriyle karşı karşıya kalan kadınların ve kız çocuklarının durumuna özel önem verip haklarının ve ihtiyaçlarının bütün iklim değişikliği ve afet müdahalelerine ve bunların izlenmesine yansıtılmasını sağlamak.

Kadınların ve kız çocuklarının afetlerin etkilerinden korunmaya muhtaç, edilgen "hassas gruplar" olarak sınıflandırılması, onları afet riskinin azaltılması, afet sonrası yönetim ve iklim değişikliğinin azaltılması ve uyum stratejileri alanlarında önemli katkıları olan etkin birer değişim aktörleri olarak görmeyen bir toplumsal cinsiyet kalıp yargısıdır.

Bu alanda önerilen eylemler hakkında ek rehberlik için, bk. CEDAW Komitesi iklim değişikliği bağlamında afet riskinin azaltılmasının cinsiyetle ilgili boyutları hakkında Genel Tavsiye No. 37 (2018).

COVID-19 pandemisi dâhil olmak üzere sağlık krizleri¹⁵⁷

Dünya genelinde COVID-19 salgını, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konusunda onlarca yıldır hedeflenen çabalar sonucunda elde edilen ilerlemeyi en azından kısmen tersine çevirmiştir. Sağlık hizmetlerine erişim ve ekonomik katılımdan sosyal güvenlik ve korumaya kadar pek çok alanda kadınların ve kız çocuklarının karşılaştığı mevcut eşitsizlikleri daha da kötüleştirmiştir.¹⁵⁸

COVID-19 salgınından kaynaklanan sağlık krizleri sırasında kadınlar ve kız çocukları için artan risk örüntüleri, Ebola ve HIV/AIDS gibi diğer bulaşıcı hastalıkların salgınları da dâhil olmak üzere önceki krizlerde karşılaşılan bulguları teyit etmektedir. Deneyimler, hastalık salgınlarının kadınları ve erkekleri farklı şekilde etkilediğini göstermektedir. Salgınlar, kadınlar ve kız çocukları için mevcut eşitsizlikleri ve engelliler, yoksulluk içinde yaşayanlar, göçmenler ve LGBTİ bireyler gibi ötekileştirilmiş gruplara yönelik ayrımcılığı daha da kötüleştirmektedir. Bu durum, enfeksiyonun tespit edilmesini, kadınların ve erkeklerin tedaviye erişimini sağlamak için özel yaklaşımlar gerektirmektedir.¹⁵⁹

Kadınlar virüse karşı mücadelede orantısız bir yük taşımaktadır. Örneğin ön saflardaki sağlık çalışanlarının ve hasta aile bireyleri ile yaşlılara bakanların çoğunluğunu kadınlar oluşturmakta, bu da onları daha yüksek enfeksiyon riskine maruz bırakmaktadır. Okullar kapanması ve yaşlıların daha fazla bakıma ihtiyaç duyması nedeniyle kadınların karşılıksız üstlendiği bakım sorumlulukları önemli ölçüde artmıştır. Ayrıca kadınlar, kayıt dışı ekonomide, yani pandemi sırasında en önce kapanan düşük ücretli ve güvencesiz iş yerlerinde daha fazla yer almaktadır. Bu durum, kadınları pandeminin ekonomik etkilerine orantısız bir şekilde maruz bırakmış ve onları yoksulluğa düşme konusunda daha büyük bir risk altına sokmuştur. Mülteci ve ülke içinde yerinden edilmiş kadınlar gibi zaten güvencesiz durumda olan kadınlar daha da büyük risk altına girmiştir.

COVID-19 aşılama programları, bu eşitsizliklere sebep olan faktörleri ortaya koymaktadır. Yoksul ülkelerdeki aşılama oranlarının düşük kalması, mülteciler için risklerin daha da artmasına neden olmaktadır. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), mültecilerin başlıca ev sahibi ülkelerin çoğunda ulusal aşılama planlarına dâhil edilmiş olmalarına rağmen aşılama konusunda ek engellerle karşılaşabildiklerini bildirmiştir. Örneğin bazı ülkelerde mültecilerden genellikle sahip olmadıkları kimlik belgeleri talep edilmekte ya da çevrim içi sistemlere kayıt zorunluluğu getirilerek internet erişimi, bilgisayar veya akıllı telefonu bulunmayan hareket hâlindeki bu kişiler kapsam dışında bırakılabilmektedir. Sonuç olarak mülteciler ve sığınmacılar arasındaki aşılama oranları ulusal ortalamasının altında kalabilmektedir.¹⁶⁰

157. COVID-19'un kadınların ve kız çocuklarının insan hakları üzerindeki etkisine ilişkin genel rehberlik için bk. IHHK, "[COVID-19 ve kadın hakları: rehberlik](#)", 15 Nisan 2020. Pandeminin çeşitli somut unsurlar üzerindeki etkisine ilişkin tartışma için bk. BM Kadın Birimi, [İçgörülerden eyleme: COVID-19'un ardından toplumsal cinsiyet eşitliği](#) (New York: UN Women, 2020); [COVID-19'un ekonomik yansımalarını ele almak: Toplumsal cinsiyete duyarlı bir toparlanma için yollar ve politika seçenekleri](#) (New York: UN Women, 2020); [COVID-19 ve bakım ekonomisi: Acil eylem ve yapısal dönüşüm toplumsal cinsiyete duyarlı bir iyileşme](#) (New York: UN Women, 2020); [COVID-19 ve kadınlarla ve kız çocuklarına yönelik şiddet: Gölge pandemiyi ele almak](#) (New York: UN Women, 2020); [COVID-19 ve kadın liderliği: Etkili bir müdahaleden daha iyi bir insana](#) (New York: UN Women, 2020); [COVID-19 ve çatışma: Kadınların ateşkes ve barış süreçlerine anlamlı katılımını ilerletmek](#) (New York: UN Women, 2020); ve [COVID-19'un Ötesinde: Sürdürülebilirlik ve sosyal adalet için feminist bir plan](#) (New York: UN Women, 2021). Ayrıca bk. UN Women, "[COVID-19 ve toplumsal cinsiyet veri kaynakları](#)". Ayrıca bk. Birleşmiş Milletler Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kuruluşları Arası Ağı (IANWGE), [COVID-19'a Karşı BM Sosyoekonomik Müdahale Çerçevesi'nin uygulanmasında cinsiyet eşitliğini entegre etmek için asgari gereksinimler kontrol listesi](#) (New York: IANWGE, 2020).

158. Bk. örneğin, UNFPA, COVID-19: Toplumsal Cinsiyet Merceği - Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığının ve Hakların Korunması ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Teşvik Edilmesi (UNFPA, 2020) başlıklı makale.

159. Age.

160. Bk. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), "[UNHCR, devletleri mülteciler için COVID-19 aşılama erişimin önündeki engelleri kaldırmaya çağırıyor](#) <https://www.unhcr.org/uk/news/news-releases/unhcr-calls-states-remove-barriers-access-covid-19-vaccines-refugees>" 24 Haziran 2021.

Bu durumlar, kadınları erkeklerden daha fazla etkileyebilmektedir. Mültecilerin, sığınmacıların, ülke içinde yerinden edilmiş ve vatansız nüfusun yaklaşık yüzde 50'sini kadınlar oluşturmaktadır.¹⁶¹ Daha önce yapılan birkaç aşılama kampanyasında, bu nüfus gruplarında aşılama oranları kadınlar arasında erkeklere göre daha düşük olmuştur. Bunun çeşitli nedenleri olabilir. Örneğin mülteci ve göçmen topluluklar arasındaki cinsiyete dayalı eğitim farkı kadınların aşılar hakkında doğru bilgiye erişiminin sınırlı olabileceği anlamına gelir ve kadınların doğurganlığı üzerindeki olumsuz etkilere ilişkin korkular kadınları aşı olmaktan alıkoymaktadır. Kadınlar ayrıca kişisel belgelerden yoksun olabilir veya aşı kaydı yaptırmalarını sağlayacak teknolojiye erişemeyebilir. Diğer faktörler, toplumsal cinsiyet ayrımının yüksek olduğu topluluklarda mülteci ve göçmen kadınlarla yönelik hizmetlerin sosyal kabul edilebilirliği ile ilgilidir. Ancak bu faktörler ülkeler, bölgeler ve mülteci ya da göçmen toplulukları arasında tutarlı değildir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), “toplumsal cinsiyetin mülteci ve göçmen topluluklarda aşılamanın önünde bir engel olarak değişken bir etkiye sahip olduğunu” gözlemlemiştir.¹⁶² Bu nedenle toplumsal cinsiyetin mülteci, ülke içinde yerinden edilmiş ve göçmen topluluklar arasında aşıya karşı güveni, isteği ve aşılınmayı nasıl etkilediğinin daha iyi anlaşılması, bu eşitsizliklerin ele alınması için elzemdir.¹⁶³

Bugün, COVID-19 salgını kapsamında kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet “gölge pandemi” olarak kabul edilmektedir.

COVID-19, Ebola gibi önceki sağlık krizlerinde olduğu gibi kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddette de keskin bir artışa yol açmıştır. Sokağa çıkma yasakları sırasında pek çok kadın ve kız çocuğu, kendilerini istismarcı partnerleri veya aile üyeleriyle birlikte evlerine hapsolmuş; adalete, sığınma evlerine ve destek hizmetlerine erişmekte zorlanırken bulmuştur. Veriler, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin ve özellikle de aile içi şiddetin pandeminin patlak vermesinin ardından yoğunlaştığını göstermektedir.¹⁶⁴

COVID-19 salgını sadece bir halk sağlığı acil durumundan daha fazlası olarak görülmelidir: Bu bir insan hakları acil durumudur. COVID-19'a yönelik müdahaleler, başta CEDAW Sözleşmesi olmak üzere insan hakları standartlarına dayandırılmalıdır. Taraf devletler, pandemi ve ilgili diğer sağlık krizleriyle mücadele ederken kadınların insan haklarına saygı gösterilmesini, bu hakların korunmasını ve uygulanmasını sağlamalıdır.¹⁶⁵

161. Bk. UNHCR, “Kadınlar”.

162. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Mülteci ve göçmenlerin bağışıklama politikalarına, küresel olarak planlama ve hizmet sunumuna entegrasyonunun sağlanması (Cenevre: DSÖ, 2022), özellikle Kutu 6: “Toplumsal cinsiyet perspektiflerinin aşılama stratejilerine entegre edilmesi”, s. 33.

163. DSÖ, Mültecilerde ve göçmenlerde COVID-19 aşısı talebini ve alımını güçlendirmek: operasyon kılavuzu, (Cenevre: DSÖ, 2022).

164. BM Kadın Birimi, COVID-19 ve Kadınlara ve Kız Çocuklarına Yönelik Şiddetin Sona Erdirilmesi, (New York: UN Women, 2020).

165. Bk. İHYK, “COVID-19 ve kadının insan hakları: rehberlik”, 15 Nisan 2020.

CEDAW Komitesinin yaklaşımı 10: COVID-19

CEDAW Komitesi, devletlerin COVID-19 salgınına müdahale ederken kadınların insan haklarını korumak için almaları gereken bir dizi önlem hakkında ayrıntılı bir kılavuz yayımlamıştır.¹⁶⁶ CEDAW ve COVID-19'a ilişkin kılavuz notunda parlamentoların rolüne ilişkin önlemler aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

- **Pandeminin kadın sağlığı üzerindeki orantısız etkisine müdahale etmek:** önleyici önlemler yoluyla kadınların artan sağlık riskini ele alın, COVID-19'un erken teşhis ve tedavisine erişimi sağlayın ve kişisel koruyucu ekipmanın yanı sıra psikososyal desteğin yeterli düzeyde sağlanması da dâhil olmak üzere kadın sağlık çalışanlarını ve ön saflarda çalışan diğer kadınları korumak.
- **Devletin COVID-19 müdahalesinin bir parçası olarak cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri sunmak.**
- **Kadınların ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten korunması:** koruma kurumlarında yaşayanlar da dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru veya riski altında olan kadınların ve kız çocuklarının, başta koruma kararları olmak üzere adalete, tıbbi ve psikososyal yardıma, sığınma evlerine ve rehabilitasyon programlarına etkili bir şekilde erişebilmelerini sağlamak. Bu nedenle, COVID-19'a yönelik ulusal müdahale planlarında güvenli sığınakların, yardım hatlarının ve uzaktan psikolojik danışmanlık hizmetlerinin mevcudiyetine ve kırsal topluluklar da dâhil olmak üzere kapsayıcı ve erişilebilir özel ve etkili güvenlik sistemlerine öncelik verilmesi gerekmektedir. Ayrıca kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, sosyal izolasyon ve buna bağlı depresyondan kaynaklanan ruh sağlığı sorunlarına yönelik önlemlere öncelik verilmelidir.
- **Kadınların karar alma süreçlerine eşit katılımının sağlanması:** Sosyal ve ekonomik toparlanma planları da dâhil olmak üzere COVID-19 müdahale ve toparlanma stratejilerinin oluşturulmasında kadınların insan hakları örgütleri de dâhil olmak üzere eşit temsiline ve liderliğinin sağlanması.
- **Sürekli eğitimin sağlanması:** internet erişiminin sınırlı olduğu kırsal veya uzak bölgeler de dâhil olmak üzere, kapsayıcı alternatif eğitim araçlarının ücretsiz olarak sağlanmaya devam edilmesi, okullarda ücretsiz yemek dağıtılması, eğitim kurumları aracılığıyla kız çocukları ve genç kadınlar için hijyenik ürünler sağlanması ve okulların kapalı olduğu zamanlarda bu ürünlerin evlere dağıtılması.
- **Kadınlara sosyoekonomik destek sağlanması:** İstihdamdaki cinsiyet eşitsizliklerini ele almak, kadınların kayıt dışı ekonomiden kayıtlı ekonomiye geçişini teşvik etmek ve kadınlar için ilgili sosyal koruma sistemlerini sağlamak.
- **Dezavantajlı kadın grupları için hedefli önlemler alınması:** SKA'nın "kimseyi geride bırakmama" ilkesini desteklemek; yasama, politika ve diğer önlemlerde kapsayıcı yaklaşımları teşvik etmek ve dezavantajlı veya ötekileştirilmiş kadın gruplarını desteklemek için önlemleri güçlendirmek.

166. CEDAW Komitesi, CEDAW ve COVID-19 Hakkında Kılavuz Notu, 22 Nisan 2020.

Bu konuların birçoğu, PAB'in parlamenterlerin COVID-19 krizini yönetmelerine yardımcı olmak amacıyla yayımladığı Toplumsal Cinsiyet ve COVID-19: Parlamentolar İçin Kılavuz Notu'nda¹⁶⁷ ele alınmaktadır. Söz konusu notta, aşağıdaki konularda pratik öneriler ve örnekler içermektedir:

- COVID-19'a ilişkin parlamento karar alma süreçlerine kadınların katılımı ve liderliği
- Toplumsal cinsiyete duyarlı COVID-19 mevzuatı
- Hükümetin salgınla ilgili eylemlerinin toplumsal cinsiyet perspektifinden denetlenmesi
- Milletvekillerinin COVID-19 ve etkileri hakkında iletişim kurma ve farkındalık yaratmadaki rolleri
- Pandemi çağında toplumsal cinsiyete duyarlı parlamentolar
- Özel görev ekiplerinde ve diğer ulusal kriz müdahale mekanizmalarında cinsiyet dengesinin teşvik edilmesi

II 2. Seçilmiş haklardan örnekler

Bu bölüm, CEDAW Sözleşmesi'nde yer alan iki hakka değinmektedir:

- 1. İnsan ticareti ve zararlı uygulamalar da dâhil olmak üzere kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten uzak yaşama hakkı**
- 2. Kadınların siyasal ve kamusal katılım hakkı**

Bölüm, CEDAW Komitesinin yaklaşımını açıklamakta ve parlamenterlerin bu hakları korumak ve geliştirmek için atabilecekleri adımları vurgulamaktadır. Bu iki hak, CEDAW'ın uygulanması konusunda çalışan dünya genelindeki parlamenterler tarafından sıkça ifade edilmeleri üzerine seçilmiştir. Sözleşme'de güvence altına alınan diğer ilgili haklar da tartışmaya dâhil edilmiştir.

Aşağıdaki kaynaklar, CEDAW Sözleşmesi tarafından korunan diğer çeşitli hakların ele alınmasına ilişkin rehberlik sağlamaktadır:

- CEDAW Komitesinin [genel tavsiyeleri](#)
- [Bütün antlaşma organlarının genel tavsiyelerinin](#) tam listesi
- BM insan hakları mekanizmalarının tavsiyelerinin bölgeye, ülkeye, insan hakları temalarına, ilgili gruplara ve SKA'lara ve hedeflere göre genel görünümünü sunan ve filtreler vasıtasıyla metin aramaları ve gelişmiş aramalar yapmak için kullanılabilen [Evrensel İnsan Hakları Endeksi](#)

¹⁶⁷ PAB, [Toplumsal Cinsiyet ve COVID-19: Parlamentolar için bir kılavuz notu](#) (Cenevre: PAB, 2020).

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadınların ve kız çocuklarının hak ve özgürlüklerini kullanmalarını engellemekte, onurlarını zedelemekte ve hayatlarını riske atmaktadır. © Aurea del Rosario

II.2.1 Kadınların ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten uzak yaşama hakkı

II.2.1.a. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kavranması

Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, CEDAW Sözleşmesi'nin 1. maddesi anlamında bir ayrımcılık biçimini oluşturmaktadır.¹⁶⁸ Sözleşme'de toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle ilgili yükümlülükler, genellikle **dört** ana eylem alanını gerektirmektedir. Bunlar: kadına yönelik şiddetin önlenmesi, mağdurların korunması, faillerin kovuşturulması ve ilgili kapsamlı ve koordine politikaların uygulanmasıdır.

168. CEDAW Komitesi, Genel Tavsiye No. 19: Kadına Yönelik Şiddet, 1992.

CEDAW Komitesinin yaklaşımı II: Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet

2017 yılında CEDAW Komitesi, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin 35 No.lu genel tavsiye kararını kabul etmiş ve uluslararası insan hakları standartlarını daha da geliştirmiştir. Komite, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet yasağının uluslararası teamül hukukunun bir ilkesi hâline geldiğini, yani CEDAW'ı onaylayıp onaylamadıklarına bakılmaksızın bütün devletler için yasal olarak bağlayıcı kabul edildiğini vurgulamıştır.¹⁶⁹ Komite'nin özellikle 19 No.lu genel tavsiye kararı (1992) aracılığıyla yürüttüğü çalışmalar bu süreçte kritik öneme sahiptir.¹⁷⁰

Komite, “kadına yönelik şiddet” yerine “kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” terimini kullanmaktadır, çünkü bu terim “şiddetin cinsiyete dayalı nedenlerini ve etkilerini açıkça ortaya koyan daha kesin bir terimdir. Ayrıca bu terim, bu tür şiddetin bireysel bir sorundan ziyade toplumsal bir sorun olarak anlaşılmasına katkı sağlamakta ve belirli olaylara, bireysel faillere ve mağdurlara/maruz kalanlara yönelik olanların ötesinde kapsamlı müdahaleler gerektirmektedir.”¹⁷¹ Komite, TCDS'nin “kadınların erkeklere göre ikincil konumunun ve kalıplaşmış rollerinin sürdürülmesinin temel sosyal, siyasi ve ekonomik araçlarından biri”¹⁷² olduğunu ve bu tür şiddetin “kadınlarla erkekler arasında eşitliğin sağlanmasının ve kadınların Sözleşme’de yer alan insan haklarından ve temel özgürlüklerinden yararlanmasının önünde kritik bir engel” olduğunu teyit etmiştir.¹⁷³

Komite, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kadınları yaşamları boyunca etkilediğini ve bu tür şiddetin, kadınlara ölüm veya fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veya ızdırap verme amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran eylemler veya ihmaller, bu tür eylemlerle tehdit etme, taciz, zorlama ve keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma dâhil olmak üzere çeşitli şekillerde ortaya çıkabileceğini vurgulamaktadır. TCDS, dijital alan da dâhil olmak üzere özelden kamusal kadar bir dizi ortamda çoklu, birbiriyle ilişkili ve tekrar eden biçimlerden oluşan bir süreklilik içinde kendini göstermektedir. Kadınlar farklı ve kesişen ayrımcılık biçimlerine maruz kaldıkları için toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kadınları farklı şekillerde etkilemektedir.¹⁷⁴ Bu nedenle yasal müdahalelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Komite, 35 No.lu genel tavsiye kararında TCDS'nin 1. madde kapsamında kadınlara yönelik ayrımcılık teşkil ettiğini ve bu nedenle Sözleşme kapsamındaki bütün yükümlülükleri beraberinde getirdiğini teyit etmektedir. Ayrıca Komite, 2. maddenin, taraf devletlerin genel yükümlülüğünün, kadına yönelik şiddet de dâhil olmak üzere kadınlara yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik bir politikayı gecikmeksizin ve bütün uygun araçlarla izlemek olduğunu belirtmektedir. Bu, acil nitelikte bir yükümlülük olup ekonomik, kültürel veya dinî gerekçeler de dâhil olmak üzere hiçbir gerekçeyle geciktirilemez.¹⁷⁵

169. CEDAW Komitesi, [Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin 35 No.lu genel tavsiye kararı, 19 No.lu genel tavsiye kararı güncellemesi](#), CEDAW/C/GC/35, 26 Temmuz 2017.

170. Age., paragraf 2.

171. Age., paragraf 9.

172. CEDAW Komitesi, [Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin 35 No.lu genel tavsiye kararı, 19 No.lu genel tavsiye kararı güncellemesi](#), CEDAW/C/GC/35, 26 Temmuz 2017, paragraf 10.

173. Age.

174. Age. kesişen ayrımcılık biçimlerine örnekler için bk. 12. paragraf.

175. Age., paragraf 21.

Ayrıca, 35 No.lu genel tavsiye kararında “kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten uzak bir yaşam sürme hakkının yaşam, sağlık, özgürlük ve kişisel güvenlik, eşitlik ve aile içinde eşit korunma, işkence, zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele görmeme ve ifade, hareket, katılım, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakları da dâhil olmak üzere diğer insan haklarından ayrılmaz ve bu haklara bağlı olduğu” belirtilmektedir.¹⁷⁶

Ayrıca Komite, tecavüz, aile içi şiddet veya zararlı uygulamalar da dâhil olmak üzere, belirli durumlarda TCDŞ'nin işkence veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele anlamına gelebileceğini ifade etmiştir. Bazı durumlarda TCDŞ'nin belirli biçimleri uluslararası suç da teşkil edebilir. Kadınların yaşadığı acı ve ızdırabın düzeyini anlamak için toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımın gerekli olduğunu vurgulamaktadır.¹⁷⁷

Daha da önemlisi, Komitenin 35 No.lu genel tavsiye kararında “zorla kısırlaştırma, zorla kürtaj, zorla gebelik, kürtajın suç sayılması, güvenli kürtaj veya kürtaj sonrası bakımdan yoksun bırakma veya bunları geciktirme, gebeliğin zorla devam ettirilmesi ve cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilgili bilgi, mal ve hizmet arayan kadınların ve kız çocuklarının istismar edilmesi ve kötü muameleyle maruz kalması gibi kadınların cinsel sağlık ve üreme sağlığı ve haklarına yönelik ihlaller, koşullara bağlı olarak işkence veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele anlamına gelebilecek toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimleridir.”¹⁷⁸ ifadesine yer verilmiştir.

Komite, TCDŞ'nin ortadan kaldırılmasının “anayasal düzey de dâhil olmak üzere yasal normların oluşturulmasını ve ister devlet ister devlet dışı aktörler tarafından işlensin, kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı her türlü şiddetin ortadan kaldırılmasını amaçlayan kamu politikalarının, programların, kurumsal çerçevelerin ve izleme mekanizmalarının tasarlanmasını gerektirdiğini” de vurgulamaktadır.¹⁷⁹ Ayrıca özen yükümlülüğü kapsamında CEDAW'a taraf devletler, devlet dışı aktörlerin TCDŞ ile sonuçlanan eylemlerini veya ihmallerini önlemek, soruşturmak, kovuşturmak, cezalandırmak ve telafi etmek için tüm uygun önlemleri almalıdır.

CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 9: Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet

2019 yılında CEDAW Komitesi, taraf devlete “veri ve istatistiklerin toplanması ve güçlendirilmiş önleme ve farkındalık artırma önlemleri de dâhil olmak üzere gerekli bütün önlemleri içeren ilgili yıllık planlarla birlikte [toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konusunda] kapsamlı bir çok yıllık strateji” benimsemesini tavsiye etmiştir.¹⁸⁰ Komite, 2022 yılında devlete gönderdiği takip mektubunda; **farkındalık artırma ve eğitim çabalarını, Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Önlenmesi Ulusal Komisyonu için ilk bütçeyi, Eşitlik Gözlemevi için Yönetmelik taslağını ve 2022-2025 istatistik planına ilişkin yasa taslağını memnuniyetle karşılamıştır.** Ancak Komite, “toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele ve şiddetin önlenmesi için gerekli tüm önlemleri içeren çok yıllık kapsamlı bir stratejinin kabul edildiğine dair bilgi bulunmamasını” esefle karşılamıştır.¹⁸¹ Komite ayrıca kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle ilgili kapsamlı verilerin mevcudiyetine ilişkin sınırlı bilgiye dikkat çekmiştir.

176. Age., paragraf 15.

177. Age., paragraf 17

178. Age., paragraf 18.

179. Age., paragraf 26.

180. CEDAW Komitesi, *Andorra'nın dördüncü periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri*, CEDAW/C/AND/CO/4, 13 Kasım 2019.

181. CEDAW Komitesi, *sonuç gözlemlerine yönelik takip mektubu: Andorra*, 24 Şubat 2022.

Komite, 2019 yılı sonuç gözlemlerinde başka bir taraf devlete “aile içi şiddet mağdurları için bağımsız bir sivil koruma emri prosedürü oluşturmak için mevzuat” kabul etme çağrısında bulunmuştur.¹⁸² Şubat 2022 tarihli takip mektubunda, “aile içi şiddete karşı koruma emirleri sağlayacak olan **Aile İçi Şiddete Karşı Koruma Kanun taslağını memnuniyetle karşılamıştır**. Bununla birlikte koruma kararının verilmesinin tek başına bir hukuk prosedürü olmayacağı ve koruma emirlerinin yargılama öncesi bir soruşturmanın başlangıcında belirli koşullar altında sona ereceği endişesini korumaktadır.”¹⁸³

Kutu 12: Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, cinsel sağlık ve üreme sağlığı

CEDAW Komitesi, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile cinsel istismarla ilgili konular da dâhil olmak üzere cinsel sağlık ve üreme sağlığı arasında açık bir bağlantı kurmaktadır. Komite, kadınlar ve sağlıklı ilgili 24 (1999) sayılı genel tavsiye kararında¹⁸⁴ taraf devletlere, kadınların yaşam döngüsünün tamamı boyunca, özellikle de aile planlaması, hamilelik, lohusalık ve doğum sonrası dönemde, ulaşılabilir en yüksek sağlık standardına sahip olma hakkını uygulamaları çağrısında bulunmaktadır. Komite, sağlık hakkının, cinsel ve üreme özgürlüğünü de kapsayan bedensel özerklik hakkının güvence altına alınmasını içerdiğini açıklamıştır. Kadınlar ve kız çocukları için sağlık hakkının desteklenmesi, cinsel ve üreme ile ilgili bilgi, danışmanlık ve hizmetler de dâhil olmak üzere sağlık hizmetlerinin başkasının rızası olmaksızın sağlanmasını gerektirmektedir. Bu hizmetler kullanılabilir, erişilebilir, uygun fiyatlı ve yüksek kalitede olmalıdır. Bütün sağlık hizmetleri; özerklik, mahremiyet, gizlilik, bilgilendirilmiş rıza ve seçim hakları da dâhil olmak üzere kadınların insan hakları ile tutarlı olmalıdır. Özerklik hakkı, kadınların çocuk sayısına ve doğum aralığına özgürce ve sorumlu bir şekilde karar verme hakkını güvence altına alacak önlemlerin alınmasını gerektirir. Ayrıca kürtajı suç sayan mevzuatın değiştirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Bu doğrultuda CEDAW Komitesi, taraf devletlere, en azından tecavüz, ensest, hamile kadının yaşamına veya sağlığına yönelik tehditler veya ciddi fetal bozukluk durumlarında yasal ve güvenli kürtaja erişimi sağlamalarını tavsiye etmektedir. Komite, kürtajın her koşulda suç olmaktan çıkarılmasının yanı sıra, özellikle güvenli olmayan kürtajlardan kaynaklanan komplikasyonlar söz konusu olduğunda kadınların kürtaj sonrası kaliteli bakıma erişimlerinin sağlanması çağrısında bulunmaktadır.

Komite, hamilelik ve doğum bağlamında sağlık personeli tarafından uygulanan obstetrik şiddeti de kurumsal ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir biçimi olarak değerlendirmektedir. Taraf devletlere, gebelere yönelik şiddeti ve diğer şiddet biçimlerini suç kapsamına almaları ve tüm doğum sağlığı tesislerinde yeterli ve erişilebilir bakım standartlarını sağlamaları çağrısında bulunmaktadır.¹⁸⁵

182. CEDAW Komitesi, *Litvanya'nın altıncı periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri*, CEDAW/C/LTU/CO/6, 12 Kasım 2019.

183. CEDAW Komitesi, *sonuç gözlemlerine yönelik takip mektubu: Litvanya*, 24 Şubat 2022.

184. CEDAW Komitesi, *Genel Tavsiye No. 24: Sözleşme'nin 12. maddesi (kadın ve sağlık)*, 1999.

185. Bk., örneğin, CEDAW Komitesi, *138/2018, CEDAW/C/75/D/138/2018*, 28 Şubat 2020 tarihli tebliğ ile ilgili olarak İhtiyari Protokol'ün 4 (2) (c) maddesi uyarınca Komite tarafından kabul edilen Karar.

Ayrıca, CEDAW Komitesi, kadınların ve kız çocuklarının özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızaları olmaksızın, genellikle aile üyelerinin veya vasilerinin talebi üzerine gerçekleştirilen zorla kısırlaştırma ve zorla kürtajı, suç olarak kabul edilmesi ve cezalandırılması gereken toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimleri olarak görmektedir. Bunlar genellikle zihinsel ve psikososyal engelli kadınlara ve kız çocuklarına, yerli kadınlara, HIV/AIDS ile yaşayan kadınlara ve transseksüel ve interseks kadınlara uygulanmaktadır.

CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 10: Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve cinsel sağlık ve üreme sağlığı

Komite, Mart 2017'de bir taraf devlete “en azından tecavüz, ensest, hamile kadının fiziksel veya ruhsal sağlığı veya yaşamı için risk ve fetüsün ciddi şekilde bozulması durumlarında gebeliğin sonlandırılmasını yasallaştırmak ve diğer bütün durumlarda kürtajı suç olmaktan çıkarmak için 2013 tarihli Gebelikte Yaşamın Korunması Yasası'nı yürürlükten kaldırmasını” tavsiye etmiştir.¹⁸⁶ Mart 2021'de Komite 2013 tarihli Gebelikte Yaşamın Korunması Yasası'nı (Gebeliğin Sonlandırılması Yönetmeliği) yürürlükten kaldıran Sağlık Yasası'nın kabul edilmesini memnuniyetle karşılamıştır. Yine Komite, yeni mevzuatın “hamileliğin 12. haftasına kadar veya hamile kadının hayatı veya sağlığı için risk oluşturması veya fetüsün doğumdan önce veya doğumdan sonraki 28 gün içinde ölmesi durumunda gebeliğin sonlandırılmasına kısıtlama olmaksızın izin verdiğini” kaydetmiştir.¹⁸⁷

Mart 2018'de CEDAW Komitesi, kadınların ve kız çocuklarının yasal kürtaj hizmetlerine erişiminin kısıtlanması nedeniyle Sözleşme'nin ağır ve sistematik bir şekilde ihlal edildiği iddialarına ilişkin bir soruşturmanın ardından görüş ve tavsiyelerini yayımlamıştır.¹⁸⁸ Soruşturma, ülkenin devredilmiş yetkilere sahip olan ve kürtajın ülkenin diğer bölgelerine kıyasla yalnızca sınırlı durumlarda yasal olduğu ve diğer durumlarda cezai suçlamalara yol açabilecek bir bölgesi hakkında yürütülmekteydi. Sonuç olarak kadınlar ve kız çocukları, yasal kürtaj hizmetlerine erişmek için ülkenin diğer bölgelerine seyahat etmek zorunda kalmış, bu da ağır bir mali, duygusal ve lojistik yüke neden olmuştu.

CEDAW Komitesi, bu düzenlemenin cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimde sosyoekonomik bir bölünme yarattığını ve önemli psikososyal sonuçlar doğurduğunu tespit etmiştir. Komitenin görüşüne göre bu kısıtlamalar sadece kadınları etkilemiş ve üreme tercihlerini kullanmalarını engellemiş, kadınların neredeyse her hamileliği sonuna kadar sürdürmeye zorlanmasına neden olmuştur, ki bu da “kadınlara yönelik şiddet teşkil eden ve potansiyel olarak işkence veya zalimane, insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye varan zihinsel veya fiziksel acıları içermektedir”.¹⁸⁹

186. CEDAW Komitesi, [İrlanda'nın birleşik altıncı ve yedinci periyodik raporlarına ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/IRL/CO/6-7, 9 Mart 2017.

187. CEDAW Komitesi, [sonuç gözlemlerine ilişkin takip mektubu: Kuzey Makedonya](#), 5 Mart 2021.

188. CEDAW Komitesi, [Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol'ün 8. maddesi uyarınca Birleşik Krallık ile ilgili soruşturma](#), CEDAW/C/OP.8/GBR.1, 6 Mart 2018.

189. Age., paragraf 65.

Bu nedenle Komite, taraf devletin toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle ilgili olanlar da dâhil olmak üzere CEDAW'ın çeşitli maddelerini ihlal ettiği karar vermiştir. Komite, düzenlemenin dezavantajlı kadın ve kız çocuğu grupları üzerindeki ciddi etkisine ilişkin endişelerini dile getirmiştir. Taraf devlete, kürtaj yaptıran kadınlara ve kız çocuklarına veya nitelikli sağlık çalışanlarına ve kürtajı sağlayan ve yardımcı olan diğer herkese karşı cezai suçlamalarda bulunulmasına izin veren hükümleri yürürlükten kaldırmasını tavsiye etmiştir. Ayrıca en azından aşağıdaki durumlarda kürtajı yasallaştırmak için genişletilmiş gerekçeler sağlayacak mevzuatın kabul edilmesini tavsiye etmiştir:

“uzun vadeli veya kalıcı” etkiler şartı olmaksızın hamile kadının fiziksel veya zihinsel sağlığına yönelik tehdit, tecavüz ve ensest ve ölümcül fetal anormallik de dâhil olmak üzere ciddi fetal bozukluk.¹⁹⁰

Aynı yılın ilerleyen günlerinde ülkenin Yüksek Mahkemesi kürtajı kısıtlayan yasal çerçevenin değiştirilmesi gerektiğini kabul etmiş ve CEDAW soruşturmasına özel atıfta bulunmuştur.¹⁹¹

Temmuz 2018'de Komite, bir taraf devlete “kürtajı tamamen suç olmaktan çıkarmak ve kürtaj tedavisini sağlık hizmetleri mevzuatına dâhil etmek için kürtajı 1961 tarihli Suçlar Yasası'ndan çıkarmasını ve 1977 tarihli Gebeliği Önleme, Kısırlaştırma ve Kürtaj Yasası'nı değiştirmesini” tavsiye etmiştir.¹⁹² Mart 2021'de **Komite, “2020 Kürtaj Mevzuatı Yasası'nın kabul edilmesi** yoluyla kürtaj suçlarının Suçlar Yasası'ndan ve 1977 Doğum Kontrolü, Kısırlaştırma ve Kürtaj Yasası'ndan çıkarılmasını ve kürtaj tedavisinin sağlık hizmetleri mevzuatına dâhil edilmesini memnuniyetle karşıladığını” ifade etmiştir.¹⁹³

Kutu 13: Kadına yönelik şiddetten kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete

TCDŞ yasağının devletin müdahale etmemesi gereken özel bir mesele olarak değil, uluslararası teamül hukukunun bir ilkesi olarak kabul edilmesi onlarca yıl almıştır.

1992 yılında CEDAW Komitesi, kadınlara yönelik şiddetin, bir kadına kadın olduğu için yöneltilen veya kadınları orantısız bir şekilde etkileyen bir ayrımcılık biçimi olduğunu ileri sürdüğü 19 sayılı genel tavsiyeyi kabul etmiştir. Komite, bu şiddetin kadınların erkeklerle eşitlik temelinde hak ve özgürlüklerden yararlanmasını ciddi şekilde engellediğini ve kadına yönelik şiddetin sadece belirli maddelerle değil Sözleşme'nin tamamıyla ilgili olduğunu teyit etmiştir.¹⁹⁴

1993 yılında Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı¹⁹⁵ toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin insan onuru ve değerleriyle bağdaşmadığını ve yasal önlemler ve ulusal eylemler yoluyla ortadan kaldırılması gerektiğini vurgulamıştır.

190. Age., paragraf 85.

191. Bk. Londra Ekonomi ve Siyaset Bilimi Okulu (LSE), “Yüksek Mahkemenin Kuzey İrlanda'nın kürtaj yasasına ilişkin kararı - şimdi ne olacak?”, 9 Haziran 2018.

192. CEDAW Komitesi, [Yeni Zelanda'nın sekizinci periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/NZL/CO/8, 25 Temmuz 2018.

193. CEDAW Komitesi, [sonuç gözlemlerine ilişkin takip mektubu: Yeni Zelanda](#), 5 Mart 2021.

194. CEDAW Komitesi, [Genel Tavsiye No. 19: Kadına Yönelik Şiddet, 1992](#).

195. Birleşmiş Milletler, [Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı](#), Dünya İnsan Hakları Konferansı'nda kabul edildi, Viyana, 25 Haziran 1993.

Konunun önemini yansıtan Deklarasyon, İnsan Hakları Komisyonunun kadına yönelik şiddet konusunda özel bir raportör atanmasını değerlendirme kararını memnuniyetle karşılamıştır.

Yine 1993 yılında BM Genel Kurulu, yalnızca kadına yönelik şiddete odaklanan ilk uluslararası belge olan Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirgeyi kabul etmiştir.¹⁹⁶ Bildirge'nin 1. maddesi "kadına yönelik şiddet"i, "ister kamusal ister özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya ızdırap veren veya verebilecek olan, bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma dâhil toplumsal cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi" olarak tanımlamaktadır.¹⁹⁷

Ayrıca 1995 Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, kadına yönelik şiddeti, kadının insan haklarına ulaşılması için gerekli 12 kritik stratejik hedef ve eylem alanından biri olarak tanımlamıştır. Deklarasyona göre kadına yönelik şiddet "eşitlik, kalkınma ve barış hedeflerine ulaşılmasının önünde bir engeldir. Kadına yönelik şiddet, kadınların insan haklarından ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını hem ihlal etmekte hem de olumsuz etkilemekte ya da geçersiz kılmaktadır."¹⁹⁸

2017 yılında CEDAW Komitesi, 19 No.lu genel tavsiyenin yirmi beşinci yıl dönümünü kutlayarak, kadınlara yönelik şiddete ilişkin uluslararası standartları daha da detaylandırmış ve 35 No.lu genel tavsiyeyi kabul etmiştir.

Parlamentoların yapabilecekleri 12: Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet¹⁹⁹

Genel önlemleri

- TCDS'nin ortadan kaldırılmasını hızlandırmak için önleme, koruma, kovuşturma ve cezalandırma, tazmin, veri toplama ve izleme ve uluslararası iş birliği alanlarında ilgili önlemleri almak.
- Dijital alan da dâhil olmak üzere kamusal ve özel alanda TCDS'nin önlenmesine yönelik kapsamlı stratejiler ve planlar geliştirilmesini ve bu amaçla yeterli kaynakların tahsis edilmesini sağlamak.²⁰⁰ Özel ve mesleki ortamlarda bu tür eylemlerin önlenmesi için gereken özenin gösterilmesi, koruma kararlarının kullanılması, şiddete göz yuman toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının ortadan kaldırılmasına yönelik kamuoyu bilinçlendirme faaliyetlerinin yürütülmesi (bk. durum tespitine ilişkin Kutu 4 ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına ilişkin Bölüm II.1.1.d) ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin istatistiklerin düzenli olarak toplanması, analiz edilmesi, dağıtılması ve kullanılması buna dâhildir.

196. Kadına yönelik şiddeti tanımlamakta (madde 3) ve kadına yönelik şiddeti sona erdirmek için alınacak önlemlerin bu tür şiddetin temel nedenlerini oluşturan yapıları, bağlamları ve sosyal ve kültürel kalıpları hedef alması gerektiğini belirtmektedir (madde 4 (j)). Son olarak kesişen eşitsizlikler ve şiddet arasındaki ilişkiyi belirtir.

197. Birleşmiş Milletler, [Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi](#), BM Genel Kurulunun 20 Aralık 1993 tarih ve 48/104 sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

198. Birleşmiş Milletler, [Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu](#), Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilmiştir, Pekin, 15 Eylül 1995.

199. Bk. ayrıca PAB, [Parlamentolar Kadına Yönelik Şiddet Konusunda Harekete Geçiyor. Parlamentolar için öncelikli eylemler](#) (Cenevre: PAB, 2009).

200. Kadına yönelik şiddet Özel Raportörü, bunun "insan haklarının korunmasını teşvik etmek ve ihlallerin yasa dışı eylemler olarak görülmesini ve muamele görmesini sağlamak için yasal, siyasi, idari ve kültürel nitelikteki tüm araçların kullanılmasını, sorumlu tarafların cezalandırılmasını ve mağdurların tazmin edilmesini" içermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bk. BM İnsan Hakları Konseyi, [Kadına yönelik şiddet, nedenleri ve sonuçları Özel Raportörü Rashida Manjoo'nun Raporu](#), A/HRC/23/49, 14 Mayıs 2013, para.15

- Mağdur merkezli bir yaklaşımın sağlanması, kadınların hak sahibi olarak kabul edilmesi ve çocukluktan ergenliğe kadar kız çocuklarının gelişen kapasiteleri de dâhil olmak üzere eylemliliklerinin ve özerkliklerinin desteklenmesi amacıyla toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadeleyle yönelik önlemlerin uygulanmasını denetlemek.
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağdurlarının kapsamlı hizmetlere etkili erişimi için uygun çok sektörlü yönlendirme mekanizmalarının kurulmasını ve uygulanmasını sağlamak.
- TCDSŞ'ye ilişkin istatistiki verilerin cinsiyet, toplumsal cinsiyet, yaş ve mağdur ile fail arasındaki ilişkiye göre ayrıştırılarak uygulanmasının ve sistematik olarak toplanmasının izlenmesini sağlamak.
- Kesişen ayrımcılık biçimlerinden etkilenen kadınların özel durumunu dikkate alınarak alınan önlemlerin uygulanmasına kadınların katılımını teşvik etmek.

Yasama önlemleri

- Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin farklı mevzuatı, uluslararası insan hakları standartlarının yanı sıra, özel alanda uygulanan şiddete ilişkin mevzuat da dâhil olmak üzere anayasal, yasal, örfi, dinî, yerel veya ortak yasalar arasında uyumlu hâle getirmek ve mevzuatta kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı bir ayrımcılık biçimi olduğunu kabul etmek.
- Evlilik içi tecavüz de dâhil olmak üzere aile içi şiddet ve yakın partner şiddeti ve zararlı uygulamalar gibi kadınların fiziksel, cinsel veya psikolojik bütünlüğünün ihlaline sebep olan her türlü TCDSŞ'yi her alanda suç olarak tanımak (bk. zararlı uygulamalarla ilgili bölüm II.2.1.b).
- Tecavüz de dâhil olmak üzere cinsel saldırının kişisel güvenlik hakkına ve fiziksel, cinsel ve psikolojik bütünlüğe karşı bir suç olarak nitelendirilmesini sağlamak.
- Evlilik içi tecavüz, tanıdık veya flört tecavüzü de dâhil olmak üzere cinsel suçların tanımının özgürce verilmiş rızanın olmamasına dayandırılmasını ve zorlayıcı koşulların dikkate alınmasını sağlamak.
- Nefret söylemi ve çevrim içi tehdit, gözdağı ve taciz de dâhil olmak üzere çevrim içi toplumsal cinsiyete dayalı şiddetli suç kapsamına almak.
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin her türlü için suçun ağırlığıyla orantılı yasal yaptırımları gecikmeksizin uygulamaya koymak veya güçlendirmek.
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarında -sözde "namus davası", geleneksel mazeretler ve mağdurların/maruz kalanların ailelerinin affetmesi gibi- tecavüzcünün mağdurla evlendiği durumlar veya "ihtiras" gibi gerekçelerle suçlar da dâhil olmak üzere cezai sorumluluktan muafiyet veya cezanın hafifletilmesi gibi kültür, din veya erkek ayrıcalığına dayalı savunmalara veya cezanın hafifletilmesine izin veren bütün yasal hükümleri yürürlükten kaldırmak. Bu suçları her koşulda suç kabul etmek ve suçun ağırlığıyla orantılı cezalar uygulamak.

- Çocuk yaşta veya zorla evlilik ve diğer zararlı uygulamalar; engelli kadınlara önceden, özgür ve bilgilendirilmiş rızaları olmadan tıbbi prosedürler uygulanmasına izin veren hükümler ve kürtajı; lezbiyen, biseksüel veya trans olmayı, kadınların fuhuş yapmasını ve zinayı suç sayan hükümler veya kadınları orantısız bir şekilde etkileyen diğer ceza hukuku hükümleri de dâhil olmak üzere kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü toplumsal cinsiyete dayalı şiddete izin veren, göz yuman, bunları teşvik eden, kolaylaştıran, haklı gösteren veya hoş gören örfi, dinî ve yerel yasalar da dâhil olmak üzere bütün yasal hükümleri yürürlükten kaldırmak.
- Kadınları hukuki ehliyetten yoksun bırakan veya engelli kadınların mahkemede ifade vermesini kısıtlayan vesayet kanunları, göçmen ev işçisi kadınlar da dâhil olmak üzere kadınları toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ihbar etmekten vazgeçirebilecek kısıtlayıcı göçmenlik kanunları ve aile içi şiddet vakalarında çifte tutuklamaya veya fail beraat ettiğinde kadınların yargılanmasına izin veren kanunlar da dâhil olmak üzere kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ihbar etmesini engelleyen veya bundan caydıran kanunları yürürlükten kaldırmak.
- Maruz kalanların, tanıkların ve sanıkların adil yargılama haklarını göz önünde bulundurarak toplumsal cinsiyete duyarlı mahkeme usulleri ve önlemleri de dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmış kadınların ve tanıkların yasal işlemler öncesinde, sırasında ve sonrasında mahremiyetlerini ve güvenliklerini güvence altına alacak mevzuatı yürürlüğe koymak ve usul hükümlerini sağlamak.
- TCDSŞ'ye maruz kalan kişilere, çocuklarına veya bakmakla yükümlü oldukları diğer kişilere etkili tazminatlar sağlayacak mevzuatı çıkarmak. Tazminat; maddî tazminat, tam bir iyileşme için cinsel sağlık, üreme sağlığı ve ruh sağlığı hizmetleri de dâhil olmak üzere hukuki, sosyal hizmetler ile sağlık hizmetlerinin sağlanması, tatmin ve tekrarlanmama garantileri gibi unsurları içermelidir. Tazminat yeterli olmalı, derhâl ödenmeli, bütüncül olmalı ve uğranılan zararın ağırlığıyla orantılı olmalıdır.
- Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin, maruz kalanların resmî şikâyeti olmadan veya şikâyet geri çekildikten sonra bile, resen önleyici önlemler alınmasını, soruşturulmasını ve kovuşturulmasını sağlayacak ve faillerin yeterli cezalara çarptırılmasını ve TCDSŞ'ye maruz kalmış kişiler için uygun hukuk yollarının sağlanmasını temin edecek mevzuatı yürürlüğe koymak.
- Koruma kararları ve bu kararların uygulanması gibi medeni hukuk yollarının yanı sıra istismarcı partnerlerden ayrılmayı takiben nafaka ve çocuk desteği ödemelerini öngören mevzuatı çıkarmak.
- Mağdur destek hizmetleri için yeterli bütçe tahsisinin sağlanması ve bütçe desteği gibi uygulama mekanizmaları için mevzuat çıkarmak ve - gerekirse ücretsiz - sığınma evleri, tıbbî tedavi, psikososyal danışmanlık, adli yardım, rehabilitasyon hizmetleri, alternatif barınma ve gelir getirici fırsatların sağlanması dâhil olmak üzere belirli kurumsal mekanizmaları oluşturmak.

Adaletle erişim

- Faillerin adil, tarafsız, zamanında ve hızlı bir şekilde yargılanması için ceza hukukunun uygulanması, uygun hâllerde resen kovuşturma yapılması ve yeterli cezaların verilmesi de dâhil olmak üzere maruz kalan kişilerin mahkemelere ve hukuka etkili erişiminin ve bütün TCDŞ vakalarına yeterli müdahalenin sağlanması. Ayrıca maruz kalanlardan mahkeme harç veya ücreti alınmamalıdır.
- Cinsel suçlar ve TCDŞ konusunda uzmanlaşmış mahkeme ve polis birimleri kurmak ve faille yüzleşmekten kaçınmak amacıyla mahkeme süreçlerinde maruz kalanın ifadesini almak için dijital yöntemler de dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyete duyarlı soruşturma ve sorgulama yöntemleri kullanmak.
- TCDŞ vakalarının zorunlu olarak ara buluculuk ve uzlaştırma dâhil olmak üzere alternatif uyuşmazlık çözüm usullerine yönlendirilmemesini sağlamak. Kovuşturmaya öncelik verilmelidir. Kadınlar ve kız çocukları suç duyurusunda bulunmaktan caydırılmamalı veya şikâyetlerini geri çekmeleri için yönlendirilmemeli ya da baskı görmemelidir.
- Alternatif anlaşmazlık çözümü usullerinin yalnızca uzman bir ekip tarafından önceden yapılan bir değerlendirmede, maruz kalanların özgür ve bilgilendirilmiş rızası sağlandığında ve bu kişiler veya aile üyeleri için başka risk göstergeleri olmadığından emin olunduğunda izin verilecek şekilde düzenlenmesi. Alternatif anlaşmazlık çözümü usulleri, kadınların resmî adaletle erişimi önünde bir engel teşkil etmemelidir.
- Kadınları toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten koruma bahanesiyle toplumsal cinsiyete dayalı şiddete göz yuman, sözde “koruyucu gözaltı” veya “bekâret testi” uygulamaları yoluyla kadınların özgürlüklerinden mahrum bırakılmasına izin veren bütün ayrımcı kurallar, usuller ve önlemler yürürlükten kaldırılmalıdır.
- Olası zaman sınırlamalarının maruz kalan kişi lehine olması ve maruz kaldıkları şiddeti ilgili birimlere veya yetkili makamlara bildirme kapasitelerini engelleyen koşulların dikkate alınması sağlanmalıdır.

Özel odak noktası: Cinsel sağlık ve üreme sağlığı da dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve sağlık

- Doğum da dâhil olmak üzere jinekolojik bakımda TCDS ile mücadele etmek ve TCDS'yi önlemek için mevzuat çıkarmak, bu tür şiddete maruz kalan kadınlar tarafından yapılan şikâyetlerin bağımsız bir şekilde soruşturulmasını sağlamak, faileri kovuşturmak, yeterli şekilde cezalandırmak ve mağdurlara tazminat sağlamak.²⁰¹
- TCDS'yi ve kız çocuklarının cinsel istismarını ele almak ve maruz kalanlara/mağdurlara tıbbi adli deliller de dâhil olmak üzere uygun sağlık hizmetlerinin sunulmasını sağlamak ve bu tür yasa ve politikaların etkili bir şekilde uygulanmasını temin etmek üzere sağlık protokolleri, yönlendirme ve hastane prosedürlerini de içeren yasalar çıkarmak ve politikalar oluşturmak.
- Sağlık çalışanlarına toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin sağlık üzerindeki etkilerini tespit etme ve yönetme konusunda, ayrıca kolluk kuvvetlerine ve yargıya toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti suç sayan ve mağdurlara destek ve yeterli hukuk yolları sağlayan mevzuatın sıkı bir şekilde uygulanması, toplumsal cinsiyete duyarlı soruşturma ve sorgulama yöntemleri ve TCDS davalarında ispat yükü konularında toplumsal cinsiyete duyarlı eğitim verilmesini sağlamak.

Parlamento mekanizmaları

- Parlamento komisyonları gibi mevcut parlamento mekanizmalarını kullanmak veya TCDS ile ilgili mevzuat ve politikaların uygulanmasını denetlemek üzere özel olarak yetkilendirilmiş yeni parlamento organları kurmak.

Bu alanda önerilen eylemler hakkında ek rehberlik için bk. CEDAW Komitesi, Kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin 35 (2017) sayılı Genel Tavsiye Kararı , 19 No.lu Genel Tavsiye Kararı güncellemesi.

201. Fiziksel istismar, aşağılama, sözlü taciz, zorlayıcı veya rızasız tıbbi prosedürler (kısırlaştırma dâhil), gizlilik eksikliği, tam olarak bilgilendirilmiş rıza alınmaması, ağrı kesici ilaç vermeyi reddetme, mahremiyet ihlalleri, sağlık tesislerine kabul edilmeme, doğum sırasında kadınların acı çekmesine veya hayati tehlikeye neden olacak şekilde ihmal, önlenebilir komplikasyonlar ve kadınların ve yeni doğan bebeklerinin ödeme yetersizliği nedeniyle doğumdan sonra tesislerde alıkonulması bu kapsamdadır. 201. Fiziksel istismar, aşağılama, sözlü taciz, zorlayıcı veya rızasız tıbbi prosedürler (kısırlaştırma dâhil), gizlilik eksikliği, tam olarak bilgilendirilmiş rıza alınmaması, ağrı kesici ilaç vermeyi reddetme, mahremiyet ihlalleri, sağlık tesislerine kabul edilmeme, doğum sırasında kadınların acı çekmesine veya hayati tehlikeye neden olacak şekilde ihmal, önlenebilir komplikasyonlar ve kadınların ve yeni doğan bebeklerinin ödeme yetersizliği nedeniyle doğumdan sonra tesislerde alıkonulması bu kapsamdadır.

II.2.1.b Zararlı uygulamalar

Zararlı uygulamalar, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir biçimidir. Bu uygulamalar, kadınların ve kız çocuklarının kalıplaşmış roller temelinde erkeklerden ve oğlan çocuklarından daha aşağı görüldüğü toplumsal davranış kalıplarına derinlemesine kök salmıştır. Şiddetin toplumsal cinsiyet boyutunu vurgulamakta ve cinsiyet ve toplumsal cinsiyete dayalı tutum ve kalıp yargıların, güç dengesizliklerinin, eşitsizliklerin ve ayrımcılığın, genellikle şiddet veya zorlama içeren uygulamaların varlığını yaygın olarak sürdürdüğünü göstermektedir. Zararlı uygulamalar aynı zamanda toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti meşrulaştırmak için kullanılmakta, evde veya toplumda, okulda veya diğer eğitim ortamlarında ve kurumlarında ve bir bütün olarak toplumda kadınları ve çocukları “koruma” veya kontrol etme biçimi olarak kullanılmaktadır. Zararlı uygulamaların en yaygın ve iyi belgelenmiş biçimleri arasında kadın genital mutilasyonu, çocuk yaşta veya zorla evlilik, çok eşlilik, sözde “namus” adına işlenen suçlar ve çeyizle ilgili şiddet bulunmaktadır.²⁰² Zararlı uygulamaların nedenleri çok boyutludur ve ayrımcı toplumsal cinsiyet kalıp yargılarıyla ilişkili olup (bk.kalıp yargılar hakkındaki bölüm II.1.1.d), kadınların ve kız çocuklarının bedenleri ve cinsellikleri üzerinde kontrol sağlama girişimlerini, toplumsal eşitsizlikleri ve erkek egemen tahakküm yapılarının yaygın olması gibi unsurları içerir.²⁰³ Zararlı uygulamalar, dünyadaki çoğu ülkede, çok çeşitli topluluklarda yerel olarak görülür.

Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik, genellikle kız çocuklarının ve kadınların eğitime erişimini engelleyen zararlı bir uygulama türüdür.

Kutu 14: Zararlı uygulama örnekleri - Çocuk yaşta veya zorla evlilik ve kadın genital mutilasyonu

Aşağıda, toplumsal cinsiyetleri nedeniyle kadınlara ve kız çocuklarına karşı işlenen zararlı uygulamalara örnekler verilmiştir. Bunlar, aynı zamanda toplumsal cinsiyete dayalı şiddet örnekleridir:

- **Zorla evlilik:** Zorla evlilik, taraflardan birinin veya her ikisinin de kişisel olarak tam ve özgür rızalarını ifade etmedikleri veya taraflardan birinin evliliği sona erdirmesine veya ayrılmasına izin verilmeyen evlilik türüdür. Zorla evlilikler, çocuk yaşta evlilikler, berdel evlilikleri (ör. baad ve baadal), köle evlilikleri ve levirat evlilikleri (dul bir kadının ölen kocasının bir akrabasıyla evlenmeye zorlanması) dâhil olmak üzere çeşitli şekillerde gerçekleşebilmektedir. Bazı ülkelerde tecavüzcünün genellikle mağdurun ailesinin rızasıyla mağdurla evlendiğinde ceza sorumluluktan muaf tutulmasıyla zorla evlilik gerçekleşebilmektedir.²⁰⁴
- **Çocuk yaşta evlilik:** Çocuk yaşta evlilik, zorla evlendirmenin bir biçimi olarak kabul edilmektedir. Bazı ülkeler erkekler ve kadınlar için farklı asgari evlilik yaşları belirlemektedir. Bunlar, ister resmî (medeni) hukuk ister gayriresmî (geleneksel, örfi veya dini) hukuk kapsamında olsun, genellikle çocuk yaşta evliliğe izin vermektedir.

202. CEDAW Komitesi, “Çocuk Hakları Komitesinin zararlı uygulamalara ilişkin 18 No.lu Ortak Genel Yorumunun ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesininin 31 No.lu Genel Tavsiye Kararının Gözden Geçirilmesi”, CEDAW/C/GC/31/Rev.1- CRC/C/GC/18/Rev.1, 8 Mayıs 2019.

203. Age.

204. CEDAW Komitesi, “Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesininin 31 No.lu Ortak Genel Tavsiye Kararı Çocuk Hakları Komitesinin zararlı uygulamalara ilişkin 18 No.lu yorumu”, CEDAW/C/GC/31-CRC/C/GC/18, 14 Kasım 2014, paragraf 23.

Hem resmî hem de gayiresmî çocuk evliliğine maruz kalanların büyük çoğunluğunu oğlan çocukları değil, kız çocukları oluşturmaktadır. Hem CEDAW Komitesi hem de ÇHS Komitesi, asgari yasal evlilik yaşının istisnasız olarak hem kadınlar hem de erkekler için 18 olarak belirlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çocuk yaşta evliliğe genellikle erken ve sık hamilelik ve doğum eşlik etmekte, bu da yüksek anne ölüm ve hastalık oranlarına yol açmaktadır. Çocuk yaşta evlilikler ayrıca kız çocuklarının okulu terk etme oranlarının artmasına, okuldan atılmalarına ve aile içi şiddet riskinin artmasına sebep olmaktadır.²⁰⁵

- **Kadın genital mutilasyonu:** Kadın sünneti olarak da bilinen kadın genital mutilasyonu, DSÖ tarafından “tıbbi olmayan nedenlerle kadın dış genital organlarının kısmen veya tamamen alınmasını ya da kadın genital organlarına başka şekillerde zarar verilmesini içeren prosedürler” olarak tanımlanmaktadır. DSÖ, kadın genital mutilasyonunun sağlık açısından hiçbir faydası olmadığını ve birçok genç kadının bu uygulama sonucunda öldüğünü veya ciddi sağlık sorunları yaşadığını vurgulamaktadır.²⁰⁶

Kadın genital mutilasyonu ve diğer zararlı uygulamaların ortadan kaldırılması için mevzuattan eğitime kadar geniş bir yelpazede önlemler alınması gerekmektedir. © Sierra Leone Parliamentosuranging

205. Age., bölüm B.

206.DSÖ, “Kadın genital mutilasyonu”, 31 Ocak 2023.

CEDAW Komitesinin yaklaşımı 12: Zararlı uygulamalar

CEDAW Komitesi'nin 31 No.lu ortak genel tavsiyesine/ÇHS Komitesinin 18 No.lu genel yorumuna (2014, 2019'da güncellenmiştir) göre aşağıdaki durumları içeren uygulamalar zararlı olarak kabul edilmektedir:

- bireyin onurunu veya bütünlüğünü hiçe saymak ve insan haklarını ihlal etmek
- kadınlara veya kız çocuklarına karşı ayrımcılık yapmak ve fiziksel, psikolojik, ekonomik ve sosyal zarar veya şiddet ve topluma tam olarak katılma veya gelişme ve tam potansiyellerine ulaşma kapasitelerinde sınırlamalar dâhil olmak üzere birey veya grup olarak olumsuz sonuçlarla karşılaşmalarına neden olmak
- cinsiyet, toplumsal cinsiyet, yaş ve diğer kesişen faktörler temelinde erkek egemenliğini ve kadınlar ile erkekler arasındaki eşitsizliği sürdüren sosyal normlar tarafından öngörülen veya yürürlükte tutulan geleneksel, yeniden ortaya çıkan veya yeni ortaya çıkan uygulamalar
- maruz kalanın tam, özgür ve bilgilendirilmiş rıza gösterip göstermediğine veya gösterebilecek durumda olup olmadığına bakılmaksızın, aile üyeleri, topluluk üyeleri veya genel olarak toplum tarafından kadınlara ve çocuklara dayatılan uygulamalar.²⁰⁷

En yaygın ve iyi belgelenmiş uygulamaların yanı sıra, ortak genel tavsiye/genel yorumda, - oğlan çocuklarına bakım ve muamelede ayrıcalık tanınmasıyla bağlantılı olarak - kız çocuklarının ihmal edilmesi; hamilelik de dâhil olmak üzere, zorla besleme ya da yemek tabuları gibi aşırı beslenme kısıtlamaları ; bekâret testi ve ilgili uygulamalar; bağlama, yara izi bırakma, damgalama/aşiret işaretleri vurma, bedensel ceza, recm, şiddet içeren kabul törenleri ya da dulluk uygulamaları; büyücülük suçlamaları; çocuk öldürme; ensest ve kız çocuklarının ve kadınların güzelleşmesi veya evlenilebilir olması amacıyla (şişmanlatma, tecrit, dudak disklerinin kullanımı ve boyun halkalarıyla boyun uzatma gibi) veya kız çocuklarını erken hamilelikten veya cinsel taciz ve şiddete maruz kalmaktan korumak amacıyla (göğüs ütüleme gibi) yapılan vücut değişiklikleri gibi bir dizi zararlı uygulama örneği de listelenmektedir. Bu örnekler zararlı uygulamaların sadece bir kısmına karşılık gelmektedir.

CEDAW Komitesi, Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri doğrultusunda taraf devletlerin uygun mevzuat, politika ve önlemleri planlayıp kabul etmek, bunların uygulanmasının, kadınlara yönelik zararlı uygulamalara ve şiddete yol açan ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik belirli engelleri, sınırlamalara ve dirence etkili bir şekilde yanıt vermesini sağlamakla yükümlü olduğunu belirtmiştir. Ayrıca devletler, her şeyden önce kadınların insan haklarının ihlal edilmemesini sağlayarak alınan önlemlerin dolaylı bir biçimde uygun ve yerinde olduğunu gösterebilmek ve bu önlemlerin istenen etki ve sonucu sağlayıp sağlamayacağını ortaya koyabilmekle yükümlüdür.

207. Bk. CEDAW Komitesi, "Çocuk Hakları Komitesinin zararlı uygulamalara ilişkin 18 No.lu Ortak Genel Yorumunun ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin 31 No.lu Genel Tavsiye Kararının Gözden Geçirilmesi", CEDAW/C/GC/31/Rev.1- CRC/C/GC/18/Rev.1, 8 Mayıs 2019.

Taraf devletlerin bu tür hedefe yönelik politikalar izleme yükümlülüğü acil nitelikte olup kültürel ve dinî gerekçeler de dâhil olmak üzere hiçbir gerekçeyle herhangi bir şekilde geciktirilemez.

Taraf devletler ayrıca, cinsiyetlerden birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine ya da kadın ve erkek için kalıplaşmış rollere dayanan ön yargıların ve geleneksel ve diğerbütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadınların ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek için geçici özel önlemler de dâhil olmak üzere (madde 4 (1)) bütün uygun önlemleri almakla (madde 5 (a)) ve bir çocuğun nişanlanmasının veya evliliğinin hiçbir resmî geçerliliği olmamasını sağlamakla (madde 16 (2)) yükümlüdür.

CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 11: Zararlı Uygulamalar

Kasım 2018'de Komite, bir taraf devlete Medeni Kanun'unun 18 yaşından küçüklerin evlenmesi için ebeveynlerin veya vasilerin rızasını yeterli bir gereklilik olarak gören hükmünü ilga veya tadil etmesini ve 16-18 yaş grubundakilerin evlilikleri için yalnızca istisnai durumlarda mahkeme onayıyla izin verilmesini tavsiye etmiştir. Komite ayrıca, taraf devletin planlanan çocuk yasa tasarısının bu hükmü yansıtmamasını sağlamasını ve Çocuk Koruma Yasası'nın **çocuğu 18 yaşın altındaki herhangi bir kişi olarak tanımlayacak şekilde değiştirmesini tavsiye etmiştir.**²⁰⁸ Komite, Temmuz 2021'deki takip raporuna ilişkin değerlendirmesinde, **çocuğu 18 yaşın altındaki herhangi bir kişi olarak tanımlayan ve çocuk yaşta evliliği yasaklayan hükümler içeren Çocuk Yasası'nın Aralık 2020'de Ulusal Meclis tarafından kabul edilmesini memnuniyetle karşılamıştır.**²⁰⁹

Bir başka örnekte Komite, taraf devlete, çocuk tecavüzü ("boncuk kolye takma") gibi zararlı uygulamaları ortadan kaldırmak için faillere uygun cezalar verilmesi de dâhil olmak üzere acil önlemler almasını, çocuk yaşta veya zorla evlendirme, kadın genital mutilasyonu, çocuk tecavüzü ("boncuk kolye takma") ve dulun akrabayla zorla evlendirilmesini cezalandırmaya yönelik ceza kanunu hükümlerinin sıkı bir şekilde uygulanması konusunda hakimlere, savcılara, hukukçulara, kolluk kuvvetlerine ve sağlık personeline sistematik eğitim verilmesini ve bu tür uygulamaların suç niteliği ve kadınların insan hakları üzerindeki olumsuz etkileri konusunda farkındalık yaratılmasını tavsiye etmiştir.²¹⁰

Komite ayrıca bir başka taraf devlete, Medeni Durum Kanunu'nda yer alan çocuk yaşta evliliğin yasallaştırılmasına ilişkin hükümlerin yanı sıra Ceza Kanunu'nda yer alan ve sözde "namus" adına kadınları katleden erkeklere ceza indrimi sağlayan hükümlerin yürürlükten kaldırılmasını tavsiye etmiştir.²¹¹

208. CEDAW Komitesi, zararlı uygulamalara ilişkin ilk genel tavsiyesinde (2014), "çocuğun gelişen kapasitesine ve kendi hayatını etkileyen kararları alma özerkliğine saygı gösterilmesi bakımından 18 yaşından küçük, ergin ve mümeyiz bir çocuğun evlenmesine, çocuğun en az 16 yaşında olması ve bu tür kararların hâkim tarafından kanunla tanımlanmış mesru istisnai gerekçelere ve olgunluk kanıtlarına dayanarak, kültür ve geleneklere itibar edilmeksizin verilmesi koşuluyla istisnai durumlarda izin verilebileceğini" vurgulamıştır. CEDAW Komitesi, [Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin 31 No.lu Ortak Genel Tavsiye Kararı/ Çocuk Hakları Komitesi'nin zararlı uygulamalara ilişkin 18 No.lu yorumu](#), CEDAW/C/GC/31-CRC/C/GC/18, 14 Kasım 2014, paragraf 20.

209. CEDAW Komitesi, [sonuç gözlemlerine ilişkin takip mektubu: Mauritius](#), 19 Temmuz 2021.

210. CEDAW Komitesi, [Kenya'nın sekizinci periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/KEN/CO/8, 22 Kasım 2017.

211. CEDAW Komitesi, [Kuveyt'in beşinci periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/KWT/CO/5, 22 Kasım 2017.

Başka sonuç gözlemlerinde Komite, taraf devletin sözde “namus” adına işlenen tüm suçların kovuşturulması ve yeterli şekilde cezalandırılması için daha fazla çaba göstermesi ve bu suçların özel olarak suç sayılması amacıyla Ceza Kanunu’nda değişiklik yapılması çağrısında bulunmuştur. Ayrıca, taraf devletin intiharların, kazaların ve diğer şiddet içeren kadın ve kız çocuğu ölümlerinin, diğerlerinin yanı sıra, tıbbi otopsi gibi adli kanıtlar kullanılarak etkili bir şekilde soruşturulmasını sağlamasını ve ataerkil tutumlara dayanan, kadınları kontrol etmeye ve kişisel özerkliklerini engellemeye hizmet eden ve Sözleşme ile bağdaşmayan, bir erkeğin veya ailenin şeref ve namusunun, kadınların davranışları veya varsayılan davranışları ile özünde ilişkili olduğu kavramını ortadan kaldırmak için çaba göstermesini tavsiye etmiştir.²¹²

Komite ayrıca zararlı uygulamaların önlenmesi için eğitim yoluyla önlemler alınmasını tavsiye etmiştir. Örneğin bir vakada Komite, bir taraf devlete “toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddet ile kadın genital mutilasyonu, çocuk yaşta ve zorla evlendirme ve özel ve kamusal alanda cinsel taciz gibi zararlı uygulamalar hakkında çocuklar arasında farkındalık yaratmayı amaçlayan, kadın hakları da dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin kapsayıcı ve erişilebilir içeriğin geliştirilmesini ve okul müfredatına eklenmesini” tavsiye etmiştir.²¹³

Parlamentoların yapabilecekleri 13: Zararlı uygulamalar

Genel önlemleri

- Mağdurların fiziksel ve psikolojik iyileşmeleri ve topluma yeniden kazandırılmaları da dâhil olmak üzere önleme, koruma, destek ve takip hizmetleri ve yardımlarından sorumlu bütün aktörlere ayrıntılı rehberlik sağlanmasını ve bu rehberliğin yeterli medeni veya idari mevzuat hükümleriyle tamamlanmasını sağlamak.
- Uzak ve kırsal bölgeler de dâhil olmak üzere kız çocuklarına uygun, güvenli ve elverişli bir ortamda herkese ücretsiz ve zorunlu ilköğretimin sağlanması da dâhil olmak üzere önleyici önlemlerin benimsenmesi ve okullarda cinsel sağlık ve üreme sağlığı ve hakları konusunda yaşa uygun bilgilerin verilmesini temin etmek.
- İntiharların, kazaların ve diğer şiddet içeren kadın ve kız çocuğu ölümlerinin, diğerlerinin yanı sıra, potansiyel olarak gizli “namus” suçlarını ortaya çıkarmak için tıbbi otopsi gibi adli kanıtlar kullanılarak etkili bir şekilde soruşturulduğundan emin olmak.
- Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik zararlı uygulamaların suç niteliği ve olumsuz sonuçları hakkında düzenli olarak bilinçlendirme çalışmaları yapmak ve bu çalışmaların dindar, geleneksel, kırsal, yerli topluluklar ve uzak bölgelerde yaşayanlar da dâhil olmak üzere toplumun bütün kesimlerine ulaşacak ve çeşitli kültürel bağlamlara uygun olacak şekilde tasarlanmasını sağlamak.

212. CEDAW Komitesi, [Türkiye'nin yedinci periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/ARG/CO/7, 25 Temmuz 2016.

213. CEDAW Komitesi, [Mısır'ın sekizinci ila onuncu periyodik raporlarına ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/EGY/CO/8-10, 26 Kasım 2021.

- Zararlı uygulamalar hakkında cinsiyet/toplumsal cinsiyet, yaş, coğrafi konum, sosyoekonomik durum, eğitim düzeyi ve diğer önemli faktörlere göre ayrıştırılmış nicel ve nitel verilerin toplanmasını sağlamak ve bu amaçla yeterli bütçe kaynağını temin etmek.
- Kadınların, kız çocuklarının ve kadın örgütlerinin ilgili yasaların, politikaların ve programların tasarlanmasına ve uygulanmasına ve bunların uygulanmasının izlenmesine aktif ve anlamlı katılımını önermek ve kolaylaştırmak.
- Mağdurların insan hakları ve ihtiyaçlarına odaklanarak, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, yaş ve diğer kesişen faktörler temelinde ayrımcılık da dâhil olmak üzere zararlı uygulamaların temel nedenleriyle başa çıkmak için geçici özel önlemler almak.

Yasama önlemleri

- Zararlı uygulamaları yasaklayan mevzuatın kabul edilmesi ve bu mevzuatın, özellikle çoğulcu hukuk sistemlerine sahip ülkelerde, herhangi bir zararlı uygulamaya izin veren, göz yuman veya bunları hoş gören ya da öngören örfi, geleneksel veya dinî yasaların yanı sıra “namus bahanesi”ni sözde “namus suçlarının” işlenmesinde bir savunma veya hafifletici neden olarak kabul eden her türlü mevzuattan öncelikli olmasını sağlamak.
- Zararlı uygulamaların suç sayılmadığı bir devlette işlenmiş olsalar bile taraf devletin vatandaşları ve mutad mukimleri için geçerli olacak şekilde bu suçlar üzerinde yargı yetkisi tesis eden mevzuatı yürürlüğe almak.
- Göç ve sığınma ile ilgili mevzuatın çıkarılması ve politikaların, zararlı uygulamalara maruz kalma veya bu tür uygulamalar sonucunda zulme uğrama riskini sığınma hakkı verilmesi için bir gerekçe olarak kabul etmesini sağlamak.
- Zararlı uygulamalara maruz kalma riski altında olanları koruyan ve güvenliklerini sağlayan zorunlu yasaklama veya koruma emirlerinin yanı sıra mevzuatı mağdurları intikamdan koruyacak önlemleri de içerecek şekilde geliştirmek veya tadil etmek.

Özel odak noktası: Zorla ve çocuk yaşta evlilik

- Ebeveyn rızası olsun ya da olmasın, kız ve oğlan çocuklar için asgari yasal evlilik yaşının, istisnasız olarak ülkede yürürlükte olan bütün kanunlarda 18 olarak belirlenmesini sağlayacak mevzuatı yürürlüğe koymak.
- Dinî nikâh töreni yapılmadan önce resmî nikah kaydını zorunlu kılmak.
- Çocuk yaşta evliliklerin nikâhını kıymayı ve aracılığını yapmayı suç **kabul etmek**.
- Örfi veya diğer tür kayıtsız evlilikler ve geçici evlilikler de dâhil olmak üzere her türlü gayri resmî evlilik biçimini yasaklamak ve suç saymak.

Adaletle erişimi

- Zaman aşımı süresi gibi yasal işlemlerin başlatılmasının önündeki yasal ve pratik engellerin ele alınması da dâhil olmak üzere zararlı uygulamalara maruz kalan veya kalma riski bulunan kadınların ve kız çocuklarının adaletle erişimini ve faillerin ve bu tür uygulamalara yardım eden veya göz yumanların sorumlu tutulmasını sağlamak.
- Hâkimlere, savcılara, hukukçulara, kolluk kuvvetlerine ve sağlık personeline zararlı uygulamalara ilişkin ilgili ceza hukuku hükümlerinin sıkı bir şekilde uygulanması konusunda sistematik kapasite geliştirme eğitimleri verilmesini sağlamak.

Bu alanda önerilen eylemler hakkında ilave rehberlik için CEDAW Komitesi ve ÇHS Komitesi, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin 31 (2019) No.lu Ortak Genel Tavsiye Kararı/Çocuk Hakları Komitesi'nin zararlı uygulamalar hakkındaki 18 No.lu genel yorumuna bakınız.

II.2.1.c. Kadın ticareti ve fuhuş amaçlı sömürü

CEDAW Sözleşmesi, kadın ticaretini açıkça yasaklamaktadır. Madde 6, taraf devletlerin:

Kadın ticareti ve fuhuş istismarının her şekliyle önlenmesi için yasama dâhil gerekli bütün önlemleri alma[larını] gerektirmektedir.

Kadın ticareti toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir türünü teşkil edip “yerinden edilme, göç, küresel tedarik zincirleri, maden çıkarma ve açık deniz endüstrileri, artan militarizm, işgal, silahlı çatışma, şiddet içeren aşırılıklar ve terörizm dâhil olmak üzere ekonomik faaliyetlerin giderek daha da küreselleşmesi gibi nedenlerle daha da şiddetlenmektedir”.²¹⁴

Vatandaşlık yasalarındaki ayrımcı hükümler ve vatansızlık genellikle toplumsal cinsiyete dayalı şiddete yol açmakta ve kadınların ve kız çocuklarının insan ticaretine maruz kalma riskini artırmaktadır.

İnsan ticareti, uluslararası hukukta cezai bir suç olarak tanımlanmaktadır. Yasal tanımı, Sınır Ötesi Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi'ne ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol'ün 3 (a) maddesinde yer almaktadır:

(a) “İnsan ticareti”, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerir;

(b) İnsan ticaretinin (a) bendinde belirtilen sömürü amaçlarıyla yine (a) bendinde belirtilen yöntemlerden herhangi biriyle yapılmış olması hâlinde mağdurun bu istismara razı olup olmaması durumu değiştirmeyecektir.

214. CEDAW Komitesi, [Küresel göç bağlamında kadın ve kız çocuklarının ticaretine ilişkin](#) 38 (2020) sayılı Genel Tavsiye Kararı, CEDAW/C/GC/38, 20 Kasım 2020, paragraf 10.

Uluslararası insan hakları hukuku açısından bakıldığında taraf devletlerin birincil yükümlülüğünün insan ticaretini, özellikle ötekileştirilmiş gruplara ait kişilerin uluslararası insan hakları hukukunda belirtilen insan haklarına saygı gösterecek, bu hakları koruyacak ve yerine getirecek şekilde ele almak olduğunu vurgulamak önemlidir. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BMİHYK) tarafından 2002 yılında hazırlanan İnsan Hakları ve İnsan Ticareti Hakkında Tavsiye Edilen İlkeler ve Kılavuz İlkeler ile 2010 yılında hazırlanan yorum, insan hakları temelli bir yaklaşımın bütün insan ticareti karşıtı müdahalelere entegre edilmesi için önemli bir bağlayıcı olmayan hukuk çerçevesi sunmaktadır.²¹⁵

İnsan ticaretiyle mücadele, nedenlerine ve sonuçlarına odaklanan çok disiplinli bir yaklaşım gerektirir. Örneğin, çocuk ticaretini veya zorla evlendirmeyi kolaylaştıran aile yasaları da dâhil olmak üzere mevzuatta resmîleştirilmiş ataerkil norm ve değerlerin ortadan kaldırılması esastir.

CEDAW Komitesinin yaklaşımı 13: Kadın ve kız çocuğu ticareti

Genel Tavsiye No. 38 (2020), küresel göç bağlamında kadınların ve kız çocuklarının ticaretini özel olarak ele almaktadır.²¹⁶ Komite, kadınların ve kız çocuklarının cinsel sömürü de dâhil olmak üzere farklı sömürü türlerine maruz kalmalarına neden olan insan ticaretinin toplumsal cinsiyet boyutlarının önemini anlaşılmaması nedeniyle kadınların ve kız çocuklarının ticaretinin yaygın olarak devam ettiğini kabul etmektedir. CEDAW Komitesi, kadınların ve kız çocuklarının insan ticareti ve fuhuş yoluyla sömürülmesinin yapısal toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıktan kaynaklandığını ve bunun da TCDS teşkil ettiğini vurgulamaktadır. İnsan ticareti; sosyal ve ekonomik eşitsizlikler, yerinden edilme, göç ve iltica rejimlerindeki ayrımcı hususlar bağlamında ve çatışma ve insani acil durumlarda daha da kötüleşmekte ve bütün bunlar kadınları ve kız çocuklarını orantısız bir şekilde etkilemektedir.²¹⁷

Komite, 38 No.lu genel tavsiye kararında kadınların ve kız çocuklarının ticaretine ilişkin gerçeklerin, örneğin son zamanlardaki eğilimler ve BİT, sosyal medya ve mesajlaşma uygulamalarının kadınların ve kız çocuklarının işe alınması ve sömürülmesindeki rolü gibi hususlar örneğinde görüldüğü gibi İnsan Ticareti Protokolü'nün kapsamının ötesine geçtiğini vurgulamaktadır. Komite ayrıca, insan ticareti tanımının fiziksel şiddet kullanılan veya mağdurun kişisel özgürlüğünden mahrum bırakıldığı durumların ötesine geçtiğini de kabul etmektedir. Ayrıca Komite, hassas bir konumun ve gücün kötüye kullanılmasının insan ticareti suçunun işlenmesinde kullanılan en yaygın araçlar olduğunu ve mağdurların genellikle birden fazla sömürü biçimine maruz kaldıklarını teyit etmektedir. Komite ayrıca, kadınların ve kız çocuklarının ticaretinin ve cinsel sömürüsünün bir insan hakları ihlali olduğunu ve uluslararası barış ve güvenlik için bir tehdit oluşturabileceğini teyit etmektedir.

38 No.lu Genel Tavsiye Kararı, temel nedenlerin tespit edilmesi, ele alınması ve ortadan kaldırılmasının, taraf devletlerin küresel göç bağlamında kadın ve kız çocuklarının insan ticareti ve cinsel sömürüsünü önleme yükümlülüğünün temel unsurları olduğunu vurgulamaktadır. Bu temel nedenler arasında kadınların ve kız çocuklarının orantısız bir şekilde maruz kaldığı ekonomik ve sosyal adaletsizlikleri yaratan sistematik toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, çatışma durumları ve insani acil durumlar, bunların sonucunda yerinden edilme, göç ve sığınma rejimlerindeki ayrımcılık ve sömürüyü teşvik eden ve insan ticaretine yol açan talep yer almaktadır.

²¹⁵Age, paragraf 9-11.

²¹⁶Age.

²¹⁷Age.

CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 12:

Kadın ve kız çocuğu ticareti

Bir örnekte Komite, taraf devlete “ekonomik durumlarını iyileştirerek kadınların ve kız çocuklarının insan ticareti ve sömürüsünün temel nedenlerinin ele alınması ... özellikle kırsal ve geleneksel topluluklarda kadınların ve kız çocuklarının insan ticareti riski konusunda kamuoyu bilinçlendirme kampanyaları yürütülmesi ... insan ticareti ve kadınların ve kız çocuklarının istismarının faillerini soruşturarak, kovuşturarak ve cezalandırarak İnsan Ticaretiyle Mücadele Yasası'nın sıkı bir şekilde uygulanması ve Mağdur Koruma Yasası'nın uygulanması ... insan ticareti mağdurları için sığınma evleri de dâhil olmak üzere destek hizmetleri için yeterli kaynak sağlanması ... ve insan tacirlerini kovuşturmak için bilgi alışverişi ve yasal prosedürlerin uyumlaştırılması da dâhil olmak üzere insan ticaretini önlemek için ikili, bölgesel ve uluslararası iş birliğini geliştirmesi” tavsiyelerinde bulunmuştur.²¹⁸

Bir başka örnekte Komite, taraf devlete “potansiyel mağdurların belirlenmesi ve mağdurların yeniden entegrasyonunun kolaylaştırılması da dâhil olmak üzere insan ticaretine karşı savunmasızlıklarını ortadan kaldırmak için kadınların sosyal ve ekonomik durumlarını iyileştirmeye yönelik önlemlere öncelik veren ve kırsal kesim ve Roman kadınlar, belgesiz kadın göçmen işçiler ve cinsel sömürü mağduru kız çocukları da dâhil olmak üzere dilencilik şebekeleri tarafından sömürülen kız çocukları gibi hassas gruplara odaklanan yeni bir strateji benimsemesini tavsiye etmiştir ... Ceza Kanunu'nun yeni hükümleri ve fuhuş yapan kadınlara uygulanabilecek diğer normlar konusunda hâkimler, savcılar ve polis memurları da dâhil olmak üzere kolluk kuvvetlerinin, sosyal hizmet uzmanlarının ve yerel yönetimlerin kapasitesini geliştirmek ... ve yoksulluk da dâhil olmak üzere fuhuş yapan kadınların ve kız çocuklarının sömürülmesinin temel nedenlerini ele almak ve kadınlara alternatif gelir fırsatları ve okuryazarlıklarını artıracak eğitim programları ile birlikte fuhuştan ayrılmak isteyen kadınlar için çıkış programları sağlamak” tavsiyelerinde bulunmuştur.²¹⁹

Parlamentoların yapabilecekleri 14: Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik insan ticareti

Genel önlemleri

- Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi'ne (Palermo Protokolü) ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol'ün (Palermo Protokolü) çekincesiz onaylanmasını veya bu protokole katılımı sağlamak.²²⁰
- İnsan ticaretine, cinsel sömürüye, zorla çalıştırmaya, köleliğe ve kölelik benzeri uygulamalara karşı uluslararası insan hakları standartlarına dayanan sıfır tolerans politikasının benimsenmesini sağlamak.

218. CEDAW Komitesi, [Kenya'nın sekizinci periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/KEN/CO/8, 22 Kasım 2017.

219. CEDAW Komitesi, [Romanya'nın birleşik yedinci ve sekizinci periyodik raporlarına ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/ROU/CO/7-8, 24 Temmuz 2017. 220. Protokol, “insan ticareti” kavramının ilk ortak uluslararası tanımını ortaya koymaktadır. Bu tür suçların önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi ve bu suçlara karşı uluslararası iş birliğinin kolaylaştırılması amaçlanmaktadır. Protokol aynı zamanda insan ticareti ile ilgili sorunların da altını çizmektedir, bu sorunlar genellikle insan ticaretine konu olan kişilerin insanlık dışı, aşağılayıcı ve tehlikeli bir şekilde sömürülmesine yol açmaktadır. Bk. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 15 Kasım 2000 tarih ve 55/25 sayılı kararı ile kabul edilen [Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne ek Birleşmiş Milletler İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi, Durdurulması ve Cezalandırılması Protokolü](#).

- Kadınların ve kız çocuklarının insan ticaretiyle mücadele için stratejilerin, politikaların ve planların geliştirilmesini ve insan ticareti mağdurları için sığınma evleri gibi destek hizmetleri de dâhil olmak üzere bunların uygulanması için yeterli kaynakları sağlamak.
- İnsan ticareti mağduru kadınların ve kız çocuklarının insan haklarının, adalet ve çözüm yollarına erişim yoluyla mağduriyetlerinin ve yeniden mağduriyetlerinin önlenmesi ve ötekileştirilmiş gruplara mensup kadınlar ve yapan kadınlar da dâhil olmak üzere insan ticareti ve cinsel sömürüden çıkmaları için desteklenmelerinin sağlanması da dâhil olmak üzere, kadın ve kız çocuklarının ticaretinin önlenmesi ve bunlarla mücadeleye yönelik bütün çabaların merkezinde yer almasını sağlamak.
- İnsan ticaretine yol açan risk faktörlerini azaltmak için önleyici önlemlerin alınmasını, kamu kaynaklarının bu işe tahsis edilmesini ve kamu hizmetlerinin güçlendirilmesini sağlamak. Bunun için özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesi, yoksulluğun her türlüşünün sona erdirilmesi, kapsayıcı ve adil kaliteli eğitimin sağlanması ve kadınlar ve kız çocukları için yaşam boyu öğrenme fırsatlarının teşvik edilmesi, sağlıklı yaşamların sağlanması ve her yaşta kadının ve kız çocuğunun iyi olma hâlinin teşvik edilmesi ve kadınlar ve kız çocukları için insana yakışır iş ve ekonomik katılımın sağlanması gibi SKA'ların tam olarak gerçekleştirilmesinin öneminin altı çizilmelidir.
- Mağdurların veya mağdur olduğu varsayılan kişilerin erken teşhisi, yönlendirilmesi ve bu kişilere hizmet sağlanması için düzenli olarak güncellenen ulusal kılavuzların geliştirilmesini ve bu kişilerin tespitinin ve yardım hizmetlerine yönlendirilmesinin çok disiplinli ekipler tarafından yapılmasını sağlamak.
- Yeterli sayıda, yeterli finansmana ve donanımına sahip sığınma evlerinin yanı sıra sığınma evleri ve kriz merkezleri bünyesinde cinsel sömürü ve şiddet mağdurları ve zorla fuhuş yaptırılanlar için ayrı birimler kurulmasını ve bunlara kaynak sağlanmasını temin etmek.
- Kadınların ve kız çocuklarının, özellikle de insan ticareti mağdurlarının, insan ticaretine maruz kalma riski taşıyanların ve insan ticareti veya insan ticaretiyle mücadele önlemlerinden etkilenen toplulukların, insan ticaretini önleme ve insan ticaretiyle mücadele çabalarının her aşamasında ve karar alma süreçlerinin her düzeyinde tam, etkili ve anlamlı katılımını sağlamak.

Yasama önlemleri

- İnsan ticaretine karşı ulusal mevzuatın ilgili uluslararası standartlarla tutarlılığını ve uygunluğunu, özellikle de bu mevzuatın toplumsal cinsiyete duyarlı ve insan hakları temelli olmasını sağlamak için yasaları gözden geçirmek, tadil etmek ve yürürlüğe almak.
- İnsan ticaretine karışan faillerin tamamının soruşturulmasını, kovuşturulmasını ve mahkûm edilmesini sağlayacak yasaları gözden geçirmek, değiştirmek ve yürürlüğe koymak.

- İnsan ticareti mağduru olan bütün kadınların ve kız çocuklarının, istisnasız olarak, belgelerinin olmaması veya yasa dışı faaliyetlere karışmaları nedeniyle transit ülkelere ve varış ülkelerine düzensiz giriş yapmaları veya buralarda kalmaları nedeniyle tutuklanmamalarını, suçlanmamalarını, gözaltına alınmamalarını, kovuşturmayaya tabi tutulmamalarını veya cezalandırılmamalarını sağlayacak mevzuatı kabul etmek.

Adalet erişim

- Vatandaş olmayanlar da dâhil olmak üzere insan ticareti mağduru bütün kadınların ve kız çocuklarının, haklarının ihlal edilmesi durumunda koruma ve telafi talep edebilecekleri etkili kanallar sağlayarak, usule ve yaşa uygun düzenlemelerin sağlanması da dâhil olmak üzere kapsayıcı, yaşa ve toplumsal cinsiyete duyarlı şikâyet ve adalet mekanizmalarına erişimlerinin kolaylaştırılmasını sağlamak.
- İnsan ticareti mağduru kadınların ve kız çocuklarının, tazminat, geri ödeme ve diğer özel tazminatlar da dâhil olmak üzere ceza, hukuk ve iş mahkemeleri ve idari işlemler yoluyla karşılanabilir, erişilebilir ve zamanında çözüm yollarına başvurma konusunda yasal olarak uygulanabilir bir hakka sahip olmalarını sağlamak ve bu tür çözüm yollarının insan tacirlerinin varlıklarına el konulması koşuluna bağlı tutulmamasını ve mağdurlar için iç hukukta öngörülen koşullar altında güvence altına alınmasını sağlamak.

Özel odak noktası: İnsan ticareti ve göç

- Tespit ve koruma için çok disiplinli ekipler tarafından yürütülen risk değerlendirmesine bir durum tespiti çerçevesinin uygulanmasını aşağıdakileri içerecek şekilde sağlamak:
 - » vatansızlık statüsü belirleme prosedürlerine erişim sağlanması ve vatansız kadınlara ve kız çocuklarına yasal statü ve koruma sağlanması
 - » iltica prosedürleri ve insan ticareti koruma sistemleri arasında düzenli koordinasyonun geliştirilmesi
 - » ulusal çalışma, göç veya ceza yasalarını ihlal ettiğinden şüphelenilen ve özellikle belgesiz göçmenler için gözaltı merkezleri olmak üzere özgürlüğünden mahrum bırakıldığı yerlerde tutulan yerinden edilmiş ve göçmen kadınların ve kız çocuklarının taramalarının yapılması.
- Silahlı çatışma ortamındaki insan ticareti mağdurları da dâhil olmak üzere mültecilere, insan tacirlerini sorumlu tutabilmek için ileride yasal yollara başvurmak üzere vakalarını belgeleme imkânı tanıyan politikaların uygulanmasını sağlamak.
- Belge durumlarına, beceri düzeylerine veya çalıştıkları sektöre, kayıtlı veya kayıt dışı ekonomide olup olmadıklarına bakılmaksızın göçmen işçiler de dâhil olmak üzere bütün kadın işçileri korumak için tasarlanmış çalışma mevzuatını yürürlüğe koymak, güçlendirmek ve uygulamak ve iş müfettişliğinin çalışma yasalarının ihlallerini ve varsayılan kadın ve kız çocuk ticareti vakalarını sistematik olarak tespit ve rapor edebilmek için yeterli kaynağa sahip olmasını sağlamak.

- Sömürüyü önlemek için güvenli ve düzenli göç yollarına erişimin artırılması da dâhil olmak üzere göçmen kadınları ve kız çocuklarını korumak için toplumsal cinsiyete duyarlı ve güvenli bir göç çerçevesi oluşturmak ve göç etmek isteyen kadınların bir eşten veya erkek vasiden izin almalarını gerektirmeden güvenli geçişleri için resmî kimlik ve seyahat belgelerine bağımsız olarak ulaşmalarını kolaylaştırmak.
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimleri de dâhil olmak üzere şiddet, zorlama, gücün kötüye kullanılması, aldatma veya sömürü eylemleri de dâhil olmak üzere sömürü içeren işe alım süreçlerine karışanların kovuşturulmasına ve cezalandırılmasına yönelik hükümleri yürürlüğe koymak.
- Başta kadınlar ve kız çocukları olmak üzere insan ticareti mağdurlarının, mağdurlar için uygun ve kalıcı bir çözüm olmaması hâlinde menşee yerlerine zorla geri gönderilmelerine karşı korumayı garanti etmek de dâhil olmak üzere yeniden mağdur edilmelerine karşı korunmalarını sağlamak ya da zulümle veya yaşam hakkı ya da işkence yasağı ihlalleriyle karşılaşma ihtimalleri varsa insan ticaretinden doğan çocukların yeniden mağduriyete uğramaktan ve damgalanmaktan korunmasını sağlamak.
- İnsan ticareti mağdurlarının, savcılık makamlarıyla iş birliği yapma kabiliyetlerine veya istekliliklerine bakılmaksızın geçici ikamet izinlerine, adalete ve tazminata erişimlerinin teminini ve uygun hizmetlere yönlendirilmelerini sağlamak.

Parlamento mekanizmaları

- Kadınların ve kız çocuklarının ticareti ile ilgilenecek meclis komisyonlarını yetkilendirmek.
- Kadınlar ve kız çocukları için insan ticareti riski de dâhil olmak üzere parlamenterler ve parlamento personeli ile kolluk kuvvetleri ve yargı için insan ticareti konusunda farkındalık yaratma ve kapasite artırmayı sağlamak.

Bu alanda önerilen eylemler hakkında ek rehberlik için bk. CEDAW Komitesi, [Küresel göç bağlamında kadınların ve kız çocuklarının ticaretine ilişkin 38 \(2020\) No.lu Genel Tavsiye Kararı.](#)

II.2.2 Siyasi ve kamusal katılım

CEDAW Sözleşmesi'nin 7. ve 8. maddeleri, Taraf Devletlerin kadınların siyasi ve kamusal hayata eşit katılımını sağlamasını gerektirmektedir. Madde 7 aşağıdaki gibidir:

Taraf Devletler, ülkenin siyaset ve kamu hayatında, kadınlara karşı ayrımı önlemek için bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarla aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

(a) Bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanmak ve halk tarafından seçilen organlara seçilebilmek;

(b) Hükümet politikasının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmak, kamu görevinde bulunabilmek ve hükümetin her kademesinde kamu görevleri ifa etmek; ve

(c) Ülkenin kamusal ve siyasi hayatı ile ilgili hükümet dışı kuruluşlara ve derneklere katılmak.

Kadınların siyasete eşit katılımını sağlamak, toplumsal cinsiyet kotaları gibi olumlu önlemler gerektirmektedir. © Amaury Cornu / Hans Lucas / Hans Lucas AFP aracılığıyla

Madde 8, kadınların uluslararası düzeyde katılımına odaklanmaktadır.

Siyasal ve kamusal hayata katılım, kamu yönetiminin bütün yönlerini ve siyasal gücün, özellikle de yasama, yargı, yürütme yetkilerinin ve idari yetkilerin - uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel olarak - kullanılması yoluyla politikaların oluşturulması ve uygulanmasını kapsar. Bu, her vatandaşın hilesiz bir biçimde ve düzenli olarak gerçekleşen seçim zamanlarında seçme ve seçilme hakkına sahip olduğu bir siyasal sistem çerçevesinde hayata geçirilmelidir. Bu, aynı zamanda sivil toplumun, yerel konseylerin, siyasi partilerin, sendikaların, meslek veya sanayi birliklerinin, kadın örgütlerinin, yerel topluluk temelli örgütlerin ve kamusal ve siyasal yaşamla ilgili diğer örgütlerin de sisteme katılımını içerir.

PAB ve BM Kadın Birimi'nden alınan verilere göre, **üst düzey hükümet görevlerinde bulunan kadınların** sayısında istikrarlı ancak yavaş bir artış eğilimi görülmektedir. Kadın bakanların oranındaki ilerleme son yıllarda yavaşlamış, 2021'de %21,9'dan 2023'te %22,8'e yalnızca küçük bir artış göstermiştir. 1 Ocak 2023 itibarıyla en az dokuz ülkenin kabinesinde hiç kadın bakan bulunmamaktadır.²²¹

221. PAB ve BM Kadın Birimi, Siyasette Kadın: 2023 (Cenevre: PAB ve BM Kadın Birimi, 2023).

Parlamentolar en yüksek yasa yapıcı kurum olmasına rağmen, nüfusun çoğunluğunu oluşturan kadınlar genellikle karar alma süreçlerinin dışında bırakılmaktadır. Parlamentolar içerisinde kadınlar genellikle daha güçsüz mevkilerde yer almaktadır.

Mevcut bilgiler, **parlamentolardaki kadın** yüzdesinde hafif bir artış olduğunu göstermektedir. Genel olarak, ulusal parlamentolarda kadın milletvekillerinin oranı Ocak 2022'de %26,1'den Ocak 2023'te %26,5'e hafif bir artış göstermiştir. İlerleme, bölgesel ortalamalarda büyük farklılıklar göstererek ülkeler ve bölgeler arasında dengesiz seyretmiştir (bk. Kutu 15).

Kota uygulamasının, kadınların siyasi karar alma süreçlerinde daha fazla temsil edilmesini sağlamada önemli bir belirleyici faktör olduğu kanıtlanmıştır. 2022 yılında, parlamento üyelerinin yenilenmesinde yasal bir cinsiyet kotası uygulayan ülkelerde kadınlar alt meclislerde veya ana meclislerde toplam sandalyelerin %30,9'unu kazanırken, herhangi bir kota uygulamayan ülkeler ortalama olarak yalnızca %21,2 oranında kadın meclis üyesi seçmiştir.²²²

PAB ve CEDAW Komitesi tarafından yapılan ortak bir açıklama, parlamentoları ve hükümetleri, yasa ve politika çerçevelerinde reform yapmak, kurumları toplumsal cinsiyete duyarlı hâle getirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliği için elverişli bir ortam sağlamak da dâhil olmak üzere 2030 yılına kadar siyasette toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı amaçlayan Ulusal Eylem Planlarını benimsemeye teşvik etmektedir (daha fazla ayrıntı için bk. Kutu 7).

Kutu 15: Parlamentoda kadınlar - Küresel ve bölgesel perspektif (1 Ocak 2023)²²³

Küresel Ortalama	Alt meclis veya tek kamaralı meclis	Üst Meclis	Bütün meclisler
	%26.5	%26.1	%26.5
Bölgesel ortalamalar	Alt meclis veya tek kamaralı meclis	Üst Meclis	Bütün meclisler
Kuzey ve Güney Amerika	%34.9	%34.6	%34.4
Avrupa	%31.1	%30.7	%31
Sahraaltı Afrika	%26.6	%26.1	%26.5
Asya	%21.2	%19.4	%21
Pasifik	%19.5	%49.4	%22.6
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	%17.7	%11.3	%16.3

222. PAB, 2022'de parlamentoda kadınlar: Yılın Özeti, (Cenevre: PAB, 2023).

223. PAB Parlaine, "Ulusal parlamentolarda kadın üye sayılarının küresel ve bölgesel ortalamaları", 1 Ocak 2023 itibariyle veriler. Detaylı bilgi için bk. PAB, 2022'de parlamentoda kadınlar: Yılın Özeti, (Cenevre: PAB, 2023).

Ancak bu kotaların etkili olabilmesi için yasalarda yer alması ve zorunlu olması gerekmektedir; ayrıca iddialı olmalı, siyasi sisteme uyarlanmalı ve bu yasalara uyulmamasına hâlinde yaptırım uygulanması gibi kotaların uygulamasını sağlayacak güçlü yaptırım mekanizmalarıyla birleştirilmelidir.

PAB verileri ayrıca Ocak 2023 itibarıyla dünya genelinde 186 parlamentoda alt veya üst meclislerden herhangi birine başkanlık eden yalnızca 62 kadının bulunduğunu göstermektedir. Bu sayı, Ocak 2022'den beri sadece bir kişi olarak artmıştır. Kadınlar, parlamentoda veya meclislerinden birinde, dolu olan toplam sandalye sayısının %22,7'sini oluşturmaktadır.²²⁴ Genellikle, kadın politikaları, çocuklar, aile ve sosyal hizmetler gibi geleneksel olarak kadın rolleriyle ilişkilendirilen meclis komisyonlarında liderlik rollerinde bulunmaktadır.

Parlamentolar, kurumsal olarak, genellikle kadınlara karşı ayrımcılık yapan ve kadınların kendi içlerinde değişim yaratmalarını zorlaştıran normlar, uygulamalar ve politikalar ile çalışmaktadır. Bu nedenle, toplumsal cinsiyete duyarlı parlamentoların (bk. toplumsal cinsiyete duyarlı kurumlar olarak parlamentolar hakkında bölüm IV.1) ve toplumsal cinsiyete duyarlı siyasi partiler gibi kurum içi değişikliklerin oluşturulması, kadınların siyasi ve kamusal hayata tam ve eşit katılımını teşvik etmek için gerekli değişiklikler arasındadır.

Kutu 16: Parlamentodaki kadınların karşılaştığı zorluklara ilişkin örnekler

- Parlamentolar çok uzun zamandır erkek egemenliğindedir. Toplumsal cinsiyet konusundaki körlük, parlamento toplantılarının programlanmasında esnek davranmak yerine, yöneticilerin geleneksel çalışma saatlerinde ısrar etmelerine yol açabilmektedir; bu da ev ve bakım sorumluluklarının çoğunu üstlenen, özellikle de küçük çocukları olan ve geç saatlere kadar çalışmayan kadınlara karşı ayrımcılık oluştururken, erkek parlamenterlerin üstlenmesi gereken eşit bakım sorumluluklarını da göz ardı etmektedir.
- Kadın parlamenterlerin analık izninden mahrum bırakılması (veya genel olarak parlamenterlerin ebeveynlik izninden mahrum bırakılması) ve emzirme ve çocuk bakımı olanaklarının sağlanmaması, ebeveynlik ve siyasi sorumluluklarını bir arada yürütmeye becerilerini engellemektedir.
- Kadınlar siyasette de toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmaktadır. Bu tür şiddet, kadınları cinsiyetleri nedeniyle hedef almakta ve cinsiyete dayalı tehditler veya cinsel taciz ve cinsel şiddet gibi toplumsal cinsiyete dayalı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Genellikle kadınları siyasi faaliyetlerden caydırmayı amaçlamakta, kadınların bireysel ve grup olarak siyasete katılımını etkilemekte, kısıtlamakta veya engellemektedir. Karar alma süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğini ve sağlam ve dirençli demokratik kurumların inşa edilmesinde tehdit unsuru oluşturmaktadır.²²⁵

PAB araştırmaları, kadın parlamenterlerin çoğunun görev süreleri boyunca cinsiyetçilik, taciz veya şiddetin bir türüne maruz kaldıklarını göstermektedir.²²⁶

224. PAB Parline, "[Ulusal Parlamentolarda Kadınlar](#)", Ocak 2022 verileri.

225. Daha fazla bilgi için bkz: BM Genel Kurulu, [siyasette kadına yönelik şiddet konulu BM Kadına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Özel Raportörü Raporu](#), A/73/301, 6 Ağustos 2018.

226. PAB, [Kadın parlamenterlere yönelik cinsiyetçilik, taciz ve şiddet](#) (Cenevre: PAB, 2016); PAB ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (AKPM), [Avrupa parlamentolarında kadına yönelik cinsiyetçilik, taciz ve şiddet](#) (Cenevre: PAB ve AKPM, 2018); PAB ve Afrika Parlamenterler Birliği (APB), [Afrika'daki parlamentolarda kadına yönelik cinsiyetçilik, taciz ve şiddet](#) (Cenevre: PAB ve APB, 2021).

Kutu 17: Kadın parlamenterlerin karşılaştığı cinsiyetçilik, cinsel taciz ve şiddet

	Afrika (2021)	Avrupa (2018)	Dünya Geneli (2016)
Psikolojik şiddet	%80	%85	%82
Cinsel şiddet	%39	%25	%22
Fiziksel şiddet	%23	%15	%25
Ekonomik şiddet	%29	%14	%33

Son olarak, daha önce de bahsedildiği üzere, CEDAW Komitesinin 30 sayılı genel tavsiyesinde de altını çizdiği şekilde, kadınların barış müzakerelerine, barışın korunmasına ve çatışma sonrası düzenlemelere katılımının sağlanması esastır (bk. Bölüm II.1.2.b çatışmalar, siyasi çekişmeler ve işgal).

CEDAW Komitesinin yaklaşımı I4: Siyasi ve kamusal katılım

CEDAW Komitesi, özellikle kadınların siyasi ve kamusal yaşama katılımına odaklanan 23 (1997) sayılı genel tavsiye kararında,²²⁷ şunları vurgulamaktadır:

“Bütün uluslarda, kadınların kamusal hayata katılmalarını engelleyen en önemli faktörler arasında, kültürel değerler ve dinsel inanışlar ve bunların yanı sıra, hanenin örgütlenmesi ve çocuk bakımı konularında hizmetlerin yetersiz olması ve bu görevlerin erkekler tarafından paylaşılmaması bulunmaktadır”.²²⁸

Komite ayrıca ötekileştirilmiş topluluklardan gelen kadınların siyasal ve kamusal katılımının sağlanmasına dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Komite ayrıca, eğitimin “kız çocuklarını ve kadınları eleştirel düşünme becerileri ve özgüven duygusuyla donatarak sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda üst düzey pozisyonlara ve karar alma pozisyonlarına erkeklerle eşit bir şekilde katılmalarını sağlayan öğretim stratejilerinin” hayata geçirilmesinde ve kadınların tam katılımının önünde engel teşkil eden ön yargıların ve toplumsal cinsiyet kalıplarının ortadan kaldırılmasında oynayabileceği önemli rolü vurgulamaktadır.²²⁹

Komiteye göre, de jure (hukuki) engellerin kaldırılması gerekli olmakla birlikte yeterli değildir. Kadınların tam ve eşit katılımı, uygulama ve prosedürlerde erkekleri kayıran dolaylı ayrımcılığın bulunmasının bir sonucu olabilir.

227. Özellikle bakınız: CEDAW Komitesi, Genel Tavsiye No. 23: *Siyasi ve kamusal yaşam*, 1997 ve CEDAW Komitesi, Genel Tavsiye No. 8: *Sözleşmenin 8. Maddesinin Uygulanması*, 1998. CEDAW Komitesi, halkın ve siyasetin katılımına ilişkin yeni bir genel tavsiye kararını yakın zamanda hazırlayacaktır.

228. CEDAW Komitesi, Genel Tavsiye No. 23: *Siyasi ve kamusal yaşam*, 1997, paragraf 10.

229. CEDAW Komitesi, *Kız çocuklarının ve kadınların eğitim hakkına ilişkin 36 (2017) sayılı Genel Tavsiye Kararı*, CEDAW/C/GC/36, 27 Kasım 2017, paragraf 81.

Bu nedenle, kadın ve erkek arasındaki fiili eşitliği artırmayı ve kadınların ötekileştirilmelerine yol açan geçmişten gelen ayrımcılığın etkilerinin üstesinden gelmeyi amaçlayan geçici özel önlemler, siyasi ve kamusal katılımda eşit hakların tam olarak hayata geçirilmesi için elzemdir (bk. geçici özel önlemler hakkında bölüm II.1.1.c).

Kadınların siyasi ve kamusal yaşama katılımının düşük düzeyde kalması, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlikten kaynaklanmakta ve bu eşitsizliği pekiştirmektedir. Komite, yasaların, politikaların ve sadece erkekler tarafından alınan kararların insan deneyiminin ve potansiyelinin sadece bir kısmını yansıttığına dikkat çekmektedir. Demokrasi kavramı, ancak siyasi karar alma süreçleri kadınlar ve erkekler tarafından paylaşıldığında ve her ikisinin de çıkarları eşitçe dikkate alındığında gerçek ve dinamik bir anlama ve kalıcı bir etkiye sahip olacaktır.

Komite, kadınların katılımına yönelik kısıtlamaların, kadınların politikacıların yetiştirilmesine zemin hazırlayan mesleklerle katılımının sınırlı olması, kamusal ve siyasi işlerin uzun veya sabit mesailer gerektirmesi, kadınların eğitim ve kaynaklara erişimde karşılaştıkları eşitsizlikler ve kadınların erkeklere kıyasla daha fazla ev içi sorumluluk ve bakım sorumluluğu üstlenmesi gibi birbiriyle bağlantılı birçok faktörün ürünü olduğunun altını çizmektedir.

Son olarak CEDAW Komitesi, karar alma süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin norm olarak kabul edilmesinin önemini belirtmiştir.²³⁰

Bu yayının yayımlandığı tarih itibarıyla CEDAW Komitesi, kadınların karar alma sistemlerine eşit ve kapsayıcı katılımı konusunda yeni bir genel tavsiye kararı hazırlamaktaydı. Komiteye göre, bu rehber sadece 1997'de kabul edilen kadınların siyasi ve kamusal hayata katılımına ilişkin 23 sayılı genel tavsiyeyi güncellemekle kalmayıp aynı zamanda tamamlayıcı nitelikte olmalıdır. Bu tavsiyenin amacı "kadınların karar alma sistemlerinde eşit ve kapsayıcı bir şekilde temsil edilmesine kararlı bir ivme kazandırmaktır." Gelecekteki genel tavsiye, 7. ve 8. maddelerin ötesinde, "bütün kadınların karar alma sistemlerinde eşit ve kapsayıcı temsilini engelleyen cinsiyete dayalı ayrımcılık, şiddet ve bu tür pozisyonlara erişmelerini veya bu pozisyonlarda kalmalarını engelleyen kalıp yargılar gibi yapısal engelleri ele almak için Sözleşmenin bütün maddelerinin kapsamlı ve uyumlu bir analizini başlatmayı" amaçlayacaktır. Amaç, "salt katılımdan eşit ve kapsayıcı temsile doğru ilerlemektir".²³¹

CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 13: Kamusal ve siyasi katılım

Komite, Temmuz 2019'da bir taraf devlet ile gerçekleştirdiği diyaloglarda, "kadınların siyasi ve kamusal yaşamın bütün alanlarında eşit temsilini sağlamak amacıyla toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin bir yasa"nın kabul edilmesini tavsiye etmiştir.²³² Söz konusu taraf devlet, 14 Ekim 2019 tarihinde 2019-870 sayılı Kanun ve uygulama yönetmeliklerini kabul etmiştir.

230. CEDAW Komitesi ve PAB, "Kadınların siyasi liderliği: Denge için çabalamak: 2030'a kadar 50/50", 8 Mart 2019.

231. CEDAW Komitesi, Karar Alma Sistemlerinde Kadınların Eşit ve Kapsayıcı Temsiline İlişkin Gelecekteki Genel Tavsiye Kararı Hakkında Konsept Notu <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/cedaw/general-discussion/2023/2022-11-11/Concept-note-GR-40.docx>, 2022, 1.

232. CEDAW Komitesi, [Kotdivuar dördüncü periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/AND/CO/4, 30 Temmuz 2019.

Yasa, kadınların seçilmiş ve yarı-seçilmiş meclislerde temsil edilmesini teşvik etmektedir. Şubat 2022 tarihli takip mektubunda Komite, Kanun'un kabul edilmesini takdirle kaydetmiş ve Kadın, Aile ve Çocuk Bakanlığı tarafından yürütülen **farkındalık yaratma kampanyasını takdirle karşılamıştır**. Ancak Komite, "2019-870 sayılı Kanun'da belirtilen kotasının sadece adaylar için geçerli olup seçilmiş pozisyonlar için geçerli olmaması, %30 ile sınırlı olması ve yaptırımlardan ziyade teşviklerin sağlanmasından" kaygı duymaya devam etmiştir. Ayrıca Komite; Kadın, Aile ve Çocuk Bakanlığı tarafından cinsiyet eşitliğine ilişkin bir yasa tasarısı hazırlanmasını memnuniyetle karşılamakla birlikte tasarının tam kapsamı ve sonuçlandırılmasına ilişkin takvimin ne olduğuna dair bilgi bulunmamasını üzüntüyle karşılamıştır.²³³

Bir başka örnekte Komite, Taraf Devlete, anayasal cinsiyet kotasının kadın-erkek eşitliği sağlanana kadar uygulanabilirliğini güvence altına almasını, siyasi partilerin seçim listelerinde cinsiyet kotasını zorunlu hâle getirmesini ve buna uyulmaması halinde para cezası da dâhil olmak üzere yaptırımlar uygulamasını tavsiye etmiştir. Ayrıca Taraf Devlet'e, Anayasa'daki toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesinin bakanların ve kamu sektörü ve özel sektör şirketlerinin yönetim kurulu üyelerinin atanmasında da uygulaması, Siyasi Partiler Finansman Kanunu'nda değişiklik yaparak seçimlerde kadın adaylar için kampanya finansmanı ve eğitim sağlanmasını özel olarak düzenlemesi ve kadın adaylara ve siyasi aktivistlere yönelik siyasi tacizi ve cinsiyetçi saldırıları suç haline getirecek mevzuatı kabul etmesi çağrısında bulunmuştur.²³⁴

Komite, bir başka periyodik rapora ilişkin sonuç gözlemlerinde, bir Taraf Devlet'e, karar alma makamlarında bulunan seçilmiş ve atanmış kadınların temsil edilmesine yönelik yasal kotalara ek olarak, siyasi partilerde adayların belirlenmesinde kadın ve erkekler arasında dönüşümlü davranma zorunluluğunun getirilmesini ve seçim listelerinde eşit sayıda kadın ve erkeğin eşit sıralarda yer aldığı siyasi partilere mali ve diğer teşviklerin sağlanmasını tavsiye etmiştir.²³⁵

Kutu 18: Kadınların siyasi süreçlere katılma özgürlüğüne ilişkin PAB kararı

Ekim 2016'da PAB Üyesi Parlamentolar, kadınların siyasi katılımına odaklanan bir kararı oy birliğiyle kabul ederek parlamentoları "parlamentoların en az %30'unun kadın olacağı son tarih ile oranın %50'ye ulaşması gereken son tarihi belirlemeye" teşvik etmiştir.²³⁶

Parlamentoların bu hedefe ulaşmak için aşağıdakiler de dâhil olmak üzere çeşitli önlemler almasını önermektedir:

- İddialı hedeflerle kadınların listelerde kazanılabilir koltuklara veya sıralara seçilmesini sağlayan kotaların kabul edilmesi.

233. CEDAW Komitesi, [sonuç gözlemlerine yönelik takip mektubu: Kotdivuar](#), 24 Şubat 2022.

234. CEDAW Komitesi, [Zimbabve altıncı periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/LTU/CO/6, 10 Mart 2019.

235. CEDAW Komitesi, [Kolombiya'nın dördüncü periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri](#), CEDAW/C/SRB/CO/4, 14 Mart 2019.

236. PAB, [Kadınların siyasi süreçlere tam, güvenli ve müdahale olmaksızın katılma özgürlüğü: Bu hedefe ulaşmak için erkekler ve kadınlar arasında ortaklıklar kurulması](#), 135. PAB Asamblesinde kabul edilen karar, Cenevre, 27 Ekim 2016.

- Kamu fonlarının bir kısmını siyasi partilerin gösterecekleri kadın aday sayısına bağlayarak, kadın adaylar için özel fonlar veya faizsiz krediler oluşturarak, harcamaları sınırlandırarak ve kampanya sürelerini kısıtlayarak kadın ve erkek adaylar arasında rekabet ortamını eşitlemek.
- Genç kadınların siyasi katılımını desteklemek için özel güçlendirme ve eğitim programları geliştirmek.
- Çevrim içi ve sosyal medya da dâhil olmak üzere, kadın adaylara ve parlamenterlere yönelik taciz, gözdağı ve şiddet eylemlerini önlemek ve cezalandırmak için yasal ve uygulanabilir önlemler almak.

Vaka incelemesi 3: Birleşik Krallık'ta siyasette kadına yönelik şiddetle mücadele

Birleşik Krallık parlamentosunda demokrasi ve kalkınmayla ilgilenen milletvekilleri ve lordlardan oluşan partiler üstü bir grup olan Dünyada Demokrasi Üzerine Bütün Partiler Parlamento Grubu (APPG), 26 Mart 2019 tarihinde düzenlenen bir toplantıda siyasi partilerin siyasette kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti (KYTCDS) ele almak için neler yapabileceğini ve yapması gerektiğini araştırmıştır. İki ana bulgu ortaya çıkmıştır: siyasette kadına yönelik şiddet yaygın ve neredeyse normalleşmiş bir deneyimdir ve kadına yönelik şiddeti önlemek, kovuşturmak ve kadınları bundan korumak için tasarlanan mevzuat genellikle kâğıt üzerinde iyi tasarlanmışsa da pratikte uygulanmamakta veya icra edilmemektedir. Siyasi partilerin TCDŞ ile mücadeledeki rolüne yönelik tavsiyeler arasında şunlar yer almaktadır:

- Siyasi partiler, kadınların taciz, zorbalık ve sindirmeye karşı güvende olduğu ve siyasi katılımlarının arzu edildiği ve memnuniyetle karşılandığı çalışma ortamları yaratmalıdır. Kampanya ofislerinden parlamentolara kadar parti faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bütün alanların toplumsal cinsiyet eşitliği ve tacizle mücadele mevzuatı kapsamında düzenlenmesi gereken resmî çalışma alanları olarak değerlendirilmesi de buna dâhildir.
- Siyasi partiler; şiddet, yıldırma ve tacizi ele almak üzere koordinasyon içinde çalışmak için partiler arası ortaklıkların yanı sıra cinsiyetler arası ittifakları desteklemeli ve böylesi olayların partilerin iç uygulamalarından ve örgüt kültüründen kökünün kazınmasını sağlamalıdır.²³⁷

237. Westminster Demokrasi Vakfı (WFD), "Birleşik Krallık parlamento grubu siyasette kadına yönelik şiddetle mücadele çağrısında bulundu", 2 Nisan 2019.

Parlamentoların yapabilecekleri 15: Siyasal ve kamusal katılım

Genel önlemleri

- Kadın liderliğini, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve siyasal ve kamusal alanda toplumsal cinsiyet kalıplarının ortadan kaldırılmasını teşvik eden kamuoyu bilinçlendirme programları planlamak ve hayata geçirmek.
- Genç kadınları hedefleyen programlar da dâhil olmak üzere kadın adaylar, siyasetçiler ve parlamenterler için kapasite geliştirme programlarının geliştirilmesini ve uygulanmasını teşvik etmek.
- Eş başkanlık ve liderlik pozisyonlarında cinsiyet rotasyonu gibi şeffaf ve adil süreçler yoluyla parlamentoda, seçim komisyonlarında ve her seviyedeki diğer yönetim organlarında liderlik pozisyonlarında eşit sayıda kadın ve erkek olmasını sağlamak.

Yasama önlemleri

- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin anayasada ve yasal çerçevelerde yer alması ve kadınların parlamento ve hükümette temsili için yüzde 50'lik bir hedef belirlenmesi.
- Kadınların seçimle gelinen makamlara ve liderlik pozisyonlarına erişimini kolaylaştırmak için güçlü yaptırım mekanizmaları içeren ve mevcut seçim sistemine uyarlanmış, iyi tasarlanmış zorunlu yasal cinsiyet kotalarını ve siyasi partiler için mali teşvikler de dâhil olmak üzere mevzuatı kabul etmek ve bu tür önlemleri düzenli olarak izlemek, gözden geçirmek ve güçlendirmek.²³⁸
- TCDŞ'nin her türünü ortadan kaldırmaya yönelik mevzuat ve politikalar benimsemek ve yaptırım mekanizmaları yoluyla bunların uygulanmasını sağlamak.²³⁹
- Siyasi partiler, sendikalar, meslek veya sanayi birlikleri, STK'lar ve topluluk örgütleri de dâhil olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarının kadınlara karşı ayrımcılık yapmamasını ve kadınların katılımına ve liderliğine saygı duymasını ve aktif olarak desteklemesini sağlamak için mevzuat çıkarmak.
- Seçim kampanyaları için yapılan harcamaları sınırlandıracak ve kadın adaylar için kampanya finansmanı sağlayacak mevzuat çıkarmak.

238. 23 ve 25 sayılı CEDAW genel tavsiyeleri, geçici özel önlemlerin seçim kotalarıyla sınırlı olmadığını, savunuculuk ve kampanyalar, sosyal yardım veya destek programları, kaynakların tahsisi veya yeniden tahsisi, tercihli muamele, hedefli işe alma, işe alma, terfi ve atama ve zaman dilimleriyle bağlantılı sayısal hedefler dâhil olmak üzere çeşitli yasama, yürütme önlemleri ile idari ve diğer düzenleyici önlemler alabileceğini belirtmektedir.

239. Parlamentolar tarafından alınacak önlemler hakkında ayrıntılı rehberlik ve iyi uygulamalar için bk.: PAB, <https://www.ipu.org/resources/publications/reference/2019-11/guidelines-elimination-sexism-harassment-and-violence-against-women-in-parliament> Parlametoda cinsiyetçilik, taciz ve kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasına ilişkin kılavuz ilkeler (Cenevre: PAB, 2019).

Parlamento mekanizmaları

- Parlamenterler ve parlamento personeli için kadınların siyasi katılımı konusunda farkındalık yaratma ve kapasite geliştirme olanağı sağlamak.
- Parlamentolarda, kadınların taciz, zorbalık ve yıldırmaya karşı güvende olduğu, kadın ve erkek milletvekillerinin aile ve bakım sorumluluklarına duyarlı bir çalışma ortamının, aile ve bakım sorumluluklarının kadınlar ve erkekler arasında eşit paylaşımı ilkesine uygun olarak sağlanması.

Bu alanda tavsiye edilen eylemlere ilişkin ek rehberlik için bk. CEDAW Komitesi, Genel Tavsiye No. 23: Siyasal ve kamusal yaşam, 1997

Bölüm III: CEDAW Sözleşmesi'nin hayata geçirilmesinde parlamentoların rolü

El kitabının bu bölümü, parlamentoların CEDAW Sözleşmesi'ni çalışmalarında ve özellikle aşağıdaki alanlarda geliştirmekteki rolüne odaklanmaktadır:

- Sözleşme ve İhtiyari Protokol'ün onaylanması ve çekincelerin kaldırılması
- Sözleşmenin ulusal düzeyde uygulanmasının sağlanması
- Devletin bu bağlamdaki **uygulama** hakkında CEDAW Komitesine rapor vermesi

Parlamentolar, CEDAW hükümlerinin bütün kadınlar ve kız çocukları için bir gerçeklik hâline gelmesini sağlamada önemli bir role sahiptir. © IPU/Bahreyn Parlamentosu

III. I. CEDAW Komitesi ve parlamentoların rolü

CEDAW Komitesi, parlamentoların rolüne ilişkin 2010 tarihli açıklamasında uluslararası anlaşmaların onaylanması veya bunlara katılım ve çekincelerin geri çekilmesi prosedürünün devletlerin iç hukuk sistemlerine göre değişmekle birlikte, parlamentoların aşağıdaki alanlarda düzenli olarak önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır:

- Parlamentolar, devletlerini CEDAW Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolü'ne **taraf olmaya teşvik edebilir.**
- Çoğu devlette bir uluslararası antlaşmanın onay belgesinin BM Genel Sekreterine tevdi edilmesinden önce parlamento tarafından onaylanması gerekmektedir.
- Ayrıca parlamentolar, devletlerinin CEDAW Sözleşmesi'ne **yönelik çekincelerini kaldırmalarına duyulan ihtiyaç hakkında farkındalık yaratmada** önemli bir rol oynamaktadır.
- Parlamentolar ve üyeleri, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ulusal mevzuata dâhil edilmesi, kadınlara karşı toplumsal cinsiyet ayrımcılığının **yasaklanması**, Sözleşme'deki çeşitli haklar da dâhil olmak üzere CEDAW Sözleşmesi'nin ilkelerine riayet edilmesi ve hükümlerinin uygulanması konusunda hayati bir rol oynamaktadır.
- Parlamentolar ayrıca taraf devletlerin Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin raporlarının hazırlanmasına, Komite ile diyaloga ve Komite'nin sonuç gözlemlerinin takibine katılarak devletlerin CEDAW Komitesi'ne rapor sunmasına katkıda bulunmalıdır.²⁴⁰

240. CEDAW Komitesi, [Ulusal Parlamentolar ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi: Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin parlamenterlerle ilişkisine ilişkin açıklama](#), E/CN.6/2010/CRP.2, 12 Şubat 2010, Ek VI.

III. 2. CEDAW Sözleşmesi ve İhtiyari Protokol'ün onaylanmasında ve çekincelerin kaldırılmasında parlamentoların rolü

Uluslararası anlaşmaların onaylanması ihtiyacına ilişkin ulusal tartışmalar genellikle çok çeşitli paydaşları bir araya getiren ulusal koalisyonlar tarafından başlatılmaktadır. Parlamentolar; STK'lar, Ulusal İnsan Hakları Kurumları (ÜİHK'ler), Ulusal Kadın Mekanizmaları (UKM'ler), akademisyenler, gazeteciler ve diğer politikacılar gibi diğer aktörlerle birlikte bu öncüler arasındadır. Parlamentolar hem ulusal düzeyde hem de parlamentonun kendi içinde tartışmanın başlatılmasında önemli bir rol oynayabilirler. CEDAW ve İhtiyari Protokol'ünün onaylanması lehindeki argümanları ortaya koymak için kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki uzmanlıklarından yararlanabilirler.

Kutu 19: CEDAW Sözleşmesi ve İhtiyari Protokol'ünün onaylanma durumu

1 Haziran 2022 itibarıyla, CEDAW Sözleşmesi neredeyse bütün dünyada onaylanmıştır. Toplam 189 devlet Sözleşme'yi onaylamış olup Sözleşme'yi onaylamayan BM üyesi devletler yalnızca İran İslam Cumhuriyeti, Palau, Somali, Sudan, Tonga ve Amerika Birleşik Devletleri'dir. Aynı tarih itibarıyla 115 devlet İhtiyari Protokol'e taraf olmuş, 11 Devlet ise imzalamış ancak henüz onaylamamıştır.²⁴¹

Kutu 20: Bir antlaşmayı imzalamak, onaylamak veya antlaşmaya katılmak ²⁴²

Bir antlaşmanın **imzalanması**, antlaşmanın devlet tarafından ilave onaya tabi olmak koşuluyla kabul edildiğini gösterir. Bu, devletlerin kendi iç prosedürlerine göre antlaşmayı onaylamalarına zaman tanır. Bir devlet, bir antlaşma imzaladığında, antlaşmanın hedef ve amaçlarını bozacak eylemlerden kaçınmakla yükümlü hâle gelir (Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 18. maddesi).

Onaylama, başlangıçta bir antlaşma imzalamış olan bir devletin, süreci dâhilî olarak tamamlaması ve sözleşmeye taraf olması sürecidir.

Katılım, daha önce bir antlaşma imzalamamış olan bir devletin o antlaşmaya taraf olma rızasını ifade etmesidir. Katılım genellikle antlaşma yürürlüğe girdikten sonra gerçekleşir.

Onaylama ve katılım aynı etkiye sahiptir: Devlet her iki durumda da antlaşmaya taraf olur ve antlaşmayı ulusal düzeyde uygulamada aynı yükümlülüklerle sahiptir.

241. Uluslararası antlaşmaların onaylanması hakkında bilgi için bk.: İHYK, "[İnteraktif Onaylama Durumu Tablosu](#)".

242. Daha fazla bilgi için BM Dag Hammarskjöld Kütüphanesi, "[BM antlaşmalarında imzalamaya, onaylama ve katılım arasındaki fark nedir?](#)".

Çoğu anayasaya göre parlamentolar onay veya katılım belgesinin devletin yetkili organı tarafından tevdi edilmesinden önce resmî olarak sürece dâhil olur ve hükümetin niyetini tartışmak veya itiraz etmek için zaman ayrılır.²⁴³ Parlamentolar aynı zamanda çekincelerin kaldırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Devletler çekince koyarak bir antlaşma kapsamındaki belirli hakları o devlet açısından sınırlayabilirler (bk. CEDAW'a konulan çekincelerle ilgili bölüm 1.2.3).²⁴⁴ Parlamentoların temsil rolü ve seçim bölgeleri hakkındaki bilgileri, onları çekincelerin kadınların ve kız çocuklarının haklardan yararlanmasını nasıl etkilediğini değerlendirmek için benzersiz bir konuma getirmektedir. Bu durum, çekincelerin kaldırılmasına yönelik öneriler sunmak veya başkaları tarafından parlamentoya sunulan bu tür önerileri desteklemek için kadınların ve kız çocuklarının yaşadıkları gerçeklerden topladıkları kanıtları kullanmalarını sağlar.

Parlamentoların yapabilecekleri 16: CEDAW Sözleşmesi'nin ve İhtiyari Protokol'ünün onaylanması ve çekincelerin kaldırılması

- CEDAW Sözleşmesi'ne taraf olmayan ülkelerde parlamentolar, parlamentoda Sözleşme'nin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasındaki önemi konusunda farkındalık yaratabilir ve Sözleşme'nin onaylanması çağrısında bulunabilirler.
- CEDAW Sözleşmesi İhtiyari Protokolü'ne (bireysel başvurular ve soruşturma usulü ile ilgili) taraf olmayan ülkelerde parlamentolar, parlamentoda İhtiyari Protokol'ün önemi konusunda farkındalık yaratabilir ve onaylanması için çağrıda bulunabilirler.
- CEDAW Sözleşmesi'ne taraf olan ülkelerde parlamentolar, diğer milletvekilleri ve parlamento personeli arasında CEDAW Sözleşmesi'nin önemi ve ulusal mevzuata dâhil edilmesine duyulan ihtiyaç konusunda farkındalık yaratabilirler.
- CEDAW Sözleşmesi'ne çekince koyan ülkelerde parlamentolar, bu çekincelerin toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının insan hakları üzerindeki etkileri konusunda farkındalık yaratabilir ve çekincelerin kaldırılması için çağrıda bulunabilirler (ayrıca bk. CEDAW'a konulan çekincelerle ilgili bölüm 1.2.3).

243. Bir devlet uluslararası bir insan hakları antlaşmasını onaylamak veya bu antlaşmaya katılmak istediğinde devlet başkanı, hükümet başkanı veya dışişleri bakanının onay belgesi olarak da bilinen resmî bir tasdik belgesini imzalaması gerekmektedir.

244. CEDAW Komitesi, [Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne konulan çekinceler](#) hakkında [Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi tarafından kabul edilen beyanlar](#), A/53/38/Rev.1, 1998.

III. 3. CEDAW Sözleşmesi'nin uygulanmasında parlamentoların rolü

Devlet aygıtının bir parçası olarak parlamentolar, yürütme ve yargı organlarıyla birlikte insan haklarını koruma ve insan haklarına saygı gösterilmesini sağlama ve bir devletin uluslararası insan hakları sözleşmeleri kapsamındaki yükümlülüklerini ulusal düzeyde uygulama sorumluluğuna sahiptir.

CEDAW'ın 2. maddesi, taraf devletlerin Sözleşme kapsamındaki genel yükümlülüklerini özetlemektedir. Taraf devletlerin Sözleşme'ye uyulmasını sağlamalarını ve kadınlara ve kız çocuklarına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması için yasal, idari, bütçesel ve diğer uygun önlemleri almalarını, ayrıca doğrudan veya dolaylı olarak ayrımcılık teşkil eden mevcut yasaları, yönetmelikleri, gelenekleri ve uygulamaları değiştirmelerini veya kaldırmalarını gerektirmektedir (ayrımcılık ve eşitlik hakkında bk. Bölüm II.1.1.a).

Parlamentolar, özellikle kanun yapma, denetim ve bütçe tahsisini sağlama gibi temel işlevleri aracılığıyla bir devletin Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerine saygı gösterilmesini sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Kanun yapma işlevi, parlamentoların ve parlamentoların, hakların kanunla teyit edilmesini ve korunmasını ve ulusal hukukun ihlaller için çözüm aranabilecek pratik ve etkili yollar sunmasını sağlayarak insan hakları ihlallerini yasaklamasına ve önlemesine olanak tanır. Parlamentolar ayrıca hükümetin yürütme organının insan hakları performansının izlenmesinde ve insan hakları yükümlülüklerine uyulmasının denetlenmesinde de önemli bir role sahiptir. Dahası parlamentolar, mevzuatın uygulanması, kurumların oluşturulması, mevzuatın uygulanmasına yönelik strateji ve planların konulması ve uygulamada toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için gerekli bütçelerin ayrılmasını sağlamaktadır.

Parlamentoların uluslararası insan hakları standartlarına saygıyı teşvik etmedeki hayati rolü, BM İnsan Hakları Konseyi'nin 35/29 sayılı kararında "parlamentoların, diğerlerinin yanı sıra, uluslararası taahhütlerin ulusal politikalara ve yasalara dönüştürülmesinde oynadıkları hayati rol" ve dolayısıyla "Birleşmiş Milletlere üye her devletin insan hakları yükümlülüklerini ve taahhütlerini yerine getirmesine ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesine" katkıda bulunmaları defalarca kabul edilmiş ve vurgulanmıştır.²⁴⁵

Bu doğrultuda İHYK, PAB ile koordine olarak parlamentolar ile İnsan Hakları Konseyi ve EPGG çalışmaları arasındaki sinerjinin artırılmasına odaklanan bir rapor hazırlamıştır. Rapor, parlamentoların insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasındaki rolünü vurgulamaktadır. Özellikle parlamentodaki insan hakları komisyonlarının nasıl bir rol oynadıklarına dair örnekler içermektedir. Rapor, ulusal çapta ve uluslararası insan hakları mekanizmalarına katılımı ilgili olarak insan hakları güvencelerinin sağlanmasında parlamentoların rolünün güçlendirilmesine ilişkin bir dizi tavsiyeyle sona ermektedir. Rapor ayrıca **parlamentolar ve insan hakları ile ilgili bir dizi taslak ilke** içermektedir.²⁴⁶

245. BM İnsan Hakları Konseyi kararı 35/29, [Parlamentoların İnsan Hakları Konseyi çalışmalarına katkısı ve evrensel periyodik inceleme](#), A/HRC/RES/35/29, 13 Temmuz 2017.

246. BM İnsan Hakları Konseyi, [Parlamentoların İnsan Hakları Konseyinin çalışmalarına katkısı ve evrensel periyodik inceleme: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi Raporu](#), A/HRC/38/25, 17 Mayıs 2018. Parlamentolar ve insan haklarına ilişkin taslak ilkeler raporun Ek 1'inde bulunabilir.

Yasa yapma, denetim ve bütçe rolleri ile ilgili tavsiyelere ek olarak diğer öneriler arasında aşağıdakiler yer almaktadır:

- Kalkınma yardımı ve iş birliği fonlarının, bu tür fonları alan ülkelerde, uluslararası ve bölgesel insan hakları mekanizmalarından gelen tavsiyelerin uygulanmasını desteklemelerini sağlamak.
- Kamuya açık oturumlar düzenlemek, bilgi ve belge talep etmek, tanıkları çağırmak ve dinlemek, parlamento genel kuruluna rapor vermek ve tavsiyelerde bulunmak ve insan haklarıyla ilgili konularda meclis görüşmeleri başlatmak.
- Devletin uluslararası ve bölgesel insan hakları mekanizmalarına sunması gereken taslak raporları gözden geçirmek ve yorumlamak.
- Belirlenmiş bir odak noktası aracılığıyla raporlama ve takip için ulusal mekanizmaya katılmak (ayrıntılı bilgi için bk. CEDAW Komitesi'ne raporlamada parlamentonun rolüne ilişkin bölüm III.4) ve uluslararası ve bölgesel insan hakları mekanizmalarının tavsiyelerinin belirlenmesini ve yasal reform veya bütçe ayarlamaları için öncelikli olarak dikkate alınmasını sağlamak.
- EPGG'ye ve anlaşma organlarının oturumlarına, hükümet delegasyonunun bir parçası olarak veya ayrıca katılmak.
- Uluslararası ve bölgesel insan hakları mekanizmalarının tavsiyelerinin uygulanmasında hükümetin çalışmalarına yönelik meclis gözetimine öncülük etmek.²⁴⁷

Parlamentoların yapabilecekleri 17: Parlamentolar ve CEDAW Sözleşmesi'nin Uygulanması

- Sözleşme'nin, parlamentonun yasama gündeminin yanı sıra yasaların ve politikaların içeriğini yönlendirmesini ve yapılandırmasını sağlamak.
- Hükümetin Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini denetim yoluyla yerine getirmesini sağlamak.
- Kadınların haklarını geliştirmeyi amaçlayan yasa ve politikaların uygulanmasını ve bu tür uygulamalar için gerekli kurumların oluşturulması için yeterli bütçenin ayrılmasını sağlamak.
- Raporun hazırlanması ve Komite'nin sonuç gözlemlerinin takibi de dâhil olmak üzere Sözleşme'nin ulusal düzeyde uygulanmasını izleme yolu olarak devletin CEDAW Komitesi'ne raporlama sürecine dâhil olmak.

247. Ayrıntılı öneriler için bk., age., paragraf 56-64.

III. 3. I. Yasama rolü

Hakların yasalarda yer verilerek yüceltilmesi; hakların korunmasında, davranışların düzenlenmesinde ve sosyal reformda bir aktör olarak hareket edilmesine hizmet eder. Parlamentelerin yasa yapma rolünün yasanın özü veya yazılı mevzuat ile sınırlı olmadığını akıldta tutmak gerekir. Esasen parlamentelerin rolü, aynı zamanda kolluk kuvvetlerinin ve adalet yönetiminin yapısını veya usule ilişkin yönlerini ve mekanizmalarını ve ayrıca hukukun yorumlandığı ve uygulandığı kültürü, değer sistemlerini ve sosyal çevreyi de dikkate almaktır.²⁴⁸

CEDAW Komitesinin yaklaşımı: CEDAW Sözleşmesi'nin Uygulanması - Parlamentonun yasama rolü

CEDAW Komitesi, Sözleşme'nin 2. maddesi uyarınca taraf devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 No.lu genel tavsiye kararında,²⁴⁹ taraf devletlerin, ayrımcılıkla mücadele mevzuatını kabul etmek, kadın hakları için yasal koruma sağlamak ve ayrımcı yasa ve uygulamaları değiştirmek veya kaldırmak da dâhil olmak üzere Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmek için bütün uygun önlemleri almaları gerektiğini açıkça ifade etmektedir. Komite, taraf devletlere iç hukukun uluslararası yükümlülükleri yerine getirmemesinin hiçbir zaman gerekçe teşkil edemeyeceğini hatırlatmaktadır.

Komite, devletlerin kadınların insan haklarının tam olarak hayata geçirmesini sağlamak için gerekli yasal önlemleri almaması, kadın-erkek eşitliğini sağlamayı amaçlayan ulusal politikaların benimsenmemesi ve ilgili yasaların uygulanmamasının da ayrımcılık teşkil edeceğinin altını çizmektedir.

Komite, Sözleşme'nin hedeflerine ulaşmak için sürekli ilerlemek üzere adımlar atmanın önemini vurgulamaktadır. Bu kapsamda ulusal düzeyde yasal hükümlerin uyumlaştırılması ve çelişkili yasal hükümlerin değiştirilmesi de dâhil olmak üzere anayasal ve yasal güvenceler de temin edilmelidir. Kadın erkek eşitliği ve ayrımcılık yapmama ilkeleri iç hukukta yer alıp öncelikli ve icra edilebilir olmalıdır.

CEDAW Sözleşmesi kapsamında kadınların yaşamlarının her alanında ve yaşamları boyunca ayrımcılığı yasaklayan mevzuat yürürlüğe konulmalıdır. Kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden mevcut yasa, yönetmelik, gelenek ve uygulamaların değiştirilmesi veya kaldırılması için adımlar atılması da buna dâhildir. Taraf devletler ayrıca, ayrımcılığı yasaklayan ve kadın erkek eşitliğini teşvik eden mevzuatın Sözleşme'yi ihlal edecek şekilde ayrımcılığa maruz kalan kadınlar için uygun çözüm yolları sağlamasını temin etmelidir.

Komite, Sözleşme'nin iç hukuk düzenine entegre edildiğinde kendiliğinden veya özel olarak dâhil edilmesi yoluyla daha etkili bir şekilde uygulanacağını değerlendirmektedir. Bu doğrultuda Sözleşme'nin iç hukuk düzeninin bir parçasını oluşturmadığı taraf devletleri, örneğin genel bir eşitlik yasası yoluyla Sözleşme'yi iç hukukun bir parçası hâline getirmeyi iç değerlendirmeye davet eder.

248. Ayrıca bk. Partners for Law in Development (PLD), [CEDAW'ın Uygulanmasının Güçlendirilmesi için Kapasitelerin Geliştirilmesi: Bir Eğitimci Kılavuzu](#) (Yeni Delhi: PLD, 2012).

249. CEDAW Komitesi, Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 2. maddesi uyarınca [taraf devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010.

Vaka incelemesi 4: CEDAW Sözleşmesi'nin geliştirilmesinde parlamentonun yasama rolüne ilişkin ülke örnekleri (Arjantin, Lübnan ve Tayland)

Arjantin, aşağıdakiler de dâhil olmak üzere çeşitli yasalar kabul etmiştir:

- Trans ve travesti bireylerin istihdama erişimine ilişkin bir yasa
- Medyada, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin, kadın ve erkekler arasında eşitlik sağlayan ve transseksüel ve travesti bireyler için kota oluşturan bir yasa
- Hamile kadınlar ve çocukları için çocuğun yaşının ilk 1.000 gününde (üç yıl) kapsamlı yardımı garanti eden "1.000 gün" yasası
- Gebeliğin gönüllü olarak sonlandırılmasına ilişkin bir yasa
- İş yerinde şiddet ve tacize dair 190 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Şiddet ve Taciz Sözleşmesi'nin (2019) onaylanmasına ilişkin bir yasa
- Canlı müzik etkinliklerinde kadınların temsili için asgari yüzde 30 kota belirleyen müzikal etkinlikler için kota yasası
- Siyasi şiddeti bir TCDS biçimi olarak kabul eden bir siyasi şiddet yasası
- Sokak tacizi yasası
- Hükümetin üç kanadında görev yapan yetkililerin toplumsal cinsiyet konusunda eğitim almasını zorunlu kılan "Micaela Yasası"
- Anneleri kadın cinayeti mağduru olan çocuklar ve ergenler için ekonomik tazminat rejimi oluşturan "Brisa Yasası"
- Seçimle gelinen pozisyonlar için cinsiyet eşitliği yasası²⁵⁰

Lübnan'da parlamento, kadınlara karşı ayrımcılık yapan hükümlerin yürürlükten kaldırılması veya değiştirilmesi amacıyla yasalarını taramıştır. Bu çalışma; aile ve medeni durum, kamu hayatına katılım, sosyal koruma, ekonomik katılım, eşit ücret ve diğer konularla ilgili kanunlara odaklanmıştır. Parlamento, aile içi şiddet yasasında yapılan değişiklikler ve cinsel tacizi suç sayan bir yasa da dâhil olmak üzere çeşitli yasa tasarılarını kabul etmiştir.²⁵¹

Tayland, ayrımcılık yapmama ilkesini mevzuat ve politikalara entegre etmek için önemli çabalar sarf etmiştir. 2017'de kabul edilen Anayasa, kadınların ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğunu açıkça hükme bağlamaktadır. Anayasa, devletin ulusal bütçenin hazırlanmasında toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeye yer vermesini zorunlu kılmaktadır. Anayasa, ayrıca, siyasi partilerin parlamento seçimleri için aday listelerinde cinsiyet dengesini göz önünde bulundurmalarını gerektirmektedir.

250. Bu el kitabı için parlamenterlerle yapılan çevrim içi istişarelerden elde edilen bilgiler, 22 Temmuz 2021.

251.Age.

2015 tarihli Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kanunu; lezbiyen, gey, biseksüel ve trans bireyler de dâhil olmak üzere bütün bireylere karşı toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı açıkça yasaklamakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek üzere bir komisyon kurmaktadır. 2019 yılında parlamento, iş yerindeki cinsiyet farklılıklarını kapatmak, doğum izni şartlarını iyileştirmek, eşit işe eşit ücret ödenmesini sağlamak ve cinsel tacize karşı koruma getirmek amacıyla İş Güvencesi Kanunu'nda değişiklik yapmıştır. İşverenlerin, hamilelik gerekçesiyle kadın çalışanların işine son vermesi yasaklanmıştır.²⁵²

Parlamentoların yapabilecekleri 18: CEDAW Sözleşmesi'nin Uygulanması - Parlamentonun yasama rolü

- Kadın erkek eşitliği ilkesini ve kadınlara karşı ayrımcılık yasağını iç hukukta üstün ve uygulanabilir bir statüye kavuşturmak ve önceden var olan eşitsizlikleri gidermek için geçici özel önlemlerin alınmasına izin vermek (bk. geçici özel önlemlerle ilgili bölüm II.1.1.c).
- Devlet ve devlet dışı aktörlerce kadınlara karşı ayrımcılık yapılmasını yasaklayan mevzuatı yürürlüğe koymak.
- Kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden gelenek ve uygulamaları yasaklamak.
- Medeni kanun ve ceza kanunlarının yanı sıra örfi ve dinî kanun ve uygulamalardaki ayrımcı hükümleri kaldırmak veya değiştirmek ve anayasa ve diğer kanunların kadınlara karşı ayrımcılık yapan geleneksel, örfi ve dinî kanun ve uygulamaların yerine geçmesini sağlamak.
- Gözaltındaki kadınlar, mülteci, sığınmacı ve vatansız kadınlar, göçmen kadınlar, lezbiyen, biseksüel, trans ve interseks kadınlar, engelli kadınlar, yerli kadınlar, insan ticareti mağduru kadınlar, fuhuş yapan kadınlar, dul kadınlar ve yaşlı kadınlar dâhil olmak üzere dezavantajlı kadın gruplarına karşı ayrımcılığı yasaklayan mevzuatı kabul etmek.
- Yasaların, hakları ihlal edildiğinde kadınların etkili çözüm yollarına erişimini sağladığından emin olmak. Bunlar arasında maddi tazminat, hakların iadesi, rehabilitasyon ve iadei itibar gibi farklı telafi biçimleri; kamuya açık özürler, kamuya açık anma törenleri ve tekrarlanmama garantileri gibi telafi önlemleri; ilgili yasa ve uygulamalarda değişiklikler ve TCDS failleri de dâhil olmak üzere kadınlara karşı ayrımcılık yapanların sorumlu tutulmasına yönelik usuller yer almalıdır.
- Ayrımcı toplumsal cinsiyet kalıplarını ele alacak mevzuatı kabul etmek.

²⁵². Age.

III. 3. 2. Bütçe rolü

Bütçe, bir ulusal hükümetin en önemli ekonomi politikası aracıdır. Hükümetin ne yapmayı önerdiğinin ve hangi hedefleri takip ettiğinin temel göstergesidir. Devlet tarafından benimsenen öncelikleri yansıtır ve hükümetin bir bütçe döngüsündeki mali planlarını ortaya koyar.

Bütçenin yasama tarafından onaylanması normalde anayasal bir gerekliliktir. Ancak bu resmi zorunluluğun ötesinde parlamentolar aşağıdaki nedenlerden dolayı bütçe sürecine dâhil olmalıdır:

- Parlamentonun halk/vergi mükellefi ile harcama yapan ve parayı yeniden dağıtan hükümet arasındaki bağlantı olarak önemli bir rolü bulunmaktadır.
- Halkın temsilcisi olarak parlamento, bütçenin halkın önceliklerini yansıtmalarını sağlamak için en uygun organdır.
- Denetim ve denge mekanizması şeffaflığı ve iyi yönetişimi destekler. Bütçe sürecine katılım, zor seçimler ve feragat edilebilecek hususlar üzerinde fikir birliği oluşturabilir.
- Bütçe sürecine katılım politikaları iyileştirebilir.

Bütçeleri destekleyen stratejik ve politik yönelimler, erkekler ve kadınlar, kız ve oğlan çocukları olmak üzere bütün insanların yararını ve kaygılarını yansıtmalıdır. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme, eşitliği sağlamanın temel bir aracıdır çünkü toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeler toplumsal cinsiyet farklılıklarını ve eşitsizlikleri azaltmayı ve yoksulluğu daha etkili bir şekilde ele almayı amaçlar.²⁵³ Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme bu nedenle Devletin CEDAW Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerinin yerine getirilmesini sağlamak için önemli bir araçtır.

Bu nedenle, parlamenterlerin ve parlamento personelinin ilgili mali raporları inceleme, genel ekonomik konuları toplumsal cinsiyet perspektifinden anlama ve bütçenin toplumsal cinsiyete duyarlı olmasını sağlamak için bütçeyi analiz etme kapasitelerinin güçlendirilmesi önemlidir.

Kutu 21: Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme

“Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme”, toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerinin hükümet politikaları, planları, bütçe, izleme, değerlendirme ve denetim faaliyetlerine sistematik olarak entegre edildiği bir yaklaşımdır. Bütçenin (hem toplanan gelir hem de harcamalar açısından) toplumsal cinsiyete göre farklılaşan dağılıma yönelik etkilerini vurgulamayı amaçlar ve hem kadınların hem de erkeklerin hükümet kaynaklarından yararlanmasını sağlamak için kaynakların ayarlanmasına temel teşkil edebilir.²⁵⁴

253. Bk. Oxfam, [Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme rehberi](#): Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme nedir? (Oxford: Oxfam, 2018).

254. BM Kadın Birimi, “Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme”, çevrim içi moderatörlü eğitim kursu - modül 1 (2020). Ayrıca bakınız: PAB, [Parlamento, Bütçe ve Toplumsal Cinsiyet: Parlamenterler için El Kitabı No. 6](#) (Cenevre: PAB, 2004).

CEDAW Komitesinin yaklaşımı 16: CEDAW Sözleşmesinin Uygulanması – Parlamentonun bütçesel rolü

CEDAW Komitesi, Sözleşme'nin 2. maddesi uyarınca Taraf Devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 No'lu genel tavsiye kararında,²⁵⁵ Taraf Devletlere bütçe tahsisi ile ilgili çeşitli yükümlülükleri hatırlatmaktadır. Madde 2 uyarınca, Taraf Devletler “kadınlara yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik bir politikayı bütün uygun araçlarla ve gecikmeksizin izlemeyi kabul ederler”. Böyle bir politika, alınan önlemlerin uygulamada kadınların yaşamlarında gerçek bir fark yaratabilmesi için politikanın bütün yönlerinin yeterli şekilde finanse edilmesini sağlamak amacıyla hükümetin genel bütçe süreçleriyle ilişkilendirilmelidir.

Komite, Taraf Devletlere, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu doğrultusunda ulusal eylem planlarının ve diğer ilgili politika ve programların oluşturulması ve bunların uygulanması için yeterli insani ve mali kaynakların tahsis edilmesi yoluyla kadın erkek eşitliğini teşvik etmeleri çağrısında bulunmaktadır.

Sözleşme'nin 2. maddesinde kullanılan “bütün uygun araçlarla takip etmek” ifadesi, Taraf Devletlere kendi özel bağamlarına ve yasal çerçevelerine uygun bir politika tasarlama esnekliği sağlamaktadır. Böyle bir politika, kadınlara yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ilişkin mevcut engelleri ve dirençleri dikkate almalı ve bunlara yanıt vermelidir. Bununla birlikte, her bir Taraf Devlet seçtiği belirli araçların uygunluğunu gerektirendirebilmeli ve amaçlanan etki ve sonuca ulaşım sağlayacağını gösterebilmelidir. Bu, Devletin kadınların hukuktaki ve uygulamadaki durumunu derhâl değerlendirmesi ve kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığın tamamen ortadan kaldırılması ve kadınların erkeklerle maddi eşitliğinin sağlanması hedefine yönelik bir politikayı mümkün olduğunca açık bir şekilde formüle etmek ve uygulamak için somut adımlar atması gerektiği anlamına gelmektedir.

Sözleşme'nin 2. maddesinde yer alan “gecikmeksizin” sözcükleri, Taraf Devletlerin politikalarını bütün uygun araçlarla sürdürme yükümlülüklerinin acil bir nitelik taşıdığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu yüzden, Devletlerin Sözleşme'yi onaylamaları veya Sözleşme'ye katılmalarının ardından üstlendikleri yükümlülüklerin gecikmeli veya kademeli olarak uygulanmasına izin verilmemektedir. Buna göre, bir gecikme, kaynak veya diğer hususlar ya da Devlet içindeki kısıtlamalar da dâhil olmak üzere herhangi gerekçeyle haklı gösterilemez. Bir Taraf Devlet kaynak kısıtlamalarıyla karşı karşıya kaldığında, bu zorlukların üstesinden gelmek için uluslararası yardım almalıdır.

Komite, kadınların insan haklarının, kadınların statüsünü iyileştirmeyi ve eşitliği sağlamayı amaçlayan somut ve etkili politikalar ve programlar da dâhil olmak üzere, uygun olduğu durumlarda, yeterli kaynaklara sahip olması gereken geçici özel önlemlerin kabul edilmesi de dâhil olmak üzere, bütün uygun yollarla maddi (veya fiili) eşitliğin teşvik edilmesi yoluyla yerine getirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Taraf Devletler, Sözleşme kapsamındaki hakları ihlal edilen kadınları tazmin de etmelidir. Bu, özel bütçelerle finanse edilecek maddi tazminat şeklinde de olabilir.

255. CEDAW Komitesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 2. maddesi uyarınca [taraf devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010.

Vaka incelemeesi 5: Parlamentolar tarafından cinsiyete duyarlı bütçelemeye ilişkin ülke örnekleri (Bangladeş, Kanada ve Meksika)

Bangladeş'te toplumsal cinsiyet, bakanlıkların hedeflerini KBG gündemi de dâhil olmak üzere kadının insan haklarının geliştirilmesi ile bağlantılarını açıkça ortaya koymalarını gerektiren Orta Vadeli Bütçe Çerçevesine entegre edilmiştir. Bakanlıkların yıllık bütçelerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl teşvik edildiği de açıkça belirtilmelidir.

Maliye Bakanlığı bütün bakanlıkların toplumsal cinsiyet bütçe analizini yapmakta ve bu analiz raporu her bütçe oturumunda parlamentoya sunulmaktadır. Hükûmet 2009-2010 mali yılından bu yana 43 bakanlık/daire için bir toplumsal cinsiyet bütçesi sunmuştur.²⁵⁶

Kanada'da Hükümet, bütçenin toplumsal cinsiyet temelli bir analizini yapan ve politikaların kadınları erkeklerden nasıl farklı etkileyebileceğini belirleyen bir Toplumsal Cinsiyet Bütçe Beyanı hazırlamaktadır. 2018 yılında, Avam Kamarasının iki daimî komisyonu, Dışişleri ve Uluslararası Kalkınma Komisyonu ve Ulusal Savunma Komisyonu, KBG gündeminin uygulanmasından sorumlu devlet dairelerinin harcamalarını ortaklaşa incelemiştir. Parlamenterler, Millî Savunma Bakanına kadınların silah altına alınmasına ve ordu içinde zararlı ve uygunsuz cinsel davranışların ortadan kaldırılmasına yönelik politikalar hakkında sorular yöneltmiştir.²⁵⁷

Meksika'da 2007 yılında Kadınların Şiddetsiz Bir Hayata Erişimine İlişkin Genel Kanun çıkarılmıştır. Bir sonraki yıl toplumsal cinsiyete duyarlı bir kamu bütçesi kabul edilmiştir. TCDSŞ'nin önlenmesi, dikkate alınması, yaptırım uygulanması ve ortadan kaldırılmasına odaklanan bu özel bütçe,²⁵⁸ federal kamu bütçesinin özel bir ekinde özetlenmiştir.

256. Kaniz Siddique, [Bangladeş'te Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Üzerine Bir Vaka Çalışması](#) (Londra: Commonwealth Genel Sekreterliği, 2013).

257. UNDP, Kadın Barış ve Güvenlik gündemini destekleyen ortaklar olarak parlamentolar: Küresel Bir El Kitabı (New York: UNDP, 2019).

258. Bu el kitabı için parlamenterlerle yapılan çevrim içi istişarelerden elde edilen bilgiler, 22 Temmuz 2021.

Parlamentoların yapabilecekleri 19: Parlamenteonun bütçesel rolü

- Gerektiğinde değerlendirme ve denetimleri de dâhil olmak üzere hükümet politikalarının, planlarının, bütçelerinin geliştirilmesi, uygulanması ve izlenmesi için toplumsal cinsiyete duyarlı bir bütçeleme çerçevesinin benimsenmesini ve genel olarak uygulanmasını sağlamak.
- Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemenin kadınların yasal ve uygulamadaki durumunun değerlendirilmesine dayanmasını sağlamak ve bu değerlendirme için bir bütçe temin etmek.
- Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın tamamen ortadan kaldırılmasını ve kadın erkek eşitliğinin esaslı bir şekilde sağlanmasını amaçlayan bir politikanın derhâl oluşturulmasını ve uygulanmasını ve bu politikanın oluşturulması ve uygulanması için gerekli bütçenin tahsis edilmesini sağlamak.
- Bu tür incelemeleri ve ilgili reformları uygulamakla görevli özel organların ve mekanizmaların kurulması ve bunlara kaynak sağlanması da dâhil olmak üzere mevzuat ve politikaların toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde değerlendirilmesi ve düzeltilmesi için kaynak tahsisini sağlamak.
- Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe analizi konusunda parlamenterlerin ve parlamento personelinin kapasitelerini geliştirmek

III. 3. 3. Denetim rolü

Parlamenteonun denetim işlevleri demokrasinin, hesap verebilirliğin ve devlet kurumlarının etkinliğinin güçlendirilmesinde önemli bir araçtır. Denetim, hükümet politikalarının ve eylemlerinin hem verimli (uygulamalarını değerlendirerek) hem de halkın ihtiyaçlarıyla orantılı (etkilerini değerlendirerek) olmasını sağlar. Parlamento denetim, kasıtlı veya kasıtsız olsun, hükümetin yanlış davranışlarının kontrol edilmesinde de kritik önemi haizdir.

Hükümetin rol ve işlevlerinin her yönü denetime tabidir. Parlamento denetim yoluyla halkın hükümet planlarından ve bu planların ne ölçüde uygulandığından haberdar olmasını ve bunları izleyebilmesini sağlar. Denetim süreçleri hükümet eylemlerinin toplum üzerindeki etkisini değerlendirir ve hükümet politika ve eylemlerinin istenmeyen veya olumsuz etkilerinin belirlenmesine yardımcı olur.²⁵⁹

Denetimin yapıcı olmasını sağlamak için bütün katılımcıların farklı görüşleri ifade etmekte ve değerlendirmekte kendilerini özgür hissettikleri etkili bir denetim kültürünün oluşturulması önemlidir. Bu, hükümetin performansını artırır, parlamento ve hükümete ek meşruiyet kazandırır ve kamuya fayda sağlar.

259. Parlamento denetim rolü hakkında daha fazla tartışma için bk.: PAB ve UNDP, Küresel Parlamento Raporu 2017 - [Parlamenter denetim: Parlamento'nun hükümetten hesap sorabilme gücü](#) (Cenevre: PAB ve UNDP, 2017).

Özel toplumsal cinsiyet komisyonları ve kadın parlamento meclisleri, toplumsal cinsiyet eşitliğini ilerletmek üzere hükümet eylemlerinin denetlenmesi için kilit mekanizmalar olarak hizmet edebilir. © IPU/M. Duarte Mutzenberg

Kutu 22: Toplumsal cinsiyete duyarlı denetim

Toplumsal cinsiyete duyarlı denetim, hükümet faaliyetlerinin bütün yönlerinin toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemesini sağlamaya ilişkindir. Böylelikle toplumsal cinsiyete dayalı tarihsel ve güncel ayrımcılığın devam eden etkilerinin giderilmesi için olumlu eylem veya diğer önlemlerin gerekli olabileceği alanların tespit edilmesine yardımcı olunabilmektedir.

Bir devletin CEDAW Komitesi tavsiyelerinin uygulanması da dâhil olmak üzere uluslararası insan hakları taahhütlerini ulusal eylemler yoluyla yerine getirmesini sağlamakta parlamenter denetim esastır.

Denetimin etkili olması için parlamentoların aşağıdakiler de dâhil olmak üzere etkili denetim sistemleri kurması gerekmektedir:

- hükümetten hesap sormak için açıkça tanımlanmış yetkilere sahip güçlü bir makamın oluşturulması
- katılımcıların hükümetten hesap sormak için kendilerine sunulan yetkileri kullanmaya hazır, kararlı ve istekli olması
- Bağımsız araştırma ve analiz kaynakları ve olası yaptırımlar da dâhil olmak üzere parlamentonun bu yetkileri uygulama kapasitesinin yeterli olması

Denetim bütün parlamenterlere eşit şekilde açık olmalıdır. Bu nedenle muhalefet partilerinin bütün denetim araçlarına erişim hakkına saygı gösterilmesi önemlidir.

Vaka incelemesi 6: Parlamentonun toplumsal cinsiyet eşitliği denetimi (İspanya ve Galler)

İspanya'da, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önlemek, bununla mücadele etmek ve mağdurları korumak amacıyla 1/2004 sayılı Organik Yasa çıkarılmıştır. Yasa, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete odaklanarak ilgili kamu kurumları tarafından sağlanan bilgileri harmanlamak ve analiz etmek için resmi bir veri tabanı oluşturmak ve bu bilgileri parlamento gibi kilit kurumların kullanımına sunmakla görevli bakanlıklar arası bir organ olan Kadına Yönelik Şiddet Devlet Gözlemevinin kurulmasını sağlamıştır. Gözlemevi, Parlamentonun denetim faaliyetlerine bilgi sağlamada kilit önemde görülmüştür. 2008 yılında Meclis Eşitlik Komisyonu da yasanın uygulanmasını gözden geçirmek üzere özel bir yetkiyle kendi alt komisyonunu kurmuştur. Alt komisyon bir yıldan fazla bir süre boyunca hükümet içinden ve dışından çeşitli uzmanların görüşlerini almıştır. Sonuçta ortaya çıkan rapor ve tavsiyeler Komisyon tarafından oy birliğiyle onaylanmıştır.²⁶⁰

Galler'de Topluluklar, Eşitlik ve Yerel Yönetimler Meclis Komitesi, 2015 yılında yasalasmasından önce (Galler) Cinsiyete Dayalı Şiddet, Aile İçi İstismar ve Cinsel Şiddet Yasa Tasarısı'nı incelemekten sorumluydu. Bir yıl sonra adı Eşitlik, Yerel Yönetim ve Topluluklar Komisyonu olarak değiştirilen Komisyon, Yasa'nın hükümlerinin uygulanmasında kaydedilen ilerlemeyi ve Yasa'daki yükümlülüklerin bir sonucu olarak kadına yönelik şiddet, aile içi istismar ve cinsel şiddetle mücadele yaklaşımının ne ölçüde geliştirildiği ve Kadına Yönelik Şiddet Ulusal Danışmanının Yasa'nın uygulanmasında yeterli güce ve Galler hükümetinden bağımsızlığa sahip olup olmadığı da dâhil olmak üzere o güne kadarki etkisini incelemek amacıyla yasama sonrası bir soruşturma yürütmüştür.²⁶¹

260. PAB ve BM Kadın Birimi, [Toplumsal cinsiyete duyarlı yasa yapma](#) (Cenevre: PAB ve UN Women: 2021).

261.Age.

Parlamentoların yapabilecekleri 20: Parlamenteonun denetim rolü

- Parlamento komisyonları, soruşturma komisyonları, bakanların doğrudan sorgulanması, idari atamalarının incelenmesi, önergeler ve görüşmeler dâhil olmak üzere denetim mekanizmaları oluşturmak veya bunları kullanmak.
- Gerekli bütçelerin tahsis edilmesini ve gerekli kurum ve yapıların kurulmasını sağlamak da dâhil olmak üzere mevzuatın hükümet tarafından etkili bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını izlemek.
- Hükümet görevlilerinin olası yetki suistimalleri, keyfi davranışları ve yasa dışı veya anayasaya aykırı davranışları için şikâyet ve izleme mekanizmalarının kurulmasını sağlamak.
- Stratejilerin, politikaların ve programların yeterli şekilde finanse edilmesini ve bunların hükümetin uluslararası taahhüt ve yükümlülüklerinin uygulanmasına yönlendirilmesini sağlamak.
- Hükümet politikalarının ve planlarının uygulanmasını sağlamak, hükümet harcamalarının verimliliğini ve etkinliğini artırmak için kamu tarafından finanse edilen hizmetleri analiz etmek ve başarısızlık için hesap verebilirliği artırmak ve gelecekteki planlamalar için dersler çıkarılmasını sağlamak amacıyla bu politikaların ve planların etkisini değerlendirmek ve ölçmek.
- Hükümetin şeffaflığını artırmak amacıyla hükümetin faaliyetleri ile politika ve planların uygulanmasına ilişkin kamuoyu tartışmaları düzenlemek.
- Usul kurallarında reform yaparak parlamento içindeki denetim kültürünü sürekli iyileştirmek.
- Parlamenterler arasında özellikle ilgili komisyonlar ve toplantılar içinde toplumsal cinsiyete duyarlı denetim kapasitesini artırmak.

III. 4. Devletlerin CEDAW Komitesi'ne rapor sunma döngüsünde delegasyonun rolü

Bir taraf devlet, CEDAW Sözleşmesi'ni onaylayarak bağımsız bir uluslararası organın -CEDAW Komitesi'nin- Sözleşme'ye uygunluğunu izleme yetkisini kabul eder. Taraf devletler, Komite'ye, Sözleşme kapsamındaki uluslararası yükümlülüklerini yerine getirirken kaydedilen ilerleme ve karşılaşılan engeller hakkında periyodik raporlar sunarlar.

Parlamentelerin bu raporlama döngüsündeki rolü, taraf devletin, Komite'ye sunulmasından önce içeriğine ilişkin görüşmelerin yapıldığı raporunun hazırlanmasıyla başlar. Komite, taraf devlet ile "yapıcı diyalog" olarak adlandırılan süreç sırasında raporu gözden geçirmeye hazırlanırken parlamenteler devlet delegasyonunun bir parçası olabilirler. Parlamentolar ayrıca CEDAW Komitesi'nin taraf devlet incelemesinin sonunda kabul ettiği sonuç gözlemlerin izlenmesini sağlamada da önemli bir rol oynamaktadır.

CEDAW Komitesi'ne sunulan ulusal raporlar, CEDAW Sözleşmesi'nin uygulanması için devlet tarafından alınan yasal, adli, idari ve diğer önlemlerin yanı sıra karşılaşılan engeller hakkında ayrıntılı bilgiler içermektedir. Raporlar, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kaydedilen ilerlemenin kapsamlı bir haritasının çıkarılmasını gerektirmektedir. Parlamentolar, raporda sunulan bilgilerin doğru olmasını sağlamada önemli bir rol oynamaktadır.

III. 4. I. Raporlama ve gözden geçirme süreci

CEDAW Komitesi de dâhil olmak üzere antlaşma organları, taraf devlet raporlarının ilgili taraf devlet tarafından insan hakları yükümlülüklerinin uygulanmasına ilişkin tek tip ve eksiksiz bir genel bakış sunmasını sağlamak için kendi raporlama kılavuzlarını geliştirmiştir.²⁶² Bu kılavuz ilkeler İHYK (OHCHR) antlaşma organı web sayfalarında bulunmaktadır.²⁶³

Aşağıdaki bilgiler devletlerin CEDAW Komitesi'ne yaptıkları raporlamalara odaklanmaktadır:²⁶⁴

- Her taraf devlet, CEDAW'ın ülkede yürürlüğe girmesinden sonraki bir yıl içinde CEDAW Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerinin uygulanmasına ilişkin bir başlangıç raporu sunmalıdır. Bundan sonra kaydedilen ilerleme hakkında belirli aralıklarla periyodik raporlar sunulmalıdır. Taraf devlet raporları ve antlaşma organları tarafından yapılan ülke incelemelerinin takvimi, İHYK web sitesinin CEDAW Komitesi sayfasında yayınlanmaktadır.²⁶⁵

262. BM Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri (İHB), Uluslararası insan hakları anlaşmalarına taraf devletler tarafından sunulacak raporların şekli ve içeriğine ilişkin kılavuzların derlenmesi: Genel Sekreter Raporu, HRI/GEN/2/Rev.6, 3 Haziran 2009. CEDAW Komitesi, daha önce de belirttiği gibi, Aralık 2019'da raporlama kılavuzlarını Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve KBG gündemine ilişkin rapor hazırlama hakkında bilgi verecek şekilde güncellemiştir. Bk. CEDAW Komitesi, [Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları bağlamında Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin18. maddesi uyarınca raporların hazırlanmasına ilişkin taraf devletler için rehber not](#), CEDAW/C/74/3, 18 Aralık 2019.

263. Bk. İHYK, "[Antlaşma organı raporlaması için kılavuz ilkeler ve araçlar](#)".

264. Antlaşma organı sistemini güçlendirmek, çeşitli antlaşma organları arasındaki yatay koordinasyonu geliştirme ve çalışma yöntemlerinin sürekli güncellenmesini ve uyumlaştırılmasını sağlama yönünde çabalar hâlen devam etmektedir. Bk. İHYK, "[Antlaşma organının güçlendirilmesi](#)".

265. Ülke raporlarını ve oturum tarihlerini gösteren ana takvim hakkında bilgi için İHYK, "[BM Antlaşma Organı Veri Tabanı](#)" (Devlete göre ana takvim için özel bağlantı) bölümüne bakınız.

- Komite, raporu aldıktan sonra ilgili taraf devlet için bir **sorunlar ve sorular listesi** (List of Issues and Questions - LOI) kabul eder. LOI, kapsamında söz konusu taraf devletle ilgili belirli konular etrafında bir dizi soru hazırlanır. Komite ile taraf devlet arasındaki yapıcı diyalogda raporun incelenmesi sırasında gündeme gelmesi muhtemel konuları gösterdiğinden taraf devlete incelemeye hazırlanırken yol göstermeye yardımcı olur. Taraf devletlerin LOI'ye yazılı cevaplar sunması istenir.²⁶⁶
- Temmuz 2022'de Komite, taraf devlet raporlarının değerlendirilmesinde varsayılan usul olarak **basitleştirilmiş raporlama prosedürünü** (BRU) yeniden uygulamaya karar vermiştir (geleneksel usul kapsamında değerlendirilmek isteyen taraf devletler için bu usulden vazgeçme seçeneği bulunmaktadır.). BRP kapsamında Komite, **raporlama öncesinde bir sorunlar listesi (LOIPR)** hazırlar. Devlet raporu daha sonra LOIPR'de gündeme getirilen konulara odaklanır ve Komite ile taraf devlet delegasyonu arasındaki diyalogdan önce başkaca bir sorun ve soru listesi hazırlanmaz.
- Yapıcı diyalog, Komite üyeleri ile taraf devlet delegasyonu arasında gerçekleşir. Burada, taraf devlet raporunda yer alan bilgilere ve LOI'ye (SRP'den vazgeçen devletler için) veya LOIPR'de (SRP'ye göre raporlama yapan devletler için) yer alan bilgilere ve diğer kaynaklardan alınan bilgilere odaklanılır. Genellikle raporlama yapan taraf devlet, Komite üyeleriyle diyaloga girmek üzere bir heyet gönderir. Bu heyet normalde UKM başkanı, dışişleri bakanlığı temsilcileri ve adalet yönetimi, eğitim ve sağlık gibi Sözleşme kapsamındaki çeşitli alanlarda özel uzmanlığa sahip yetkililerden oluşur. Ayrıca BM insan hakları mekanizmalarıyla koordinasyonu sağlayan ve hükümet tarafından yönetilen bir yapı olan ulusal uygulama, raporlama ve takip mekanizması (NMIRF) da bu delegasyona dâhil edilebilir. CEDAW Komitesi, milletvekillerinin delegasyonlara dâhil edilmesinin önemini vurgulamaktadır.
- Komite, taraf devlet temsilcilerinin diyalog sırasında Komitenin sorularına verdikleri yanıtlar da dâhil olmak üzere raporun gözden geçirilmesine dayanarak sonuç gözlemlerini yayınlar.²⁶⁷

Kutu 23: Ulusal Uygulama, Raporlama ve İzleme Mekanizmaları (NMIRF'ler)

NMIRF'ler, uluslararası ve bölgesel insan hakları mekanizmalarını (BM antlaşma organları, EPGG ve özel usuller dâhil) koordine etmek, bunlara rapor hazırlamak ve bunlarla ilişki kurmakla görevli ulusal hükümet organları veya yapılarıdır. Ayrıca raporların zamanında sunulması ve sözleşme organlarının tavsiyelerinin taraf devletlere uygulanmasının takibi de dâhil olmak üzere sözleşme yükümlülüklerinin ulusal takibini ve uygulanmasını koordine etmekten ve izlemekten sorumludurlar. NMIRF'ler bakanlık veya bakanlıklar arası organlar olabilir ya da ayrıca kurulabilir. Görevlerini bakanlıklar, uzmanlaşmış devlet kurumları (ulusal istatistik ofisi gibi), parlamentolar ve yargı organları ile koordinasyon içinde yerine getirirler. Ayrıca ülkelerdeki UİHK'lere ve STK'lara da danışırlar.

266. Sorunların listesi için bk. OHCHR, "[BM Antlaşma Organı Veri Tabanı](#)" (soru listeleri için özel bağlantı) sayfası.

267.Devletler için hazırlanmış sonuç gözlemleri için bk. OHCHR, "[BM Antlaşma Organı Veri Tabanı](#)" (Devlete göre sonuç gözlemleri özel bağlantısı).

NMIRF'ler genellikle dışişleri bakanlıkları bünyesinde yer alır ya da bu bakanlıklarla yakın irtibat hâlinindedir. NMIRF'ler kapsamlı bir yaklaşım benimseyerek bütün insan hakları konularında ve bütün uluslararası ve bölgesel insan hakları mekanizmalarıyla geniş çaplı temaslarda bulunur ve bu tür mekanizmalardan gelen tavsiyeleri ve bireysel bildirimleri takip eder.²⁶⁸

Vaka inceleme 7: CEDAW Komitesi ve diğer BM organlarının (Paraguay) çalışmalarına daha fazla katılım için dijital bir koordinasyon aracı

Paraguay'da, başlangıçta İHYK tarafından desteklenen bir proje; parlamento, yürütme ve yargının CEDAW Komitesi ve diğer uluslararası organlardan gelen tavsiyeleri takip etmek için birlikte çalışmasına olanak tanıyan dijital bir platform olan SIMORE'un oluşturulmasını sağlamıştır. SIMORE, kamuoyunun, tavsiyelerin uygulanma durumuna ilişkin bilgilere şeffaf bir şekilde erişebilmesini sağlamaktadır. Belirli tavsiyelerin uygulanmasından sorumlu kurumlar araçta açık bir şekilde gösterilmektedir. Yedi tematik grupta çalışan üç hükümet kolundan 50'den fazla devlet yetkilisinden oluşan bir odak kişileri ağı, kamu politikalarını ve uygulama zorluklarının üstesinden gelme yollarını belirlemekle görevlendirilmiştir.

Tüm parlamenterler SIMORE'un başarısıyla güçlenmiş ve bu da uluslararası katılımın artmasını tetiklemiştir: 2016'dan bu yana beş Paraguaylı milletvekili BM organlarındaki delegasyonlarda yer almıştır.

Paraguay şu anda diğer ülkelerde de benzer kurumsal koordinasyon mekanizmalarının ve platformlarının geliştirilmesine destek vermektedir.

268. NMIRF'ler (eski adıyla ulusal raporlama ve takip mekanizmaları) hakkında ayrıntılı bilgi ve rehberlik için bk. İHYK, [Ulusal Raporlama ve Takip Mekanizmaları: Devletlerin Uluslararası İnsan Hakları Mekanizmalarına Etkin Katılımı İçin Pratik Bir Rehber](https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/HR_PUB_16_1_NMRF_PracticalGuide.pdf), https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/HR_PUB_16_1_NMRF_PracticalGuide.pdf (New York ve Cenevre: Birleşmiş Milletler, 2016). Ayrıca bk. BM İnsan Hakları Konseyi, [Uygulama, raporlama ve takip için ulusal mekanizmaların kurulmasına ve geliştirilmesine ilişkin deneyimler ve iyi uygulamalar hakkında bölgesel istişareler: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Raporu, A/HRC/50/64](https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/HR_PUB_16_1_NMRF_PracticalGuide.pdf), 4 Mayıs 2022, parlamentolarla nasıl ilişki kurdukları da dâhil olmak üzere bu mekanizmaların iyi uygulamalarının bir derlemesini içermektedir.

III. 4. 2. Sonuç gözlemleri

Sonuç gözlemleri, ulusal düzeyde ilgilibütün paydaşlar tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi için önemli kaynaklardır. Söz konusu ülke bağlamında CEDAW'ın neleri gerektirdiği konusunda yetkili bir rehberlik sağlarlar ve incelenen taraf devletlerde gerekli reformları tavsiye ederler. Sonuç gözlemleri genellikle yasaların, politikaların ve programların kabul edilmesini veya değiştirilmesini, CEDAW'ın uygulanmasını sağlamak için kurumların veya organların güçlendirilmesini veya kurulmasını ve diğer ilgili önlemleri tavsiye etmektedir.

Sonuç gözlemleri genellikle şunları içerir:

- Devletin yükümlülüklerini yerine getirmek için attığı olumlu adımlar
- Taraf devlet için Sözleşme'nin uygulanmasını etkileyen faktörlerin ve zorlukların bir özeti
- Taraf devletin Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmek için daha fazla eylemde bulunması gerektiği tespit edilen konular
- Devletin Sözleşme'nin uygulanmasını iyileştirmek için alması tavsiye edilen önlemler
- Komitenin acil, öncelikli ve uygulanabilir olduğunu düşündüğü, Devlet'ten iki yıl içinde veya istisnai olarak takip prosedürü yoluyla bir yıl içinde rapor vermesi istenen özel tavsiyeler

CEDAW Komitesi, sonuç gözlemlerinde, taraf devletlere, hükümetin bütün organlarının ve sivil toplumun bunlardan haberdar olmasını sağlamak için tavsiyelerini geniş çapta yaymalarını tavsiye etmektedir.

Vaka incelemesi 8: Parlatentonun CEDAW Komitesi tavsiyelerinin takibini denetlemesi (Brezilya)

Brezilya'da, Temsilciler Meclisi İnsan ve Azınlık Hakları Komitesi bünyesinde bir Parlatenter EPGG Gözlemevi bulunmaktadır. Gözlemevinin görevinin bir parçası olarak, Brezilya'nın 2017 incelemesinin ardından toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadeleyle odaklanan EPGG tavsiyelerinin uygulanmasına ilişkin bir değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirme raporu, Temmuz 2021'de düzenlenen halka açık bir oturumun yanı sıra paydaşlarla yapılan görüşmelere ve resmî istatistikler ile STK'lar tarafından hazırlanan raporların masa başı incelemesine dayanmaktadır. Takip edilen tavsiyelerden birinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin 11.340/2006 sayılı Kanun ("Maria da Penha Kanunu" olarak bilinir.) kapsamındaki şikâyetleri dinleme yetkisine sahip bütün hâkimlerin toplumsal cinsiyet eğitimine katılması önerilmiştir. Bu zorunlu eğitimin uygulanmasına ilişkin resmî karar, CEDAW Komitesi'nin 35 sayılı genel tavsiyesine dayandırılmıştır.²⁶⁹

269. Bk. Brezilya Temsilciler Meclisi, "Observatório da revisão periódica da onu de direitos humanos: avaliação das recomendações".

III. 4. 3. ÜHK'ler ve STK'larla istişare

Taraf devletlerin, raporlama sürecini mümkün olduğunca katılımcı ve kapsayıcı hâle getirmek için insan hakları anlaşmalarının uygulanmasına ilişkin raporlarını ÜHK'ler ve sivil toplumla geniş **istişareler** içinde hazırlaması teşvik edilmektedir. Aynı zamanda CEDAW Komitesi, ÜHK'leri ve STK'ları, genellikle alternatif veya gölge raporlar olarak da adlandırılan, taraf devlet incelemesine ilişkin kendi sunumlarını yapmaya davet etmektedir.

Kutu 24: Taraf devlet raporlarının incelenmesinde ÜHK'lerin ve STK'ların rolü

Parlamberterler ÜHK'ler ve STK'larla yakın iş birliği içinde çalışırlar. Birçoğunun ÜHK'lerde veya STK'larda doğrudan görevleri veya bunlarla ilişkileri bulunmaktadır.

ÜHK'ler, kendi devletlerini raporlama yükümlölüklerini yerine getirmeye teşvik etmede önemli bir rol oynamaktadır. CEDAW Komitesine ulusal insan hakları durumları hakkında bağımsız bilgi sağlayabilir ve Sözleşme'nin ve Komite'nin sonuç gözlemlerinin uygulanmasını teşvik edebilirler. Devlet raporlarını gözden geçirebilir ve parlamentoda tartışabilir, ayrıca kendi raporlarını hazırlayabilir ve Komite'ye sunabilirler. ÜHK'lerle ilişki kurmak, parlamentoların takip için sorunları ve tavsiyeleri belirlemesine de yardımcı olur.

Ülkeye özgü alternatif veya gölge raporlar hazırlanması, kadın insan hakları örgütleri de dâhil olmak üzere STK'lara CEDAW'ın ülkelerindeki uygulamaları hakkında yorum yapma ve bakış açılarını CEDAW Komitesi'ne sunma fırsatı tanımaktadır. Komite, LOI veya LOIPR'yi hazırlayan oturum öncesi çalışma grubu (OÖÇG) ve diyalogun gerçekleştiği genel oturumda değerlendirilmek üzere STK'lar tarafından zamanında hazırlanan alternatif/gölge raporlara değer vermektedir. Komite ayrıca STK'ların OÖÇG toplantısında ve genel oturumda yapacakları sözlü sunumları da memnuniyetle karşılamaktadır. STK'lar, Komite'nin sonuç gözlemlerinin takibinin sağlanmasında da önemli bir rol oynamaktadır.²⁷⁰

270. STK'ların rolü hakkında daha fazla bilgi için bk.: CEDAW Komitesi, Kadınlara Karşı [Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkisi üzerine](#) açıklaması, CEDAW Komitesi'nin 45. oturumu, 2010.

III. 4. 4. CEDAW Komitesi'ne rapor sunma döngüsünde parlamentoların rolü

Devlet aygıtının bir parçası olan parlamentoların raporlama döngüsünün bütün aşamalarında oynayacakları bir rol bulunmaktadır. CEDAW Komitesi, Komite ile parlamenterler arasındaki ilişkiye dair açıklamasında,²⁷¹ parlamentoların çeşitli raporlama ve uygulama aşamalarındaki rolünü aşağıdaki Şekil 2'de gösterildiği gibi açıklamaktadır. Açıklamada başka tavsiyelerle birlikte şunlar da önerilmektedir:

- Hükümetler, **raporlama döngüsü boyunca parlamentoları bilgilendirmeli ve sürece dâhil etmelidir.**
- Hükümetler, CEDAW Sözleşmesi'nin ulusal düzeyde geliştirilmesi için **parlamentonun yaptığı çalışmalara ilişkin bilgileri** raporlarına dâhil etmelidir.
- Hükümetler **milletvekillerini delegasyonlarına dâhil etmelidir.**
- **Hükümetler, Sözleşme'nin uygulanmasında parlamentolarla iş birliği** yapmalıdır.

CEDAW oturumları sırasında Komite, taraf devlet delegasyonlarından parlamentoların raporlama sürecine katılım düzeyini sormaktadır. Komite ayrıca sonuç gözlemlerinin ilgili taraf devletin parlamentosuna sunulmasını talep etmekte ve parlamentoları sonuç gözlemlerinin takibine katkıda bulunmaya çağırılmaktadır.

CEDAW Komitesinin yaklaşımı 17: Devlet raporlama döngüsünde parlamentoların rolü

2008 yılından bu yana, CEDAW Komitesi'nin bütün sonuç gözlemlerinde, tavsiyelerin uygulanmasında parlamento katılımını teşvik konusunda aşağıdaki paragraf standart olarak yer almaktadır:

[Parlamentonun adı] Parlamentosunu, yetkisi doğrultusunda, şu andan itibaren Sözleşme uyarınca bir sonraki periyodik raporun sunulmasına kadar geçecek sürede mevcut sonuç gözlemlerinin uygulanmasına ilişkin gerekli adımları atmaya davet eder.

Dolayısıyla Komite, yasama organının sonuç gözlemlerinin tam olarak uygulanmasını sağlamadaki hayati rolünü vurgulamaktadır. Bu önemli rol, CEDAW Komitesi'nin sonuç gözlemlerindeki bir başka standart (yaygınlaştırma hakkında) paragrafta da kabul edilmektedir:

Komite, taraf devletten, bu sonuç gözlemlerinin tam olarak uygulanmasını sağlamak için, taraf devletin resmî dillerinde, her düzeydeki (ulusal, bölgesel ve yerel) ilgili devlet kurumlarına, özellikle de hükümete, bakanlıklara, [parlamentonun adı] parlamentosuna ve yargıya zamanında dağıtılmasını sağlamasını talep etmektedir

271. CEDAW Komitesi, [Ulusal Parlamentolar ve Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi: Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin parlamenterlerle ilişkisine ilişkin açıklama](#), E/CN.6/2010/CRP.2, 12 Şubat 2010.

Şekil 1: Sözleşme organlarına raporlama döngüsü²⁷²

272. İHYK, "Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Antlaşması Organlarına Raporlama OHCHR Eğitim Paketi", Oturum 4.2: Raporlama döngüsü.

Şekil 2: Basitleştirilmiş raporlama prosedürü kapsamında CEDAW Komitesi'ne devlet raporlama döngüsünde parlamentoların rolü

CEDAW Komitesi ve taraf devlet arasındaki yapıcı diyalogdan önce		<p>Taraf devlet basitleştirilmiş raporlama prosedüründen çıkmayı tercih etmediği sürece, CEDAW Komitesi, Devlet raporunun sunulmasından önce, önceki sonuç gözlemlerine ve diğer kaynaklardan elde edilen bilgilere dayanarak bir sorunlar listesi hazırlar. Taraf devletin raporlama öncesi sorunlar listesinin (LOIPR) alındığı tarihten itibaren raporunu oluşturacak olan cevaplarını CEDAW Komitesine sunmak için bir yıl süresi vardır.</p> <ul style="list-style-type: none">• Parlamento, parlamentoların rolüne ilişkin bilgiler ve parlamento tarafından gerçekleştirilen mevzuat ve diğer ilgili eylemlere ilişkin bilgiler sağlayarak (mevcut olduğu durumlarda NMIRF'ler aracılığıyla) devlet raporunun hazırlanmasına katkıda bulunur.• Parlamento, taraf devlet raporunu sunulmadan önce de inceleyebilir.
CEDAW Komitesi ile yapıcı diyalog sırasında		<p>Yapıcı diyalog, CEDAW Komitesi ile taraf devlet delegasyonu arasında gerçekleşir.</p> <ul style="list-style-type: none">• Parlamento, yapıcı diyalog için CEDAW oturumunda bulunan devlet delegasyonuna katılır.• Milletvekilleri diyalogda CEDAW Komitesi tarafından yöneltilen ve parlamentonun rolleriyle ilgili olan sorulara doğrudan yanıt verir. <p>CEDAW Komitesi sonuç gözlemlerini yayınlar.</p>
Yapıcı diyalogun ve Komite tarafından sonuç gözlemlerin yayımlanmasının ardından		<p>Taraf devlet, sonuç gözlemlerini takip eder ve uygular.</p> <ul style="list-style-type: none">• Parlamento, sonuç gözlemlerini gözden geçirir ve mevzuatın kabul edilmesini veya değiştirilmesini gerektiren gözlem ve önerileri belirler.• Parlamento, tavsiyelerin uygulanmasını sağlamak için yürütme organı üzerinde denetim uygular.• Parlamento, tavsiyelerin uygulanması için uygun bütçelerin tahsis edilmesini sağlar.• Parlamento, NMIRF gibi takip için kuruluşlar arası mevcut bulunan bütün koordinasyon mekanizmalarına katılır.• Parlamento, dikkatini gerektiren öncelikli önerileri belirlemek için ÜHK'ler ve STK'lerle diyalog hâlinindedir.

Vaka incelemesi 9: CEDAW Komitesi'ne rapor vermede ve sonuç gözlemlerini takip etmede parlamentoların rolü (Arnavutluk, Almanya, Letonya, Lübnan, Maldivler, Meksika, Namibya, Yeni Zelanda, Pakistan, Kore Cumhuriyeti, Seyşeller, Trinidad ve Tobago, Uganda ve Birleşik Krallık)

CEDAW Komitesi'ne rapor vermede parlamento denetimi

Uganda Parlamentosu İç Tüzüğü, devletin uluslararası insan hakları izleme organlarına yaptığı raporlamaların parlamento tarafından denetlenmesini öngörmektedir. Madde 185, paragraf 1 (b), Parlamento İnsan Hakları Komitesinin görevlerinden birinin "Uganda'nın taraf olduğu ulusal ve uluslararası insan hakları belgelerine hükümetin uyumunu izlemek ve hükümetin uluslararası insan hakları izleme organlarına verdiği periyodik raporları takip etmek" olduğunu belirtmektedir.²⁷³

CEDAW Komitesi'ne sunulan raporun hazırlanmasına parlamentonun katılımı

Arnavutluk Parlamentosu, 112/2014 sayılı Başbakanlık Kararı ile kurulan Bakanlıklar Arası Çalışma Grubunun bir parçası olarak 2016 yılında CEDAW Komitesi tarafından incelenen devlet raporunun hazırlanmasında yer almıştır. Parlamenter danışmanlar ve İnsan Hakları Alt Komitesi Başkanı, parlamentonun çalışma grubuna sağladığı girdilerin iç koordinasyonunu sağlamıştır. Parlamentonun devlet raporuna katkısı, "Çocukların Dostları" parlamento grubu ve Kadın Milletvekilleri İttifakı oturumlarında gündeme getirilen konuları içermiştir.²⁷⁴

Lübnan'da Parlamento Kadın ve Çocuk Komitesi, ülkenin CEDAW Komitesine bulunduğu birleştirilmiş dördüncü ve beşinci periyodik raporun hazırlanmasına katılmıştır. Parlamento Genel Sekreterliği, taraf devletin Komite'ye sunduğu raporu hazırlayan Lübnanlı Kadınlar Ulusal Komisyonu tarafından talep edilen bütün bilgileri sağlamıştır.²⁷⁵

Pakistan'ın CEDAW Komitesine sunduğu ve Şubat 2020'de değerlendirilen beşinci periyodik raporu, il düzeyinde ve federal düzeyde bir istişare süreciyle hazırlanmıştır. İlgili parlamento daimî komisyonlarının (Ulusal Meclis İnsan Hakları Daimî Komisyonu ve Senato İnsan Hakları Komisyonu) başkanları ve üyeleri, 2017 yılında düzenlenen federal istişare sürecine katılmaya davet edilmiştir.²⁷⁶

Seyşeller'de kadın parlamento grubu, 2019 yılında CEDAW Komitesi tarafından değerlendirilen devlet raporuna girdi sağlamıştır.²⁷⁷

Devlet raporunun CEDAW Komitesi'ne sunulmadan önce parlamentoda tartışılması

Kore Cumhuriyeti'nde, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çerçeve Yasası'nın 40 (5) maddesi, hükümetin CEDAW'ın uygulanmasına ilişkin bir rapor sunmayı planladığında, bunu önceden Ulusal Meclise sunması gerektiğini hükme bağlamaktadır.²⁷⁸

273. Uganda Parlamentosu, [Uganda Parlamentosu İç Tüzüğü](#), 14 Mayıs 2021.

274. PAB tarafından parlamentolara gönderilen bir anket aracılığıyla derlenen bilgiler.

275. Bu el kitabı için parlamenterlerle yapılan çevrim içi istişarelerden elde edilen bilgiler, 22 Temmuz 2021.

276. PAB tarafından parlamentolara gönderilen bir anket aracılığıyla derlenen bilgiler.

277. Age.

278. Kore Cumhuriyeti, "[Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çerçeve Yasası](#)", 2014.

Buna göre CEDAW'ın uygulanmasına ilişkin sekizinci periyodik rapor, 2015 yılında CEDAW Komitesi'ne sunulmadan önce parlamentoya sunulmuştur. Hazırlık aşamasında, 2013 yılında, ilgili bakan ve bakan yardımcıları, (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Aile Daimî Komitesi bünyesinde kurulan) Uluslararası Sözleşme Uygulamalarının İzlenmesi Alt Komisyonunun, kaydedilen ilerleme ve elde edilen sonuçların değerlendirildiği bir toplantısında ara dönem değerlendirmesi hakkında Ulusal Meclise bilgi vermiştir.²⁷⁹

Trinidad ve Tobago'da, CEDAW Komitesi'ne sunulan devlet raporları, CEDAW Komitesi tarafından incelenmeden önce parlamentoya sunulmakta ve parlamentoda tartışılmaktadır.²⁸⁰

Birleşik Krallık'ta Kadın ve Eşitlik Komisyonu, devlet raporunun CEDAW Komitesi tarafından 2019 yılında gözden geçirilmesinden önce devletin Sözleşme'ye uyumunu incelemek üzere Kasım 2018'de bir toplantı düzenlemiştir. Görüşmelerde şu konulara odaklanılmıştır:

- hükümetin CEDAW'ı uygulama stratejisi ve bunu yaparken hesap verebilirliği
- ötekileştirilmiş kadın grupları da dâhil olmak üzere kadınların hükümete seslerini duyurması ve hükümetin politika geliştirirken kadınların eşitliği konusundaki uzmanlarla nasıl iş birliği yaptığı
- veri toplamanın, özellikle azınlıklara mensup kadınlar, dinî kanunlardan etkilenen kadınlar ve engelli kadınlar gibi belirli kadın grupları için kesişen konularla ilgili olarak cinsiyet ayrımcılığı politikasını desteklemek için yeterli olup olmadığı²⁸¹

CEDAW Komitesi ile yapıcı diyaloga parlamenterlerin katılımı

Almanya'da, CEDAW Komitesi'ndeki devlet delegasyonlarında yer alan parlamenterlerin sayısı son yıllarda artmıştır. Muhalefet milletvekilleri bunu, özellikle de parlamentonun Komite'ye ilgili bilgileri sunmasını sağlamak ve hükümetin Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirme konusunda rapor vermesini talep etmek adına faydalı bulmuşlardır.²⁸²

Letonya'da, ülkenin 2020 yılında birleşik dördüncü ila yedinci periyodik raporunun değerlendirilmesi için CEDAW Komitesi ile diyalog yürütecek devlet delegasyonuna Meclis Başkan Yardımcısı başkanlık etti. Genel olarak parlamento, Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan insan hakları sözleşme organlarına yönelik raporların hazırlanmasına doğrudan dâhil olmamaktadır. Ancak parlamentonun İnsan Hakları ve Kamu İşleri Komisyonu üyeleri, uluslararası insan hakları organları nezdinde hükümet temsilcisi ile yapılan düzenli oturumlar aracılığıyla yılda en az bir kez bu tür raporlar hakkında bilgilendirilmektedir.²⁸³

279. PAB tarafından parlamentolara gönderilen bir anket aracılığıyla derlenen bilgiler.

280. Age.

281. Birleşik Krallık Parlamentosu, "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi İncelendi", 14 Kasım 2018.

282. Bu el kitabı için STK'larla yapılan çevrim içi istişareden elde edilen bilgiler, 7 Eylül 2021.

283. PAB tarafından parlamentolara gönderilen bir anket aracılığıyla derlenen bilgiler.

Maldivler'de parlamento geleneksel olarak devlet raporuna girdi sağlamak üzere davet edilmekte ancak CEDAW Komitesi'ne giden delegasyona katılmamaktadır. Ancak yakın zamanda, 2019 yılında kurulan İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Komisyonu Başkanı, Kasım 2021'de Komiteye giden devlet delegasyonuna dâhil edilmiştir. Bu, parlamentonun bir antlaşma organı incelemesine ilk katılımıydı. Bu katılım önemliydi: inceleme sırasında parlamento temsilcisinden birçok kez CEDAW

Komitesi üyelerinin sorularına doğrudan yanıt vermesi istendi. Böylece neyin hükümetin yetki alanında neyin parlamentonun yetki alanında olduğu açıkça ortaya konmuştur. İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Komisyonu Başkanı, yasal reform planlarına ilişkin spesifik sorulara yanıt verebilmiştir.²⁸⁴

CEDAW Komitesi'nin sonuç gözlemlerinin parlamento tarafından takip edilmesi

Meksika'da Temsilciler Meclisi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komitesi 2016 yılında ulusal mevzuatı CEDAW Komitesinin sonuç gözlemleriyle uyumlu hâle getirme taahhüdünü pekiştiren bir bildiri yayımlamıştır.²⁸⁵

Namibya'da, 2018 yılında parlamenterler, bir CEDAW Komitesi uzmanı ve hükümet, sivil toplum ve akademi temsilcilerini bir araya getiren bir parlamento semineri düzenlenmiştir. Bu seminerin ardından parlamento, yürütme tarafından koordine edilen ulusal takip mekanizmasına katılmaya davet edilmiş ve kendi önceliklerini ulusal takip planına dâhil edebilmiştir.

Yeni Zelanda'da İngiliz Milletler Topluluğu Kadın Parlamenterleri ulusal bölümü, CEDAW Komitesi'nin belirli tavsiyelerini takip etmiş ve hükümeti kadın ve erkek arasındaki ücret farkını gidermek için planladığı önlemler konusunda sorgulamıştır.

Kutu 25: PAB, CEDAW Komitesi tavsiyelerinin uygulanmasında parlamentonun rolünü nasıl teşvik ediyor?

PAB, milletvekilleri ve parlamento başkanları için düzenlenen bir dizi ulusal semineri desteklemiştir. Bir CEDAW Komitesi üyesinin katkılarını içeren bu etkinlikler, Sözleşme'nin ve Komite'nin sonuç gözlemlerinin uygulanmasında parlamentoların rolüne odaklanmıştır. Ayrıca, CEDAW'ın uygulanmasında görevdaşlığı ve daha güçlü parlamento katılımını teşvik etmenin bir aracı olarak sivil toplum ve hükümet temsilcileri de katılmıştır. Son seminerler Namibya (2016), Uganda ve Tanzanya (2017) ve Kenya'da (2018) gerçekleştirilmiştir.

Uluslararası seminerler ve web seminerleri ayrıca dünyanın bütün bölgelerinden PAB üyesi parlamentolara, CEDAW Sözleşmesi, CEDAW Komitesi'nin çalışmaları ve parlamentoların devlet raporlama ve takip süreçlerine katılma yolları hakkında bilgi sağlamaktadır. Buna ek olarak PAB, Komite'nin sonuç gözlemlerini, raporları henüz gözden geçirilmiş olan taraf devletlerdeki parlamentoların liderleriyle her zaman paylaşmakta ve onları yeterli takibi sağlamaya teşvik etmektedir.

284. Maldivler Parlamentosu İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Komisyonu Başkanı tarafından sağlanan bilgiler, Mart 2022.

285. Meksika Milletvekilleri Odası Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu, [Dictamen: Por el que se exhorta a los tres niveles de gobierno y a los congresos locales, para que asuman las observaciones emitidas del Comité de la Convención sobre la Eliminación de Todas las Formas de Discriminación contra la Mujer para nuestro país, en el marco del IX informe de México sobre el cumplimiento de la 'Convención sobre la Eliminación de Todas las Formas de Discriminación contra la Mujer'](#); 7 Nisan 2016.

Bölüm IV: Değişimin aracıları olarak parlamentolar

Parlamentoların ve parlamenterlerin diğer hükümet organları ve paydaşlarla birlikte CEDAW Sözleşmesi'nin uygulanmasındaki rollerini oynayabilmeleri için parlamentoların kendi kapasitelerini, iç kurumsal yapılarını ve çalışma yöntemlerini geliştirmeleri elzemdir. El kitabının bu bölümü parlamentoların nasıl toplumsal cinsiyete duyarlı kurumlar olabileceğini tartışmakta, kurumun diğer paydaşlarla ilişkisini incelemekte ve parlamentoların ve parlamenterlerin çalışmaları aracılığıyla CEDAW Sözleşmesi'ni teşvik etmeleriyle ilgili zorlukları ve fırsatları ele almaktadır.

PAB Üyesi Parlamentolar, toplumsal cinsiyete duyarlı kurumlar olma yönünde güçlü taahhütlerde bulunmuşlardır. © PAB/Ruanda Parlamentosu

IV. I. Toplumsal cinsiyete duyarlı kurumlar olarak parlamentolar

Toplumsal cinsiyete duyarlı parlamentolar, kendi iç kural ve normlarının toplumsal cinsiyetten bağımsız olmadığına farkında olan parlamentolardır. Kurumsal kültürlerinin, yapılarının ve kapasitelerinin toplumsal cinsiyet perspektifi de dâhil olmak üzere müzakerelerini, kararlarını ve politika sonuçlarını etkilediğinin bilincindedirler. Bu nedenle parlamentolar hem harici olarak (çalışmalarının sonuçlarında) hem de dâhili olarak (yapıları ve kültürleri aracılığıyla) toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için çaba sarf etmelidir. Bu kapsamda parlamentolarının toplumsal cinsiyete duyarlı kurumlar olmasını sağlamak için hem erkeklerin hem de kadınların çaba göstermesi gerekir.

PAB, toplumsal cinsiyete duyarlı parlamentoların öneminin anlaşılmasında kilit bir rol oynamaktadır.

PAB, toplumsal cinsiyete duyarlı bir parlamentoyu “yapılarında, işleyişlerinde, yöntemlerinde ve çalışmalarında hem erkeklerin hem de kadınların ihtiyaçlarına ve çıkarlarına yanıt veren bir parlamento” olarak tanımlamaktadır. Toplumsal cinsiyete duyarlı parlamentolar, kadınların tam katılımının önündeki engelleri kaldırır ve toplumun geneline olumlu bir örnek veya model sunar.”²⁸⁶

2012 yılında, PAB Üyesi Parlamentolar, toplumsal cinsiyete duyarlı bir parlamentonun nasıl olduğuna dair rehberlik içeren Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Parlamentolar İçin Eylem Planı'nı oy birliğiyle kabul etmiştir. Eylem Planı, parlamentoları toplumsal cinsiyete daha duyarlı hâle gelme çabalarında desteklemek üzere tasarlanmıştır. Kadın üye sayısına bakılmaksızın bütün parlamentolar tarafından uygulanabilecek yedi eylem alanında geniş bir strateji yelpazesi sunulmaktadır. Bu tür eylemler aşağıdakileri amaçlamalıdır:

- parlamentolardaki kadın sayısını artırmak ve katılım ve liderlik rollerinde eşitlik sağlamak
- toplumsal cinsiyet eşitliği mevzuatını ve politikasını yürürlüğe koymak ve güçlendirmek
- bütün parlamento çalışmalarında toplumsal cinsiyet eşitliğini ana akımlaştırmak
- toplumsal cinsiyete duyarlı altyapıyı ve parlamenter kültürü kurumsallaştırmak veya geliştirmek
- toplumsal cinsiyet eşitliği sorumluluğunun kadın ve erkek bütün parlamenterler tarafından paylaşılmasını sağlamak
- siyasi partileri toplumsal cinsiyet eşitliğinin savunucuları olmaya teşvik etmek
- parlamento personeli arasında toplumsal cinsiyet duyarlılığını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmek²⁸⁷

²⁸⁶PAB, [Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Parlamentolar İçin Eylem Planı](#) (Cenevre: PAB, 2012).

²⁸⁷Age.

Kutu 26: Toplumsal cinsiyete duyarlı parlamentoların temel unsurları

Toplumsal cinsiyete duyarlı bir parlamento, aşağıdaki kriterleri karşılayan bir parlamentodur:

1. Hem bir politika sonucu hem de bir süreç olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama sorumluluğunun bir bütün olarak parlamentoya (kadın ve erkek üyeleri ve personeli) ve önemli politika, prosedür ve normatif gelişmeleri yönlendiren kuruluşlara (siyasi partiler) ait olduğunu kabul eder.
2. Parlamento'nun toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik başarılarını izlemesine ve takip ve gözden geçirmeye olanak tanıyan kurumsal politikalar ve yasal çerçeveler tarafından yönlendirilir.
3. Parlamento'nun bütün çıktılarının kadınlara veya erkeklere, kız çocuklarına veya oğlan çocuklarına yönelik olası ayrımcılıkları dikkate almasını ve bunlarla mücadele etmesini sağlamak için temsil, yasama ve denetim çalışmalarında toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma yaklaşımını kurumsal olarak benimser. Bu unsur, parlamento üyelerinin ve parlamento personelinin ilgili rolleri ve kapasiteleri de dâhil olmak üzere parlamento sürecinin ve yapılarının yeniden gözden geçirilmesini gerektirir.
4. İş yerinde kadın üyelere ve personele karşı ayrımcı, ön yargılı normları ve tutumları onaylayan ve sürdüren kurumsal kültürleri ortadan kaldırmak için sürekli çaba gösterir.²⁸⁸

Parlamentoları dönüştürürken hem yönetişimin yasama organı hem de bir iş yeri olarak oynadıkları ikili rolü kabul etmek çok önemlidir. Parlamento; milletvekilleri, kâtipler, idari personel, güvenlik görevlileri ve temizlikçiler için iş yeridir. Diğer bütün iş yerlerinde olduğu gibi kadınların hakları korunmalı ve kadınlara yönelik ayrımcılığın kesişen biçimlerinin ele alınması da dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyet eşitliği teşvik edilmelidir. Yani parlamento'nun genç kadınlar, yaşlı kadınlar, engelli kadınlar, beyaz olmayan kadınlar, bakım sorumlulukları olan kadınlar, çeşitli sosyoekonomik arka planlardan gelen kadınlar, lezbiyen, biseksüel, transseksüel ve interseks kadınlar ve ikilik dışı veya cinsiyet bozucu bireyler dâhil olmak üzere bütün kadınların eşit haklara sahip olduğu bir yer olması gerekmektedir. Toplumsal cinsiyete duyarlı bir parlamento, milletvekillerinin ve parlamentoda çalışan diğer bireylerin iş ve aile/ev sorumluluklarını dengelemeleri gerektiğini kabul eder.²⁸⁹

288.Sonia Palmieri, "Gender-Sensitive Parliaments", Oxford Research Encyclopaedia of Politics, 25 Haziran 2018.

289.Meghan Campbell, "Gender Sensitive Parliaments", Birmingham Üniversitesi, 24 Şubat 2021.

Vaka incelemesi 10: Parlamentolardaki toplumsal cinsiyet eşitliği organları (Şili, Kolombiya, Finlandiya, Irak, Ürdün, Moritanya, Fas, Filipinler ve Polonya)²⁹⁰

Şili'de Senatodaki kadın grupları, Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakanlığını kuran, altı aylık doğum izni sağlayan ve TCDS ile mücadele eden yeni mevzuatın kabul edilmesinde öncü bir rol oynamıştır. Bu tür mekanizmaların temel parlamento yetkilerine sahip olmadığı durumlarda dahi parlamentolar gerekli kaynaklara erişerek destek sağlayabilmektedir.²⁹¹

Kolombiya Kongresi Kadın Eşitliği Komisyonu, 2020'den bu yana ülkenin COVID-19 müdahalesinde toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımı teşvik etmektedir. Şiddetin önlenmesi ve müdahalenin yanı sıra mağdurlara desteğin kriz sırasında temel hizmetler olarak kabul edilmesini talep etmiş ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin nasıl önleneceği ve müdahale edileceği konusunda kamuoyunda farkındalık yaratmak için #MujeresSinVirusdeViolencia etiketi altında bir sosyal medya kampanyası başlatmıştır. Ayrıca ilgili bakanlıklar ve Kadın Eşitliği Kurumu ile krizin kadınlar üzerindeki ekonomik etkisini kısa ve orta vadede azaltmaya yönelik eylemler konusunda oturumlar düzenlemiştir.²⁹²

Finlandiya'da Fin Kadın Parlamento Üyeleri Ağının, toplumsal cinsiyet eşitliği yasası ve evrensel çocuk bakımı yasası gibi değişiklik tasarıları hazırlama, mevzuatı toplumsal cinsiyet perspektifinden gözden geçirme, mevzuatın geliştirilmesine ve kadın girişimcilere mikro kredi sağlanmasına katkıda bulunma ve toplumsal cinsiyet bütçelemesinin kullanımını teşvik etme yetkisi bulunmaktadır.²⁹³

Polonya'da, Parlamento Kadın Grubu parlamento tarafından resmen tanınmaktadır ve kota mevzuatının geliştirilmesinde ön saflarda yer almış ve Eşit Muameleden Sorumlu Hükümet Tam Yetkili Temsilciliğinin Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin (İstanbul Sözleşmesi) imzalanması için hükümet nezdinde lobi faaliyetlerinde bulunmasını desteklemiştir.²⁹⁴

Bazı Arap ülkelerinde resmî veya gayriresmî uzmanlaşmış kadın parlamento organları bulunmaktadır. Örneğin **Irak** ve **Ürdün**'ün resmî birer kadın parlamento grubu bulunmaktadır. Bu organlar, kadına yönelik şiddet, kadınların ve çocuklarının vatandaşlık ve uyruklu hakları, kadınların siyasi ve ekonomik olarak güçlendirilmesi, insan haklarının, bireysel ve kolektif özgürlüklerin savunulması ve kadınların medyadaki imajının iyileştirilmesi gibi konulara odaklanmaktadır.

290. Parlamentolardaki toplumsal cinsiyet eşitliği organları, bunların çeşitli yetkileri ve çalışmalarından örnekler için bk. PAB, [Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Parlamentolar: İyi Uygulamaların Küresel Değerlendirmesi](#) (Cenevre: PAB, 2011), Beşinci Bölüm - Özel toplumsal cinsiyet ana akımlarına altyapısının kurulması, s. 53.

291. Bk. OECD, [Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana Akımlarının Uygulanması ve Uygulanması İçin OECD Araç Seti: Kamu Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine İlişkin 2015 OECD Tavsiye Kararının Uygulanması](#) (Paris: OECD, 2018).

292. PAB, "Pandemiye karşı parlamento yanıtının ülke derlemesi", ilk olarak Mart 2020'de yayınlanmıştır.

293. Bk. OECD, [Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Ana Akımlarının Uygulanması ve Uygulanması İçin OECD Araç Seti: Kamu Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine İlişkin 2015 OECD Tavsiye Kararının Uygulanması](#) (Paris: OECD, 2018).

294. Age.

Fas Temsilciler Meclisinde, bütün kadınların yasal, siyasi, ekonomik ve sosyal haklarını savunmaya, karar alma ve yasama alanlarında kadınların bütün alanlardaki kazanımlarını desteklemeye ve güçlendirmeye ve bunları geliştirmek için çalışmaya ve sivil toplumla iş birliğini güçlendirmeye odaklanan Faslı Kadın Parlamenterler Forumu bulunmaktadır.²⁹⁵

Moritanya'daki kadın parlamento grubu 2015 yılında kurulduktan kısa bir süre sonra ülkedeki sivil toplum ve kalkınma ortaklarıyla ortaklıklar kurmuş ve saygın bir muhatap ve gözetim organı hâline gelmiştir. Grubun çalışmaları, daha önce ne erkek ne de kadın üyeler tarafından tartışılmayan kırsal nüfusun yaşadığı deneyimler hakkında parlamentoda tartışmalara yol açmıştır. Bu değişim, parlamentonun gözetim çalışmalarını geliştirmiş ve en dezavantajlı kesimlerin seslerini masaya taşımıştır. Grup üyelerinin çoğunlukla kadınlarla ve aynı zamanda yerel yetkililer, sivil toplum ve kamu görevlileri ile bir araya geldiği ülkenin üçra bölgelerine yapılan sosyal yardım ziyaretlerini temel alarak parlamento çalışmalarına meşruiyet kazandırmış ve temsil işlevlerini tam olarak yerine getirmişlerdir.²⁹⁶

Filipinler'de, Temsilciler Meclisi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu üyeleri, COVID-19 ve diğer halk sağlığı sorunları, acil durumlar ve afetler sırasında kadınların toplumsal cinsiyete göre farklılaşan ihtiyaçlarının ele alınması için toplumsal cinsiyete duyarlı ve kapsayıcı protokoller ve programlar sağlamak üzere bir yasa tasarısı teklif etmiştir.²⁹⁷

Parlamentoların yapabilecekleri 21: Toplumsal cinsiyete duyarlı parlamentoların teşvik edilmesi

- Yasal toplumsal cinsiyet kotalarının kabul edilmesi de dâhil olmak üzere parlamento üyeliğinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik önlemleri kabul etmek.
- Bütün parlamento organları ve iç yapılarında kadın ve erkek sayılarında eşitliği teşvik etmek ve sağlamak. Parlamento faaliyetleri genelinde cinsiyete göre katılım oranı verilerinin düzenli olarak toplanmasını ve izlenmesini sağlamak. Tüm komisyonların kadın ve erkek üyelere sahip olmasını ve komisyon başkanlarının cinsiyetler arasında eşit olarak paylaştırılmasını sağlamak.
- Politikalar, kurallar, özel mekanizmalar ve çalışma yöntemleri yoluyla toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasını kurumsallaştırmak da dâhil olmak üzere süreçler ve çıktılar genelinde parlamentonun bütün çalışmalarında toplumsal cinsiyet eşitliğini ana akımlaştırmak.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin bir parlamento komisyonu ve bir kadın parlamento grubu gibi özel toplumsal cinsiyet eşitliği altyapısı oluşturmak. Bunlar, yeterli resmi güçlere ve kaynaklara sahip yüksek bir profile sahip olmalıdır. Diğer komisyonlarla koordinasyon sağlayabilmeli ve diğer komisyonların ve organların yanı sıra parlamento liderleri ve idari yöneticiler de dâhil olmak üzere üyeler tarafından saygı görmelidir.

295. PAB Parline, "Kadın Grubu".

296. Bk. PAB ve BM Kadın Birimi, [Toplumsal cinsiyete duyarlı yasa yapma](#) (Cenevre: PAB ve BM Kadın Birimi: 2021), Kutu 7.

297. PAB, "[COVID-19 sonrası toplumsal cinsiyete duyarlı iyileşme konusunda parlamentolar arası diyalog](#)", Nisan 2021.

- Bütün meclis komisyonlarının toplumsal cinsiyet eşitliğini/duyarlılığını içeren bir yetkiye sahip olmasını sağlamak
- Bütün özel amaçlı/ad hoc komisyonların, araştırma komisyonlarının veya bu tür diğer grupların/organların toplumsal cinsiyet açısından eşit bir bileşime sahip olmasını ve görev tanımlarında toplumsal cinsiyet eşitliği/duyarlılığı yetkilerinin bulunmasını sağlamak.
- Parlamento personelini toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik edecek kapasite ve kaynaklarla donatmak.
- Kurum içi toplumsal cinsiyet uzmanlığının bütün üyelere, komisyonlara ve personele açık olmasını ve gerektiğinde dış cinsiyet uzmanları tarafından desteklenmesini sağlamak.
- Cinsiyet eşitliğini savunan erkek milletvekillerinin katkılarını kabul etmek ve geliştirmek.
- Siyasi partileri toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve sağlanmasında proaktif rol almaya teşvik etmek.
- Parlamento işlerini, görüşmelerini ve temel çalışma saatlerini ebeveyn sorumluluklarını yansıtacak şekilde planlamak, iş ve aile yaşamı arasında bir denge sağlamak ve parlamento tatillerinin mümkün olduğu ölçüde okul tatillerine denk gelmesini sağlamak. Parlamenterlerin ve personelin ücretli ebeveyn izni hakkına sahip olmasını, çocukların hoş karşılanmasını ve onlara hizmet verilmesini ve ebeveyn iznindeki parlamenterlerin parlamento çalışmalarına sanal olarak veya vekiller aracılığıyla katılabilmesini sağlamak.
- Cinsiyetçiliğin, tacizin ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin ve kadınlara yönelik ayrımcılığın açıkça yasaklanmış davranışlar olarak kabul edilmesini ve kurum içinde veya dışında hoş görülmemesini sağlamak için kurum içi kurallar, politikalar ve mevzuat kabul etmek ve bunları ihlal edenlere uygun cezaların verildiği bağımsız şikâyet mekanizmaları oluşturmak.²⁹⁸
- Kadınların üst düzey pozisyonlara getirilmesini ve bu pozisyonlarda tutulmasını aktif olarak teşvik etmek.

298. Ek rehberlik için bk. PAB, [Parlamentolarda cinsiyetçilik, taciz ve kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için kılavuz ilkeler](#) (Cenevre: PAB, 2019).

IV. 2. Kamuoyunun yönlendiricisi olarak parlamentolar ve parlamenterler

Parlamentoların ve parlamenterlerin rolü kanun yapma, denetim ve bütçe ile sınırlı değildir. Parlamenterler çalışmalarında sadece sosyal normları yansıtmazlar: Her biri birer kanaat önderi olarak toplumun toplumsal cinsiyet eşitliği de dâhil olmak üzere insan hakları konularını algılama ve bu konulardaki davranışını değiştirmede kilit bir role sahiptirler. Parlamentolar ve parlamenterler, bunu yaparken CEDAW Sözleşmesi'nin hayata geçirilmesine katkıda bulunurlar.

Parlamenterler, halkla etkileşimlerinde, kadınlar ve erkekler, kız ve oğlan çocukları arasında süregelen toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa katkıda bulunan sosyal normları, gelenekleri, kültürleri, toplumsal kalıp yargıları, inançları ve yanlış anlamaları değiştirmeyi teşvik ederler.

Parlamenterler, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik kamu anlayışı ve desteğinin oluşturulmasında kilit bir role sahiptir. © Cibuti Parlamentosu

Bu rol, hükümetin siyasi irade eksikliğinin değişimi yavaşlattığı durumlarda daha da ön plana çıkabilir. Kamuoyundan gelen bir dip dalgası, değişim talebini ve CEDAW'ın onaylanması, çekincelerin kaldırılması, kadınlara karşı ayrımcılık yapan yasal hükümlerin yürürlükten kaldırılması veya değiştirilmesi ve kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakaları konusunda harekete geçilmesi için kamuoyu desteğinin sağlanmasını tetikleyebilir.

Parlamentoların kurumsal düzeyde oynayacakları eşit derecede önemli bir rol vardır. Halkın katılımı, genellikle halkın parlamentoya yönelik algılarında ölçülebilir değişikliklere ve bazı durumlarda halkın parlamentonun çalışmalarına ve rolüne olan güveninin artmasına yol açabilir.²⁹⁹ Dolayısıyla bu, yasama gündeminde ve katılım çabalarında parlamento için öncelikli bir alan olarak tanımlandığı takdirde halkın toplumsal cinsiyet eşitliğine olan bağlılığını artırabilir.

Bu nedenle parlamenterler ve kurum olarak parlamentolar, CEDAW Sözleşmesi ve dolayısıyla kadınların ve kız çocuklarının haklarıyla ilgili olarak hükümetten ne beklentileri gerektiği konusunda kamu bilincinin artırılmasında önemli bir rol oynayabilir. Parlamentolar, denetim rolleri sayesinde politikalarının ve eylemlerinin tartışıldığı ve halkın onayını alabileceği bir kamusal alan sağlayarak hükümetin faaliyetlerine ışık tutmaktadır.

Parlamenterler bunu çeşitli şekillerde yapabilirler. Seçim bölgelerindeki ofislerini yerel bilgi, eğitim ve farkındalık yaratma merkezlerine dönüştürebilirler. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı STK veya UİHK öncülüğündeki girişimlere ve kampanyalara katılabilir, genel olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların kamusal ve siyasi katılımını teşvik edebilir ve kamuoyu desteği verebilirler. Ayrıca, önerilen kanunları ve kanun değişikliklerinin getirebileceği faydaları tartışabilecekleri halka açık toplantılar düzenleyebilir veya böyle toplantılara katılabilirler.

Parlamenterlerin halkla etkileşime girmesi her iki taraf için de faydalıdır. Bir yandan, kamuoyunda farkındalık yaratabilir ve kamuoyunun toplumsal cinsiyet eşitliği lehine değişmesine öncülük edebilirler. Diğer yandan bu tür bir katılım, parlamenterlerin dezavantajlı gruplara mensup olanlar da dâhil olmak üzere çeşitli ortamlardaki kadınların ve kız çocuklarının yaşamlarına daha yakın olmalarını sağlayacaktır. Parlamenterler temsil işlevleri aracılığıyla bu konuları ve öncelikleri parlamentonun dikkatine sunabilir ve devletin CEDAW Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerinin tartışmalara dâhil edilmesini ve değişimi tetikleyebilirler.

299. Bk. PAB ve UNDP, Küresel Parlamento Raporu 2022 (Cenevre: PAB ve UNDP, 2022).

IV.3. Cinsiyete duyarlı parlamenter diplomasi ve dış politika

Parlamenter diplomasi, ülkeler ve halklar arasında köprüler kurulmasına yardımcı olarak ve karşılıklı anlayış ve yardımı teşvik ederek parlamentoların uluslararası iş birliğindeki rolünün önemli bir parçasıdır.

Uluslararası Çok Taraflılık ve Barış için Diplomasi Günü her yıl 24 Nisan'da kutlanmaktadır.

PAB, parlamenter diplomasi ve diyalogun kritik önemi nedeniyle kurulmuştur. Barışın inşası ve ara buluculuk, diyalog, değişim ve anlayış değerlerine dayanan PAB'in oynadığı önemli bir roldür.³⁰⁰

Parlamentoların diplomaside oynadığı temel rollerden biri çatışmalara etkili ve sürdürülebilir çözümler aramaktır. Bu nedenle parlamenter diplomasi, yürütme organının diplomatik faaliyetlerine kıyasla daha esnek olabilir. Örneğin parlamentolar çeşitli yerel paydaşlarla temas kurabilir, daha hassas konularda daha serbestçe iletişim kurabilir.³⁰¹ Bu nedenle parlamentoların KBG gündemindeki rolü esastır (bk. KBG gündemi hakkındaki bölüm II.1.2.b).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin parlamentolar arasındaki ilişkileri tanımlayan merkezî bir sütun olarak yerleştirilmesi de aynı derecede önemlidir. Parlamenterler, CEDAW Sözleşmesi hakkındaki anlayışlarını, diğer parlamenterlerle ilişkilerinde kadınların ve kız çocuklarının haklarını teşvik etmek için kullanmalıdır. Örneğin, parlamenter dayanışma, Afganistan'daki kadınların, özellikle de belirli risklerle karşı karşıya olan kadın milletvekillerinin durumuyla ilgili olarak gündeme getirilmiştir.³⁰²

Parlamentolar bir devletin toplumsal cinsiyete duyarlı dış politika izlemesini sağlamada da önemli bir role sahiptir. "Feminist dış politika" olarak da adlandırılan bu kavrayış ilk olarak 2014 yılında İsveç tarafından hayata geçirilmeye başlamış ve şu şekilde tanımlanmıştır: "İsveç'in feminist dış politikası bir çalışma yöntemi ve perspektifidir. İsveç Dışişleri Bakanlığının, tüm bölümlerinde, içinde yaşadıkları gerçekliğe dayanarak bütün kadınların ve kız çocuklarının haklarını, temsiliyetlerini ve kaynaklarını güçlendirmek için çaba göstermesidir."³⁰³ Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadınların ve kız çocuklarının dış diplomasi ve uluslararası iş birliği yoluyla insan haklarından tam olarak yararlanmalarına katkıda bulunmayı amaçlamıştır.

Bu, SKA'larda veya KBG gündeminde uluslararası iş birliği yoluyla (bk. SKA'larla ilgili bölüm II.1.2.ve KBG gündemine ilişkin bölüm II.1.2.b), diğer devletlere veya sivil topluma kalkınma yardımı yoluyla ve diğer parlamentolarla dış ilişkiler yoluyla katılımı içerebilir.

300. Daha fazla bilgi için PAB, "Parlamenter Diplomasi Hakkında PAB Başkanlık Açıklaması", 10 Nisan 2019.

301. Bk. örneğin Avrupa Parlamentosu, [AB ve üye devletlerde parlamenter diplomasi ve yürütme diplomasisini birbirine bağlamak](#), Eylül 2019.

302. Bk. PAB, "Basın Brifing Notu: Güçlü Afgan kadınlarının sesleri kısılmamalı", 17 Kasım 2014; ve PAB, "Afganistan Bildirisi <https://www.ipu.org/news/statements/2021-08/statement-afghanistan>", 30 Ağustos 2021.

303 İsveç Dışişleri Bakanlığı, [El Kitabı: İsveç'in feminist dış politikası](#) (Stockholm: İsveç Hükümeti, 2019).

Böyle bir politikanın benimsenmesi, dış diplomasi ve uluslararası ilişkiler yoluyla kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele ve kadınların kamusal veya siyasi hayatta daha fazla temsil edilmesi gibi alanlarda olumlu değişikliklere yol açabilecek özel programların ve çabaların desteklenmesine katkıda bulunabilir.

Parlamentolar, rolleri gereği toplumsal cinsiyete duyarlı dış politika ve planların oluşturulmasını, bunlara yeterli kaynak ayrılmasını ve bu politika ve planların uygulanmasını sağlayabilir. Parlamentolar, uluslararası kalkınma yardımı alan diğer ülkelerdeki parlamentolarla olan ilişkileri sayesinde dış politikanın sahadaki gerçek önceliklere ve gerçek toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için kadınların ve kız çocuklarının gerçek ihtiyaçlarına yönelik olup olmadığını değerlendirebilecektir.

IV.4. Önemli paydaşlarla ilişkiler

Parlamentolar ve parlamento personeli genellikle kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin ayrıntılı yönleri üzerinde çalışmak için gereken derinlemesine uzmanlığa sahip değildir. Ancak genellikle STK'lar, akademisyenler, UİHK'ler ve UÖM'ler bu uzmanlığa sahiptir. Bu nedenle parlamentolara yasama, bütçe ve denetim rollerini toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde yerine getirebilmeleri için girdi sağlayabilirler.

Bu kurum ve kuruluşlar, kadınların ve kız çocuklarının çeşitli haklardan yararlandığını belgelemek ve araştırmak, yasal ve psikolojik danışmanlık, sağlık danışmanlığı ve sağlık hizmetleri ve diğer hizmetleri sağlamak, sığınma evlerini işletmek, yasa ve politikaların toplumsal cinsiyet etki değerlendirmelerini yapmak ve bütçelerin toplumsal cinsiyete duyarlılığını değerlendirmek de dâhil olmak üzere bir dizi çalışma yürütmektedir. Bu kuruluşlar genellikle CEDAW Sözleşmesi'ni ve Komitenin tavsiyelerini, çalışmalarını için bir çerçeve olarak kullanmakta ve bu nedenle Sözleşme'nin ulusal bağlamda uygulanması konusunda uzmanlık geliştirmektedir. Bu nedenle uzmanlaşmış kuruluşlar ve kurumlar parlamentolara ihtiyaç duyulan uzmanlığı sağlayabilir.

STK'lar genellikle parlamentolarla ilişki kurmuş ve reform için özel öneriler geliştiregelmiştir. Parlamentoları, devletin uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülükleriyle tutarlı tutumlar benimsemeye teşvik etmek için savunuculuk faaliyetleri yürütmektedirler. Birçoğu, uzmanlığı paylaşmak ve yasalar, politikalar ve uygulamalar hakkında diyaloga girmek için parlamentolarla düzenli iletişim kurar. Benzer şekilde, bu örgütlerin birçoğu, kadın milletvekilleri ve adaylar da dâhil olmak üzere parlamentoların yanı sıra siyasi partiler ve diğer siyasi liderler için kapasite geliştirme girişimleri yürütmektedir.³⁰⁴

304. Daha fazla bilgi için bk.: [UNDP, Demokratik Yönetişim Üzerine Çalışan Sivil Toplum Kuruluşları İçin Rehber](#) (New York: UNDP, 2005).

Vaka incelemesi 11: Parlamentoların STK'larla ilişkileri (Lübnan, Nepal ve Birleşik Krallık)

Lübnan Ulusal Meclisi, kadın sorunlarına müdahale alanında çalışan kuruluşlarla iş birlikleri yapmaktadır. Örneğin 2014 yılında sivil toplumun öncülük ettiği kapsamlı bir savunuculuk kampanyasının ardından Kadınların ve Aile Bireylerinin Aile İçi Şiddetten Korunmasına Dair Kanun yürürlüğe girmiştir. 2017 yılında Lübnanlı bir milletvekili, çocukların erken yaşta evlilikten korunmasına ilişkin Lebanese Democratic Women's Gathering (Lübnan Demokratik Kadın Buluşması) tarafından hazırlanan bir yasa teklifi sunmuştur. Aynı yıl parlamento, daha önce tecavüzcüleri mağdurla evlenmeleri hâlinde cezadan muaf tutan Ceza Kanunu'nun bir maddesini değiştirmiştir.³⁰⁵

Nepal Federal Parlamentosu, STK'larla koordinasyon içinde CEDAW Komitesi'nin sonuç gözlemlerinin uygulanmasında etkili bir rol oynamıştır. Bir örnekte Komite, Nepal'in zararlı uygulamaları, özellikle de menstrüasyonla ilgili olanları suç hâline getirecek bir yasa kabul etmesini tavsiye etmiştir. STK'lar parlamenterlerle görüşmeler yoluyla iş birliği yapmış ve bunun uygulamaya nasıl dönüştürüleceğine dair öneriler geliştirmiştir. Nepal'in 2018'de CEDAW Komitesine tekrar rapor vermesi gerekiyordu. Rapordan hemen önce sivil toplum ve parlamenterler arasındaki iş birliği gelişmiştir. STK'lar, parlamento üyelerini yeni yasayı kabul etme ihtiyacı konusunda ikna etmede etkili olmuş ve yasa sonunda başarıya ulaşmıştır.³⁰⁶

Barış ve Güvenlik için Toplumsal Cinsiyet Eylemi (BGTCE), **Birleşik Krallık'ta** KBG gündeminde çalışan 19 kuruluştan oluşan bir ağıdır. Ayrıca Partiler Üstü Kadın, Barış ve Güvenlik Parlamento Grubunun (APPG-WPS) sekreteryasını yürütmekte ve ilgili bütün toplantı ve etkinlikleri organize etmektedir. BGTCE gerektiğinde kanıtları Uluslararası Kalkınma Komisyonu, Dış İlişkiler Komisyonu ve diğer komisyonlara sunar. Ayrıca örneğin CEDAW Sözleşmesi ile KBG gündemi arasındaki bağlantıyı göstererek parlamenterleri desteklemektedir. BGTCE parlamentoda politika brifingleri vererek parlamenterlerin bu tür politikaları onaylamayı ve CEDAW Sözleşmesi çerçevesinde çalışmayı düşünmelerini sağlar. Bu sayede kuruluş, parlamenterlerin CEDAW Sözleşmesi, CEDAW Komitesi ve KBG gündemi konusundaki farkındalık eksikliklerini gidermektedir. APPG-WPS için sekreteryanın sağlanması, BGTCE'nin bütün siyasi partilerle çalışmasını mümkün kılar. Ayrıca, KGB'ye ilişkin ülkenin UEP'si hakkında yıllık bir rapor hazırlamakta ve uygulamaya yönelik tavsiyelerde bulunmaktadır.³⁰⁷

STK'lara ek olarak parlamentolar, genellikle Ulusal Kadın Mekanizmaları (**UKM**'ler) ile yakın iş birliği içerisinde. Parlamentolar ve UKM'ler arasındaki iş birliği, parlamentoların toplumsal cinsiyete duyarlı gündemlerini güçlendirmek için elzemdir. Aynı zamanda parlamentolar, UKM'lerin kurulmasını, yeterli kaynaklara sahip olmasını, korunmasını ve rollerini yerine getirmek için güçlü bir yetkiyle donatılmasını sağlamada önemli bir rol oynamaktadır.

305. UNDP, UNFPA ve UN Women, [Lübnan'da Toplumsal Cinsiyetle İlgili Yasalar, Politikalar ve Uygulamalar](#) (Beirut: UNDP, UNFPA ve UN Women, 2018).

306. Bu el kitabı için CEDAW Komitesi üyeleriyle yapılan çevrim içi istişarelerden elde edilen bilgiler, 21 Temmuz 2021.

307. Age., 7 Eylül 2021.

Kutu 27: Ulusal Kadın Mekanizmaları (UKM'ler)

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, "kadınların gelişimi için ulusal mekanizma"yı, temel görevi "bütün politika alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin hükümet çapında ana akımlaştırılmasını desteklemek" olan, "hükümet içinde merkezî bir politika koordinasyon birimi" olarak tanımlamaktadır.³⁰⁸ Bu temel rolü yerine getirirken parlamentoların bu konudaki çalışmalarını tamamlarlar. Ulusal Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mekanizmaları olarak da bilinen UKM'ler, hükümetlerin çalışmalarının toplumsal cinsiyete duyarlı olmasını sağlamak amacıyla dünya genelinde oluşturulmuştur. Hükümetlerin gerekli stratejileri, politikaları, programları ve planları benimsemelerini ve bu amaçla diğer devlet kurumlarıyla yakın iş birliği içinde çalışmalarını sağlarlar. UKM'ler çeşitli şekillerde kurulur. Genellikle hükümet bünyesinde kurulurlar. Bununla birlikte, bazı durumlarda UKM'ler, hükümet dışında yasal bir komisyon veya bir danışma organı olarak kurulur. Bazı durumlarda hükümetin merkezî planlama veya politika koordinasyon organında yer alırlar ve bütün politikaları izlemek ve toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasını sağlamak için gereken açık yetkiye sahiptirler.³⁰⁹

CEDAW Komitesi tavsiyelerine örnekler 14 : CEDAW Sözleşmesi ve Ulusal Kadın Mekanizmaları

Bir örnekte CEDAW Komitesi, taraf devlete, daha görünür kılmak ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının uygulanmasını teşvik etme ve izleme kapasitesini geliştirmek için Ulusal Kadın Konseyinin beşerî, teknik ve mali kaynaklarını artırmasını ve bu konseye bakanlık yetkisi vermesini tavsiye etmiştir. Komite, ayrıca taraf devlete, kadın örgütlerinin ve diğer STK'ların toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının tasarlanmasına ve uygulanmasının izlenmesine katılmalarını sağlama çağrısında bulunmuştur.³¹⁰

Bir başka örnekte Komite, taraf devlete, kadınların ilerlemesine yönelik ulusal mekanizmanın kurumsal kapasitesini güçlendirmesini ve bu mekanizmaya, bakanlıkların bütün politikalarında ve bütün devlet dairelerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaştırılması için gerekli yetki, karar alma gücü ve insan, teknik ve mali kaynakları sağlamasını ve bütün valiliklerde, özellikle de taşrada şube açılmasını tavsiye etmiştir.³¹¹

Üçüncü bir örnekte Komite, Kadın Bakanlığı ve İnsan Hakları Bakanlığının 2015 yılında lağvedilmesi üzerine kadına yönelik şiddete ilişkin ulusal stratejinin (2013-2017) ve kadınların ilerlemesine yönelik ulusal stratejinin (2014-2018) uygulanmasının zayıfladığını endişeyle kaydetmiştir.³¹²

308. Birleşmiş Milletler, *Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu*, Dördüncü Dünya Kadın Konferansında kabul edilmiştir, Pekin, 15 Eylül 1995.

309. Bk. BM Kadın Birimi, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Mekanizmaları Rehberi: Mayıs 2021* (New York: BM Kadın Birimi 2021).

310. CEDAW Komitesi, *Arjantin'in yedinci periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri*, CEDAW/C/ARG/CO/7, 25 Kasım 2016.

311. CEDAW Komitesi, *Ürdün altıncı periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri*, CEDAW/C/LTU/CO/6, 9 Mart 2017.

312. CEDAW Komitesi, *Irak'ın yedinci periyodik raporuna ilişkin sonuç gözlemleri*, CEDAW/C/IRQ/CO/7, 12 Kasım 2019.

Buna ek olarak parlamentoların Paris İlkeleri uyarınca kurulmuş devlet kurumları olan **UİHK**'ler ile iş birliği yapması önemlidir.³¹³ UİHK'ler, kadınların ve kız çocuklarının hakları da dâhil olmak üzere insan hakları durumunu izlemektedir. Bulgularını parlamentoya rapor ederler ve parlamentonun yasama, gözetim ve bütçe rollerine katkıda bulunurlar. Ulusal İnsan Hakları Kurumları ve Parlamentolar Arasındaki İlişkiye İlişkin Belgrad İlkeleri, bu iki kurum türünün üstlendikleri rolleri yansıtmakta ve karşılıklı bir ilişkiden elde ettikleri faydaları özetlemektedir. Bunlar, genel olarak insan haklarının bir parçası olarak kadının insan haklarının ilerletilmesi için önemlidir. Bunlar aşağıdaki ilkeleri içermektedir:

- İnsan hakları normlarının ve ilkelerinin yasalara yansıtılmasını sağlamak amacıyla önerilen yeni yasaların içeriği ve uygulanabilirliği konusunda UİHK'lere parlamentolar tarafından danışılmalıdır.
- Parlamentolar uluslararası insan hakları sözleşmelerinin onaylanması sürecine dâhil olmaya çalışmalı ve bu onay sürecinde ve devletin bütün uluslararası insan hakları yükümlülüklerine uyumunun izlenmesinde UİHK'lere danışılmalıdır.
- Parlamentolar ve UİHK'ler, uluslararası ve bölgesel insan hakları mekanizmaları tarafından yapılan tavsiyeleri sistematik olarak takip etmek için ortaklaşa bir strateji geliştirmelidir.
- UİHK'ler ve parlamentolar, insan hakları ve parlamenter süreçler konusunda kendi kapasitelerini geliştirmek için birlikte çalışmalıdır.
- Parlamentolar ve uygun hâllerde UİHK'ler, insan hakları ile ilgili konularda mahkemelerin (ulusal ve uygun hâllerde bölgesel ve uluslararası) ve diğer idari mahkemelerin veya organların kararlarına yürütmenin verdiği yanıtların izlenmesinde iş birliği yapmalıdır.
- UİHK'ler ve parlamentolar, ortak ilgi alanlarına giren insan hakları konularını tartışmak için resmî bir çerçeve oluşturmak da dâhil olmak üzere, iş birliğinin temelini kabul etmelidir.
- Parlamentolar, UİHK'nin parlamento içindeki ana temas noktası olacak uygun bir meclis komisyonu belirlemeli veya kurmalıdır.
- Parlamentolar, UİHK'lerin katılımını sağlamalı ve çeşitli meclis komisyonlarının toplantıları ve işlemleri sırasında insan haklarıyla ilgili uzman tavsiyelerine başvurmalıdır.
- UİHK'ler, devletin uluslararası insan hakları yükümlülükleri de dâhil olmak üzere insan haklarıyla ilgili konularda parlamentolara tavsiyelerde bulunmalı veya öneriler vermelidir.³¹⁴

313. İHYK, [Ulusal Kurumların Statüsüne İlişkin İlkeler \(Paris İlkeleri\)](#), BM Genel Kurulunun 20 Aralık 1993 tarih ve 48/134 sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

314. BM İnsan Hakları Konseyi, "[Ulusal insan hakları kurumları ve parlamentolar arasındaki ilişkiye ilişkin Belgrad ilkeleri](#)" (Belgrad, Sırbistan 22-23 Şubat 2012), A/HRC/20/9, 1 Mayıs 2012, Ek.

IV. 5. Parlamentoların rolüne ilişkin zorluklar ve fırsatlar

IV.5.1. Dış zorluklar

Parlamentolar, çalışmalarlarıyla toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmede birçok zorlukla karşı karşıyadır. Bu zorlukların bazıları dışsaldır ve genel politik, ekonomik, sosyal ve kültürel çevre ile ilgilidir. Diğerleri parlamentoya içkindir ve parlamentonun yapısıyla, üyelikleri ve toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarına yaklaşımlarıyla alakalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı parlamentolara ilişkin önceki tartışma, iç zorlukları ele almaktadır. Bu bölümde, parlamentoların toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki çalışmalarına yönelik bazı temel dış zorluklar ele alınmaktadır.³¹⁵

Siyasi irade: Bir hükümetin uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklere uyma konusunda siyasi irade göstermemesi genellikle önemli bir sorundur. Daha önce belirtildiği üzere uluslararası ve yerel insan hakları sözleşmelerinin ulusal düzeyde uygulanması gerekmektedir. Taraf devletlerin gerekli yasal, idari ve politik önlemleri almaları ve insan hakları ihlalleri durumunda uygun çözüm yolları bulmaları gerekmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa karşı bütüncül bir yaklaşım benimseme ve toplumda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yahut toplumsal cinsiyet rollerine, ilişkilerine ve bunların cinsiyetleri nedeniyle kadınlar üzerindeki olumsuz etkilerine dair karmaşık sorunları çözümüleme konusunda isteksizlik söz konusu olduğunda toplumsal cinsiyet eşitliği temelden sekteye uğrar. Parlamentoların yürürlüğe koyduğu yasaların genellikle hükümetin yürütme organının sorumluluğunda olan stratejiler, politikalar, yönergeler ve kararnameler gibi diğer araçlarla tamamlanması gerekir. Ayrıca mevzuatın uygulanması genellikle yürütme organı tarafından uygun şekilde yetkilendirilen ve kaynak sağlanan kurumların oluşturulmasını gerektirmektedir. Bunlar olmadan yasalar uygun şekilde uygulanamaz.

Eğitim ve farkındalık: İyi yasalar yürürlükte olsa da yasaların uygulanması çeşitli nedenlerle genellikle geride kalmaktadır. İlgili yasalar hakkında genel eğitim ve farkındalık artırma, bu yasaların kadınların insan haklarının ilerletilmesi için ne kadar önemli araçlar olduğunun kamuoyu tarafından fark edilmesi açısından önemlidir. Medya ve yargı da dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyete ilişkin kalıplar ve ön yargılar, mevzuat ve politikaların etkili bir şekilde uygulanmasının önünde sıklıkla engel teşkil etmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyete duyarlılık, CEDAW Sözleşmesi ve genel olarak insan hakları hukuku konularında sürekli eğitim ve farkındalık artırma kampanyaları yürütmek önem arz etmektedir. Bu da hâkimlerin, kolluk kuvvetlerinin, devlet memurlarının, sağlık çalışanlarının ve diğer ilgili aktörlerin kadınlara ve kız çocuklarına karşı ayrımcılık yapmamasını temin etmeye yardımcı olmaktadır.

315. Parlamentoların farklı ortamlarda yüzleştikleri zorlukların hepsini burada detaylıca ele almak mümkün değildir. Ancak bu bölümde parlamenterlerle yapılan istişare toplantılarına göre parlamentoların çalışmalarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin temin edilmesinde önemli etkiye sahip olduğu tespit edilen kesişen dış zorluklara odaklanılmaktadır.

Finansman: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleşebilmesi için toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ve yeterli mali kaynak tahsisi gerekmektedir. Çoğu zaman UKM'lerin (toplumsal cinsiyet bakanlıkları dâhil) ve toplumsal cinsiyetle alakalı programların yeterince finanse edilmediği görülmektedir. Hatta genellikle bu kurumlar ve programlar devlet bütçesinden en düşük ödeneği almaktadırlar. UKM'ler yeterli kaynak olmaksızın toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve toplumsal cinsiyet kalıplarını ele almak, yasal reform ve kadınların sosyal açıdan korunmasını sağlamak vb. amacıyla öneriler geliştirme ve parlamentolar, yargı ve yürütme ile çalışma görevlerini tamamiyle gerçekleştiremezler. Parlamentolar, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ile bu sorunu giderme konusunda kilit bir role sahiptir.

Veri ve araştırma: Bir başka zorluk ise mevzuat ve politikalar konusunda iyi bilgilendirilmiş, kanıta dayalı karar verme ve parlamentonun denetim rolünü oynayabilmesi için gerekli olan veri/istatistik ve araştırma eksikliğidir. Öncelikle cinsiyet, yaş, engellilik durumu, mülteci ve sığınma statüsü, coğrafi konum, etnik köken ve diğer ilgili faktörlere göre ayrıştırılan veriler sistemli bir şekilde toplanmalı ve analiz edilmelidir. Kadınların statülerine ilişkin eğilimlerin ve CEDAW Sözleşmesi kapsamındaki alanlarda kadın ve erkek arasındaki temel eşitliğin sağlanmasına yönelik elde edilen ilerlemenin değerlendirilmesi için ölçülebilir göstergeler geliştirilmelidir. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarında şikâyet, soruşturma, kovuşturma ve verilen cezaların sayısına ilişkin, yaşa ve mağdur ile fail arasındaki ilişkiye göre ayrıştırılmış verilerin toplanması önemlidir. Ayrıca veriler, yasaların uygulanmasına ilişkin ciddi içgörüler sağlamakta ve mevzuat değişiklikleri için gereken bilgileri sağlamaktadır.

Siyasi ortam: Ülkenin genel politik durumu da kadınların haklarını geri plana itebilir. Silahlı çatışma, işgal ve siyasi iç karışıklık, toplumsal cinsiyet eşitliği gündemini arka plana itmenin gerekçesi olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine önem veren parlamenterlere düşen görev, toplumsal cinsiyetin her zaman ön planda olmasını ve tüm devlet kurum ve kuruluşlarının çalışmalarında göz önünde bulundurulmasını sağlamaktır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sadece kadınlara ait bir sorun olduğu algısı: CEDAW Sözleşmesi'nin yalnızca kadınları ilgilendirdiği algısı da ciddi güçlüklerden biridir. Kadınlara yönelik komisyonlar genellikle küçüktür ve özellikle parlamentoda oy kullanılırken kadınların hedeflerini ileriye taşıyacak güçsüz yapılar hâlinededir. Genellikle neredeyse sadece kadınlardan oluşurlar çünkü kadın hakları konusunu erkek parlamenterler kendi sorumluluk alanları olarak görmezler. Parlamento çalışmalarında ve tartışmalarında CEDAW dikkate alınmamakta ve nadiren dile getirilmektedir. Parlamento personeline genellikle Sözleşme'yi ve Komitenin tavsiyelerini çalışmalarına dâhil edecek uzmanlık bulunmamaktadır. Bakanlar veya milletvekilleri Sözleşme'yi sadece kadınlarla ilgili bir anlaşma olarak gördükleri ve ortak bir mesele olarak benimsemedikleri için genellikle Sözleşme'ye atıfta bulunmazlar. Aynı zamanda bu durum, yürütme ve parlamentoda toplumsal cinsiyet eşitliği gündeminin ve CEDAW'ın yeterince anlaşılmadığını ortaya koymakta ve toplumsal cinsiyete duyarlı politika yapmaya ve bütçelemeye mâni olmaktadır.

COVID-19: Pandemi, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların güçlendirilmesi ve SKA'ların gerçekleştirilmesi gündemlerini ciddi şekilde etkilemiştir. COVID-19'un yoksulluk, istihdam, sağlık, ücretsiz bakım ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konularındaki olumsuz etkileri, kadınların ve kız çocuklarının kazanımlarını tersine çevirmiştir.³¹⁶ Toplumsal Cinsiyet ve COVID-19: Parlamentolar için bir rehber notunda, PAB, parlamentoların COVID-19 ile ilgili karar süreçlerine kadınların katılımı ve öncülük etmesi, toplumsal cinsiyete duyarlı COVID-19 yasaları, salgınla ilgili hükümet faaliyetlerinin toplumsal cinsiyet perspektifinden incelenmesi, parlamentoların COVID-19 ve etkileri hakkında bilinçlendirme ve iletişimdeki rolleri ve salgın dönemlerinde toplumsal cinsiyete duyarlı parlamentolara ilişkin özel tavsiyeler sunmaktadır.³¹⁷

Kayıt dışı çalışma: Aile çiftliklerinde veya işletmelerinde çalışma, ev ve bakım işleri ve kayıt dışı çalışma gibi, ağırlıklı olarak kadınların yaptığı ekonomik faaliyetlerin birçoğu devlet tarafından yasal düzenlemeye tabi tutulmamaktadır. Dolayısıyla bu faaliyetler sosyal güvenlik, sağlık ve güvenlik standartları, asgari ücret veya sömürüye karşı koruma ile ilgili düzenlemelere tabi değildir. Parlamentolar, bu tür işlerde çalışan kadınların korunmasını sağlamayı bir öncelik hâline getirmelidir. Bunun için yürütme makamları ile sıkı koordinasyon, tasnif edilmiş verilerin temini ve yasal düzenlemenin gerektiği gibi uygulanmasını sağlamak üzere müfettişler de dâhil olmak üzere uygun bir altyapı gerekmektedir.

IV.5.2. Fırsatlar: İnsan hakları temelli yaklaşım

Parlamentoların politika geliştirmeye ve SKA'lar (bk. SKA'lara ilişkin bölüm II.1.2.a) ve KBG gündemi (bk. KBG gündemine ilişkin bölüm II.1.2.b) dâhil olmak üzere birbirleriyle kesişen konulara katılımı, parlamentolara çok çeşitli insan hakları meseleleriyle ilgilenme fırsatı vermektedir. Aslında parlamentoların çalışmaları onları insan hakları konularıyla her gün doğrudan muhatap kılmaktadır. Parlamentolar, seçmenlerinin karşılaştığı zorlukların birçoğuna yanıt vermek ve çalışmalarını şekillendirmek için insan hakları temelli yaklaşımı kullanabilir.

İnsan hakları temelli yaklaşım (İHTY), parlamentoların faaliyetlerine yön vermek için kullanılabileceği, uluslararası insan hakları standartlarına dayalı genel bir kavramsal çerçevedir. Hem sonucun hem de sürecin insan haklarının uygun, teşvik edici ve koruyucu olmasını gerektirir. Bu nedenle sorumlulukları, eşitsizlikleri ve hassasiyetleri analiz etmeyi ve insan haklarının uygulamaya geçirilmesini engelleyen ayrımcı uygulamalar ve adaletsiz güç dağılımlarıyla mücadele etmeyi amaçlamaktadır.

İHTY, BM Sürdürülebilir Kalkınma İşbirliği Çerçevesi'nin temel ilkelerinden biridir.³¹⁸ İHTY'ye göre kalkınma planları, politikaları ve süreçleri, bütün insanlar için sivil, kültürel, ekonomik, politik, sosyal haklar ve kalkınma hakları dâhil uluslararası insan hakları hukuku kapsamında oluşturulan haklar ve yükümlülükler sistemine dayanmaktadır.³¹⁹

316. Kısa bir cinsiyet analizi ve neler yapılabileceğine dair öneriler de dâhil olmak üzere COVID-19'un etkisinin analizi için bk. İHYK, [Covid-19 Kılavuzu](#) (Cenevre: OHCHR, 2020).

317. PAB, [Toplumsal Cinsiyet ve COVID-19: Parlamentolar için bir kılavuz notu](#) (Cenevre: PAB, 2020).

318. BM Sürdürülebilir Kalkınma Grubu, [Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma İşbirliği Çerçevesi: İç Rehberlik](#), Haziran 2019.

319. Daha fazla tartışma için bk. BM Sürdürülebilir Kalkınma Grubu, ["İnsan Hakları Temelli Yaklaşım"](#).

Kutu 28: İHTY'nin beş ilkesi³²⁰

1. Katılım: İnsanlar kendi haklarını etkileyen kararlara dâhil olmalıdır.
2. Hesap verebilirlik: İnsanların haklarının nasıl etkilendiğinin yanı sıra işler ters gittiğinde tazmin yolları da izlenmelidir.
3. Ayrımcılık Yapmama ve Eşitlik: Her türlü ayrımcılık yasaklanmalı, engellenmeli ve ortadan kaldırılmalıdır. Haklarını gerçekleştirmenin önünde büyük engellerle karşılaşan insanlara öncelik verilmelidir.
4. Güçlendirme: Herkes haklarını anlamalı ve yaşamlarını etkileyen politika ve uygulamaların geliştirilmesinde yer almaları için tam olarak desteklenmelidir.
5. Yasallık: Yaklaşımlar, ulusal ve uluslararası hukukta belirtilen yasal haklara dayandırılmalıdır.

Bu ilkeler sadece parlamentoların toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki çalışmalarıyla ilgili değildir. Parlamentoların yanı sıra diğer devlet organları ve kurumlarının çalışmalarının insan hakları temelinde olmasını sağlamayı amaçlamaktadırlar. Bu ilkelerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması perspektifinden ele alınması, parlamentolara çalışmalarını nasıl yürütecekleri konusunda pratik rehberlik de sağlamaktadır.

CEDAW Sözleşmesi'ni ileriye taşımak için İHTY'yi parlamentoların çalışmalarına dâhil etme örnekleri

Aşağıda, İHTY'nin beş ilkesinin parlamentoların toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili çalışmalarına nasıl dâhil edilebileceğine dair bazı örnekler yer almaktadır:

- **Katılım:** Parlamenterler, kendilerini etkileyen konular hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak için kadınlara ve kadınların insan hakları örgütlerine danışmalı ve öncelikler konusunda onların görüşlerini almalıdır.
- **Hesap verebilirlik:** Yasaların uygulanması düzenli olarak izlenmeli, yasalar kadınların insan haklarının devlet veya devlet dışı aktörler tarafından ihlal veya istismar edilmesine yönelik cezalar getirmeli ve erişilebilir adalet mekanizmaları aracılığıyla TCDŞ ve diğer ihlallere maruz kalmış kişilere erişilebilir çözümler sağlanmalıdır.
- **Ayrımcılık Yapmama ve Eşitlik:** Kadınlara karşı her türlü ayrımcılık yasaklanmalı, önlenmeli, soruşturulmalı ve cezalandırılmalıdır. Haklarının hayata geçirilmesinde en büyük engellerle karşılaşan kadınlara öncelik verilmelidir. Toplumsal cinsiyete duyarlı parlamentoların oluşturulmasına yönelik önlemler alınmalıdır.

320. Daha fazla tartışma için bk.: İskoç İnsan Hakları Komisyonu (SHRC), [İnsan hakları temelli bir yaklaşım: bir giriş](#) (Edinburgh: SHRC, 2019).

- **Güçlendirme:** Kadınlar parlamento temsilcileriyle temas kurabilme konusunda güçlendirilmelidir. Bu temsilcilerden ne beklmeleri gerektiğini bilmeli ve hakları konusunda bilinçlendirilmelidirler. Parlamenterlere ve parlamento çalışanlarına toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir öncelik olduğunu ve bunun parlamento çalışmalarında nasıl ana akımlaştırıldığını anlamaları için kapasite geliştirme sağlanmalıdır.
- **Yasalılık:** Parlamenterler ve parlamento personeli, taraf devletlerin CEDAW Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerinin niteliğini anlamalıdır ki bunları parlamento çalışmalarına yansıtılsınlar.³²¹

321. Ayrıca bk. PAB ve UN Women, [Toplumsal cinsiyete duyarlı yasa yapma](#) (Cenevre: PAB ve UN Women: 2021).

Bölüm V: PAB'ın rolü

PAB, CEDAW Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolü'nü geliştirmek için parlamentolarla yakın iş birliği içinde çalışmaktadır. CEDAW Komitesi'nin PAB ile parlamentolar ve Komite'nin görevini yerine getirmesi için faydalı olan benzersiz bir ilişkisi vardır. El kitabının bu bölümünde bu ilişki ve PAB'ın CEDAW Sözleşmesi konusunda parlamentoların katılımını sağlamadaki özel rolü ele alınmaktadır.

CEDAW Komitesi üyeleri, Sözleşme hakkında farkındalığı artırmak için PAB etkinlikleri sırasında parlamenterlere hitap etmeye davet edilmektedir. © IPU/Bahreyn Parlamentosu

V.I. PAB Arka Planı

PAB, 1889 yılında parlamenter diplomasi ve diyalog yoluyla barışı teşvik etmeye adanmış küçük bir parlamenter grubu olarak başlamıştır. O zamandan bu yana, ulusal parlamentoların küresel bir örgütü hâline gelmiştir. PAB'ın 2021 sonu itibarıyla 178 üye parlamentosu ve 14 ortak üyesi (çoğunlukla ulus gruplarından veya benzer organlardan gelen parlamentolar) bulunmaktadır.³²² Sadece üye parlamentolardan değil, dünyanın her yerinden parlamenterler PAB ile iş birliği yapmaktadır. Dolayısıyla PAB neredeyse evrensel bir erişime sahiptir.

Tüzüğünün 1.2. maddesine göre PAB, "halklar arasında barış ve iş birliği ile temsilci kurumların sağlam bir şekilde kurulması" için çalışmaktadır. Misyonu; barışı, çevreyi, temel insan haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini korumanın ve başta gençler ve toplumun ötekileştirilmiş bütün kesimleri olmak üzere hiç kimseyi geride bırakmadan sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmanın kilit yolu olarak güçlü ve etkili parlamentolar inşa etmektir.³²³

PAB; ulusal parlamentoların çeşitli bileşenlere yönelik hizmet etme, temsil etme, yasa yapma, hükümetlerini yurt içinde ve yurt dışında sorumlu tutma ve halklarının refahını sağlamak için kaynak tahsis etmeye kadar temel işlevlerini yerine getirme kapasitelerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

PAB, dünya parlamentolarını bir araya getirerek, iş birliğine dayalı öğrenme için parlamentoları birbirine bağlayarak, kolektif bilgi ve deneyimlerden yararlanarak ve her yerdeki bütün insanların yaşamlarını etkileyen kritik küresel konularda ortak siyasi eylemi başlatarak ulusal düzeyde ilerlemeyi hızlandırmayı amaçlamaktadır.

PAB; parlamentoların, hükümetlerin, UİHK'lerin, sivil toplumun ve uluslararası ortakların barış, demokrasi, sürdürülebilir kalkınma, insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için etkili bir şekilde birlikte çalışabilecekleri elverişli bir ortam yaratmaya yardımcı olmaya odaklanmaktadır. Çalışmalarını bir dizi özel organ aracılığıyla yürütmektedir,³²⁴ bunlardan bazıları aşağıda detaylandırılmıştır:

- Parlamenterlerin İnsan Hakları Komitesi, insan hakları ihlallerine maruz kalan milletvekillerini koruma ve savunma görevine sahip tek uluslararası mekanizmadır.³²⁵
- Demokrasi ve İnsan Hakları Komitesi, PAB'nin dört daimi komitesinden biridir. Demokrasi ve insan haklarına yönelik mevcut ve gelişmekte olan zorlukları inceler ve bu konularda hem ulusal hem de uluslararası düzeyde kararlar alarak parlamentoların atacağı adımlara ilişkin önerilerde bulunur.³²⁶

322. Bk. PAB, "PAB Hakkında: Üyeler".

323. Bk. PAB, PAB 2022-2026 Stratejisi (Cenevre: PAB, 2022).

324. Bk. PAB, "PAB Hakkında: Yapı ve Yönetişim".

325. PAB, "Parlamenterlerin İnsan Hakları Komitesi".

326. PAB, "Demokrasi ve İnsan Hakları Komitesi".

- Kadın Parlamenterler Forumu, kadın milletvekillerinin seslerinin ve bakış açılarının PAB'in tüm müzakerelerine gerektiği şekilde entegre edilmesini sağlar ve PAB Sekreteryasının toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki çalışmalarına rehberlik eder. Forum, Kadın Parlamenterler Bürosu tarafından desteklenmektedir.³²⁷
- Toplumsal Cinsiyet Ortaklık Grubu, PAB Yürütme Kurulu'nun iki erkek ve iki kadın üyesinden oluşmaktadır. Hem PAB bünyesinde hem de ulusal parlamentolarda toplumsal cinsiyet eşitliğine ve toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasına yönelik ilerlemeyi teşvik etmek ve izlemekle görevlidir.³²⁸

PAB'in insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanlarında BM organlarının çalışmaları konusunda parlamenterlerle olan angajmanı, özellikle BM İnsan Hakları Konseyi'nin EPGG'sine ve CEDAW Komitesi de dâhil olmak üzere sözleşme organlarının çalışmalarına güçlü parlamenter girdilerin ve takibin teşvik edilmesine odaklanmaktadır.

V.2. CEDAW Komitesi, parlamentolar ve PAB

CEDAW Komitesi, parlamentolar ve PAB ile iş birliği konusunda özel bir politika benimsemiş olan tek BM antlaşma organıdır. Komite, *Ulusal parlamentolar ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi başlıklı açıklamasında*³²⁹ parlamentoların Sözleşmeyi ve İhtiyari Protokol'ünü onaylama ve çekincelerini geri çekme, CEDAW Sözleşmesi'ni uygulama ve rapor hazırlama ve Komite'nin nihai gözlemlerini takip etme konusundaki rolünü ayrıntılı olarak ele almaktadır (bk. CEDAW Komitesi'ne raporlama hakkındaki bölüm III.4).

2021 yılında IPU ve CEDAW Komitesi ortak bir bildiri yayınladı ve karar almada cinsiyet eşitliğinin sağlanması için harekete geçme çağrısında bulundu (bk.Kutu 7: PAB ve CEDAW Komitesinin 2030 yılına kadar cinsiyet eşitliği için ortak çağrısı).³³⁰ Komite ve PAB güçlü kurumsal bağlar geliştirmiştir. Komite'nin, her Komite oturumunda PAB Sekreteryası ile bir araya gelen bir CEDAW-PAB Odak Kişisi bulunmaktadır. PAB'in üst düzey parlamenterleri ve CEDAW Komitesi üyeleri arasında mevcut iş birliğini geliştirmek için üst düzey toplantılar da düzenlenmektedir.

327. PAB, "Kadın Parlamenterler Forumu".

328. PAB, "Toplumsal Cinsiyet Ortaklığı Grubu".

329. CEDAW Komitesi, *Ulusal Parlamentolar ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi: Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin parlamenterlerle ilişkisine ilişkin açıklama*, E/CN.6/2010/CRP.2, 12 Şubat 2010.

330. PAB, "PAB ve CEDAW Komitesi 2021 Dünya Kadınlar Günü Ortak Çağrısı", 8 Mart 2021.

V.2.I. PAB ve CEDAW Komitesi'ne rapor sunma süreci

PAB, CEDAW Sözleşmesi ve İhtiyari Protokol'ünün parlamento camiasında tanıtılmasında ve daha spesifik olarak parlamentoların raporlama ve takip süreçlerindeki rolünün teşvik edilmesinde aktif bir rol oynamaktadır:

- PAB Sekreteryası; parlamenterleri, ülkelerinin CEDAW Sözleşmesi ve İhtiyari Protokol'ünü onaylayıp onaylamadıklarını ve ülkelerinin herhangi bir çekince koyup koymadıklarını takip etmeye ve bunları geri çekmek için gerekli adımları atmaya teşvik etmektedir.
- PAB, CEDAW'ın önemini ve kapsamlı niteliğinin bilincinde olarak parlamentoların ve üyelerinin Sözleşme'nin tam olarak uygulanmasını etkili bir şekilde denetlemelerini ve buna katkıda bulunmalarını sağlamak için çalışmaktadır.

PAB, **parlamentoların CEDAW raporlama sürecine katılımını aşağıdaki şekilde teşvik** etmektedir:

- PAB, CEDAW Komitesi'nin her oturumundan önce o oturumda raporlarını sunacak olan taraf devletlerin parlamentolarına mektup yazar. PAB, parlamentolar hakkındaki CEDAW Komitesi açıklamasının bir kopyasını, taraf devlet raporuna bir bağlantı niteliğindeki ve parlamentoların raporlama sürecindeki rolünü soran ve parlamentoda kadınların temsiliğini artırmak için atılan son adımlar hakkında güncellemelere ilişkin bir anket sunmaktadır.
- PAB, parlamentoları, üyelerinin Komiteyle görüşecek olan delegasyona dâhil edilmesini sağlamaya teşvik eder.
- PAB, her Komite oturumunda CEDAW Komitesine aşağıdakileri içeren bir rapor sunar:
 - » parlamentolardaki kadınlara ilişkin en son **küresel ve bölgesel istatistikler**
 - » **incelenen taraf devletlere ilişkin ülkeye özgü veriler** (kadınların parlamentoya ve hükümete katılımında ilerleme, toplumsal cinsiyet kotalarının olup olmaması ve kullanılan kota türü, parlamentonun devlet raporlama prosedürüne katılım düzeyi, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda özel bir parlamento komisyonunun olup olmadığı)
 - » kotalar ve parlamentonun CEDAW Komitesi'ne raporlama ve Komite tavsiyelerinin takibine katılımı da dâhil olmak üzere **incelenen ülkelerin bütün parlamentolarına yönelik düzenlenen PAB anketi yoluyla elde edilen bilgiler**
 - » CEDAW Komitesi'nin tavsiyelerinin düzgün bir şekilde uygulanmasının denetlenmesinde parlamentoların rolünü artırmak için **Komite'nin bir önceki oturumundan bu yana gerçekleştirdiği girişimler hakkında bilgiler.**
 - » PAB, taraf devlet raporlarının CEDAW Komitesi tarafından incelenmesinin ardından ilgili parlamentoların başkanlarına takip mektupları gönderir. Sonuç gözlemlerinin bir kopyasını sunarak gözlem ve tavsiyelerin parlamentoda tartışılmasını teşvik eder ve bu konuda destek sağlar.

PAB ayrıca CEDAW'a ilişkin parlamenter farkındalığı, uygulamayı ve gözetimi teşvik etmektedir. CEDAW hakkındaki parlamento seminerlerine ek olarak (bk. Kutu 25: PAB, CEDAW Komitesi tavsiyelerinin uygulanmasında parlamentonun rolünü nasıl teşvik etmektedir), PAB Cenevre Asambleleri bünyesinde ve çevrim içi olarak küresel seminerler düzenlemektedir. Bu seminerler, parlamenterler ve parlamento personeli arasında Sözleşme hükümlerinin ve CEDAW Komitesi'nin çalışmalarının daha iyi anlaşılmasını ve CEDAW Komitesi'ne raporlama ve Komite'nin tavsiyelerinin takibine nasıl daha iyi katılabileceklerini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Nihai amaçları, özellikle Komite'nin en son sonuç gözlemlerinin takibine odaklanarak parlamentoların CEDAW'ın uygulanmasını ileriye taşımadaki rolünü geliştirmektir. Bu toplantılara genellikle CEDAW Komitesi'nin bir üyesinin yanı sıra hükümet, sivil toplum ve kalkınma ortaklarından temsilciler de katılmaktadır. Öncelikli eylem alanları belirlenir ve ulusal düzeyde takip edilir.

V.2.2. CEDAW'ın PAB çalışmalarına dâhil edilmesi

CEDAW Komitesi üyeleri, Kadın Parlamenterler Forumu ve KSK vesilesiyle düzenlenen PAB-BM Kadın Birimi Yıllık Parlamenter Toplantısı da dâhil olmak üzere PAB Asamblelerine ve diğer etkinliklere düzenli olarak katılmaktadır.

PAB, CEDAW Sözleşmesinin küresel, bölgesel ve ulusal düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliği, insan hakları ve kalkınma konularındaki parlamento görüşmelerine ve faaliyetlerine dâhil edilmesini sağlamaktadır. Örneğin PAB, CEDAW'ın SKA 5, BM Güvenlik Konseyi'nin KBG hakkındaki 1325 sayılı kararı ve BM İnsan Hakları Konseyi'nin EPGG gibi insan hakları prosedürleri gibi diğer uluslararası taahhütler ve süreçlerle ilgisini vurgulamaktadır.

Ek: CEDAW Komitesi'nin en güncel genel tavsiyeleri

CEDAW Komitesi'nin bütün genel tavsiyelerinin bir derlemesi [İHYK'nin ilgili web sayfasında bulunabilir](#). En son genel önerilerin bir listesi (ters kronolojik sırayla) aşağıda verilmiştir:

- [Yerli kadın ve kız çocuklarının haklarına ilişkin 39 \(2022\) sayılı Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/39, 31 Ekim 2022.
- [Küresel göç bağlamında kadınların ve kız çocuklarının ticaretine ilişkin 38 \(2020\) sayılı Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/38, 20 Kasım 2020.
- [İklim değişikliği bağlamında afet riskinin azaltılmasının cinsiyetle ilgili boyutları hakkında 37 \(2018\) sayılı Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/37, 13 Mart 2018.
- [Kız çocuklarının ve kadınların eğitim hakkına ilişkin 36 \(2017\) sayılı Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/36, 27 Kasım 2017.
- [Kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin 35 No.lu Genel Tavsiye Kararı, 19 No.lu Genel Tavsiye Kararı'nın güncellemesi](#), CEDAW/C/GC/35, 26 Temmuz 2017
- [Kırsal kesimdeki kadınların haklarına ilişkin 34 \(2016\) sayılı Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/34, 7 Mart 2016
- [Kadınların adalete erişimine ilişkin 33 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/33, 3 Ağustos 2015
- [Mülteci statüsü, iltica, uyruk ve kadınların vatansızlığının toplumsal cinsiyetle ilgili boyutları hakkında 32 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/32, 14 Kasım 2014
- [CEDAW Komitesi, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin 31 No.lu Ortak Genel Tavsiye Kararı Çocuk Hakları Komitesinin zararlı uygulamalara ilişkin 18 No.lu yorumu](#), CEDAW/C/GC/31-CRC/C/GC/18, 14 Kasım 2014.
- [Çatışma önleme, çatışma ve çatışma sonrası durumlarda kadınlara ilişkin 30 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/30, 1 Kasım 2013.
- [Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin 16. Maddesi Hakkında Genel Tavsiye Kararı \(Evliliğin ekonomik sonuçları, aile ilişkileri ve dağılıma\)](#), CEDAW/C/GC/29, 30 Ekim 2013
- [Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 2. maddesi uyarınca taraf devletlerin temel yükümlülüklerine ilişkin 28 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010.
- [Yaşlı kadınlar ve insan haklarının korunmasına ilişkin 27 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/GC/27, 16 Aralık 2010
- [Kadın göçmen işçilerle ilgili 26 No.lu Genel Tavsiye Kararı](#), CEDAW/C/2009/WP.1/R, 5 Aralık 2008

- [Genel Tavsiye No. 25: Sözleşme'nin 4. maddesinin 1. paragrafı](#) (geçici özel önlemler), 2004
- [Genel Tavsiye No. 24: Sözleşme'nin 12. Maddesi \(kadın ve sağlık\)](#), 1999
- [Genel Tavsiye No. 23: Siyasi ve kamusal yaşam](#), 1997.
- [Genel Tavsiye Kararı No. 24: Sözleşme'nin 20. maddesinin tadili](#), 1995
- [Genel Tavsiye Kararı No. 21: Evlilik ve aile ilişkilerinde eşitlik](#), 1994
- [Genel tavsiye Kararı No. 20: Sözleşmeye Yönelik Çekinceler](#), 1992

Kaynakça

Çevrim içi veri tabanları ve araçlar (yazara/yayıncıya göre alfabetik sırayla)

1. Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (EIGE), "[Toplumsal cinsiyete duyarlı parlamentolar](#)"
2. Parlamentolararası Birlik (PAB) Parline, "[Ulusal parlamentolar hakkında küresel veriler](#)"
3. PAB Parline, "[Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konusunda İhtisas Organları](#)"
4. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR), "[Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi](#)"
5. İHYK, "[Onay Durumu İnteraktif Kontrol Paneli](#)"
6. İHYK, "[Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Antlaşması Organlarına Raporlama Eğitim Paketi](#)"
7. İHYK, "[Evrensel İnsan Hakları Endeksine \(UHRI\) Hoş Geldiniz](#)".
8. SKA İzleyicisi, "[Toplumsal Cinsiyet Eşitliği](#)"
9. BM Kadın Birimi, "[Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Anayasal Veri Tabanı](#)"
10. BM Kadın Birimi, "[BM Kadın Birimi Veri Merkezi](#)"

Yayınlar (ters kronolojik sırayla)

11. PAB, [2021'de parlamentoda kadınlar: Yılın Özeti](#), (Cenevre: PAB, 2022).
12. BM Kadın Birimi, [Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarında İlerleme: Toplumsal Cinsiyet Anlık Görüntüsü 2022](#) (New York: UN Women, 2022).
13. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), [Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Vatandaşlık Yasaları ve Vatansızlık Hakkında Arka Plan Notu](#) (Cenevre: UNHCR, 2022)
14. PAB, [SKA'lar için bütçeleme konusunda parlamenterler için kılavuz: Kamu kaynaklarından en iyi şekilde yararlanmak](#) (Cenevre: PAB, 2021)
15. PAB, [Afrika parlamentolarında cinsiyetçilik, kadına yönelik taciz ve şiddet](#) (Cenevre: PAB, 2021)
16. PAB ve BM Kadın Birimi, [Toplumsal cinsiyete duyarlı yasa yapma: Parlamenterler İçin El Kitabı No. 33](#) (Cenevre: PAB ve BM Kadın Birimi, 2021).
17. İHYK, [İnsan Hakları ve İklim Değişikliği Hakkında Sıkça Sorulan Sorular](#) (New York ve Cenevre: Birleşmiş Milletler, 2021)
18. PAB ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), [Parlamentoların etkin kalkınma iş birliğine katılımını ve katkısını artırmaya yönelik kılavuz ilkeler](#), (Cenevre: PAB ve UNDP, 2020)
19. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), [COVID-19: Bir Toplumsal Cinsiyet Merceği - Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı ve Haklarının Korunması ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Desteklenmesi](#) (New York: UNFPA, 2020)
20. PAB, [Parlamentolarda cinsiyetçilik, taciz ve kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için kılavuz ilkeler](#) (Cenevre: PAB, 2019).
21. UNDP, [Kadın, barış ve güvenlik gündemini destekleyen ortaklar olarak parlamentolar](#) (Oslo: UNDP, 2019)
22. İngiliz Milletler Topluluğu Sekreteryası, Küresel İnsan Hakları Uygulama Gündemi: Ulusal Parlamentoların Rolü https://www.universal-rights.org/wp-content/uploads/2018/11/The-role-of-national-parliaments_print.pdf(Londra: Commonwealth Secretariat, 2018)

23. BM İnsan Hakları Konseyi, [Parlamentoların İnsan Hakları Konseyinin çalışmalarına katkısı Konsey ve evrensel periyodik incelemesi: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi Raporu](#), A/HRC/38/25, 17 Mayıs 2018.
24. PAB, [Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Parlamentolar İçin Eylem Planı](#) (Cenevre: PAB, 2017).
25. PAB ve UNDP, Küresel Parlamento Raporu 2017 – Parlamenter gözetim: [Parlamentonun hükûmeti sorumlu tutma yetkisi](#) (Cenevre: PAB ve UNDP, 2017) PAB ve UNDP, Parlamentolar ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları: Bir öz değerlendirme araç seti (Cenevre: PAB ve UNDP, 2017)
26. PAB, [Parlamentoların toplumsal cinsiyet duyarlılığının değerlendirilmesi: Bir öz değerlendirme araç seti](#) (Cenevre: PAB, 2016)
27. PAB, [Parlamentoların toplumsal cinsiyet duyarlılığının değerlendirilmesi: Bir öz değerlendirme araç seti](#) (Cenevre: PAB, 2016)
28. PAB ve İHYK, [İnsan Hakları: Parlamenterler İçin El Kitabı No. 26](#) (Cenevre: PAB ve OHCHR, 2016)
29. İHYK, [Raporlama ve Takip için Ulusal Mekanizmalar: Devletlerin Uluslararası İnsan Hakları Mekanizmalarına Etkin Katılımı için Pratik Bir Kılavuz](#) (New York ve Cenevre: Birleşmiş Milletler, 2016)
30. UNDP, [Rehberlik Notu: Parlamentolarda toplumsal cinsiyet eşitliği sonuçlarının desteklenmesinde stratejiler ve iyi uygulamalar](#) https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Democracy/Forum2018/UNDP_3.pdf (New York: UNDP, 2016)
31. PAB, İHYK ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi (UN-DESA), [Dışlanmadan Eşitliğe: Engelli Kişilerin Haklarının Gerçekleştirilmesi – Engelli Hakları Sözleşmesi ve İsteğe Bağlı Protokol](#) hakkında parlamenterler için El Kitabı (New York ve Cenevre: PAB, İHYK ve UN-DESA, 2007)
32. PAB, [Parlamento, Bütçe ve Toplumsal Cinsiyet: Parlamenterler için El Kitabı No. 6](#) (Cenevre: PAB, 2004)

Inter-Parliamentary Union

For democracy. For everyone.

T +41 22 919 41 50
F +41 22 919 41 60
E postbox@ipu.org

Chemin du Pommier 5
Case postale 330
1218 Le Grand-Saconnex
Cenevre - İsviçre
www.ipu.org

UNITED NATIONS
HUMAN RIGHTS
OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER

T +41 22 917 92 20
E OHCHR-Infodesk@un.org

Birleşmiş Milletler
İnsan Hakları Yüksek Komiserliği
Milletler Sarayı Ofisi
1211 Cenevre 10, İsviçre www.ohchr.org